

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

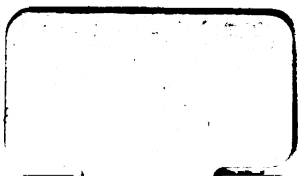
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

3 3433 03885 4893

Alderwerelt, Joan Karel Hendrik
denis van het zevende regiment in

GESCHIEDENIS

VAN HET

ZEVENDE REGEMENT INFANTERIE.

Gedrukt bij A. E. C. van Someren te Zutphen.

12456

GESCHIEDENIS

VAN HET

ZEVENDE REGEMENT INFANTERIE,

DOOR

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT,

1ste Luitenant bij het 7de Regiment Infanterie, gedetacheerd
bij het Ministerie van Oorlog.

MET EENE KAART.

TE ARNHEM,
BIJ J. F. THIEME.
1857.

V O O R R E D E.

Toen de Adel nog een ligchaam uitmaakte in den Staat, toen het genoeg was edelman te wezen om regt te hebben op de aanzienlijkste betrekkingen in den lande, toen bestond er bij de adellijke geslachten eene bijzonder groote gehechtheid aan hun' stamboom en hunne geschiedenis. De vader maakte zijn' zoon reeds in de jongelingsjaren bekend met de groote daden van zijne voorouders, opdat het jeugdige gemoed zich reeds vroegtijdig mogt doordringen van de verpligting om den naam van zijn geslacht ongeschonden te bewaren, en dien met nieuwen luister te omgeven. Zulk eene handelwijze droeg vruchten; en wanneer de jongeling tot man was yerijpt en in regeringsbetrekkingen of in het oorlogsveld optrad, dan was de herdenking aan de glorie van zijn geslacht, voor hem veeltijds eene krachtige drijfveer tot eervolle pligtsbetrachting of schitterende daden.

Diezelfde drijfveer heeft ten allen tijde bestaan bij de korpsen van een leger. Ook daar was de herdenking aan den roem bij vroegere krijgsverrigtingen behaald, steeds een prikkel om zich te onderscheiden en te trachten den ouden roem te handhaven. Het is daartoe geen volstrekt vereischte, zoo als wij wel eens hoorden beweren, dat de deelgenooten aan die vroegere krijgsverrigtingen, zoo niet allen, dan toch voor een gedeelte, nog

bij de korpsen aanwezig zijn. Dat 28ste Engelsche regiment, waaraan PICTON bij Quatre-Bras slechts behoefde toe te roepen: „28ste, herdenk Egypte!” om dat wonderen van dapperheid te zien verrigten, telde in zijne gelederen misschien geen enkelen meer, die van Afrika's brandende zon en van denloed, daar betoond, kon verhalen; en onder die Fransche garde-bataillons, die bij Waterloo zoo heldenmoedig streden, waren er zeker velen, waarbij zich geen enkele dier Veteranen meer bevond, die den naam van de Keizerlijke Garde geducht hadden gemaakt in Europa. Maar PICTON's regiment en de bataillons der Garde wisten dat zij een glorievollen naam hadden op te houden. Dat was hen genoeg; dat moesten zij den vijand toonen — en zij toonden het.

Zoo offerde de ware edelman zijn leven om den roem van zijne voorvaderen op te houden — hoezeer ook hij slechts bij overlevering wist, wat die voorvaderen groots en roemrijks hadden verrigt.

Wat bij den edelman de bekendheid uitwerkte met de glorie van zijn geslacht, werkt bij de korpsen de bekendheid uit met de groote daden van hunne voorgangers. Die daden te beschrijven, opdat zij bij allen bekend worden, heeft dus een bepaald, praktisch nut; en regements-geschiedenissen, daargelaten nog de belangrijkheid die zij voor de krijgsgeschiedenis kunnen hebben, mogen dus aanspraak maken op eene plaats in den rij der degelijke militaire werken. Zij dienen tot bereiking van hetzelfde doel, waarvoor men vaandels heeft ingesteld, eere-wapenen en ridderkruisen. Zij dienen tot opwekking van de zedelijke krachten, en daar komt het voor 't minst evenzeer op aan als op de materiële.

Indien het den schrijver gelukt is door de voorgaande regelen zijne lezers van het nut van regements-geschiedenissen te

overtuigen, dan zal hem gereedelijk kunnen worden toegegeven, dat zij, om werkelijk nut te stichten, niet, gelijk de meeste werken die niet tot de klasse der studie-werken behooren, gelezen en dan ter zijde gelegd, maar gelezen en herlezen moeten worden; daar het toch een volstrekt vereischte is, dat de feiten daarin vermeld, door en door bekend zijn bij allen die tot het regiment behooren. Daarom moet bij dergelijke werken, alles wat droog is en dor, zooveel mogelijk worden vermeden; men moet afstand doen van den stijl, die in den regel aan militaire onderwerpen past en die slechts vraagt naar korthed en duidelijkheid, om gebruik te maken van den meer bloemrijken stijl, dien de gewone geschiedenis vordert; men moet in één woord de lezing zoo aangenaam mogelijk trachten te maken.

Of nu de schrijver der *Geschiedenis van het 7de Regiment* aan die vereischten heeft voldaan, dat is een punt, dat hij aan de beoordeeling van zijne lezers moet overlaten. Hij wil alleen dit nog doen opmerken. Wanneer hij zegt, dat de geschiedenis van een regiment door en door bekend moet zijn bij allen die daartoe behooren, dan heeft hij daarbij natuurlijk slechts degenen op het oog, die eene beschaafde, wetenschappelijke opleiding hebben genoten — de officieren dus en enkele onderofficieren. En dat is ook voldoende, want niet ieder man uit de gelederen behoeft bekend te wezen met het verleden van zijn korps, mits dat verleden maar bekend zij bij de aanvoerders. Van dat denkbeeld uitgaande, heeft de schrijver zich niet bepaald tot een eenvoudig relaas van de wapenfeiten waaraan de bataillons der 7de Afdeling hebben deelgenomen, maar die wapenfeiten in verband gebracht met den algemeenen gang der krijgsg gebeurtenissen. Hij heeft die laatsten soms uitvoeriger besproken, dan misschien met het kader van zijn werk was overeen te brengen. Hij hoopt echter dat die uitvoerigheid, mogt er overigens eenige waarde

aan zijn werk worde gehecht, de waarde daarvan niet zal hebben verminderd. Het gehalte der lezers dat de schrijver zich voorstelde, is ook oorzaak geweest van de groote uitbreiding der eerste en derde Hoofdstukken, die eigenlijk slechts als inleiding tot de daarop onmiddelijk volgende te beschouwen zijn. Hij heeft in die eerste hoofdstukken den gang der ontwikkeling willen schetsen van de Infanterie van ons leger; willen aantoonen wat daarop invloed uitoefende, wat daarbij gebrekkigs was; en hoe zeer ook overtuigd dat zijne krachten bij de behandeling dier punten te kort zouden schieten — hij oordeelde ze te belangrijk, dan dat hij deze gelegenheid niet zou hebben aangegrepen om de aandacht daarop te vestigen.

Eene laatste opmerking nog. Zij betreft het relaas van de krijgsverrigtingen in België. De tijd van 1830, de geheele Belgische omwenteling is nog weinig of niet, althans niet voldoende, onderzocht; oorzaken en gevolgen beiden, liggen van vele feiten nog geheel in het duister; men heeft dikwijls, om zoo te zeggen, niets waaraan men zich kan vasthouden, geen basis voor zijn' arbeid. Dat maakt de behandeling van dien tijd zeer moeilijk. Daarentegen leven er nog vele personen, die ooggetuigen zijn geweest van de gebeurtenissen dier dagen; en ooggetuigen mogen niet altijd de beste berigtgevers zijn, wanneer het er op aankomt den loop van een' veldtog of veldslag te leeren kennen, hier, waar elk korps, om zoo te zeggen, afzonderlijk is opgetreden, en waar het hoofdzakelijk slechts geldt de verrigtingen van afzonderlijke korpsen te kennen, zijn zij zeer goede berigtgevers. De schrijver heeft dan ook, voor zoo veel hem dat mogelijk was, inlichtingen ingewonnen bij allen die in de gelegenheid waren geweest, de gebeurtenissen te zien en te beoordeelen, die hij te bespreken had; en niet dan na eene naauwkeurige vergelijking der verschillende opgaven, heeft hij,

in verband met officiële stukken, het verhaal zamengesteld dat hier wordt aangeboden. Zullen daarop nu geene aanmerkingen te maken zijn; zullen daarin nu geene onjuistheden voorkomen? Denkelijk wel; maar zooveel is zeker, dat daarin niets voorkomt, wat niet op de verschillende opgaven berust die de schrijver tot zijne beschikking had. Hij vertrouwt dat die verzekering wel door niemand in twijfel zal worden getrokken, al heeft hij niet telkens de stukken aangehaald, waarop zijne vermeldingen zijn gegrond.

Het is den schrijver, ten slotte, eene aangename verplichting, zijnen dank te betuigen aan de verschillende officieren, die hem bij de samenstelling van dit werk met zooveel welwillendheid ten dienste zijn geweest. Inzonderheid betuigt hij dien dank aan den gepensionneerden Kolonel D. VAN TOL, den Majoor VLEUGELS en de Kapiteins A. C. T. EIJMAEL en OOSTERDIEP.

's Gravenhage, Julij 1857.

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.

.

N A A M L I J S T
 DER
I N T E E K E N A R E N .

Z. K. H. PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN, 2 Ex.

Aerssen Beijeren van Voshol (F. Baron van), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

Amerongen (J. N. A. Baron Taets van), *1ste Luit. Reg. Gren. en Jag.*

Andreaë (D. H. P.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

Beets (W.), *Boekhandelaar te Delft.*

Beijen (H. J. R.), *Kapitein der Art. bij het Dep. van Oorlog.*

Besier (I. A.), *Kapit. Gen. staf bij het Dep. van Oorlog.*

Bibliotheek (de) *van het Reg. Gren. en Jag.*

” ” ” ” *1ste Reg. Infanterie.*

” ” ” ” *5de ” ”*

” ” ” ” *7de ” ” 5 Ex.*

” ” ” ” *8ste ” ”*

” ” ” ” *Instructie-Bataillon.*

” ” ” ” *Algemeen Depôt van Discipline.*

” ” ” ” *3de Reg. Dragonders.*

” ” ” ” *5de ” ”*

” ” *der Kon. Academie v. de Z. en L.*

Blom (W. J. F. van der), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

Bodmer (L. C.), *Kapit. 5de Reg. Inf.*

Boellaard (D. J. H.), *Lid der Prov. Staten van Z. Holland.*

- Bogaert (P. L. J.), *1ste Luit. 6de Reg. Inf.*
 Bol (E. J. B.), *1ste Luit. 2de Reg. Inf.*
 Booms (G. P.), *Kapit. 6de Reg. Inf.*
 Borel (H. F.), *2de Luit. 7de Reg. Inf.*
 Bruggen (J. H. M. Ter), *Kapit. 7de Reg. Inf.*
 Buhler (J. K.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*
 Buhler (J. G.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
 Bunnik (W. B.), *1ste Luit. bij het Dep. van Oorlog.*
- Casembroot (Jhr J. L. de), *gepens. Kol. der Artillerie.*
 Camp (F. W. Del Campo, genaamd), *Majoor 4de Reg. Inf.*
 Cleef (Gebr. van), *Boekhandelaars te 's Hage, 10 Ex.*
 Coenegracht (J. L.), *Kol. Komm. van de 1ste Brig. Inf.*
 Crull (G. J. Hofstede), *2de Luit. 7de Reg. Inf.*
- Demoulin (J. J.), *Gen. Maj. Lid van het H. M. G.*
 Drijfhout van Hooff (A. H.), *Majoor der Art. bij het Dep. van Oorlog.*
 Dulken (J. van), *Gepens. Officier.*
 Dijk (E. L. J. van), *1ste Luit. Adj. 7de Reg. Inf.*
- Engelbregt (J. H.), *Luit. Kol. Komm. 7de Reg. Inf.*
 Eijmael (A. C. T.), *Kapit. der Inf. bij het Dep. van Oorlog, 2 Ex.*
 Eijmael (A. F.), *Kapit. 1ste Reg. Inf.*
 Eijmael (W. F.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
- Franken (A.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*
 Frowein (W. A. T.), *Kapit. 8ste Reg. Inf.*
- Gallé (A. S.), *1ste Luit. 3de Reg. Inf.*

Geloudemans (A. G.), *2de Luit. Kwart. bij het Oost-Ind. leger.*

Glimmerveen (K. H.), *Kapit. 1ste Reg. Inf.*

Gosenson (P. A. J.), *Kapit. 2de Reg. Inf.*

's Gravensande (Jhr. C. M. Storm van), *Lid der 2de Kamer van de Staten-Generaal.*

Groeneveld (T.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*

Grooss (J. G. H.), *1ste Luit. 6de Reg. Inf.*

Hamm (J. B.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*

Hamming (E. K.), *Kapit. Adj. 7de Reg. Inf.*

Hamming (J.), *Majoor 4de Reg. Inf.*

Happé (C. H.), *Luit. Kol. Komm. 1ste Reg. Inf.*

Heijmans (H. E. J.), *1ste Luit. Reg. Gren. en Jag.*

Hilberg (J.), *2de Luit. Adm. van Kleed. en Wapen. 6de Reg. Inf.*

Hopmans (G. A.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

Hurk (D. van den), *1ste Luit. Adm. van Kleed. en Wapen. 5de Reg. Inf.*

Huijgens (J.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*

Jeetze (L. C. H. von), *Gep. Majoor der Infanterie.*

Jongelijn (C.), *1ste Luit. Adj. 7de Reg. Inf.*

Kamps (J. W. L.), *2de Luit. 1ste Reg. Inf.*

Kloosterhuijzen (C. C.), *2de Luit. 1ste Reg. Inf.*

Knoop (W. J.), *Luit. Kol. Komm. 6de Reg. Inf.*

Knoop (A. T.), *Kapit. 2de Reg. Vesting-Art.*

Knotzer (F. W. Le Maire), *Majoor 7de Reg. Inf.*

König (J. H.), *Kol. Komm. het Kolon. Werf-Depôt.*

Kuipers (H.), *Boekhandelaar te Leeuwarden.*

Laar (D. P. C. Pottgieter van), *Kap. 8ste Reg. Inf.*

- Leers (F. J. G. W.), *1ste Luit. 3de Reg. Inf.*
- Löben Sels (E. van), *Kol. Chef van het Bureau Art. bij het Dep. van Oorlog.*
- Loo (L. G. G. van), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
- Loosjes (de Erven), *Boekhandelaars te Haarlem.*
- Luchtmans (J. D.), *1ste Luit. Adj. 7de Reg. Inf.*
- Luppus (A. P.), *Majoor, 5de Reg. Inf.*
- Maarschalk (D. G. T. G. van der Voort), *1ste Luit. 1ste Reg. Vesting-Art.*
- Mac-Leod (N.), *Kapit. der Inf. toegevoegd aan den Luit. Gen. Insp. der Inf.*
- Mac-Leod (J. B.), *1ste Luit. Adj. 4de Reg. Inf.*
- Manen (J. F. van), *Kapit. 7de Reg. Inf.*
- Marchant (P. A. F.), *2de Luit. Algem. Depôt van Disc.*
- Merlen (Jhr. B. van), *Gen. Maj. der Kavalerie.*
- Mestdagh (P. G. de Veij), *Boekhandelaar te Vlissingen.*
- Miltenburg (A. P.), *Kapit. Reg. Grenadiers en Jagers.*
- Mollinger (G. F. F. A.), *1ste Luit. 3de Reg. Inf.*
- Muller (T. L.), *2de Luit. Kwartierm. 7de Reg. Inf.*
- Olinger (J.), *1ste Luit. Adj. 7de Reg. Inf.*
- Oosterdiep (W. J. H.), *Kapit. 1ste Reg. Inf.*
- Oudendijk Pieterse (J. M. van den), *Kapit. 1ste Reg. Inf.*
- Overveldt (H. F. K. van), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
- Perk (P. E.), *1ste Luit. 6de Reg. Inf.*
- Pfeiffer, (F. J.) *1ste Luit. Gen. Staf.*
- Phaff (A. A. E.), *2de Luit. 5de Reg. Inf.*
- Pistorius (P.), *Luit. Kol. Adjutant in het Prov. Kommand. van Zeeland, 2 Ex.*

Prager (B. J. F.), *1ste Luit. bij de K. A. v. de Z. en L.*
 Prévôt (J. B. R.), „ „ *Adj. 5de Reg. Inf.*
 Pippenghegen (C. P. T.), *1ste Luit. Adj. Reg. Gren. en Jag.*

Rant (A. G. A.), *1ste Luit. Kwartierm. 1ste Reg. Inf.*
 Rijen (W. C. D. van), *1ste Luit. 4de Reg. Inf.*
 Ronde (H. F. N. de), *Majoor 7de Reg. Inf.*
 Rooij (J. D. de), *Kapit. 3de Reg. Inf.*
 Rooijen (W. J.), *1ste Luit. Kwartierm. 7de Reg. Inf.*
 Ruttgers (H. J.), *gepens. 1ste Luit. der Inf.*

Schilthouwer (J. F. van Hoeij), *Luit. Kol. Komm. 2de Reg. Inf.*
 Schriek (A. J. W. van der), *1ste Luit. Reg. Gren. en Jag.*
 Schuurman (J.), *Kapit. Gen. Staf.*
 Seijffardt (A. L. W. C.), *Majoor 7de Reg. Inf.*
 Sierevelt (A. M.), *1ste Luit. Adj. 7de Reg. Inf.*
 Simon (J. E.), *2de Luit. 7de Reg. Inf.*
 Speelman (Jhr. C. J. A.), *1ste Luit. 1ste Reg. Vesting-Art.*
 Star (J. M. van der), *1ste Luit. Gen. Staf.*
 Stolkert (W. J.), *1ste Luit. Adj. bij het Algem. Depôt van Disc.*
 Strootman (J. G.), *1ste Luit. 6de Reg. Inf.*
 Sijpensteijn (Jhr. J. W. van), *Kapit. Ingen. bij het Dep. v. Oorl.*

Tegelberg (J.), *Luit. Kol. 3de Reg. Inf.*
 Thomasset (G. H. R.), *Kol. plaats. Komm. te Utrecht.*
 Tobias (H. A.), *Ritm. 5de Reg. Dragonders.*
 Tol (D. van), *Gep. Kol. der Inf.*
 Toll (W. A. van), *Majoor 2de Reg. Inf.*
 Trip (J.), *Kapit. 2de Reg. Inf.*

Veeran (J. P. H. C.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

- Verhorst (A. J.), *Luit. Gen. Inspect. der Inf.*
- Verkouteren (E. K. J.), *1ste Luit. 1ste Reg. Inf. gedet. bij de
K. A. v. de Z. en L.*
- Vleugels (J. F.), *Majoor 1ste Reg. Inf.*
- Vries (J. de), *1ste Luit. Adj. 1ste Reg. Inf.*
- Vijgh (L. C. G.), *Kapit. bij het 1ste Reg. Inf.*
- Wagner (B. J.), *Luit. Kolon. Komm. 3de Reg. Inf.*
- Wechel (A. van), *Kapit. Pl. Adj. te Nijmegen.*
- Weier (W. C.), *Majoor 1ste Reg. Inf.*
- Westenberg (M. M.), *1ste Luit. 5de Reg. Inf.*
- Westrum (A. H. Schade van), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
- Wiese (P. C. de), *Majoor 2de Reg. Inf.*
- Wildeman (K. W. A.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*
- Wilhelmie (L. M. E.), *1ste Luit. Adj. 4de Reg. Inf.*
- Willebrandt (A. S.), *Kapit. Kolon. Werf-Depôt.*
- Willes (N. van), *1ste Luit. Adj. 3de Reg. Inf. gedet. bij het
Dep. van Oorlog.*
- Willink (W. E. J. Tjeenk), *Boekhandelaar te Zwolle.*
- Winkel (B. C.), *Kapit. der Inf. bij het Dep. van Oorlog.*
- Wissekerke (A. Verkat Egter van), *Luit. Kol. Chef van het
Bureau Pers. en Mil. Zaken bij het Dep. van Oorlog.*
- Witkop (L.), *Kapit. der Inf. bij het Dep. van Oorlog.*
- Witsenburg (J. H.), *2de Luit. 7de Reg. Inf.*
- Worbert (L. G.), *Kapit. 7de Reg. Inf.*
- Wijs (C. de), *Adj. Onderoff. Algem. Depôt van Discipline.*
- Yske (C.), *Luit. Kol. 6de Reg. Inf.*
- Zurich (W. F. L.), *1ste Luit. 7de Reg. Inf.*

I N H O U D.

Bladz.

INLEIDING.

HOOFDSTUK I. DE BATAILLONS NATIONALE MILITIE N ^o . 4, 5 EN 6, VAN AF HUNNE OPRIGTING TOT AAN DEN VELDTOGT VAN 1815.	1.
HOOFDSTUK II. DE BATAILLONS NATIONALE MILITIE N ^o . 4, 5 EN 6, IN DEN VELDTOGT VAN 1815. .	47.
HOOFDSTUK III. DE ZEVENDE AFDEELING INFANTERIE, VAN HARE OPRIGTING TOT AAN DEN BELGISCHEN OP- STAND.	91.
HOOFDSTUK IV. DE VELDBATAILLONS DER ZEVENDE AFDEELING IN DEN STRIJD TEGEN BELGIË, EN HET FLANKBATAILLON OP DE CITADEL VAN ANTWERPEN. .	116.
HOOFDSTUK V. HET ZEVENDE REGEMENT INFANTERIE.	208.
AANTEEKENINGEN.	231.
BIJLAGEN.	251.

I N L E I D I N G.

NAPOLEON was bij Leipzig geslagen. Zijne legerbenden waren teruggedrongen tot achter den Rhijn. De Verbondenen hadden zich gelegerd langs den regterooever van die rivier, gereed om den oorlog in Frankrijk zelf over te brengen en zoo doende 's Keizers ondergang te bewerken. Intusschen rigtte zich eene afdeeling hunner legermagt naar de oostelijke grenzen der voormalige Nederlandsche gewesten, om die te bevrijden van het juk der overheersching.

Maar het Nederlandsche volk wachtte niet op de komst dier bevrijders; daartoe had het te bitter geleden in elk gevoel en in elk belang, onder den ijzeren scepter des wereldwingers. Het wierp op de eerste tijding van 's Keizers nederlaag de vernederende kluisters af, die het zoo vele jaren had moeten torschen; het kwam alom in opstand tegen het gezag des gehaten vreemdelings; en terwijl 10,000 Franschen nog den vaderlandschen bodem bezetten, deed het den zoon van den laatsten Stadhouder uit Engeland oproepen, om zich aan het hoofd te stellen van het herboren Nederlandsche volk. De Prins gaf aan die oproeping

gehoor, en reeds op den 2den December verkondigde eene proclamatie van 's Gravenhage uitgegaan, maar weldra alom bekend, aan de vorsten en volken van Europa, dat **WILLEM FREDERIK VAN ORANJE** geworden was **WILLEM** de eerste, Souvereine Vorst van Nederland.

De nieuwe bestuurder, overstelpt met regeringszaken die allen regeling en voorziening eischten, zag echter teregt in, dat daar geene was die dit meer dringend vorderde, dan de zaak der oprigting van een geregeld leger. Want al waren de legerbenden van Rusland en Pruissen de grenzen reeds overgetrokken; al vertoonden de schepen van Brittanïë zich reeds op de Hollandsche kust, — Nederland mogt zijne bevrijding niet overlaten aan zijne bondgenooten. Het moest door eigen krachten de keizerlijke wapenbenden noodzaken tot ontruiming des lands; het moest medewerken tot **NAPOLEON'S** val. Dan kon het op zijne zelfbevrijding roemen; dan kon het, als eenmaal de dag mogt aanbreken dat elk volk beloond zou worden naar wat het had toegebracht tot de zegepraal der algemeene zaak, tot de vrije volken en vorsten van Europa met fierheid zeggen: „Wij Nederlanders zijn niet minder dan gij allen, want wij bevochten zelf onze onafhankelijkheid, en wij hebben, naar ons vermogen, medegewerkt om Europa te bevrijden van der Franschen dwingelandije.”

Van die denkbeelden doordrongen, riep **WILLEM** de eerste dan ook reeds op den 6den December zijn volk te wapen, bij eene proclamatie die, even welsprekend als krachtig van toon, altijd merkwaardig zal zijn als historisch gedenkstuk, en de ware inleiding vormt tot elke beschouwing over de Landmagt van den herrezen Nederlandschen Staat. Zij vangt aan met eene betuiging van 's vorsten volkomene toewijding

aan de zaak des Vaderlands. Dan, na eene herinnering aan het moordtooneel van Woerden, wordt driemaal het „te wapen” aangeheven: om de Franschen te verdrijven; om de slagtoffers te wreken onder het zwaard der onderdrukkers gevallen; om vrouw en kind en eigendom te waarborgen tegen elken mogelijken terugkeer der geweldenaren. „Ouders!” zoo luidt het verder, „Het vaderland en Oranje roepen uwe weerbare zonen op, niet om in buitenlandsche gewesten voor vreemde overheersching op de slagbank te worden gevoerd, maar om u en uwe weerlooze kinderen voor moord en plundering te beschermen. Vrouwen! uwe mannen worden te wapen geroepen, niet om voor een vreemd dwingeland te strijden, die u hier van gebrek liet omkomen, maar om aan u de zekerheid van een gerust bestaan te bezorgen, waarin het vaderland voorzien zal . .

. . . . .

En gij, die zelve dezen strijd, den edelsten van allen, dien de geschiedenis ons oplevert, niet strijden kunt, ondersteunt hen die voor u strijden; zorgt, door uwe ruime bijdragen, voor derzelve wapening, voedsel en kleeding, voor alles wat tot de eerste noodwendigheden des krijgs behoort.

. . . . .

Ik bezweer u bij uwe doorgestane rampen, vraagt thans niet, wat gij op het altaar des vaderlands vrijwillig ten offer brengt, maar vraagt alleen, wat u over zou schieten, indien immer, hetgeen God verhoede! de terugkeer uwer onderdrukkers het gevolg eener bekrompene berekening ware! Al de volken van Europa, wier grootmoedige opofferingen reeds de heerlijkste uitkomsten verkregen hebben, slaan het

oog op u in deze oogenblikken. Onze Bondgenooten verwachtten de inspanning van al onze krachten, en wij zullen hun de bewijzen geven, dat wij niet ontaard zijn van het edel voorgeslacht." . . . . .

Die proclamatie werd veertien dagen later gevolgd door een reglement van algemeene volkswapening. Daarbij werd de in dienst treding in beginsel als geheel vrijwillig gesteld. Eerst als het getal der vrijwilligers te gering bleek te zijn, zou men tot eene loting overgaan. De oproeping tot het aangorden der wapenen gold de geheele mannelijke bevolking, van het zeventiende tot het vijf-en-veertigste jaar ingesloten. Daaruit zoude worden gevormd eene landmilitie, ter sterkte van 20,000 man, en een landstorm. Bij die laatste was echter de vijftigjarige leeftijd als uiterste grens voor den ouderdom van in dienst treding aangenomen.

De mannen van den landstorm zouden met het bezetten en blokkeren worden belast der vestingen en posten, die in of bij het kwartier waren gelegen waartoe zij behoorden. De plaatselijke verdediging van ieder district was hun dus opgedragen. De verdrijving des vijands en de verdere bescherming van den vaderlandschen grond, dat was de taak der landmilitie.

Hare zamenstelling was dezelfde als die der staande armée, met welke zij ook in alle andere opzigten werd gelijk gesteld. Alleen wat de kleeding betrof, bestond er tusschen de troepen van linie en die der militie een gering verschil.

In de maand Januarij van het volgende jaar werden daarop meer bepaalde verordeningen uitgevaardigd.

Het staande leger zou uit zes bataillons ligte infanterie

bestaan en zestien bataillons infanterie van linie, met eene evenredige kavalerie en artillerie. De landmilitie werd in twintig bataillons infanterie en vier bataillons artillerie verdeeld. Elk bataillon zou eene sterkte hebben van 995 man, daaronder begrepen een staf van vijftien hoofden.

De grootte van het contingent door elk departement voor de militie te leveren werd nu tevens vastgesteld, en voorts bepaald, dat uit die militie alleen korporaals en soldaten mogen worden genomen. De officieren, onder-officieren en wat verder tot den staf behoort, zouden gevonden worden uit vrijwilligers en andere daartoe geschikte personen, door de regering aan te wijzen; voor zoo veel het mindere kader betrof, door de korps-kommandanten te benoemen.

Zoo was dan het belangrijk onderwerp der algemeene wapening, althans in de hoofdzaak, geregeld. Van het tijdstip dier regeling dagteekent het bestaan der troepen-gedeelten, door wier zamenvoeging de Afdeeling is gevormd, waarvan de geschiedenis den inhoud uitmaakt dezer bladen. Wie lust heeft ze in te zien, zal drie bataillons Nationale militie kunnen volgen in hun ontstaan en bij hun optreden in den laatsten strijd van Europa tegen den eersten NAPOLEON. Hij zal kunnen opmerken, hoe werkzaam en roemrijk een deel aan die groote worsteling zij genomen hebben. Hij zal eindelijk, met ons genaderd tot de dagen van den Belgischen opstand, met ons moeten erkennen, dat de afstammelingen der drie heldenmoedige militie-bataillons zich toen niet onwaardig hebben getoond zoo groote voorgangers — hetzij dat zij streden in de velden van Brabant, of de muren verdedigden van de Antwerpsche Citadel.

In de October-maand van het jaar 1815 werd de Zevende Afdeeling Infanterie, die later het Zevende Regiment geworden is, gevormd uit drie bataillons Nationale militie, het Vierde, Vijfde en Zesde, en een linie-bataillon, het Achtste.

De Afdeeling onderging sinds dat tijdstip twee hoofdveranderingen.

Drie jaren na de oprichting werd het linie-bataillon opgeheven en ingesmolten bij de drie overige bataillons, die toen de namen kregen van Eerste, Tweede en Derde bataillon. Vijf-en-twintig jaren na die insmelting werd aan het korps weder een bataillon toegevoegd, en wel het Tweede der Tiende Afdeeling; een bataillon zonder verleden, eerst voor weinige jaren opgericht. Het ontving bij de Zevende Afdeeling het nummer 3, terwijl aan het toenmalige Derde bataillon het nummer 4 gegeven werd.

Drie bataillons Nationale militie, het Vierde, Vijfde en Zesde (eerst Zestiende), zijn dus met het genoemde bataillon der Tiende Afdeeling de eigenlijke stamhouders van de bataillons, thans Eerste, Tweede, Vierde en Derde genoemd bij het Regiment, waarvan wij de geschiedenis ondernomen hebben te beschrijven.

Het is alleen van die stamhouders, dat wij ons voorstellen in de volgende bladzijden het ontstaan en de verdere lotgevallen te schetsen.

HOOFDSTUK I.

DE BATAILLONS NATIONALE MILITIE No. 4, 5 EN 6 VAN AF HUNNE OPRIGTING TOT AAN DEN VELDTOGT VAN 1815.

Maar de vooroordeelen tegen het soldaten-leven door het volk, 't welk zich gaarne het nakroost der Bata-vieren noemt, toen, gelijk vroeger en later, aan den dag gelegd, zijn oorzaak geweest, dat het krijgswezen van den nieuwen Staat op zeer gebrekkige grondslagen heeft moeten opgericht worden.

BOSSCHA, *Neêrlands heldendaden te land.*

Het is reeds op zich zelve eene der moeilijkste taken welke aan eene regering ten deel kunnen vallen, om in een land waar niets van dien aard bestaat, aan eene geregelde wapenmagt het aanzijn te geven. Maar die taak wordt nog oneindig moeilijker, wanneer daarmede de vestiging gepaard moet gaan van een geheel nieuw Staatsgebouw, gelijk het geval was in Nederland ten jare 1813.

In de eerste maanden toch na de omwenteling konden de verschillende openbare diensten onmogelijk die regelmatigheid en vastheid van gang hebben, welke zij in een goed geordenden Staat bezitten, en die toch zoo noodwendig worden vereischt om eene geheele nieuwe inrigting, met spoed en zonder schokken, tot stand te brengen. Waar bo-

verdien alles uit het niet te voorschijn geroepen, waar in alles voorzien, alles geregeld moest worden, daar kon het niet anders of het bestuur moest wel eens mistasten. Het moest wel eens maatregelen nemen, waarvan het later zoude blijken, dat ze gebrekkig, onvolkomen waren geweest. Het moest vooral zich wel eens vergissen in de keuze der personen, die het tot de leiding riep van eenigen tak van bestuur of tot de waarneming van eenige betrekking. En eene dergelijke vergissing was nog zoo veel te meer onvermijdelijk, omdat de Vorst dien het Nederlandsche volk zich gekozen had, met degenen die behoorden tot zijne onmiddellijke omgeving, dat volk sinds twintig jaren slechts uit de verte hadden kunnen gadeslaan, en dus de menschen niet kenden die in aanmerking kwamen om gebruikt te worden. Alleen van degenen die bij den val der Republiek hunnen Vorst in ballingschap gevolgd waren, kon de regering de geschiktheid beoordeelen en de verdiensten waarden. Maar de zucht om zoo trouwe aanhangers te beloonen, voor wat ze geleden hadden voor het huis van Oranje, heeft aanleiding gegeven tot hunne plaatsing in verschillende, meer of minder gewigtige, betrekkingen, zonder dat daarbij altijd op hunne bekwaamheden en bruikbaarheid is gelet geworden. En juist zij, de mannen van vóór 1795, waren minder dan alle anderen geschikt, doortrokken als zij waren met de begrippen en beginselen van dien vroegeren tijd, om maatregelen te helpen uitvoeren en inrigtingen in 't leven te helpen roepen, die geschoeid moesten worden naar den leest van geheel nieuwe begrippen en geheel nieuwe beginselen.

Wie deze omstandigheden in aanmerking neemt, en daarbij voegt dat de geldmiddelen zich in ellendigen toe-

stand bevonden, en dat er een bijna volslagen gebrek bestond aan kriegsbehoeften van allerlei aard, die zal geneigd zijn om hetgeen in die dagen tot daarstelling van een geregeld leger is verrigt, met toegeeflijkheid te beoordeelen. Hij zal daartoe nog te meer zijn gestemd, wanneer hij bij het lezen van het verhaal der vorming van onze militie-bataillons, met ons de verschillende zwarigheden zal hebben beschouwd, waarop de regering bij die daarstelling is gestuit.

De landmilitie zou dan opgerigt worden, en uit twintig bataillons Infanterie met eenige Artillerie-bataillons bestaan. En tot hunne zamenstelling zoude elk departement, naar evenredigheid zijner bevolking, de noodige manschappen leveren.

Zes honderd en twaalf man uit het departement Monden van den IJssel, met 230 man uit dat van den Boven-IJssel, zouden vereenigd een korps vormen, dat bestemd was den naam te dragen van Vierde bataillon landmilitie.

Zeventien honderd en twintig man uit het laatstgenoemd departement moesten al verder dienen tot de zamenstelling van twee andere bataillons, van gelijke sterkte, aan welke de nummers 5 en 16 gegeven werden.

De regering hoopte, het is vroeger reeds opgemerkt, de noodige manschappen door vrijwillige in dienst treding te zullen verkrijgen. Maar die hoop werd spoedig bevonden ijdel te wezen. Met groote geestdrift hadden vele van Neêrlands burgeren zich aanvankelijk ten strijde toegerust om hunne onderdrukkers te verdrijven, en het Fransche krijgsvolk onschadelijk te maken, dat nog over alle deelen des lands lag verspreid. Getuige Brielle, getuige 's Gravenhage en nog zoo menige andere stad, die reeds in de eerste da-

gen der omwenteling, geheel aan eigene krachten overgelaten, zich bevrijdden van het juk der overheersching; getuige Naarden, getuige de Helder en Delfzijl, door vrijwilligers ingesloten, te zamen gevloeid uit alle oorden des lands. Maar men had mogen verwachten, na zoo krachtig eene taal als die waarmede de Souvereine Vorst alle Nederlanders tot eene algemeene schildverheffing had opgeroepen, dat het volk, waarvan de gemoederen ontvlamd moesten wezen van verbittering en kokend van vrijheidszucht, als één man zich zoude geschaard hebben onder de wapenen. En dat is niet geschied. Toen de bondgenooten de grenzen hadden overschreden, toen de Franschen zich reeds gereed maakten om achter de hoofdrivieren terug te gaan, toen kon, zoo zeide men, de bevrijding des lands wel zonder algemeene wapening worden verkregen — en wat wilde men meer?

Wanneer men die laauwheid des volks — eene laauwheid, schandelijk waar het zoo hooge belangen gold — in aanmerking neemt, en daarbij bedenkt dat wie genegen was vrijwillig de wapenen te dragen, veel liever dan in de gelederen van de militie plaats nam in die van het staande leger, dan laat het zich gemakkelijk begrijpen, dat bij die laatste het getal der vrijwilligers uiterst gering is geweest, en dat dus de loting, bij het reglement van algemeene volkswapening voorgeschreven, al dadelijk eene noodzakelijkheid geworden is. Spoedig werden dan ook de noodige voorschriften gegeven om daarmede, en wel op den 10den Januarij, een begin te maken. De regering vleide zich met de verwachting dat reeds na verloop van weinige weken de loting afgeloopen, en de land-militie voltallig zoude zijn. Maar ook in die verwachting is zij deerlijk te leur gesteld.

Geen wonder! Afkeer van elke gedwongene in dienst treding was altijd een kenmerkende karaktertrek van onze natie. Het beginsel dat elk burger van den Staat verplicht is tot de gewapende dienst, had iets stuitends voor een volk dat, vóór alles handeldrijvend en zeevarend, een tegenzin koesterde voor het soldaten-leven, en niet konde billijken dat zoovele handen en zoovele hoofden, ware het dan ook slechts voor een beperkten tijd, aan handel en zeevaart onttrokken werden. Men kon immers nu nog doen wat men altijd gedaan had vóór 1795. Men kon, als 't noodig was, voor geld troepen in dienst nemen: vrijwilligers van de eigene en elke andere natie. Zoo redeneerde het volk — wat niet begreep dat door de Fransche omwenteling en hare gevolgen voor Nederland een toestand geboren was, geheel verschillend van dien waarin men zich tijdens de Republiek had bevonden; wat niet begreep dat oude instellingen niet meer passen voor een nieuwen tijd, en wat niet begrepen had of vergeten was, dat juist aan het ellendig gehalte der vroegere krijgsmagt, Neêrlands val voor een goed deel was te wijten.

Maar hoe verkeerd deze inzichten ook waren, zij bestonden. En nu denke men zich daarna, hoe weinig over het algemeen de wet op de militie genade vond in de oogen des volks. Daardoor toch werd het beginsel der verplichting tot gewapende dienst van elk burger bestendig. Die verfoeijelijke conscriptie, waarvan men altijd was verschoond gebleven, tot op het oogenblik dat men als natie had opgehouden te bestaan; die conscriptie, waaraan een denkbeeld was gehecht van afschuw en verschrikking, die zoude dus nog voortduren! En mogt zij dan ook in de uitvoering het hatelijke niet hebben der Fransche krijgsopschrijving — zij bleef toch hatelijk uit haren aard.

Bij hare poging om naar de beginselen, door de groote omwenteling in het leven geroepen, eene gewapende, maar ook geregelde, volksmagt daar te stellen, vond de regering dan ook slechts zeldzaam eene opregte en krachtige medewerking; — maar wat zij wel vond, dat was ontduiking der wet en heimelijke, soms openlijke, tegenkanting. Hier verzuimde men opzettelijk zich voor de militie te laten inschrijven; daar verklaarde men zonder omwegen, zich aan de loting niet te willen onderwerpen. En van dwangmaatregelen viel bij den tegenwoordigen stand van zaken niet veel te verwachten. Wilde men werkelijk goede uitkomsten verkrijgen, dan moesten de verschillende autoriteiten steun en hulp vinden bij de bevolking, en waar die gedwongen moest worden, daar kon men gerust verklaren, dat de volkswapening mislukt was. Om echter alle ontduiking der dienstverplichting zoo veel mogelijk te beletten, werd op den 16den Januarij een besluit uitgevaardigd, de bedreiging inhoudende, dat een elk, die verpligt tot de dienst, zich daaraan zocht te onttrekken, zonder loting bij de militie zoude worden ingelijfd. De strengste bevelen werden ook gegeven om te verhinderen dat iemand, wie dan ook, het land verliet alvorens te hebben voldaan aan de verplichtingen bij het reglement van algemeene volkswapening aan alle burgers van Nederland opgelegd. Zoo kon niemand eene buitenlandse reispas bekomen; zoo mogt niemand ter koopvaardij of vischvangst zich op zee begeven, dan na te hebben bewezen dat hij niet in de termen der landmilitie viel, of anders daarvan wettelijk was vrijgesteld. En gelijk bewijs werd nog gevorderd van een elk, die in aanmerking wenschte te komen voor eenigen post of eenige betrekking, ja zelfs van wie een patent verlangde tot uitoefening van eenig bedrijf.

Die voorzieningen waren zeer doeltreffend; en wanneer de regering door alle ambtenaren naar behooren ware ondersteund geworden, en de middelen bezeten had om kracht bij te zetten aan hare bedreigingen, dan zoude zeker het bedroevende verschijnsel zich niet hebben voorgedaan, dat zelfs na verloop van vele maanden, de meerderheid der bataillons militie nog maar hoogstens de helft der sterkte hadden, die daarvoor was bepaald geworden.

De snelheid van aanvulling der militie verschilde overigens zeer in de verschillende deelen des lands. De gezindheid der bevolking was geenszins overal dezelfde, terwijl zich in eenige departementen moeilijkheden voordeden, die niet te vermijden waren, en die eene spoedige bijeenbrenging der gevorderde manschappen zeer bezwaarlijk maakten.

In het departement Monden van den IJssel had men zich aanvankelijk slechts kunnen bezighouden met de organisatie van den landstorm, die bij afdeelingen van eenige honderd man, geregeld af te lossen, zoude medewerken tot de insluiting van twee nog door de Franschen bezette vestingen, Koevorden en Deventer. Het onafgebroken doortrekken van krijgsvolk, en de overstroming van een groot gedeelte dezer landstreek hadden daarna tot vertraging aanleiding gegeven. Ook openbaarde zich in sommige gedeelten van dit departement, in het kwartier van Almelo onder anderen, een vrij sterke geest van verzet, die zich soms lucht gaf in eene openlijke weigering om zich aan de loting te onderwerpen. Dit alles was oorzaak, dat tegen het einde van Maart de werkzaamheden voor de militie in deze streken nog slechts gedeeltelijk waren afgeloopen, terwijl die op sommige plaatsen nog nauwelijks een aanvang hadden genomen.

Geheel anders was het gesteld in het departement van den Boven-IJssel. Daar had men over het algemeen weinig te klagen over onwilligheid. Maar de voortdurende doormarsch van troepen en de weinig geordende toestand, waarin hier, gelijk in de overige deelen des lands, alle zaken van bestuur verkeerden, waren toch oorzaak dat de bijeenbrenging der militie niet met zoo veel spoed konde geschieden, als de regering verlangde. In het begin van Februarij was de loting echter op de meeste plaatsen afgeloopen, terwijl in het laatst dier maand, het grootste gedeelte van het contingent reeds beschikbaar was. In het kwartier van Zutphen had evenwel nog niets gedaan kunnen worden, want die landstreek stond, ten gevolge van het doorbreken der dijken, bijna geheel onder water.

Hoewel dus, toen de maand Maart een aanvang nam, genoegzame manschap aanwezig was om met de organisatie van het Vijfde en van het Zestiende militie-bataillon althans een begin te maken, is er nog een geruime tijd verlopen, eer dat die beide bataillons gezegd konden worden gevormd te wezen. Het was toch niet genoeg eenige honderden menschen te hebben, bestemd om de wapenen te dragen, maar die menschen moesten gekleed, uitgerust, gewapend, ingedeeld, georganiseerd worden in één woord, en geoefend. En juist om dat alles te doen, ontbraken de middelen.

Het is bekend dat de Franschen al wat het krijgswezen betreft, gedurende hun verblijf in deze gewesten zeer verwaarloosd hebben. Terwijl eene enkele belangrijke vesting goed werd onderhouden, lieten zij al de overigen vervallen. Voor het artillerie-materieel werd niet de minste zorg gedragen, en de rijkelijk voorziene magazijnen werden geleegd ten behoeve der keizerlijke legers — zonder dat ooit

van eene aanvulling sprake was. Toen men dus besloten had tot de oprigting eener Nederlandsche Landmagt, moest schier alles wat tot uitrusting, bewapening en legering van den soldaat noodig is, geheel nieuw worden aangemaakt. Maar daartoe werd tijd vereischt en vooral geld. En aan geld vooral was aanvankelijk groot gebrek. Daarbij kwam dat de zorg voor een en ander grootendeels werd overgelaten aan de Kommissarissen-generaal der departementen, en die betoonden omtrent dit zoo gewigtig onderwerp niet altijd de noodige voortvarendheid. In de behoeften aan wapenen werd echter reeds vroegtijdig genoeg voorzien. Engeland zond ons reeds spoedig een groot aantal geweren; en die geweren, mogt een groot gedeelte daarvan ook al niet geschikt zijn om dadelijk in den oorlog te dienen, waren echter zeer goed bruikbaar bij de eerste oefeningen der troepen. Toen dus de manschappen voor de militie beschikbaar waren, had men ze kunnen vereenigen, wapenen en oefenen; want om de behandeling van het geweer te leeren en wat verder tot de eerste opleiding van den soldaat behoort, daartoe behoefde de rekrut geen andere kleederen, dan die hij gedragen had aan den schaaftank of achter den ploeg. Men heeft dat echter niet gedaan; en dat wel gedeeltelijk, omdat in vele plaatsen de bewoners reeds zoo veel geleden hadden door inkwartiering van vreemd krijgsvolk, dat men ze daarmede niet op nieuw lastig kon vallen, terwijl de gebouwen, voor de legering der troepen te gebruiken, nog vele onmisbare herstellingen vereischten, en ook de verdere benoedigdheden voor die legering niet aanwezig waren. Maar men heeft het hoofdzakelijk niet gedaan, omdat, zoo de rekrut al geoefend kan worden zonder gekleed te zijn in den soldatenrok of omhangen met randsel

en tasch, dat toch onmogelijk is, zonder onderofficieren en zonder officieren. En in de eerste tijden na de omwenteling heeft het aan beiden, althans aan bruikbare, nagenoeg geheel ontbroken.

Het is waar, onder de Fransche vanen dienden nog vele dergenen die behoord hadden tot het leger van het voormalige Gemeenebest, of tot dat van het Koninkrijk Holland; maar van hunne medewerking bleef men verstoken, zoo lang de Keizer nog aan het hoofd van zijn leger stond, zoo lang in Frankrijk en daar buiten nog zoo vele vestingen door zijne soldaten waren bezet. Evenwel, ook in Nederland ontbrak het niet aan menschen die vroeger hadden gediend. Een gedeelte, en dat was het bruikbaarste, was afkomstig uit het vroegere Indische leger. Bij de bemagtiging onzer buitenlandsche bezittingen, waren de Nederlandsche troepen in die gewesten gevankelijk weggevoerd naar Engeland. Maar het eerste berigt der omwenteling, in Holland volbragt, was gevolgd geworden door het bevel tot in vrijheid stelling der Hollandsche gevangenen, en de meesten hadden zich herwaarts gespoed om hunne diensten het vaderland aan te bieden.

Een ander gedeelte, en dat was het grootste, had, wat de officieren betreft, behoort tot de krijgsmagt der Zeven Vereenigde Gewesten. Vele dier officieren waren ten jare 1795 hunnen Vorst in ballingschap gevolgd, terwijl de overigen of reeds vóór den val der Republiek, of weinig tijds daarna de krijgsdienst hadden vaarwel gezegd. De onderofficieren en soldaten waren op verschillende tijdstippen tot het burgerlijke leven teruggekeerd; en wat de eerste aangaat, zal ongeschiktheid voor het werkdadige krijgsmansleven daarvan wel in de meeste gevallen oorzaak zijn geweest:

bij hen toch zullen de staatkundige beweegredenen wel niet gegolden hebben, welke vele officieren tot dat besluit hadden gebracht. Maar van die onderofficieren, wier militaire bruikbaarheid sedert hunne uit dienst treding zeker niet vermeerderd was, zijn nog vele, en wel de beste, in het staande leger overgegaan; en dat er dus voor de militie slechts enkelen zijn overgebleven, en dat die enkelen, zoo zij nog konden gebruikt worden, toch volkomen ongeschikt waren om bij bataillons, geheel uit rekruten bestaande, de rekruten in soldaten te herscheppen, is ligt te begrijpen. Meer geschikten tot zamenstelling van een kader waren te vinden onder degenen, die vroeger als soldaat hadden gediend, en vele militie-bataillons hebben dan ook daaruit, toen in het begin van Maart de aanvankelijk geweigerde vergunning werd verleend, om uit de manschappen der landmilitie, niet alleen korporaals, maar ook sergeanten te nemen, enkele goede onderofficieren getrokken.

Moet er een ongunstig oordeel geveld worden over de bruikbaarheid der onderofficieren, waarvan men zich bij de oprigting der Nederlandsche Landmagt heeft moeten bedienen, niet minder is dat het geval met betrekking tot de officieren — tot die althans welke uit de oude armee afkomstig waren. Gedurende de vele jaren, die zij buiten alle bemoeijng met militaire zaken hadden doorgebracht, was er in het krijgswezen veel veranderd. Hunne begrippen dien-aangaande waren niet in overeenstemming met den tijd waarin zij zich bevonden, en pasten niet op het leger waarbij zij optraden. Van de militaire kennis die zij vroeger mogten bezeten hebben, was veel te loor gegaan in een tijdperk, voor sommigen van bijna twintigjarige rust, en wat hen daarvan mogt zijn bijgebleven, kwam hen slechts

gedeeltelijk te stude, daar toch in geheel de dienst, zoowel als in het beheer en de oefening der troepen, sinds zij de gelederen verlaten hadden, groote veranderingen waren tot stand gekomen. Daarenboven, de tijd, die niets spaart, had ook hunne krachten niet ontzien; en zij, die toen ze uit het leger traden, in den bloeitijd verkeerden des mannelijken levens, bezaten nu voor het meerendeel de fysieke geschiktheid niet meer, voor het krijgsmansleven gevorderd in een' tijd, waarin meer nog dan anders alleen krachtvolle menschen nuttig werkzaam konden zijn. Eensklaps verplaatst in eene geheel vreemde wereld, en niet altijd met de noodige lichamelijke krachten toegerust, toonden de meesten zich dan ook ten eenenmale ongeschikt voor hunne betrekking; terwijl de overigen toch nog geenszins in staat waren te handelen met die klem en met die vaardigheid, welke in deze tijden en bij deze krijgsmagt zoo noodzakelijk werden vereischt.

Om de hiervoren geschetste omstandigheden, die de vertraging verklaren en ook regtvaardigen, bij de oprigting van het Nederlandsche leger op te merken, in hunne werking te beschouwen op de bataillons, die onze aandacht in het bijzonder vorderen, slaan wij de verzameling van rapporten open, waarin de bevindingen zijn opgeteekend van den toenmaligen Kolonel en Inspecteur van de Infanterie van den Staat: BERNARDUS, JOHANNES, CORNELIS BARON DIBBETS. De Kolonel DIBBETS, die na bijna vier jaren met onderscheiding in de Keizerlijke garde te hebben gediend, in Februarij een eervol ontslag bekomen had, was weinige weken later met het oppertoezicht belast geworden over de op te rigten Infanterie-korpsen; en bij zijne kort daarop gevolgde algemeene inspectie, is het Vijfde Militie een der

eerste bataillons geweest, door hem in oogenschouw genomen.

Reeds in de maand Januarij was aan dat bataillon, hetwelk zijne lotelingen uit het militie-distrikt Arnhem zoude ontvangen, de stad van dien naam als wapenplaats aangezezen. Daar vond het dan ook **DIBBETS** op den 9den April van het jaar 1814. Het bestond toen ruim eene maand, en telde buiten de officieren en onderofficieren, 723 man: over het geheel genomen, volgens **DIBBETS**, sterke menschen, van een kloeken ligchaamsbouw. Daarbij bevonden zich echter ook vele jonge, zwakke soldaten, terwijl de plaatsvervangers meest allen ongeschikt voor de velddienst waren. Van de 723 presente manschappen waren omtrent 600 van geweren en van de noodige kleeding en uitrusting voorzien. Het bataillon had nog echter geen stuk ledergoed ontvangen, en denklijk zou dat eerst in Junij aankomen. De troep 'was gelegerd in eenige tot dat einde gehuurde huizen, waarin wel ruimte genoeg was, maar die in alle andere opzigten veel te wenschen overlieten. Overeenkomstig de organisatie van den 9den Januarij waren de manschappen in tien kompaniën verdeeld; terwijl bij elke kompanie, voor zooveel daartoe mogelijkheid bestond, het noodige kader was geplaatst, dat uit een Kapitein met twee Luitenants, een Sergeant-majoor en een Fourier, vier Sergeanten en acht Korporaals moest bestaan. De staf was, toen **DIBBETS** zijne inspectie hield, wat de officieren betreft, voltallig. Ook het mindere personeel — de tamboer-majoor en korporaal-tamboer, de meesters geweer- schoen- en kleedermaker — was present. Van de vier plaatsen van geneeskundigen waren er echter nog slechts twee aangevuld.

Tot Kommandant van het Vijfde Militie was in Januarij

benoemd geworden, de Luitenant-Kolonel **LEONARD HOËUFFT**. **HOËUFFT**, in 1780, op veertienjarige leeftijd in dienst getreden als Kadet bij het Regiment Hollandsche Garde te voet, was dertien jaren later benoemd tot Kapitein met rang van Luitenant-Kolonel en Kommandant van dat zelfde Garde-Regement. Hij had in 1795 zijn ontslag genomen, en kwam nu, na eene bijna twintigjarige rust, met een zwak en ziekelijk ligchaam in het vaderland terug, om uit eene ordelooze troep van zeven à acht honderd menschen een geordend, geoefend en duchtig geheel te vormen. Dat was geene taak voor een' man als deze; en met hoeveel goeden wil hij ook bezielde was, hem kan de eere niet worden gegeven van de vorming van het Vijfde Militie.

Waar het dengenen van wie alles moest uitgaan, ontbrak aan werkdadigheid en aan kennis van zaken, daar konden zij, die hem ter zijde en onder hem waren gesteld, moeijelijk met goeden uitslag werkzaam wezen. Maar, ook bij meerdere geschiktheid van den bevelhebber zoude het Vijfde Militie niet geworden zijn, wat het zich getoond heeft in den veldtogt van het jaar 1815, indien de vorming daarvan ware opgedragen gebleven aan de officieren en onder-officieren, die nevens den Overste **HOËUFFT**, aanvankelijk met de zamenstelling zijn belast geweest. Of zoude een Majoor als **KNUISE DE MEIJ**, die nog wel nauwelijks den veertigjarigen leeftijd had bereikt, maar die in negentien jaren geen soldaat had gezien; of zouden Kapiteins als **THOMSON** en **STUMPHIUS**, die in hetzelfde geval verkeerden, maar die daarenboven reeds bijna vijf-en-vijftig levensjaren telden, als **LABAT**, die in 1795 de dienst had verlaten, 'en sedert als burger had geleefd van het wachtgeld, dat Engeland betaalde aan de uitgewekene officieren der Republiek; als **DE**

WOLFF eindelijk, die, 't is waar, bijna al de veldtogten van het Keizerrijk had mede gemaakt en nog vol kracht was en leven, maar die van het oogenblik dat hij als naauw ontwikkeld jongeling in de gelederen was getreden, geen ander wapen in de vuist had gekneld, dan den sabel van den dragonder of van den huzaar; — zouden zij van die zeven honderd lotelingen, die daar in de Aprilmaand van het jaar 1814 bij elkander stonden, naauwelijks gekleed en zoo even eerst gewapend, een troep hebben gemaakt, zóó goed geordend en zóó goed geoefend, dat zij veertien maanden later met eere den strijd kon volhouden tegen de soldaten van **NAPOLEON**? Verre van ons, eene blaam te willen werpen op eene klasse van officieren, die hoog-schatting verdient voor hunne onbeperkte toewijding aan de zaak des vaderlands; maar, waarlijk, om rekruten in soldaten te herscheppen, en uit eene ongeordende hoop menschen, een geregeld en bruikbaar korps te vormen, daartoe worden andere menschen vereischt als de zoo even genoemden; andere menschen als, om tot de Luitenants over te gaan, een **VAN DEN BERG**, den gepensioneerden Sergeant van het 12de Bataillon Hollandsche Veteranen, die als Luitenant-Adjutant optrad, maar wiens geschiktheid daaruit is af te leiden, dat hij twee maanden later reeds vervangen moest worden en kort daarna zijn pensioen bekwam; andere menschen als een **VEEREN**, die in 1795, een **KLIGGE**, die weinige jaren later uit de gelederen was getreden; een **KLEIJN**, die nimmer te voren, een **BOLTJENS**, die alleen bij de gewapende burgerwacht had gediend; een **CALLIOU**, voor deze Wachtmeester bij de Huzaren; een **HOFFMAN**, reeds den vijftigjarigen leeftijd genaderd en zes jaren geleden, als Luitenant der Kurassiers gepensioneerd; een **BRUINGA** ein-

delijk, die wel is waar van negen veldtogten als ooggetuige kon gewagen, en wiens borst met het kruis der dapperen prijkte, maar die dat kruis verworven had, strijdende aan het hoofd van een' ruitertroep, gelijk hij altijd gestreden had voor deze in Duitschland en Pruisen, in Zweden en Rusland.

Behalve een Onder-Adjutant, die als zoodanig reeds bij de Franschen had gediend, bevonden zich voorts bij het Bataillon op den 9den April, slechts twee Sergeant-Majoor en zes Fouriers, allen menschen, die zoo even voor 't eerst den soldatenrok hadden aangetrokken; vier-en-twintig Sergeanten, waarvan tien bruikbaar konden genoemd worden, terwijl de overigen of nooit in de gelederen gestaan, of vier en meer jaren geleden, op bijna vijftigjarigen leeftijd, hun pensioen bekomen hadden. Drie van die Sergeanten telden reeds meer dan zestig levensjaren. Onder de vier-en-vijftig Korporaals, bevonden zich twee-en-twintig plaatsvervangers, en van de plaatsvervangers had **DIBBETS** gezegd, dat meest allen ongeschikt waren voor de dienst. En onder die twee-en-twintig trof men slechts drie gediende soldaten aan, terwijl het geheele getal der zoodanigen niet meer dan vijf van de vier-en-vijftig bedroeg!

Behalve de officieren hierboven genoemd, waren bij het bataillon nog eenige anderen ingedeeld, over wie een gunstig oordeel moet geveld worden. Zoo had men den Kapitein **SCHUMMELKETEL**, die na den Pruissischen veldtogt als Kapitein bij de Hollandsche Jagers te hebben mede gemaakt, in 1810 uit dienst was getreden. Zoo had men de Kapiteins **FORSTEN** en **BLOM VAN ASSENDELFT**, beide jonge menschen, en waarvan de eerste verscheidene jaren in Indië, de laatste bij de Franschen had gediend. Die

Kapiteins stonden nog vier allezins geschikte Luitenants ter zijde: VAN LANGEN, een man in de kracht zijns levens, die reeds onder DAENDELS in Noord-Holland had gestreden, die met de zegevierende soldaten van NAPOLEON Berlijn was binnen gerukt en Weenen, en in Rusland met zoo vele zijner togtgenooten den Kozakken in handen gevallen was; MOERKERK, die het verraad der Saksers in den Leipziger slag had gezien; Vos, die, 22 jaren oud, de Pruisen had helpen bevechten met WIJNOLDIJ, die toen den zeventienjarigen leeftijd nog niet had bereikt, en die beiden Rusland's ijsvelden hadden aanschouwd.

Zeker, dat zevental liet weinig te wenschen over. Maar zij alleen konden weinig toebrengen tot de vorming van het bataillon; zij konden het gehalte niet verbeteren van den chef, van hunne mede-officieren, van het kader; — en wij begrijpen het dat DIBBETS in zijn rapport verklaart. „niet anders dan weinig voldaan zich te kunnen betoonen over de compositie van de officieren en van het kader van het Vijfde Militie.” En wanneer hij daarbij voegt, dat zijne inspectie over dit bataillon hem over het geheel luttel stof tot tevredenheid gegeven had, en dat de instructie nog weinig of niet gevorderd was, — dan is ook aan de gegrondheid van die uitspraak niet te twijfelen: de omstandigheden die wij geschetst hebben, pleiten voor hare juistheid.

Het Zestiende Militie had in het begin van April uit het distrikt Zutphen ruim 600 man ontvangen: schoone menschen, zegt DIBBETS, die het bataillon den 15den in Nijmegen inspecteerde, op de plaatsvervangers na, die van een ellendig gehalte zijn. Van die zes honderd man was toen nog geen enkele gekleed, maar de meesten waren reeds

voorzien van ledergoed en van geweren. Aan de instructie had nog weinig of niets gedaan kunnen worden. Men kon echter ten dien aanzien goede resultaten verwachten; want bij dit bataillon bevonden zich vele gediende en goede soldaten, en het gehalte der officieren was, volgens **DIBBETS**, de omstandigheden in aanmerking genomen, zeer goed. Van de negen Kapiteins konden **RICHEMONT** en **PFEIFFER**, die in Indië hadden gediend, **MULLER**, die met de Franschen de veldtogten van 1800 vijf, zes en zeven had mede gemaakt, en **P. C. EICHHOLTZ**, die, in 1795 uitgeweken, met de Engelschen in Noord-Holland had gestreden, goed genoemd worden. Ook **RAYDT** en **MANTEUFFEL** waren bruikbaar; maar **LILLY**, **BELTZER** en **GAUTHIER** werden, om verschillende redenen, reeds dadelijk, door **DIBBETS** tot pensionering voorgedragen. Evenzoo deed hij ten opzichte van den vier-en-vijftigjarigen Luitenant **VAN TELGMAN DE BISPERODE**, wiens militaire herinneringen van den Amerikaanschen vrijheidsoorlog en van den eersten aanval der Franschen op de zuidelijke Nederlanden dagteekenden. Maar met de zeventien overige Luitenants was hij zeer ingenomen; hoewel vijf daarvan nimmer en vier anderen, of bij de marine, of bij de kavalerie hadden gediend. Daarentegen vond men bij dit bataillon ook menschen als **B. J. BROUSSON**, een élève van de militaire school te 's Hage, die drie veldtogten in Spanje had mede gemaakt, en zijn oudere broeder **HENDRIK**, die als garde d'honneur bij Leipzig had gestreden; menschen als **HANEGRAAFF**, die van Kastrikum kon spreken, van Marengo en Iena, en die, officier sedert het jaar 1801, nog in de kracht zijns levens was; als **GERMAN** en **TROTTJE**, die wel niet jong meer waren, maar toch menig slagveld hadden gezien, en die, zoo al niet volkomen meer bruik-

baar in den oorlog, toch goede diensten konden bewijzen bij een bataillon dat nog opgericht moest worden; als VAN IPENBURG eindelijk, die op twee-en-twintigjarigen leeftijd dien korten, maar roemrijken veldtogt had bijgewoond, waardoor het lot van Pruisen van NAPOLEONS willekeur afhankelijk werd, die als Luitenant bij de Voltigeurs van de Garde de drie bloedige October-dagen van het jaar 1813 had aanschouwd, en onder de muren van Leipzig, door twee geweerkogels getroffen, den Pruisen in handen gevallen was.

Om uit de zeshonderd Geldersmannen, die het Zes-tiende Militie zouden zamenstellen, spoedig een bruikbaar geheel te vormen, ontbrak het dus noch aan bekwame officieren, noch aan menschen, voor den onderofficiersrang geschikt. Maar andere omstandigheden hebben dat verhinderd. Gelijk aan het Vijfde Militie, had men aan dit bataillon een man als kommandant gegeven, wien het, wel is waar, niet mangelde aan ondervinding van den oorlog, maar die nu ziekelijk en ongeschikt was om eenig kommando te voeren: den Luitenant-Kolonel JOMANNES, CORNELIS HOIJNCK VAN PAPENDRECHT. En zoo, om dit oordeel te rechtvaardigen, de getuigenis niet daar ware van hem, wiens taak het is geweest om de geschiktheid der officieren van het nieuwe leger te onderzoeken, wij zouden in de handelingen van den overste HOIJNCK stof genoeg vinden om het uit te brengen als geschied is. Verbeeld u, bij het bataillon bevonden zich vele gediende soldaten, en wel in genoegzamen getale om daaruit een zeer bruikbaar kader te vormen. Maar de overste HOIJNCK had die allen bij de twee flank-kompagniën ingedeeld, en den korporaals- en onderofficiers-rang gegeven aan oude of niet gediende menschen.

Zoo had hij twee Sergeant-majours, twee Fouriers, zeventien Sergeanten en vijf-en-vijftig Korporaals aangesteld, en van die zes-en-zeventig onderofficieren was het twee-derde gedeelte plaatsvervangers, terwijl zich onder hen allen slechts acht-en-twintig menschen bevonden, die vroeger hadden gediend.

De vervanging van den Luitenant-Kolonel door een meer geschikten, of de plaatsing bij het bataillon van een bruikbaar Majoor, en de herschepping van het kader: dat waren dan ook twee voorwaarden, wier vervulling noodzakelijk werd vereischt om de hoop te kunnen voeden, dat er spoedig een behoorlijk georganiseerd korps zou bestaan, Zestiende bataillon land-militie geheeten. De eerste dier voorwaarden is vervuld geworden door de benoeming tot Majoor van HENDRIK BOELLAARD, een man in de kracht des levens, die gedurende eene reeks van jaren in Frankrijk had gediend en in de gelegenheid was geweest veel krijgs-ondervinding op te doen. Maar de herschepping van het kader heeft slechts gedeeltelijk en na verloop van geruimen tijd plaats gevonden; en zoo is het geschied, andere later te ontvouwen oorzaken mede werkende, dat het Zestiende Militie, hoewel aanvankelijk, wat de officieren betreft, beter dan het Vijfde bedeed, niet meer bruikbaar dan dat is geworden.

De 9den April van het jaar 1814, de dag waarop de kolonel DIBBETS het bataillon van den overste HOËUFFT in oogenschouw heeft genomen, is ook die geweest, waarop hij het Vierde Militie heeft geïnspecteerd. Maar er viel niet veel te inspecteren. Het departement van de Monden van den IJssel had nog geen man beschikbaar, en van de 230

lotelingen, door het departement van den Boven-IJssel te leveren, waren er nog slechts honderd zestig aangekomen. De Geldersche lotelingen, voor het Vierde Militie bestemd, moesten namelijk uit het kwartier van Zutphen en de kantons Thiel, Elst en Geldermalsen getrokken worden; maar daar was de loting en de bijeenbrenging der dienstplichtigen door de plaats gehad hebbende overstroming vertraagd. Het departement van den Boven-IJssel heeft dan ook niet voor in het laatst van April de ontbrekende zeventig manschappen kunnen opzenden. Maar de eerste Overijselaars zijn niet voor Junij aangekomen; velen eerst in de daarop volgende maand, en het is December geworden eer dat de laatste lotelingen zich bij het bataillon hebben aangemeld.

Intusschen was de troep die het bataillon voorstellen moest, daar het Vijfde Militie de eenige beschikbare gebouwen had ingenomen, bij de Arnhemsche ingezetenen gelegerd geworden. Ledergoed was nog niet ontvangen en kleding slechts gedeeltelijk: een paar honderd mouwvesten, eenige hemden en schoenen. Maar daar men wapenen had, zoo werden dagelijks de lotelingen uit de verschillende wijken vereenigd om geoefend te worden. Toen DIBBETS zijne inspectie hield, was de instructie echter nog weinig gevorderd. Onder de veertig Onderofficieren die aangesteld waren, bevonden zich dan ook slechts een Sergeant-majoor, vijf Sergeanten en acht Korporaals, die vroeger gediend hadden, en die veertien waren nog geenszins volkomen geschikt. Het gehalte der officieren was, zoo als DIBBETS verklaarde, hier even goed als bij het Zes tiende Militie. De Luitenant-Kolonel ROBERT baron VAN HERCKEREN TOT MOLECATEN, die sinds 1795 buiten betrekking was gebleven, heeft in den veldtocht van 1815 getoond

dat hij niet misplaatst was aan het hoofd van een bataillon. De Majoor, hem toegevoegd, was **JAN WILLEM GRUNEBOSCH**, een man die — maar de latere aanvoerder van het 27ste Jagers is uit den veldtogt van 1815 genoeg bekend. De betrekking van adjudant vervulde de 2de Luitenant **ROELOFSEN**, die, hoewel nog jong, echter reeds in Duitschland, in Pruisen en Indië had gestreden. Van de negen Kapiteins kon alleen **HAASKEN** ongeschikt genoemd worden; **MEIJER**, **ANOSI** en **LAGING**, sinds 1802 buiten dienst, waren zeer goed bruikbaar; **ASTRATH**, **GESELSCHAP**, **DE RECHTEREN VAN HEMERT** en **VAN RAPPARD**, hoewel reeds meer dan twaalf jaren uit dienst, hebben echter bij Waterloo getoond, dat die lange tijd van rust hen voor den krijgsdienst niet ongeschikt had gemaakt. **BITTER CONINCK WESTENBERG** had onder de bevelen van **CHASSÉ** in Spanje, zijn neef **HERMAN WESTENBERG** in Indië gediend. Van de twaalf Luitenants, bij het Vierde Militie aangesteld, waren in April nog vijf afwezig. Bij het bataillon bevonden zich **LE CAVELIER**, die verscheidene veldtogten bijgewoond had, en van wien **DIBBETS** getuigde, dat zijne activiteit, militaire kunde en geschiktheid niets te wenschen overlieten. Behalve **LE CAVELIER** vinden wij nog **DURAN** en **CHRISTIAENS**, emigranten; **E. VON LESCHEN** en zijn neef **GEORGE**, die beiden sedert 1807 bij de *étrangers* hadden gediend; **MISSE**, vroeger luitenant bij de *Kurassiers*, die vijf zware wonden toonen, maar van nog meer veldtogten gewagen kon; **METHORST** eindelijk, die, vroeger officier bij de Nationale garde, bij het uitbreken der omwenteling als *Fourier* in dienst was getreden en *Naarden's* insluiting in dien rang had bijgewoond.

De zamenstelling van het korps officieren bij het Vierde Militie moge nu zoo goed zijn geweest als mogelijk was in

deze tijden, daar waar geene manschappen waren kon moeijelijk een bataillon opgericht worden. En toen nu eindelijk tegen het begin van den zomer dat bezwaar ophield te bestaan en de Luitenant-Kolonel VAN HEECKEREN eene 600 man onder de wapenen vereenigd had, toen ontvond hij weder andere moeijelikheden. In de eerste plaats deserteerden de nieuw aangekomenen, gelijk ook bij sommige andere bataillons het geval was, bij geheele hoopen; en hoewel nu die deserteurs bijna allen, voor een gedeelte uit eigen beweging, terugkwamen, zoo kon het niet anders of die omstandigheid moest nadeelig werken op de oefening en de geheel^e vorming van het korps. In de tweede plaats bleef de kleeding achterwege, en ook die omstandigheid heeft er toe medegewerkt, dat, terwijl het Vijfde en Zestiende Militie in het voorjaar van 1814 reeds naar Noord-Brabant konden oprukken, het bataillon van den overste VAN HEECKEREN niet voor het einde des jaars marschvaardig is geweest. Maar eene verplaatsing werd toen niet meer noodzakelijk geoordeeld, en zoo is het Vierde Militie tot aan den veldtogt van 1815 in de stad verbleven, waar het opgericht is geworden.

Het Vijfde Militie had intusschen in het begin van Mei Arnhem verlaten. Reeds in Maart waren tien militie- en zes linie-bataillons, benevens eenige kompagniën artillerie bestemd geworden om een mobiel legerkorps te vormen, dat in de omstreken van Breda de kantonnementen zou betrekken. Gebrek aan kleeding en verdere benooidgheden is echter oorzaak geweest, dat enkele dier bataillons in hunne wapenplaatsen hebben moeten terugblijven; maar de overigen zijn achtereenvolgens in den loop der maand Mei naar Noord-Brabant oprukkt. Tot die laatste heeft het Vijfde

Militie behoord, dat aanvankelijk te Oud-Gastel gekantonneerd is geworden, maar weinige weken later, den 3den Junij, Breda tot garnizoenplaats gekregen heeft. In die vesting is het verbleven tot aan de bijeenrekking van het Nederlandsche leger, in de zuidelijke gewesten des rijks.

Het mobiele legerkorps werd den 10den Junij ontbonden; maar spoedig vervangen door drie mobiele brigaden, die bij Maastricht, 's Hertogenbosch en Bergen-op-Zoom werden samengetrokken. Het Zestiende Militie, bij laatstvermelde ingedeeld, rukte dien ten gevolge, 28 Junij, uit Nijmegen op naar Halsteren, en kwam daar in kantonnement.

Meer dan drie maanden bestonden nu reeds deze twee bataillons, en nog was het met de geoefendheid der troep ellendig gesteld. Maar daarin zou, althans zoo liet het zich aanzien, weldra verandering komen. Het groote pleit tusschen NAPOLEON en Europa was ten nadeele des Keizers beslist geworden. Elba had den roemruchtigen balling opgenomen, en Frankrijk had vrede gesloten met de Bondgenooten. Het leger, dat in den jongsten strijd zoo heldenmoedig had gestreden, ontbond zich, en de vreemde soldaten die daartoe hadden behoord, keerden naar hunne haardsteden terug. Van de Nederlandsche militairen, die, ten jare 1810 en later, in de Keizerlijke wapenbenden waren overgegaan, hadden velen een roemrijk maar dikwijls droevig uiteinde gevonden in Spanje, in Duitschland, in Rusland vooral. Enkele der overgeblevenen, door de Pruisen of Russen gevangen gemaakt, hadden hunne vrijheid herkregeen toen de omwenteling uitbrak; andere waren uit deze of gene vesting ontvlugt, of reeds weinige weken na de omwenteling eervol ontslagen; van daar dat men onder de eerst aangestelde officieren en onderofficieren ver-

scheidenen aantreft, uit het Fransche leger afkomstig. Vele Nederlanders echter waren den eed getrouw gebleven den Keizer gedaan, tot dat hij opgehouden had te regeren; en toen, voldaan hebbende aan wat de krijgsmansplicht van hen vorderde, waren zij herwaarts gesneld om ook aan den burgerplicht te voldoen. De meesten kwamen tegen het begin van den zomer in het vaderland aan en traden, op weinige uitzonderingen na, eenige weken na hunne terugkomst, in de gelederen van het nieuw gevormde leger.

Het kader van het Vierde Militie, waarbij reeds in April één Kapitein en zes Luitenants waren geplaatst geworden, die onder de keizerlijke vanen hadden gediend, werd nu nog met één Kapitein en twee Luitenants, benevens zes Sergeant-majours, negen Sergeanten en vijf Korporaals vermeerderd. Bij het Vijfde Militie werden drie Kapiteins en zeven Luitenants, twee Sergeanten en zes Korporaals ingedeeld. Het bataillon van den overste HOUNCK eindelijk, kreeg vier Kapiteins en drie Luitenants, terwijl daarbij niet minder dan negentien onder-officieren, te weten: een Onder-Adjutant, twee Sergeant-majours, veertien Sergeanten en twee Korporaals, in dienst traden. Een enkele uitgezonderd, hadden allen in hun tegenwoordigen rang bij de Infanterie van het Fransche leger gediend. En gediend, niet in deze of gene vesting, maar in de legermagten die in Spanje hadden gestreden, in Rusland, in Duitschland of Pruisen.

Dat deze opneming van de overblijfselen van het voormalige Hollandsche in het nieuwe Nederlandsche leger daarop een gunstigen invloed heeft gehad, is niet moeilijk te beseffen. Maar aanvankelijk is toch die invloed niet zeer groot geweest. De omstandigheden waaronder de krijgsmagt van den herstelden Staat had moeten opgericht worden, waren

oorzaak geweest, dat bij elk onderdeel een korps officieren zich gevormd had, uit de meest verschillende bestanddeelen zamengesteld. Daar zag men een officier uit de oude armee afkomstig, die zich er niet weinig op liet voorstaan nooit de Revolutie te hebben willen huldigen, den geweldenaar nooit te hebben gediend. Daar zag men een ander, die vóór de jongste omwenteling nimmer eenige militaire betrekking had bekleed, zich niet zonder woordenpraal beroemen op de diensten in de eerste tijden dier omwenteling bewezen, of op de daden door hem verrigt bij de insluiting van Naarden of het beleg van Gorkum. Daar zag men eindelijk den man uit het Groote Leger, die den dood op tal van slagvelden onder de oogen had gezien, die spreken kon van Spanje's bergpassen en van Moskou's brand, met fierheid zich verheffen op zijne meerdere ondervinding, zijne meerdere krijgskennis, in zoo menigen strijd, maar soms tot duur genoeg een prijs, gekocht. Tusschen die menschen van zoo verschillend verleden en zoo verschillend gehalte, van zoo verschillende beginselen en opleiding en neigingen, kon met geene mogelijkheid overeenkomst heerschen in denkwijzen en begrippen, en moest wel zeer natuurlijk eene wrijving, een min edele naijver ontstaan, waaruit ligtelijk erger kon geboren worden. Zoo was er aan geene eenparigheid van inzichten, aan geene vestiging van onderling vertrouwen, aan geene eendragtige samenwerking te denken. En zoo heeft de opneming dier mannen, die onder NAPOLEON den oorlog hadden geleerd, in de eerste tijden veel minder gunstig gewerkt, dan, oppervlakkig beschouwd, het geval had moeten wezen. Daarbij is nog gekomen, dat de hoogste rangen, de bevelhebbersposten, meest bekleed werden door officieren, uit de oude

armee afkomstig; en dat, terwijl enkelen, de meerderheid der voormalige Fransche officieren in krijgskundige zaken erkennende, zich vereenzelvigden met hunne zienswijze en te werk gingen naar hunnen raad, — velen, door bovenmatige eigenliefde gedreven, alleen naar eigen inzichten handelden, en zich weinig bekreunden om de voorstellingen dier ondergeschikten.

De spanning, die door de hiervoren geschetste omstandigheden bij alle korpsen in meerderen of minderen mate bestond, is bij een onzer drie militie-bataillons in openlijke tweespalt ontstaan. Wij hebben gezien dat bij het Zestiende Militie, op voordragt van den Kolonel **DIBBETS**, de **Majoor HENDRIK BOELLAARD** was geplaatst geworden. **BOELLAARD** bezat niet alleen de geschiktheid voor zijne eigenlijk grootendeels administrative betrekking, maar was ook volkomen berekend voor de taak der vorming van een bataillon. De **Overste HOIJNCK** liet dan ook aanvankelijk de leiding der instructie geheel aan hem over; en **BOELLAARD**, daarbij ondersteund door den **Luitenant VAN IPENBURG**, die de dienst van adjudant verrigtte, had bij het vertrek uit Nijmegen reeds vrij goede resultaten verkregen. Maar wat gebeurde er? Weinige dagen na de aankomst te Halsteren, komt de **Generaal DE PERPONCHER**, de bevelhebber der brigade te Bergen-op-Zoom, het bataillon inspecteren. Nu was de troep nog niet vereenigd geweest; niet anders dan een paar malen tegen het einde eener wapenoefening, om gezamenlijk eens de „handgrepen” uit te voeren. De **Overste HOIJNCK** evenwel, laat bij die inspectie het bataillon formeren, neemt het kommando op zich en begint te exerceren. Dat gaf eene koddige vertooning. Alles liep in de war, en **PERPONCHER** betoonde zich niet zeer voldaan over het Zestiende Militie. **HOIJNCK**, in

zijne eigenliefde gekrenkt, bepaalt nu dat voortaan het ba-taillon niet anders dan vereenigd geoefend zal worden; en hij stelt aan BOELLAARD voor, zich om beurten met de lei-ding te belasten. BOELLAARD bedankt voor die eer, houdt zich ziek en bemoeit zich met niets meer. De officieren kiezen partij. Die in Frankrijk hadden gediend, voor den Majoor; de overigen, op BOELLAARD vreeselijk gebeten, omdat hij een theoretisch onderwijs ter hunne opleiding had willen invoeren, houden de zijde van den Overste. Nu verdwijnt alle eensgezindheid. De Luitenant VAN IPENBURG, die aan zijn wrevel in HOLJCK's bijzijn luide had lucht gegeven, wordt gestraft en van zijne Adjudants betrekking ontheven; de dienst wordt ellendig verrigt, en de instructie, geheel in handen van de officieren uit de oude armee, gaat, zoo als BOELLAARD zich uitdrukte, thans den „kreef-tenmarsch.”

In het laatst van Augustus kreeg de Kolonel d'HAUW, tijdelijk met het bevel belast over de brigade bij Bergen-op-Zoom gelegerd, bevel, een opzettelijk onderzoek in te stel-len nopens de oneenigheid, die in het Zestiende Militie heerschte. Aan het slot van zijn daaromtrent uitgebragt rapport, wordt door dien Hoofd-officier de verwijdering, en van den Luitenant-kolonel, en van den Majoor, als eenig redmiddel opgegeven. Die raad is gevolgd geworden. Maar niet dadelijk. HOLJCK en BOELLAARD zijn eerst in Novem-ber vervangen; en die vervanging stond toen in verband met verschillende wijzigingen in de inrigting van het Ne-derlandsche leger.

Reeds in Julij was er eene kommissie benoemd geworden, die eene nieuwe legerformatie ontwerpen moest. Ten gevolge van hare voorstellen, werd op den 23sten September, onder

N°. 51, een besluit genomen, waarbij de Infanterie eene andere zamenstelling verkreeg. Eenige linie- en jager-bataillons werden opgeheven. De sterkte der overigen werd op 782 man gebragt, — daaronder begrepen een korporaalsappeur met zes sappeurs, bij de kompagniën ingedeeld, en een staf van veertien hoofden. Het Depôt zoude uit ééne kompagnie bestaan, die minstens 130 soldaten tellen moest. Behalve de majoor, die, als bepaaldelijk belast met de administratie van het korps en de instructie der nieuw aangekomene manschappen, altijd bij het Depôt moest verblijven, werden daarbij zes officieren, (een Kapitein met drie Luitenants, een Kwartier-meester en een Kapitein van kleeding) geplaatst, voorts zes Sergeanten en twaalf Korporaals. De zamenstelling van het kader bleef overigens onveranderd: drie officieren, vier Sergeanten en acht Korporaals bij elke kompagnie. Maar in plaats van tien kompagniën kreeg men er nu zes: vier center- en twee flank-kompagniën. Elk bataillon kon dus met een veel geringer getal officieren en onder-officieren volstaan; en daar nu tevens het kader der opgehevene bataillons beschikbaar werd, zoo ontstond de mogelijkheid, in dat der overigen gunstige veranderingen te brengen.

Het onder-officiers kader werd allereerst voltállig gemaakt. Van de meest ongeschikte sujetten had men zich langzamerhand ontdaan: hetzij door ze hun pensioen te geven, hetzij door ze, bij de geringste aanleiding van hunne zijde, de strepen te ontnemen. Bij onze drie bataillons bekwam het geheel nu ongeveer dezelfde zamenstelling, die het tijdens den veldtogt van 1815 heeft gehad.

Vele korpsen kregen bij deze gelegenheid andere chefs; terwijl ook het officiers-personeel groote verbeteringen on-

derging. De kommandant van het Vijfde Militie werd op pensioen gesteld, en vervangen door den Luitenant-kolonel **JAN JOSIAS WESTENBERG**: een man die bij de pupillen van de Keizerlijke garde had gediend, en in wien zich vele der hoedanigheden van den goeden aanvoerder vereenigden. Wij zullen hem leeren kennen uit zijne werken. In plaats van **VAN DEN BERG**, trad nu de 2de luitenant Vos als adjudant op; Vos, dien wij vroeger reeds leerden kennen als den strijdgenoot van den jeugdigen **WIJNOLDIJ**, met hem uit Hamburg ontvlugt. Zijn ambtgenoot bij het Vierde Militie, **ROELOFSEN**, ging in October bij een der regimenten over voor Indië bestemd: het was hem te rustig in dat Europa, dat hij vroeger verlaten had, tooneel van onrust en woedenden krijg, en Java was hem lief geworden in de weinige maanden, die hij vroeger daar had doorgebracht. De Adjudant van het opgehevene 3de bataillon Jagers, de 2de Luitenant **P. PISTORIUS**, trad in zijne plaats.

De Luitenant-kolonel **ALEXANDER VAN THIELEN** verkreeg het bevel over het Zestiende Militie. Dat bataillon vond in hem een waardig aanvoerder, vol kracht en leven en rijk aan krijgs-ondervinding. Als Majoor werd hem toegevoegd de voormalige Kapitein van den generalen staf **JACOBUS VAN DUIJNEN**, die onder **DAENDELS** in Noord-Holland en in Duitschland had gestreden, en, gevangen genomen in den veldtogt van het jaar 1813, aanvankelijk in dienst was getreden bij het zoogenaamde Oranje-legioen: een korps dat in Pruisen gevormd is geworden uit Hollandsche krijgsgevangenen, en dat later nog eene bijzondere vermelding vorderen zal. **VAN IPENBURG** was in ongenade gebleven. De 1ste Luitenant **H. F. C. DUIJCKER** werd in zijne plaats tot Adjudant aangesteld. En zoo er onder de overige officieren

van het Zestiende Militie ook al enkelen waren aan krijgs-
 ondervinding rijker dan hij, daar was er zeker geen die zoo
 vroegtijdig den vuurdoop had ondergaan, en van zoovele
 veldtogten kon gewagen, in zoo korten tijd bijgewoond, op
 zoo jeugdigen leeftijd. Want zestien jaren oud streed hij
 reeds in Duitschland, als onder-officier bij het Westphaal
 sche legerkorps, tegen dien avontuurlijken en onvermoeiden
 kampvechter voor Duitschland's vrijheid, **FREDERIK WILHELM**
VAN BRUNSWIJK-OËLS, den koenen hertog, den held van
 Quatre-Bras; en toen hij vier jaren later het Fransche leger
 als 1ste luitenant verliet, toen kon hij spreken van Smo-
 lensko's vermeerstering, van de zoo ontzettend bloedige wor-
 steling bij Borodino en van den Dresdener-slag, door den
 Keizer zoo meesterlijk geleid, en toen kon hij twee kogel-
 wonden toonen, in Rusland bekomen, en het lidteeken van
 een' sabelhouw, dwars over 't gelaat.

Van de aanvankelijk benoemde officieren werden zij, die
 volkomen ongeschikt waren, op pensioen gesteld, of op an-
 dere wijze verwijderd. Maar wat te doen met degenen van
 wie dat niet bepaald gezegd kon worden? De regering had
 in de eerste tijden met kwistige hand aanstellingen uitge-
 deeld: eerst aan allen die maar immer te voren, op welke
 wijze dan ook, hadden gediend; daarna aan velen die nog
 nimmer de wapenen hadden gedragen. Zij verwachtte toen
 een leger te zullen verkrijgen van 50.000 man; zij rekende
 toen niet op de officieren, in de Fransche wapenbenden
 dienende. Maar het leger bleef verre beneden de sterkte,
 en de zomer van het eerste jaar onafhankelijkheid zag
 reeds de Hollandsche krijgslieden terug keeren in het Va-
 derland. Die laatste in de gelederen op te nemen, dat vor-
 derde misschien de billijkheid, maar zeker het belang der

nieuw opgerigte krijgsmagt. Nu had men echter voor die krijgsmagt, waarvan de sterkte slechts tot 30.000 man was geklommen, officieren te veel. Kon men nu de eerst aangestelden, die boven het vereischte getal aanwezig waren, verwijderen, nu ze niet meer noodig bevonden werden? Dat zoude onedel geweest zijn, en onbillijk. Zoo begreep het ook de regering, en zij getroostte zich dus bij elk korps een zeker aantal officieren overcompleteet in dienst te houden. Daardoor bleven bij het Vierde en Vijfde Militie, nadat op den 1sten December de nieuwe organisatie ten uitvoer was gelegd, twee kapiteins en twee luitenants. bij het Zestiende twee kapiteins boven het organieke getal aanwezig. Op dit tijdstip bevonden zich echter bij die bataillons reeds al de officieren, op enkelen na, die wij daarmede in den aanstaanden veldtogt zullen zien optreden.

WESTENBERG en VAN TRIELEN vervoegden zich eerst in den loop van de maand December bij hunne bataillons. Het Vijfde en Zestiende Militie gingen met hunne komst een nieuw leven te gemoet. Er kwam orde in het geldelijk beheer, vroeger soms wonderlijk gevoerd; eenvormigheid in kleeding en uitrusting, tot nu toe grootendeels verwaarloosd, regelmaat in het geheel. Ook de krijgstucht werd van dit oogenblik af aan beter gehandhaafd dan vroeger het geval was geweest, en de oefening der troep doelmatig en met zorgvuldigheid geleid. Het Vierde Militie, thans bijna 700 man sterk, en van kleeding en het verder benoodigde voorzien, trad nu eveneens een nieuw levenstijdperk binnen. En zoo hadden dan nu eindelijk, tegen het einde van het einde van het jaar 1814, de oorzaken opgehouden te bestaan, die zoo nadeelig en vertragend hebben gewerkt op onze drie bataillons. Aan de taak hunner vorming konden

nu de chefs onverdeeld hunne zorgen wijden, zonder dat zij behoefden te vreezen telkens op hinderpalen te stuiten, van hun' wil onafhankelijk. Wat er van die korpsen worden zou, dat hing nu grootendeels van hen af.

Grootendeels, niet geheel. De chefs konden natuurlijk niet uitsluitend naar eigen inzichten handelen. De bevelen der regering moesten opgevolgd worden. En die bevelen waren niet altijd doelmatig. Zoo zag men er geen bezwaar in, de korpsen onophoudelijk te verplaatsen, of enkele kompagnïen te detacheren, zonder de minste noodzakelijkheid; en dat kon toch op de oefening van het geheel niet anders dan nadeelig werken. Daardoor heeft de Overste VAN THIELEN dan ook eerst in het laatst van April zijn bataillon geheel vereenigd onder zijne orders gehad. Toen hij het kommando op zich nam, was het Zestiende Militie in twee gedeelten gesplitst, die elke eene verschillende garnizoen-plaats hadden. Te weten: het bataillon had zich in September, ten gevolge der ontbinding van de mobiele brigade waartoe het behoorde, naar Utrecht begeven. Maar acht dagen later werden vijf kompagnïen naar den Helder gezonden, en in November volgden ook de vijf overigen: het bataillon moest vereenigd worden, zoo heette het, om de organisatie te kunnen ten uitvoer leggen. In December vertrokken drie kompagnïen weder naar Utrecht; om in het laatst van Januarij ook die stad weder te verlaten en te Amersfoort garnizoen te gaan houden. Ook daar bleven zij niet lang. Maar de nieuwe verplaatsing had nu hare oorzaak niet in een willekeurig bevel der regering: zij werd door de omstandigheden geboden.

Wat is er gebeurd dat Brussel zoo onrustig en levendig zich vertoonde op den 11den Maart van het jaar 1815?

Van waar die beweging op de straten, die pratende groepen, die vragende blikken, die uitdrukking van verwondering met ontsteltenis gemengd, op aller gelaatstrekken? De tijding is gekomen van **NAPOLEON'S** wederverschijning in Frankrijk. De Keizer is met open armen ontvangen; de Maarschalk **NEU**, met een leger tegen hem gezonden, heeft zich aan zijne zijde geschaard; de geheele bevolking verklaart zich voor hem; de Koning is gevlugt; **NAPOLEON** zetelt in de Tuileriën — meester van Frankrijk als weleer: zoo luidden de berigten die den 19den en later aankwamen. Wie had dat kunnen denken? Wie had kunnen denken, dat weinige dagen voldoende zouden wezen om den Konings-troon omver te werpen, die daar even, zoo 't scheen, weêr voor altijd gevestigd was geworden? om Europa terug te brengen (immers aan de voortdoring des vredes viel niet te gelooven) in den toestand van onrust en oorlog waarin het vóór 's Keizers afstand zich bevonden had? Voorzeker niemand. Maar de Nederlandsche regering heeft toch op het eerste berigt van **NAPOLEON'S** landing gehandeld, als hadde zij de gebeurtenissen voorzien, die het onmiddelijk gevolg zijn geweest van de tweede troonsbeklimming des grooten Keizers. En toen hij drie maanden later, aan het hoofd van zijne legioenen naar de Zuidelijke Nederlanden oprukte, toen stond daar nevens de legermagten der verbondenen, ook eene niet onaanzienlijke Nederlandsche krijgsmagt, ter bescherming der onafhankelijkheid van den nieuw gevormden Staat.

De vertegenwoordigers der groote Europesche mogendheden, te Weenen in een Congrès vergaderd, hadden in Februarij van het jaar 1815 de vereeniging bepaald van de gewesten die achtervolgens Spaansche, Oostenrijksche en

Fransche Nederlanden waren geweest, met het grondgebied der Oud-Nederlandsche Republiek, dat aldus uitgebreid, voortaan zou heeten het Koninkrijk der Nederlanden. Op denzelfden dag waarop, naar aanleiding van het bepaalde op het Weener-Congrès, de plechtige uitroeping plaats vond van den Souvereine Vorst als Koning WILLEM de eerste der Nederlanden, waren 30 bataillons, 10 batterijen en 10 escadrons mobiel verklaard. Zes dagen later, den 25sten Maart, kreeg het leger te velde eene meer bepaalde zamenstelling: het zou bestaan uit drie divisien infanterie, elk van twee brigaden en twee batterijen. Daarbij werden later nog gevoegd drie brigaden kavalerie en eene batterij rijdende artillerie, benevens de zoogenaamde Indiaansche brigade — troepen voor de koloniën bestemd.

Het Vijfde Militie, ingedeeld bij de 1ste brigade (BYLANDT) der 2de divisie (PERPONCHER), waarvan het hoofdkwartier te Tongeren gevestigd moest worden, verliet dien ten gevolge Breda op den 27sten Maart en marcheerde over Herenthals en Diest naar Borgloon, waar het den 31sten aankwam. Te Breda was een Depôt achtergebleven van omtrent 200 man. Het veld-bataillon zelf telde maar ruim 400 hoofden. De twee andere militie-bataillons begaven zich eveneens op marsch, en wel in de rigting van Leuven, de plaats waar het hoofdkwartier zich bevond van de 3de divisie (CHASSÉ), bij wier 1ste brigade (DETMERS) zij waren ingedeeld. Den 28sten Maart vertrok de overste VAN HEECKEREN met zijn bataillon, dat maar weinig sterker was dan het Vijfde Militie, naar Nijmegen, een Depôt achter latende van ruim honderd man. Hij ging van daar over Venlo, Bree en Helchteren naar Landen, waar hij den 5den April in kantonnement kwam. De drie kompagnien van het Zes-

tiende Militie, die zich te Amersfoort bevonden, marcheerden, 260 man sterk, naar Nijmegen, en van daar, 28 Maart, over Grave en Diest, naar Jodoigne.

Na op den 13den Maart over NAPOLEON eene soort van banvloek te hebben uitgesproken, verbonden schier alle Staten van Europa, te Weenen vertegenwoordigd, zich op de 25sten daaraanvolgende, om troepen te leveren ter zijne bestrijding. Hunne vereeniging kon, met het oog op den waarschijnlijksten loop van den aanstaanden veldtogt, nergens beter dan in de Zuidelijke Nederlanden plaats vinden. Engelsche, Hannoversche, Pruissische en Nassausche troepen rukten dan ook achtereenvolgens België binnen. Aan het Nederlandsche leger moest nu spoedig eene andere plaatsing, in verband met hunne opstelling, worden gegeven.

Prins FREDERJK, voorloopig met het bevel over de Nederlandsche troepen belast, vestigde, 12 April, zijn hoofdkwartier te Nivelles. Daar kwam ook dat van de 2de divisie. Het Vijfde Militie, den 10den April van Borgloon opgebroken, betrok eenige dagen later de kantonnementen in de dorpen Thinnes en Baulers. De 3de divisie stelde zich op bij Braine le Comte. Het Vierde Militie werd dien ten gevolge te Itre, het Zestiende te Hennuyères en Verginal gelegerd. Daar vervoegden zich bij het bataillon de drie kompagnïën uit den Helder, waardoor het eene sterkte verkreeg van ruim 500 hoofden. Te Utrecht was een Depôt geformeerd geworden, dat nagenoeg zeventig manschappen telde. Om plaats te maken voor eenige Pruissische troepen moesten, in Mei, de korpsen weder andere kantonnementen betrekken. Het Vijfde Militie, thans 22 officieren en 470 manschappen sterk, kwam in Nivelles; het Vierde, nu even als het Zestiende, ruim 500 hoofden tellende,

te Haine St. Pierre; het Zestiende te Strepv en Trivière.

Eene nieuwe wet op de militie, in Februarij uitgevaardigd, had intusschen den naam van land-militie door dien van Nationale militie doen vervangen. Het geheele rijk werd voorts in een-en-twintig militie-distrikten verdeeld, en aan elk der twintig eerste een bataillon militie toegewezen. Elk bataillon zou zijne lotelingen trekken uit het distrikt waartoe het behoorde, en het nummer daarvan aannemen. Het Vierde en Vijfde Militie, bij het vierde en vijfde distrikt ingedeeld, behielden dien ten gevolge hun' naam; maar het Zestiende moest, te rekenen van half April, Zesde bataillon Nationale militie worden genoemd. De Depôts der korpsen werden nu ook in de hoofdplaatsen der distrikten in garnizoen gelegd. Het Depôt van het Vierde Militie kwam dien ten gevolge in Koelvorden; dat van het Vijfde in Deventer, en dat van het Zesde in Zutphen.

De tijd, dien onze bataillons in de kantonnementen hebben doorgebracht, heeft allergunstigst gewerkt op hunne geoefendheid, op hunne vorming. Vóór dat het berigt van 's keizers wederkomst door Europa klonk, had niemand in het Nederlandsche leger zich voorgesteld spoedig in den oorlog te zullen optreden. De meeste bevelhebbers hadden zich dan ook vooral beijverd hunne soldaten in de uitoefening van de gewone, dagelijksche dienst, in de uitvoering der handgrepen en dergelijken te bekwamen, en er zich bijzonder op toegelegd aan hunne korpsen een fraai uiterlijk aanzien te geven. wat bij de verwachte inspectiën zeker de goedkeuring zou wegdragen. De maanden, die aan de bijeen-trekking van het leger in de Zuidelijke gewesten vooraf zijn gegaan, waren zodoende grootendeels doorgebracht met de zoogenaamde détail-exercitiën, met de instructie in de in-

wendige en vooral in de garnizoensdienst. Het jaargetijde stond daarenboven eene behoorlijke oefening van den troep in den weg, zoodat toen in het laatst van Maart de korpsen mobiel werden verklaard, er nog veel aan ontbrak om ze, zelfs maar in de verte, bruikbaar voor den oorlog te kunnen noemen.

.Maar nu men eens wist, dat het op geene garnizoens- of inwendige dienst meer aankwam, maar wel om een korps te vormen, dat met eere zou kunnen deelnemen aan den strijd die op handen was, toen werd er met kracht aan de instructie gewerkt. Vastheid en samenhang in de bewegingen van de troep te brengen, dat was nu de hoofdzak, en daartoe werd zij dan ook niet anders dan vereenigd geoefend. Van den eersten dag af aan dat de bataillons de kantonnementen betrokken, werd voorts de plaats waar zij gelegerd waren, door wachten en posten omgeven, als stond men in de onmiddelijke nabijheid des vijands: zoo leerden de manschappen gaande weg de velddienst. De flank-kompagniën werden daarin nog afzonderlijk onderwezen, alsmede in het tiraileren.

Op een der laatste dagen van April werd ook bepaald dat er naar de schijf moest geschoten worden. Maar men scheen daarin niet meer dan eene bloote vertooning te zien. Elk man kreeg toch slechts twaalf patronen om te verschietsen. En het was, als hadde men haast daar spoedig mede gedaan te maken, want den 1sten Mei reeds werd er gelast, dat het schijfschieten den 4den daaraanvolgende moest afgeloopen zijn. Men zou dan, den eenen dag eene militaire wandeling van drie à vier uren verrigten, den anderen dag de linie-evolutiën uitvoeren. De troep moest daarbij, en voortaan bij alle gelegenheden, op twee gele-

deren worden gesteld. Overigens zijn in het voorjaar van 1815 geene verordeningen omtrent de oefening der Infanterie uitgevaardigd. Tot de militaire waarde onzer militie-bataillons zal dus uit het bovenvermelde moeten besloten worden. Maar ook andere omstandigheden dienen daarbij in aanmerking te komen.

Het gehalte der chefs, van de officieren, van het kader, de gezindheid van den soldaat en zijne geoefendheid: zie daar de punten, die bij de bepaling van de waarde van troepen, allereerst de aandacht vorderen. De doelmatigheid van kleeding, uitrusting en bewapening, de goede inrigting van al wat op de verpleging betrekking heeft, komen slechts in de tweede plaats. VAN HEECKEREN nu, WESTENBERG en VAN THIRLEN waren jonge krachtvolle bevelhebbers, volkomen berekend voor hunne taak, en de bekwaamheid der beide laatsten vooral liet weinig te wenschen over. Omtrent de overige officieren kan eveneens een gunstig oordeel geveld worden. De meesten waren uit het Fransche leger afkomstig en, op eene enkele uitzondering misschien na, in deze omstandigheden, waar het uitsluitend op militaire bruikbaarheid, weinig op beschaving in toon en manieren aankwam, zeer goed op hunne plaats. Van de aanvankelijk aangestelde waren degenen, die niet onder de keizerlijke vanen hadden gediend, voor het meerendeel uit de kaders verdwenen: die zich thans nog daarin bevonden, behoorden tot het getal der meest geschikten. Zij hadden zich de laatste maanden van hun verblijf in de gelederen goed ten nutte gemaakt, en waren nu, wat bij verscheidene korpsen geenszins het geval was, vrij wel op de hoogte der zaak.

Het kader onderofficieren was over het geheel genomen bruikbaar te noemen; dank zij de onvermoeide zorg der

adjudanten. Ondervinding van den oorlog, die konden zij hun echter niet geven; en uit het vroeger vermelde kan men reeds besluiten dat het getal niet groot was dergenen, die eenige krijgsverrigting hadden bijgewoond. Het beste beedeeld in dit opzigt was het Zesde Militie: onder de honderd-en-elf onderofficieren, daarbij aanwezig, bevonden er zich omtrent veertig die den oorlog kenden, en daarvan konden verscheidenen van meer dan een' veldtogt als ooggetuige spreken. Maar bij het bataillon van den Overste van **HECKEREN** had slechts één derde gedeelte der onderofficieren eenige ondervinding, terwijl bij het Vijfde Militie het getal der zoodanigen nog geen zesde van het geheel bedroeg.

Een punt, dat bij de beoordeeling der verrigtingen van eenige wapenmagt niet zelden uit het oog wordt verloren, en toch, om niet in onjuiste oordeelvellingen te vervallen, in aanmerking dient genomen te worden, is de gezindheid van den soldaat, de geest die hem bezielt. Van verschillende omstandigheden afhankelijk, is die geest het echter vooral van den chef en van de officieren, maar ook van den toestand waarin de soldaat zich bevindt met betrekking tot kleeding, uitrusting en bewapening, en van de wijze waarop in zijne voeding, zijne geheele verpleging wordt voorzien. De zorg voor dat alles is daarom een der eerste pligten van den aanvoerder, — een pligt daarenboven door het eigenbelang geboden. Ten opzigte van het Nederlandsche leger dat ten jare 1815 in de Zuidelijke Nederlanden gereed stond ten strijd, is die pligt nu wel niet verwaarloosd geworden; maar toch ook niet geheel naar behooren vervuld. Het ontbrak niet aan goede bedoelingen; maar, gelijk wel meer het geval is, de bedoelingen waren beter dan de middelen die gebruikt werden om ze ten uitvoer te

leggen. Men wilde dat de soldaat geen gebrek had, en daarom bepaalde men dat hij dagelijks zou ontvangen: $1\frac{1}{2}$ pond brood, $\frac{1}{2}$ pond vleesch, $\frac{1}{8}$ pond peulvruchten of $\frac{1}{10}$ pond rijst, $\frac{1}{30}$ pond zout en $\frac{1}{16}$ pint ($\frac{1}{4}$ maatje) jenever; maar voor de behoorlijke uitdeeling werd zeer slecht gezorgd, en de man ontving dikwijls slechts gedeeltelijk en meestal zeer ongeregeld het hem toekomende. Men wilde dat het den soldaat aan niets ontbrak, en daarom liet men hem èn een jas èn een rok èn nog een mouwvest medevoeren, hoewel een der beide laatste kleedingstukken zeer goed had kunnen gemist worden, en daarom gaf men hem, weinige weken nadat het leger te velde was getrokken, nog een derde paar schoenen, hoewel hij zich met twee paar best had kunnen behelpen. Zodoende werd de soldaat zwaarder beladen dan noodig was en zonder noodzakelijkheid vermoeid en afgemat. Toen de veldtogt echter werkelijk begonnen was, werden de overtollige voorwerpen weggeworpen, — zooals in dergelijke omstandigheden altijd het geval zal zijn met al hetgene, waarvan de onmisbaarheid niet erkend wordt.

Op de verdere uitrusting zijn overigens geene aanmerkingen te maken van bijzonder gewigt. Behalve de blikken gamelle (voor 4 man) en de kookketel (voor 12 man) waren aan den soldaat nog broodzakken verstrekt geworden en houten watertonnetjes. Die laatste, hoewel noodig, waren zeer ondoelmatig ingerigt, en werden daarom dan ook, bij enkele korpsen, door blikken veldflesschen vervangen. Maar de broodzak diende den man tot niets en had gerust achterwege kunnen gelaten worden. De geweren, door Engeland geleverd, waren na menigvuldige herstellingen in zoodanigen toestand gebragt, dat men ze bruikbaar kon

noemen, meer ook niet; en bij het Zesde Militie, zoo verhaalt ons een der voormalige officieren van dat bataillon, moesten de bajonetten op de geweren vast gehamerd worden, wilde men daarop kunnen vertrouwen.

Al wat, van materieëlen aard, invloed uitoefent op den geest van den troep, liet dus nog al te wenschen over. Toch was die geest uitmuntend en heeft zich dus getoond in de ure des gevaars. En zoo zich dat ten deele ook al laat verklaren uit den vaderlandschen zin, in de militiekorpsen heerschende, de reden daarvan moet bovenal gezocht worden in het vertrouwen en de gehechtheid die de chef en de verdere officieren, gerugsteund door den goeden naam welken velen hunner uit het Fransche leger hadden mede gebragt, hunnen onderhoorigen wisten in te boezemen.

Om het beeld te voltoojen dat wij van onze bataillons hebben geschetst, moet vooral ook hunne geoefendheid besproken worden. Die was niet groot. In de gewone exercitiën en manœuvres was de troep goed bedreven; minder in de velddienst. In het tirailleur-gevecht hadden de flankerkompagniën tamelijke vorderingen gemaakt; maar de behandeling van het geweer als vuurwapen liet zeer veel te wenschen over. Er was nimmer in verband met andere wapens gemanceuvreerd. Maar daarbij komt ook schier alles op de officieren, vooral op de hoogere bevelhebbers aan, en die hadden in het Grootte Leger geleerd wat hun daarvan noodig was te weten.

Zoodanig was het gehalte, en zoodanig was de toestand van de bataillons Nationale Militie N°. 4, 5 en 6 bij de opening van den veldtogt van het jaar 1815. In de Nederlanden bevonden zich toen twee legermagten: eene Pruisische onder BLÜCHER, eene Engelsche onder WELLINGTON.

Zij telden te zamen eene 200,000 man. De eerste stond aan de Sambre en Maas in de omstreken van Namen, Luik en Dinant. De andere lag over eene groote uitgestrektheid lands, de beide Vlaanderen, Henegouwen en Brabant, gekantonneerd. Deze laatste was in drie legerkorpsen verdeeld. Het eerste, onder het bevel van den prins van Oranje, 30,000 man sterk, breidde zich uit over de landstreek tusschen Mons, Enghien, Nivelles en Binche. Tot dit legerkorps behoorden de 2de en 3de Nederlandsche divisien. De 2de divisie, door den Luitenant-Generaal DE PERPONCHER aangevoerd, had haar hoofdkwartier te Nivelles, waar ook de 1ste brigade (BIJLANDT) was opgesteld; de 2de brigade stond in de omstreken van Quatre-Bras. Het Vijfde Militie, nu 21 officieren en 461 manschappen tellende, bevond zich te Obay en Beuzet. Het had van kantonnement moeten ruilen met het 27ste Jagers, dat in geoefendheid nog zeer ten achteren was, en daarom met zijn nieuwen aanvoerder JAN WILLEM GRUNEBOSCH — de Majoor van het Vierde Militie — bij het hoofdkwartier der brigade werd aangetrokken. De 3de Nederlandsche divisie stond bij Haine St. Pierre. De Luitenant-Generaal Baron CHASSÉ voerde ze aan. Het Vierde Militie had nog dezelfde standplaats die het den 2den Mei was gaan innemen, maar telde nu 22 officieren en 497 manschappen. Het Zesde trok, 15 Junij, van Strepv en Triviere naar Morage, een dorpje in de nabijheid gelegen. Dat bataillon had toen aan officieren en manschappen eene sterkte van 492 hoofden.

Het tweede korps van het Engelsch-Nederlandsche leger stond tusschen de Dender en Schelde, van de Fransche grenzen tot in de nabijheid van Gent. De reserve, onder den hertog van WELLINGTON zelve, bevond zich in en ron-

dom Brussel. Een afzonderlijk kavalerie-korps van bijna 10,000 man mede gerekend, dat in de omstreken van Grammont was gelegerd, bedroeg de geheele sterkte der krijgsmagt door WELLINGTON aangevoerd ruim 90,000 man.

Beide legers, het Engelsche, zoowel als het Pruissische, waren zeer onoordeelkundig opgesteld. Men had aan de kantonnementen zulk eene groote uitbreiding gegeven, dat eene tijdige vereeniging der verschillende onderdeelen bij een aanval van de Fransche zijde, als deze slechts met eenige voortvarendheid geschiedde, eene onmogelijkheid was. En aan eene zamentrekking van de twee legers tot eene verbondene magt, daaraan viel in het geheel niet te denken. Voor NAPOLEON werd zoo doende de schoonste gelegenheid geopend, BLÜCHER en WELLINGTON ieder afzonderlijk aan te vallen en hen bij gedeelten te verslaan.

De Fransche Keizer had zich intusschen ten oorlog toegerust. Niet zoodra was het besluit der mogendheden bekend geworden, om hem niet in het ongestoord bezit te laten van den juist herwonnen troon, maar veleer niet te rusten voor dat hij andermaal ten val zou zijn gebragt, of hij had alle krachten ingespannen om eene oorlogsmagt bijeen te brengen, die den strijd zou kunnen wagen tegen de heirmagten der Verbondenen. Nevens andere legerkorp-sen, die aan den Rhijn, naar de zijde van Zwitserland, en lager aan de Italiaansche en Spaansche grenzen werden zaâmgetrokken, kwam aan de Noordelijke grenzen van Frankrijk een leger bijeen, dat in de Junij-maand van het jaar 1815 denklijk eene sterkte van 110 à 120,000 man heeft gehad. De Keizer besloot daarmede snel naar België op te rukken, zich tusschen de beide legers der bondgenooten te plaatsen, ze elk afzonderlijk aan te tasten en te slaan. In

den laten avond van den 14den zond de groote veldheer de noodige bevelen tot den opmarsch naar de Nederlanden aan de legerkorpsen, die met hem ten strijde zouden gaan tegen Europa. Het oogenblik is nabij, waarop de Nederlandsche troepen de bewijzen zullen kunnen leveren van hunne militaire deugdelijkheid.

HOOFDSTUK II.

DE BATAILLONS NATIONALE MILITIE No. 4, 5 EN 6 IN DEN VELDTOGT VAN 1815.

Zelfs door *die* vreemde Schrijvers, die anders met kleinachting hebben gesproken van de verrigtingen der Nederlanders in 1815, wordt het 5de militie-bataillon met eere vermeld.

KNOOP, *Quatre-Bras en Waterloo.*

Je formai la 1re brigade, commandée par le colonel DETMERS, en colonnes serrées et chargeai la garde française. J'eus le bonheur de la voir replier devant moi.

Verslag van den Luitenant-Generaal CHASSÉ
aan Lord HILL omtrent de verrigtingen
der 3de divisie.

Het was op den 15den Junij van het jaar 1815, dat NAPOLEON zijne legerkorpsen voortstuwende naar de Sambre, den veldtogt opende waarin het beslist moest worden, of in Frankrijk voortaan zou regeren een Keizer uit het huis van Bonaparte, of een Koning uit het huis van Bourbon. In den morgen van dien dag worden de Pruissische voorposten bij Thuin, Charleroi en Marchiennes aangevallen en teruggeworpen. De hoofdmagt van het Fransche leger, ruim 65,000 man sterk, en door den Keizer zelf aangevoerd, rukt daarop voorwaarts naar Sombref om BLÜCHER op te zoeken. De Maarschalk NEY gaat met het legerkorps

van REILLE, op eenigen afstand door dat van D'ERLON gevolgd, naar Quatre-Bras — het punt waar de wegen zich ontmoeten, die van Brussel en Nivelles naar Charleroi en Namen voeren. Zoo wordt aan WELLINGTON, mogt het hem gelukken nog bij tijds een deel van zijn leger te vereenigen, de gelegenheid benomen om de Pruiszen te hulp te snellen.

Het is bekend, dat de veldtogt van het jaar 1815 aan de Fransche zijde gekenmerkt is geworden door eene traagheid, eene weifeling, ten eenenmale vreemd aan NAPOLEON'S vroegere krijgshandelingen. Zoo merken wij dan ook, reeds den 15den Junij, bij de Franschen een gebrek aan voortvarendheid op, hier vooral, waar snelheid van handeling de eerste voorwaarde tot welslagen was, grootelijks te veroordeelen. De Maarschalk NEY vergenoegt zich met op Quatre-Bras terug te werpen eenige zwakke troepen-afdeelingen, bij Frasnes en Villers-Peruin opgesteld, en blijft bij eerstgenoemd dorp stand houden. Toch ware het hem gemakkelijk geweest nog dien dag tot Quatre-Bras door te dringen. Hij had de brigade van het Engelsch-Nederlandsche leger, die te dier hoogte stond — de 2de brigade der divisie Perponcher — geheel kunnen uiteendrijven, en daar stelling nemen. En de hoofdmagt komt den 15den niet verder dan Fleurus, den vijand slechts een onbeduidend verlies toebrengende. Toch ware het mogelijk geweest nog dien dag Sombref te bereiken, en groote verliezen te doen ondergaan aan het legerkorps, dat de Sambre verdedigd had. Meer nog, men had op den 15den bij Sombref slag kunnen leveren, en eene glansrijke overwinning behalen op de Pruisische legermagt, die men daar zou hebben aange troffen. Want, hoewel reeds den nacht te voren uit BLÜCHER'S hoofdkwartier de noodige bevelen aan de verschillende

legerkorpsen waren afgezonden, om met allen spoed naar Sombref op te rukken, zoo zou de Keizer, dank zij de verspreiding van BLÜCHER'S krijgsmagt, daar toch slechts twee legerkorpsen gevonden hebben, te zamen nog eene 10 à 15,000 man minder tellende dan de hoofdmagt van het Fransche leger.

Evenwel, de uitkomsten die de Franschen op den 15den hadden kunnen verkrijgen, zijn niet verkregen. En toen zij den volgenden dag wilden ten uitvoer brengen, wat den vorigen had gedaan moeten worden; toen NEY, den 16den, Quatre-Bras wilde bezetten, en NAPOLEON BLÜCHER wilde aanvallen — toen vond de eerste tegenover zich 6000 Nederlanders en Nassauers, die gereed stonden hem het bezit van den Kruisweg te betwisten, en de andere 80,000 Pruisen, die voorwaarts van Sombref, in eene stelling van bijzondere sterkte, hem wachtten ten strijd.

Want reeds in den voormiddag van den 16den Junij had BLÜCHER drie van zijne vier legerkorpsen om zich vereenigd gezien, en het grijze legerhoofd had toen besloten daarmede de kans te wagen tegen den grootsten der veldheeren. En in den morgen van denzelfden dag was de 1ste brigade der 2de Nederlandsche divisie, zonder dat WELLINGTON daartoe bevel had gegeven, ja, in strijd met diens bevelen, bij Quatre-Bras vereenigd geworden.

De Engelsche leger-aanvoerder verkeerde vastelijk in de meening, dat de aanvallen naar de zijde van Quatre-Bras en in de rigting van de standplaats van de Pruisische krijgsmagt, slechts schijnvertooningen waren, alleen ten doel hebbende om hem te misleiden en zoo veel te gemakkelijker, langs den weg die over Nivelles gaat, te midden van het Engelsch-Nederlandsche leger te komen. Daarom hield

de order, in den avond van den 15den, van Brussel uitgevaardigd tot zamentrekking van dat leger, voor de 2de en 3de Nederlandsche divisiën den last in om zich bij Nivelles te vereenigen. En daarom kregen ook nog verscheidene andere korpsen bevel, zich in of bij die stad te verzamelen. Maar de Generaal PERPONCHER had op het berigt van der Franschen aanval bij Frasnes, reeds in den namiddag de bataillons van de 1ste brigade zijner divisie naar Nivelles opontboden. Toen hij dus 's nachts ten een ure WELLINGTON's last ontving, zoude hij, om daaraan te voldoen, slechts de 2de brigade van Quatre-Bras bij zich hebben behoeven aan te trekken. Maar dan belette ook niets den Franschen om bij den Kruisweg stelling te nemen; dan was alle gemeenschap tusschen de beide legers verbroken en wederkeerige ondersteuning onmogelijk. Daarom besluit PERPONCHER, op aandrang van den Generaal DE CONSTANT REBECQUE, Chef van den staf bij den Prins van Oranje, de 2de brigade te Quatre-Bras te laten, en met een gedeelte der 1ste tot hare ondersteuning op te rukken. Nivelles niet geheel durvende ontblooten, in de onzekerheid of de vijand ook van de zijde van Binche zou trachten door te dringen, laat hij de batterij veld-artillerie (STEVENART ¹) zijner divisie met twee bataillons, het Zevende Militie en het Zevende van Linie, daar achter, en marscheert nog in den nacht, ten twee ure, met het bataillon Jagers N°. 27 (GRUNEBOSCH) en het Achtste Militie (DE JONGH) naar den Viersprong.

GRUNEBOSCH en DE JONGH, ten vier ure bij de 2de brigade aankomende, vonden daar reeds hun' ambtgenoot WES-

---

1) Niet STIEVENAAR of STEVENAERT, gelijk de naam van dezen officier door sommigen wordt opgegeven; maar STEVENART —, althans zoo was zijne handteekening.

WESTENBERG met het Vijfde Militie. Dat bataillon was, gelijk reeds vermeld is, sedert den 1sten Junij in de dorpen Obay en Beuzet gekantonneerd. Maar eenige dagen vóór de opening van den veldtocht had de Prins van Oranje bevolen, dat de troepen zich dagelijks, bataillonsgewijze, in hunne kantonnementen vereenigen en daar onder de wapenen blijven moesten tot 's avonds. Wanneer alles rustig was, konden zij dan naar hunne kwartieren terugkeeren. De drie kompagnieën uit Beuzet begaven zich daarom, van dien dag af aan, 's morgens naar Obay; maar het vereenigde bataillon nam dan nog meer voorwaarts positie — naar de zijde en niet ver van Gosselies. Daar bevond het zich dan ook, toen in den namiddag van den 15den de soldaten van NAPOLEON van Charleroi oprukten naar Frasnès. Door vluggende landlieden van de nadering des vijands onderrigt, zond WESTENBERG een paar officieren op verkenning uit, die hem het berigt terug bragten dat de Pruisen, door de Franschen vervolgd, van Gosselies over den steenweg terugtrokken. In dien stand van zaken was het gewaagd, daar het bataillon bij het meer en meer opdringen van den vijand, ligtelijk ontdekt en dan afgesneden kon worden, de ingenomen stelling te blijven bezetten. Men had echter geen bevel om terug te trekken. De order van Nivelles uitgevaardigd ter vereeniging van de 1ste brigade, bij de overige bataillons ontvangen, was dat niet bij het Vijfde Militie. De overste WESTENBERG besloot nu een officier naar het hoofdkwartier der brigade te zenden om te vragen wat er gedaan moest worden. Die officier kwam in den laten avond terug, het bevel medebrennende, dat het bataillon naar Quatre-Bras moest oprukken. De marsch werd dadelijk aangevangen, en 's nachts, tusschen een en twee ure, kwam

WESTENBERG in de stelling aan, die op den dag welke stond aan te breken, met zoo groote hardnekkigheid zou verdedigd worden door zijne soldaten en hunne mede-strijdgenooten.

Wanneer men, van Charleroi den straatweg volgende die naar Brussel leidt, Gosselies is voorbijgegaan en Frasnes heeft bereikt, dan komt men op het terrein waar het treffen heeft plaats gehad, dat genoemd wordt het gevecht bij Quatre-Bras. In de dagen waarvan wij spreken, waren aldaar de golvingen en heuvelvlakten van den bodem, zoover het oog slechts reikte, dicht begroeid met koren; maar de eentoonigheid van dat tooneel werd gebroken, westwaarts van den steenweg, door twee landhoeven — Grand- en Petit-Pierrepont — en door een bosch, het bosch van Bossu geheeten; oostwaarts door een gehucht onder den naam van Peraumont bekend, en een tweede bosch dat naar het dorp Villers-Peruin genoemd werd. Op den straatweg zelve trof men nog aan, eerst eene pachthoeve, Germioncourt, en een kwartieruurs verder, de kleine, uit eene herberg en eenige huizen bestaande, buurt die aan den strijd hier gevoerd, zijn' naam heeft gegeven. De beide Pierrepont's en Germioncourt waren uit hechte steenen gebouwen zamengesteld, met tuin en houtgewas omgeven. Het bosch van Bossu, waardoor twee goede wegen liepen, was zeer geschikt voor de verdediging. Eenige slooten, kleine beken als men wil, doorsneden het slagveld, maar de grond liet toch de ongehinderde werking toe van alle wapensoorten. Het hooge koren en de golvingen van den bodem belemmerden wel is waar het uitzigt, maar gaven daarentegen ook het voordeel van de troepen bedekt te kunnen plaatsen, en den vijand in het onzekere te laten omtrent de sterkte der magt, die tegen hem overstond.

Zoodanig was het terrein waar den 16den Junij de twee brigaden van PERPONCHER gestreden, en uren lang den strijd volgehouden hebben tegen een legerkorps, dat door verschillende omstandigheden minder sterk is geweest dan het had moeten en kunnen zijn, maar toch uit ruim 16,000 man infanterie, 5,000 ruiters en 50 vuurmonden heeft bestaan. Dat het heeft kunnen geschieden, dat is niet te danken geweest aan de bijzondere sterkte der stelling, want die sterkte was niet buitengewoon; maar het moet geweten worden aan de beleidvolle wijze waarop door den Prins van Oranje en zijne onderbevelhebbers het gevecht is geleid, en aan de uitstekende dapperheid, hier door de verdedigers betoond. En onder die verdedigers komt eene duurgekochte eereplaats toe aan WESTENBERG en zijne lotelingen.

Het Vijfde Militie bij de 2de brigade aankomende, werd dadelijk iets achter Germioncourt in linie opgesteld, in de ruimte tusschen den straatweg en het bosch van Bossu. Dat bosch was bezet door Nassausche troepen. Bij Germioncourt stond het 2de bataillon van het regiment Nassau-Usingen, dat uit Frasnès was teruggeworpen, met vier stukken van de rijdende batterij (BIJLEVELD) der divisie. Daar achter waren, in kolonne, vijf kompagnien Nassauers geplaatst. De overige troepen der 2de brigade bevonden zich in de hoofdstelling, bij Quatre-Bras. Weinige oogenblikken nadat WESTENBERG de hem aangewezen positie had ingenomen, deed de vijand eene poging om zich in het bosch van Bossu te nestelen; terwijl hij tevens zijwaarts daarvan en, over den steenweg, in het centrum trachtte door te dringen. Maar hij werd door een krachtig twee-gelederen vuur en een salvo uit het geschut ontvangen; en, ziende dat de verdedigers op hunne hoede waren, trok hij terug, van verdere

ondernemingen afziende. Tegen vier ure werden de vijf kompagniën Nassauers vervangen door het bataillon Jagers N°. 27. GRUNEBOSCH nam positie regts van den steenweg, en bragt dadelijk de beide flankkompagniën „en tirailleur” vooruit naar de zijde van het bosch van Villers-Peruin. Terzelfder tijd nam het Achtste Militie de standplaats in van het Vijfde, dat achter de huizen van Quatre-Bras werd opgesteld.

Rustig verliep nu de geheele voormiddag van den 16den Junij. De Franschen bepaalden zich tot weinig beteekenende aanvallen in verspreide orde uit het bosch van Villers-Peruin, en werden daar door de Jagers van GRUNEBOSCH teruggedrongen en in ontzag gehouden. Om acht ure werd aan de troepen bevolen de soep te koken en te rusten; een order vooral welkom aan het Vijfde Militie, waarvan de manschappen in de laatste vier-en-twintig uren, om zoo te zeggen, geen knie gebogen en sinds den dag te voren weinig anders dan wat brood te eten hadden gehad. Tegen negen ure kwam nu ook de Generaal VAN BIJLANDT, die in den vroegen morgen van DE CONSTANT REBECQUE bevel had gekregen van Nivelles op te rukken, met de veld-batterij en het Zevende Militie (SINGENDONCK) bij Quatre-Bras aan. Het Zevende van linie (VAN DER SANDEN) dat in last had te wachten tot dat het door de 3de Nederlandsche divisie zou zijn afgelost, vervoegde zich tegen twee ure onder de orders van PERPONCHER. Die verschillende troepen werden aanvankelijk allen in de hoofdstelling geplaatst.

In het tweede namiddag-uur van den 16den was dus de geheele divisie PERPONCHER aan den Viersprong vereenigd. Zij bestond uit tien bataillons infanterie, te zamen tellende, met eene kompagnie Nassausche Jagers, 6693 man; eene

rijdende- en eene veld-batterij. Ruitery was daarbij niet. Deze magt, in getalsterkte verre beneden die waarmede de vijand ten aanval oprukte, moest ook in andere opzigten daarvoor onderdoen. De troepen van PERPONCHER waren voor een groot gedeelte jonge, slechts half geoefende soldaten; NEU daarentegen had alleen oude, beproefde krijgers onder zijne bevelen, die niet anders kenden dan oorlog en overwinning; en zij werden aangevoerd door bevelhebbers, voor het meerendeel mannen van erkende bekwaamheid en uitstekende dapperheid. Maar aan beleidvolle en heldenmoedige bevelhebbers, heeft het ook der Nederlandsche divisie in den strijd aan den Viersprong niet ontbroken.

Reeds in den vroegen morgen van den 16den had de Prins van Oranje zich naar Quatre-Bras begeven, om de leiding op zich te nemen van het gevecht dat aanstaande was. Hij besloot dadelijk de kleine magt die tot zijne beschikking stond, niet nabij en in het bosch van Bossu te plaatsen, wat in gewone omstandigheden raadzaam zou geweest zijn, maar zijne troepen eene meer uitgebreide stelling te doen innemen. Zoo zou de Maarschalk NEU, die toch reeds moest veronderstellen dat op zulk een gewichtig punt eene aanzienlijke magt vereenigd was, in dat denkbeeld versterkt worden. Zoo zou hij, overal troepen vindende, aan de aanwezigheid gelooven van sterke reserves, meer achterwaarts geplaatst, en door het bosch van Bossu voor zijn oog verborgen. Zoo zou hij er toe geleid worden met behoedzaamheid te werk te gaan. Zoo zou men tijd winnen; en daarop kwam hier alles aan, want hield men den strijd slechts eenige uren vol, dan was alle gevaar geweken: WELLINGTON'S divisien waren in vollen aanmarsch op Quatre-Bras, en konden daar zijn in den namiddag.

De Prins van Oranje stelde zijne troepen in slagorde, twee à drie duizend pas voorwaarts van het kruispunt der beide straatwegen, met den regtervleugel leunende aan het bosch van Bossu en links zich uitbreidende tot aan den poel Materne. Vijf stukken van de batterij BIJLEVELD met zes vuurmonden van STEVENART kwamen aan weerszijden van den weg naar Charleroi te staan. Die artillerie werd beschermd door een bataillon Nassauers en eene kompagnie van de Jagers van GRUNEBOSCH. Van die Jagers losten drie kompagnien zich in eene tirailleur-linie op, die de geheele ruimte innam tusschen Peraumont en den straatweg naar Frasnes; de twee overigen bleven als reserve ter hoogte van den poel Materne. Drie bataillons Nassauers bezetten het bosch van Bossu met het onmiddelijk daarvoor gelegen terrein, en de hoeve Grand-Pierrepont. Een paar honderd passen ten zuiden van die hoeve werden de twee overige stukken van de batterij STEVENART geplaatst, onder bevel van WINZINGER. Al de andere troepen, vier bataillons en drie vuurmonden, kwamen in de hoofdstelling, achter het bosch en aan den weg naar Namen.

Zoodanig was de opstelling der 2de Nederlandsche divisie, toen, tusschen een en twee ure, de legerbenden van NEU oprukten ten aanval. Tirailleurs langs de geheele slaglinie vooruitgebracht, openden het gevecht, dat op den linkervleugel door de Jagers, op den regter door de Nassausche troepen, buiten het bosch geplaatst, werd gevoerd. Te gelijkertijd bragt de vijand, tegenover de artillerie in het centrum staande, veertien vuurmonden in werking; in de ruimte tusschen den straatweg en Peraumont kwamen eveneens eenige stukken in batterij. Er had nu een geschutvuur plaats, dat door BIJLEVELD en STEVENART goed werd volge-

houden. Maar op de beide vleugels won de vijand langzamerhand veld; zijne kavallerie, tegenover welke men geen enkelen ruiter stellen kon, stond gereed om de eerste gunstige gelegenheid tot aanval aan te grijpen: de voorzigtigheid gebod om der Nederlandsche artillerie eene meer achterwaartsche stelling te geven. De batterij **BIJVELD** ging terug tot in de nabijheid van **Germioncourt**; die van **STEVENART** kwam bij den oostelijken rand van het bosch van **Bossu** te staan. Bij het meer en meer opdringen des vijands werd het nu ook noodzakelijk de troepen in de eerste linie te versterken. Het Achtste Militie moet aan den uitersten regtervleugel plaats nemen. Een bataillon Nassauers rukt uit het bosch, deployeert ter hoogte van **Grand-Pierrepont** en brengt dadelijk twee kompagniën „en tirailleur” vooruit. Ten zelfden tijd, het was omstreeks twee ure, krijgt de overste **WESTENBERG** bevel op te rukken tot voorbij **Germioncourt**. Hij heeft in last den Franschen te beletten tot die hoeve door te dringen.

In kolonne met sectiën marscheert het Vijfde Militie over den straatweg naar **Germioncourt** op. Maar de helft van den afstand is nog niet doorloopen, toen het bataillon reeds begroet wordt door een paar kanonkogels van der Franschen regtervleugel komende: een officier en eenige manschappen worden gekwetst. **Leve de Koning!** en **Looppas — Marsch!** klinkt het dadelijk daarop uit de mond van **WESTENBERG**, die voor zijne soldaten den ontmoedigenden indruk vreesde van een vuur dat zij niet beantwoorden konden. De Geldersche lotelingen herhalen die kreet, aan den Koning gewijd, en volgen welgemoed, met snellen pas, hun geestdriftvollen aanvoerder. Zoo gaat het voorwaarts tot bij **Germioncourt**, onder een hevig kartets- en geweervuur. De

twee flankkompagniën worden nu achtergelaten in den boomgaard die de hoeve omringt; de vier overigen rukken nog een paar honderd pas verder vooruit, en deployeren regts van den straatweg. Eene kompagnie, het was de derde, door den Kapitein F. R. MOLLINGER aangevoerd, stelt zich op in verspreide orde en komt in verband met de tirailleurlinie van een bataillon Nassauers, dat ten Noorden van Grand-Pierrepont was geplaatst.

Een klein half uur wordt nu de strijd door de tirailleurs en de wederzijdsche artilleriën voortgezet. Daarbij lieden de Nederlandsche troepen vele verliezen — een gevolg vooral van hunne onbedrevenheid in de verspreide vechtwijze. „De manschappen drongen zich op een en lieten zich verpletteren, en mijne kompagnie — het zijn de woorden van den kommandant der tirailleurs van het Vijfde Militie — was in korten tijd bijna geheel vernietigd.” De Kapitein MOLLINGER wordt spoedig zelf gekwetst, en moet zich van het slagveld verwijderen. Maar ook het gros van het bataillon leed bij dit begin van het gevecht reeds veel door het vijandelijk vuur. Door hunne officieren voortdurend tot kalmte en bedaardheid aangemaand, en opgewekt door zoo menig woord dat, juist gekozen, gereedelijk zijn' weg vond tot het soldaten-hart, bleven WESTENBERG's lotelingen zich echter rustig betoonen in de lijdelijke houding waarin zij gedwongen waren te verblijven — met ongeduld het oogenblik verbeidende, waarop het hun vergund zou zijn meer werkdadig op te treden.

Gelijk het Vijfde Militie ondervonden ook de troepen in de overige deelen der slaglinie geplaatst, nog al gevoelige verliezen. Het hooge koren dat den bodem bedekte, was door de wederzijdsche tirailleurs spoedig vertreden gewor-

den, en niets verhinderde nu meer den Maarschalk **NEIJ** zijne talrijke en goede kavalerie in werking te brengen. De Nassauers die regts van het Vijfde Militie waren opgesteld, stonden dan ook herhaaldelijk ten doel aan de aanvallen der Fransche Lansiers. Daarbij gingen eenige manschappen verloren van de kompagniën die in verspreide orde streden, maar de hoofdtroep zelf bleef ongedeerd. De Prins van Oranje die hier het gevecht leidde, oordeelde het echter raadzaam, bij het meer en meer opdringen des vijands, zijne troepen eenigzins terug te laten gaan. De Nassauers moesten zich langs den zoom van het bosch van Bossu opstellen. Het Achtste Militie en het Zevende van Linie, dat aanvankelijk in het bosch was geplaatst, kwamen nu achter en regts daarvan in positie. **WESTENBERG** had zich reeds dadelijk bij de eerste nadering der kavalerie teruggetrokken tot in de onmiddellijke nabijheid der hoeve. Op den linker-vleugel hielden de Jagers den vijand vrij goed in ontzag. De tirailerende kompagniën gingen langzaam en in orde achteruit, daarbij zorgende van het vuur uit den boomgaard van Germioncourt niet te hinderen. Met de overigen hield **GRUNEBOSCH** naar het centrum der stelling aan, om in verband te komen met het Vijfde Militie.

Zoo was het half drie geworden, toen, onder het onophoudelijk herhaald gejuich van Leve de Keizer! Leve **NAPOLEON!** de Franschen over de geheele linie met nadruk aanvielen. Het geschutvuur verkreeg zoo groote hevigheid dat de Nederlandsche artillerie, zeer gehavend, terug moest. De veld-batterij, die weinige oogenblikken te voren door eene vijandelijke granaat haar dapperen aanvoerder, den Kapitein **STEVENART**, had verloren, werd genoodzaakt zich geheel aan den strijd te onttrekken en met achterlating van eene vuur-

mond, tot Quatre-Bras terug te gaan. Ook **BIJLEVELD** moest een zijner stukken in handen van den vijand laten, terwijl hij met de vier overigen achter- en zijwaarts van Germioncourt post vatte. Op het bosch van Bossu was ten zelfden tijd de aanval met de grootste hevigheid hernieuwd; maar de Franschen vonden daar een krachtigen wederstand. Terwijl nu op den regtervleugel de strijd met afwisselende kans werd voortgezet, spande de vijand alle krachten in om over den straatweg naar Quatre-Bras door te dringen. Hem dat te beletten was de taak van het **Vijfde Militie**. Dat bataillon, waarbij zich de twee flank-kompagniën weër gevoegd hadden, werd regts ondersteund door het **Zevende van Linie**, dat weder naar voren was gerukt en den oostelijken boschrand had bezet; links sloot het aan bij de **Jagers**, die eene paar honderd passen voorwaarts van Germioncourt in stelling stonden. Zoo was het ook aan die zijde voldoende gedekt.

Sterke infanterie-kolonnen, door tirailleurs voorafgegaan, rukten tegen het centrum der stelling op. De **Prins van Oranje** had zich dadelijk in persoon naar dit punt begeven, om door zijne tegenwoordigheid en door zijn voorbeeld de soldaten van **WESTENBERG** aan te moedigen. En nu mogten hier vele hunner getroffen worden door het vijandelijk lood; nu mogten de Franschen meer en meer terrein winnen en zelfs ten laatste het bataillon tot achter de hoeve terugwerpen — orde en bedaardheid bleven al de bewegingen kenmerken van het **Vijfde Militie**. De Franschen vermogten dan ook niet eenig blijvend voordeel te verkrijgen. **WESTENBERG** gaat op zijne beurt tot den aanval over. De vijand, die Germioncourt reeds achter zich had, wordt teruggedrongen, en het **Vijfde Militie** komt weder voorwaarts van

die hoeve in stelling. Maar weldra daagt nu een nieuwe vijand op, een meer gevaarlijke. De Maarschalk NEU, ziende dat zijne infanterie geene afdoende uitkomst bevechten kon, had besloten zijne kavalerie in werking te brengen. Hij geeft aan zijne Kurassiers bevel tot den opmarsch, en gelast aan zijne artillerie hunne pogingen te ondersteunen.

Wanneer de infanterie zich over den grooten indruk kan heen zetten, die een in ren op haar aansnellende ruitertroep noodwendig moet maken; wanneer zij bedaard blijft, naar de bevelen van haren Chef luistert en die met kalmte ten uitvoer brengt — dan heeft zij, bij doelmatige aanvoering, van kavalerie weinig of niets te vreezen, en dan bestaat er voor haar alle kans in den strijd tegen dat wapen overwinnaar te blijven. Maar in den regel kan men dat alles slechts van oude, gediende troepen verwachten. Jonge soldaten zullen meestal bij een' aanval der ruitery hunne beradenheid verliezen, ontijdig vuur geven, en zich daardoor aan een wissen ondergang blootstellen. Daarom ligt in den strijd tegen dat wapen voor infanterie de toetssteen harer deugdelijkheid. Blijft zij daarbij overwinnaar, dan is dat voor haar altijd een feit waarop zij met fierheid kan wijzen.

Nadat de Fransche infanterie had afgehouden en terug was gegaan, stond het Vijfde Militie weêr bloot aan het vijandelijk artillerie-vuur. WESTENBERG liet toen deployeren, en zoo werd, met enkele tirailleurs voor het front, rustig afgewacht wat de vijand verder zou ondernemen. Daar ziet men op eenigen afstand een ruiterdrom zich in beweging stellen. Hij nadert in draf de Nederlandsche slaglinie. Oogenblikkelijk wordt, op den straatweg, de gesloten kolonne geformeerd en naar alle zijden front gemaakt. De geweren worden geveld en de slaghanen gespannen. Weldra davert

de grond van het geweld der aanrukkende kavalerie-massa. Zij rent aan op het Vijfde Militie. Maar WESTENBERG, altijd kalm en bedaard, laat ze naderen tot binnen de honderd passen. Toen klinkt luide en duidelijk, voor de flank naar den vijand gekeerd, zijn bevel om te vuren. Een volle kogellaag treft in den drom der Fransche Kurassiers. Paarden en manschappen storten naast en op elkander neder; de zamenhang gaat verloren; wanorde ontstaat: de kracht van den aanval is gebroken. De Kurassiers ijlen terug in woeste en ordeloze vaart. De eerste charge op het Vijfde Militie is afgeslagen.

Nauwelijks heeft de Fransche artillerie haar front vrij, of zij opent weder haar vuur. Het wordt beantwoord door de vier stukken der rijdende batterij, door BIJLEVELD in-tusschen eenige honderd passen voorwaarts van Germioncourt en ter zijde van den weg opgesteld. Maar weldra is de overmagt van 's vijands geschut te groot. BIJLEVELD moet weër terug, en ongehinderd kan nu de vijand zijn kanonvuur brengen in de reeds zoo gedunde gelederen van het Vijfde Militie-bataillon. Maar vol vertrouwen op hun braven Chef en hunne officieren, vol pligtgevoel en moed, blijven WESTENBERG's soldaten ook nu rustig en bedaard; met de grootste bereidwilligheid volbrengende al wat van hen verlangd wordt. Waar de vijandelijke kogels eene opening maakten in de gelederen, daar sloten de overblijvenden zich slechts des te nauwer aaneen. Het was alsof allen doordrongen waren van het gewigt van het oogenblik; alsof allen begrepen dat van hun standhouden het behoud afhing der stelling, en alsof zij van dat behoud de hooge noodzakelijkheid bevroedden.

Nu mogten ten tweedemale de Fransche ruiters in

snelle vaart op de lotelingen toeylen: zij vonden ze weder met het geweer tegen den schouder geklemd; zij kregen weder op korten afstand een hagelbui van kogels, en waar zij gehoopt hadden de overwinning te vinden, daar vonden zij niets dan nederlaag en dood. Wederom opende de Fransche artillerie haar vuur; wederom rukte **BULVELD** vooruit om het te beantwoorden en wederom moest hij terug, en wederom kwam eene nieuwe ruiterschaar, niet ontmoedigd door het ongeval harer wapenbroeders, ten aanval opdagen. 't Was een angstvol oogenblik. Op den regtervleugel begon de kans ongunstig te staan voor de Nederlanders; op den linker hielden de Jagers van **GRUNEBOSCH**, alleen ten koste van groote verliezen, zich nog eenigzins staande. Werd het centrum doorbroken, ging het Vijfde Militie terug of werd het verslagen, dan belette niets den vijand tot aan den Viersprong door te dringen; dan moest alle wederstand ophouden; dan was de stelling verloren. En dat terwijl binnen weinige minuten de helpers daar konden zijn, die van Nivelles, van Brussel, van alle zijden in aantogt waren! Het besef van de belangrijkheid van het oogenblik, deed elk die den tijd had om te zien, in angstige verwachting zijne blikken rigten naar de hoeve Germioncourt. De Prins van Oranje snelt daarhenen met zijn' staf. **WESTENBERG** rigt een paar krachtige woorden tot zijne soldaten. Er wordt vaardig gemaakt. Het bevel om vuur te geven klinkt krachtig en kort boven het slaggewoel uit. Een salvo geweerschoten treft midden in de kavalerie-massa, door een tweede gevolgd. De derde charge der Franschen is mislukt.

De laatste vijandelijke ruiters waren naauwelijks weggesneld, en de laatste schoten, tot afscheidsgroet hun nagezonden, weergalmden nog door de lucht, toen een luid en

herhaald „Bravo!” door den Prins van Oranje aangeheven, aan de soldaten van het Vijfde Militie deed kennen, hoe zeer de vorstelijke aanvoerder over hun gedrag tevreden was. De Prins rijdt op WESTENBERG toe om ook den braven aanvoerder den lof te geven die hem toekomt, maar zijn oog ontdekt achter de wegrennende ruiters eene infanterie-kolonne, die op hare beurt ten aanval op het centrum der stelling komt opgerukt. Zijn besluit is dadelijk genomen. Hij stelt zich aan het hoofd van WESTENBERG's soldaten. „Voorwaarts! mijne braven,” roept hij uit, en zwaaijende met de hoed, waarmede hij zijne volgers het punt van aanval wijst, rukt hij met de kleine heldenschaar tegen de geduchte magt des vijands op.

Maar die magt was niet onbeschermd vooruit gegaan. De Fransche artillerie had voorwaarts positie genomen om ze te ondersteunen. Verdalgend woedt haar vuur in de gelederen van het Vijfde Militie. Het te braveren en nog verder door te dringen, dat zou zijn een onnoodig en roekeloos opofferen van kostbare soldaten-levens. De Prins van Oranje doet regts-om-keert maken. De vroegere standplaats wordt weêr ingenomen. Maar de vijand is het batalion gevolgd. Snel laat WESTENBERG deployeren en een tweegelederen vuur beginnen. Evenzoo doet het Zevende van Linie, waarmede de Luitenant-Kolonel VAN DER SANDEN met allen spoed tot ondersteuning van zijn' ambtgenoot was opgerukt. Dat vereenigde vuur brengt de Franschen tot staan. Zij doen hunne tirailleurs voor het front komen. WESTENBERG EN VAN DER SANDEN stellen de hunne daartegen, en de strijd gaat over in een tirailleur-gevecht dat aan beide zijden met hardnekkigheid wordt gevoerd.

Zoodanig was de uitkomst der handeling, waarbij de

Prins van Oranje zoo heldenmoedig zich waagde. Misschien heeft alles zich daarbij niet juist zóó toegedragen als hier is vermeld: het onvolkomene der opgaven dienaangaande maakt dat niet onmogelijk. Maar wat daarvan zij, het feit blijft bestaan dat een enkel zwak bataillon, van hoogstens drie à vier honderd bajonetten¹, aanvallend is opgetreden tegen de geduchte Fransche legioenen, en dat is eene daad die altijd een elks bewondering zal wegdragen; eene daad waardig den Vorst, die ze verrigtte, cervol voor de troepen waarmede hij ze durfde ondernemen, en waardig ook om, gelijk is geschied, door het kunstpenseel des schilders ver-eeuwigd te worden².

Terwijl nu het Vijfde Militie niet dan met groote inspanning zich staande hield tegen de meer en meer opdringende magt des vijands, begon op de andere punten van het slagveld de kans ten hoogste ongunstig te staan voor de Nederlandsche troepen. Het bataillon Jagers had reeds eenmaal door den aanval eener ruiterbende, aan welke het gelukt was de kompagniën die in verspreide orde stonden te bereiken, vóór dat zij zich hadden kunnen ver-eenigen, gevoelige verliezen ondergaan. Daar komt op nieuw de kavalerie opzetten. GRUNEBOSCH wil de geslotene kolonne formeren; maar het is reeds te laat. De Fransche ruiters

---

1) Zeker niet meer; want hoewel de totale sterkte op den 15den 482 hoofden bedroeg, was het getal Combattanten bij Quatre-Bras maar 424 man. Hoezeer wij overigens van meening zijn, dat alleen die laatste bij het verhaal van eenige krijgsverrigting in rekening moeten gebragt worden, kunnen wij ze alleen van het Vijfde Militie opgeven, komende eene verdeeling in strijders en niet-strijders alleen in de sterkte-staten der 2de Divisie voor.

2) De aanval van het Vijfde Militie maakt het onderwerp uit der bekende schilderij van PIENEMAN, op het paleis te Soestdijk.

storten zich in het bataillon. De Lansiers met hun vreeselijk wapen woeden verdelgend te midden van den verbijsterden troep. De Jagers van GRUNEBOSCH verdwijnen van het slagtooneel.

Bij den met zooveel kracht uitgevoerden aanval op de geheele linie der Nederlanders, was de vijand ook met onstuimigheid opgerukt tegen de verdedigers van het bosch van Bossu. Hij werd dan ook al spoedig meester van het gedeelte dat naar de hoeve Pierrepont was genoemd. Maar toen hij verder trachtte door te dringen, stuitte hij op een heftigen tegenstand. Nu gelukte het hem wel enkele malen zich ten noorden van den landweg, die het bosch doorsnijdt te vestigen; maar hij werd telkens teruggeworpen. De Nederlandsche en Nassausche bataillons schroomden zelfs niet tot den aanval over te gaan en buiten het bosch den strijd te voeren, tot dat zij door het hevige geschutvuur gedwongen werden daarin weder bescherming te zoeken. Zoo werd op dit punt de strijd langen tijd met afwisselenden kans voortgezet. Maar de Maarschalk NEU laat gedurig nieuwe en nieuwe troepen aanrukken, en bij de verdedigers valt zelfs aan de aanvulling der verliezen niet te denken. Het voordeel komt langzamerhand aan de zijde van de overmagt. De Franschen dringen over den landweg door, houden zich daar staande en winnen zelfs meer en meer veld. Toen het Vijfde Militie met den Prins van Oranje weër terugging op Germioncourt, toen bevond zich de zuidelijke helft van het bosch van Bossu grootendeels in de magt des aanvallers.

Intusschen was er hulp komen opdagen. Het vierde namiddaguur liep ten einde, toen op den straatweg van Brussel de 7000 man sterke keur-divisie van PICTON zich

vertoonde, en op dien van Nivelles de Nederlandsche ruitbrigade van VAN MERLEN, uit ruim 1000 paarden bestaande. Nu was er minder ongelijkheid in de wederzijdsche strijdkrachten. Nu kon men hopen zich in de stelling te handhaven, aan wier behoud niet zonder reden reeds getwijfeld werd. En die hoop is verwezentlijkt — dank zij de dapperheid van PICRON's soldaten en de komst van nieuwe versterkingen. Maar in de laatste oogenblikken die vooraf zijn gegaan aan het werkdadig optreden van de Britsche krijgsmagt, zijn nog dure offers gevergd geworden van de Nederlandsche troepen.

Even vóór de aankomst der Engelschen, beproefde der Franschen ruitrij nog eenmaal om zich dwars door het Vijfde Militie een' weg te banen naar Quatre-Bras. Bij dat bataillon waren van de zes kompagnies-kommandanten nu reeds vier gekwetst: de Kapiteins D. VAN TOL, MOLLINGER, FORSTEN en VAN GORKUM. Maar daarenboven nog verscheidene andere officieren, en een groot aantal manschappen. 't Zou dus geen wonder geweest zijn, zoo het den vijand gelukt was zijn doel te bereiken. En 't werd haast bereikt. Het Vijfde Militie stond nog in linie met tirailleurs voor het front. En nog vóór dat de zamentrekking in geslotene kolonne geheel was volbragt, waren de vijandelijke ruiters reeds bij het bataillon. Een paar pelotons die zich nog in den opmarsch bevonden, werden overhoop gereden, en daarvan kwam niet veel te regt. Maar de anderen bleven ongeschonden, en hun vuur dwong de soldaten van NEU om ten vierdemale zich overwonnen te verklaren, in den strijd tegen de lotelingen van WESTENBERG. Bij deze gelegenheid werd vooral de 5de kompagnie zeer gehavend, en haar aanvoerder, de 1ste Luitenant BOLTJENS, vond hier

een roemrijken dood. Het bataillon had toen zeker nauwelijks de helft der oorspronkelijke sterkte, terwijl van de officieren vele gekwetst, enkele gesneuveld waren.

In zoodanigen toestand bevond zich het **Vijfde Militie**, toen de bekende charge plaats had en mislukte van de **Huzaren van BOREEL**. Het zal omstreeks vier ure zijn geweest toen de Prins van Oranje, de noodzakelijkheid inziende om aanvallend te handelen, aan de brigade van **VAN MERLEN** gelastte op den vijand los te gaan. Het regiment **Huzaren N°. 6** kreeg bevel zich op de kavalerie te werpen, die vooraan in de Fransche slaglinie stond. De veldbatterij, die weder gedeeltelijk in bruikbaren toestand was gebracht, en de batterij van **BIJLEVELD** moesten vooruit rukken tot op een paar honderd pas voorbij **Germioncourt**, om door hun vuur den aanval te ondersteunen. Maar nog had die artillerie de plaats niet bereikt waar zij zich opstellen zou, of de Nederlandsche **Huzaren** kwamen reeds in wanorde teruggerend, vervolgd door de Fransche **Kurassiers** die het geheele regiment hadden overhoop geworpen. En daar komt nu die geheele verwarde en verschrikkelijke massa over en zijwaarts van den straatweg op de Nederlandsche troepen aangehold.

Vreeselijk was de uitwerking van dien schok. De veldbatterij ging geheel verloren, terwijl alle officieren zwaar gewond en de meeste manschappen bij de stukken neergesabeld werden. Ook de rijdende batterij bleef niet ongedeerd. En thans was ook voor het **Vijfde Militie** het uur des ondergangs aangebroken. Dat bataillon stond in kolonne geschaard op den steenweg, toen de nederlaag plaats greep van **BOREEL's Huzaren**. Oogenblikkelijk het carré te formeren en te vuren op vriend en vijand — dat was de han-

deling hier door de reden voorgeschreven en gewettigd door den drang van het zelfbehoud. Maar daaraan werd niet of niet tijdig genoeg gedacht — zoo groot was de indruk door het tooneel van verschrikking te weeg gebragt dat men rondom aanschouwde. En nu stortten zich dan ook, door niets weêrhouden, Kurassiers en Huzaren, wild dooreen gemengd, in de rijen van WESTENBERG's soldaten.....

Wie in den avond van den 16den Junij van het jaar 1815, tusschen zes en zeven ure, van Genappes naar den Viersprong is gegaan, die heeft aan den steenweg een hoopje krijgsvolk kunnen opmerken van eene groote *honderd* mannen, en daarvóór een man in de kracht des levens, die eenige bevelen scheen te geven aan die hem omringden. Het was de Luitenant-Kolonel JAN JOSIAS WESTENBERG, die de overblijfselen trachtte te ordenen van het Vijfde Batalion Nationale militie.

Nadat de laatste afdeeling der Nederlandsche troepen, die bij Quatre-Bras in het centrum en op den linkervleugel hadden gestreden, van het slagveld verdwenen was, is de strijd om het bezit dier stelling nog ettelijke uren voortgezet geworden. Maar de beschrijving van dat gedeelte van het gevecht valt buiten de grenzen van dit Gedenkboek. En gelukkig is de veldtogt van het jaar 1815 bij het Nederlandsche leger te wel bekend, dan dat het noodig zou wèzen, uit vreeze voor onduidelijkheid, een tafereel te geven van dat laatste tijdperk van het treffen aan den Viersprong. Wie kent niet het stoutmoedig bestaan van den braven GEIJ, die met zijne rijdende artilleristen de stukken heroverde in

de eerste uren van den slag verloren? Wie weet niet met hoe groote dapperheid PICRON's keurtroepen hebben gestreden en de Brunswijkers, door FREDERIK WILHELM, hun koenen Hertog, aangevoerd? Wie heeft de stoïcijn'sche bedaardheid niet bewonderd, die hij betoonde te midden van het hevigste slaggewoel? Wie heeft zijn tragisch uiteinde niet met innig meêgevoel gelezen? Wie eindelijk heeft zich het hart niet van roemzucht en oorlogsdrijf voelen ontbranden bij de schitterende daden van der Franschen ruitery, door welke de tegenpartij, ten laatste verre overmchtig, zoo krachtig in bedwang werd gehouden? Aan niemand zeker is dat alles vreemd. En zoo daar mogten zijn uit wier geheugen de herinnering is verdwenen aan zoo veel groots en zoo veel roemrijks; de laatste worsteling van den grooten Keizer heeft pennen genoeg gevonden, die de bijzonderheden daarvan voor het nageslacht getracht hebben te bewaren. Hun arbeid is daar, om vergeten feiten in het geheugen te herroepen, of verflauwde indrukken te verlevendigen.

De avond was gekomen van den bloedigen dag, waarop de Nederlandsche troepen voor 't eerst met den vijand zich gemeten hadden. De invallende duisternis had het gevecht doen afbreken. Aanvaller en verdediger beiden, bevonden zich nagenoeg weêr in dezelfde stellingen die voor den aanvang van den strijd door hen werden bezet. Het bosch van Bossu en de hoeve Germioncourt, die bij de nederlaag van het Vijfde Militie was verloren gegaan, waren hernoemen geworden; en achter eene linie van voorposten, die ten noorden van Peraumont begon en voorwaarts van Germioncourt tot de Pierrepont's zich uitbreidde, lagen de soldaten van WELLINGTON bij de legervuren nedergestrekt, om

zich te herstellen van de jongste vermoerjnissen en tot nieuwe zich voor te bereiden.

Onbekommerd en zonder zorgen lagen zij daar, en wie het ligchamelijk lijdē niet knelde, was gelukkig in 't besef van zijn' plicht te hebben betracht, en van niet gedwongen te zijn geweest te wijken voor de soldaten van NAPOLEON. Maar anders was de gemoedsstemming en hoogere vlugt namen de denkbeelden der opperste hoofden in het Engelsch-Nederlandsch leger. Onbekommerd en zonder zorgen! Hoe konden zij dat wezen; zij die nog een' strijd te gemoet zagen, waarvan de uitkomst niet te berekenen was? En het gevoel van gedaan te hebben wat hun krijgsmansplicht van hen vorderde; het denkbeeld van aan de geduchte Fransche legioenen te hebben weërstaan, moge ook hen tot eene bron zijn geweest van zelfvoldoening en fierheid — als zij hunne gedachten lieten gaan over den stand van zaken op het oorlogstooneel, dan vonden zij weinig wat hun stof gaf tot verheuging. Zij wisten dat de Keizer de Pruiszen bij Ligny had aangevallen, en mogten ook al de berigten tot nu toe ontvangen omtrent den strijd daar gevoerd, niet ongunstig luiden, zij moesten toch met bezorgdheid aan den einduitslag denken eener worsteling tusschen BLÜCHER en NAPOLEON — en NAPOLEON met eene magt, die het gerucht opvoerde tot eene sterkte verre boven hare wezenlijke. Zij hadden den Franschen aan den Viersprong het doordringen belet, en daardoor het nadeel afgewend dat NEU, vooruitrukkende op den steenweg naar Brussel, de gemeenschap afsneed tusschen de twee bondgenootschappelijke legers — maar wat voordeel had overigens die strijd bij den Kruisweg hun opgeleverd? Zoo dachten zij, en zoo moesten zij denken. Zij konden toen niet weten, wat later gebleken is,

dat het hardnekkig standhouden in de stelling bij Quatre-Bras, BLÜCHERS leger van eene volkomene ondergang had gered, en dat zoodoende de grond was gelegd tot de beslissing van den veldtogt ten voordeele van de Bondgenooten, tot Europa's bevrijding en NAPOLEON's val.

In het vaste vertrouwen dat 65,000 soldaten voor hem genoegzaam waren om de Pruissische wapenmagt uiteen te slaan, had de Keizer aan NEU de rest van zijn leger gegeven om WELLINGTON te beletten zijn' ambtgenoot te hulp te komen. Maar het werd NAPOLEON bij Ligny al spoedig duidelijk, dat hij, om BLÜCHER eene volkomene nederlaag toe te brengen, de medewerking van zijn' Maarschalk behoefde. NEU krijgt bevel den vijand dien hij voor zich heeft, terug te werpen, zich dan bij Quatre-Bras regts te wenden en zoo, in den rug van de Pruisen komende, hunnen ondergang te bewerken. Wij weten reeds dat het Fransche legerhoofd aan die opdracht niet heeft kunnen voldoen, omdat aan den Viersprong een gedeelte van het Engelsch-Nederlandsch leger stond, dat zich niet liet terugwerpen. En het onmiddelijk gevolg daarvan is geweest, dat de Pruisen wel is waar geslagen zijn geworden, maar niet volkomen, en zoodoende twee dagen later deel hebben kunnen nemen aan den slag van Waterloo, en dien beslissen ten voordeele der Verbondenen.

Wanneer NEU echter eene krijgsmagt tegenover zich heeft gevonden, die hem belet heeft aan het bevel van zijn' Keizer te voldoen, dan is dat alleen te danken geweest aan de hardnekkigheid waarmede de Nederlandsche troepen, gedurende de eerste namiddaguren van den 16den Junij, het bezit van den Kruisweg aan de Franschen hebben betwist. Daardoor toch alleen werd de gewigtige stelling aanvanke-

lijk behouden en aan WELLINGTON de gelegenheid gegeven om dáár zijn leger te vereenigen. Het besluit der Nederlandsche bevelhebbers om de 2de divisie bij Quatre-Bras samen te trekken heeft dus den overwegendsten invloed uitgeoefend op den afloop van geheel den strijd, en NAPOLEON'S nederlaag en val zijn hoofdzakelijk daaraan toe te schrijven. Naar die schitterende uitkomst kan men echter den lof niet afmeten, die den Nederlandschen bevelhebbers toekomt voor hun besluit om den Viersprong te verdedigen; want de onmetelijke gevolgen van dat besluit konden zij niet voorzien. Maar toch verdienen zij lof en hoogen lof, omdat de beweegredenen die hen zóó deden handelen, goed en prijzenswaardig waren. En wanneer het er op aankomt de houding te beoordeelen der soldaten van PERPONCHER op den 16den Junij, dan ligt juist in de omstandigheid dat zij het buitengewone gewigt van dien strijd niet beseften — eene reden te meer om den heldenmoed te bewonderen door hen op dien dag betoond. Door eene reeks van eeuwen heen is de naam tot ons overgebracht van dien Romein, die toen PORSENNA met zijne Etruriërs zijne vaderstad kwam belagen, met eenige weinige dapperen den toegang tot de Tiber-brug, tot dat zij afgebroken was, verdedigde. Maar HORATIUS COCLES en zijne getrouwen wisten dat het behoud van Rome van hunnen tegenstand afhing, en de heldenmoedige zelfopoffering waarmede zij streden, vond in die zekerheid hare oorsprong en haren prikkel. De Nederlanders die bij Quatre-Bras den Franschen weêrstonden, wisten niet dat van hun gedrag het lot afhankelijk was van hun Vaderland en van Europa: toch streden zij met geene mindere dapperheid en zelfverloochening dan de roemruchtige Romein en zijne volgelingen. En hoe naast, ja boven

allen die daar vereenigd waren, het Vijfde Bataillon Nationale militie zich eene onvergankelijke laauwerkroon verworven heeft van heldenmoedige pligtsbetrachting, dát staat opgeteekend in elke beschrijving van den veldtogt van het jaar 1815, en dat hebben wij getracht met zoo levendige kleuren te schetsen, als de grootsche verrigtingen vorderden, die wij hadden te vermelden.

In den voormiddag van den 17den Junij zag men over de straatwegen die van Nivelles en van Charleroi naar Brussel voeren, eindeloos lange troepen-kolonnen in noordelijke rigting zich voortbewegen. Het was het Engelsch-Nederlandsche leger dat terugtrok op Mont St. Jean. Zoo lang WELLINGTON nog in het onzekere verkeerde omtrent den afloop van den slag bij Ligny, voedde hij het voornemen zijne geheele krijgsmagt bij Quatre-Bras te vereenigen, en op dat punt, in verband met BLÜCHER, den strijd voort te zetten. Maar in den ochtend van den 17den krijgt hij berigt dat de Pruisen zijn geslagen geworden, en dat zij den terugtogt in de rigting van Wavre hebben aangenomen. Die tijding doet hem van plan veranderen. Hij besluit tot den aftogt naar de zijde van Brussel; bij Waterloo wil hij den vijand afwachten. 's Morgens om tien ure zetten de voorste Britsche troepen zich in beweging naar het punt, waar NAPOLEON's lot en het lot van Europa beslist zijn geworden.

De order, in den avond van den 15den, door WELLINGTON uitgevaardigd tot zamentrekking van zijn leger had voor de 3de Nederlandsche divisie, gelijk wij gezien hebben, den last ingehouden om naar Nivelles te marcheren. Op het eerste berigt van den aanval aan de Sambre, had

CHASSÉ zich, in den morgen van den 15den, met zijne troepen begeven naar het dorp Fay, dat aan de 3de divisie tot algemeene alarmplaats was aangewezen. Maar 's avonds ten zes ure kreeg hij bevel om eene stelling te nemen achter het riviertje de Haine. Hij had toen in den laten avond een bivouac betrokken voorwaarts van Baume. Om den overgang van de Haine te dekken werd het Vierde Militie bij Haine St. Pierre, een ander bataillon bij Haine St. Paul geplaatst. In de stelling aan de Haine ontving CHASSÉ nu 's nachts WELLINGTON's bevel. Den 16den ging daarop bij het aanbreken van den dag de geheele divisie op marsch naar Nivelles. Daar aankomende vond men de toegangen zoodanig opgepropt met Engelsche troepen en voertuigen, dat er een geruime tijd verliep eer men kon binnentrekken. Intusschen werd er een mager ration half gare rijst uitgedeeld, dat haastig georberd moest worden: de doortogt was vrij gemaakt, en de order was gekomen, dadelijk de stad door te trekken en positie te nemen aan den weg naar Halle. Tusschen een en twee ure kwam de divisie in de weilanden en boomgaarden vlak buiten Nivelles gelegen in bivouac. Tegen den avond werd aan de 1ste brigade eene andere plaatsing gegeven. Zij moest toen eene brigade Engelsche troepen gaan aflossen die bij Arquennes stond. Het Vierde Militie werd van daar gedetacheerd naar het bosch van Bossu, tot versterking van de Nederlandsche troepen die daar streden. Het gevecht aan den Viersprong liep toen echter reeds ten einde en het bataillon werd dan ook spoedig weër bij de brigade aangetrokken. Den 17den omstreeks elf ure kreeg de Generaal CHASSÉ bevel op Waterloo te marscheren. In den namiddag ter hoogte van Braine-la-Leud gekomen, verliet de divisie op order van den Prins van

Oranje den steenweg en nam voorwaarts van dat stadje positie. In de plaatsing der troepen kwam daarna nog een paar malen verandering; maar omstreeks zes ure des avonds werden zij zoodanig opgesteld als zij het geweest zijn toen de groote veldslag een aanvang nam. Aan de 1ste brigade werd de verdediging van Braine-la-Leud bepaaldelijk opgedragen. Het Zesde Militie kwam met nog een bataillon op de markt te staan. De overige troepen werden buiten de stad geplaatst; de tuinen en holle wegen in de nabijheid gelegen, bezettende. Het Vierde Militie vatte post bij een molen op den linkervleugel, hebbende links van zich en op eenigen afstand een ander militie-bataillon, dat de gemeenschap moest onderhouden met eene Engelsche divisie regts van den straatweg van Nivelles naar Mont St. Jean opgesteld. De 2de brigade (D'AUBREMÉ) kwam als reserve achter en westwaarts van de stad.

Toen de 3de divisie in den namiddag Braine-la-Leud bereikte, stond de 2de divisie reeds tusschen die plaats en Mont St. Jean, met den regtervleugel aan dat gehucht geleund, in stelling. De marsch van Nivelles naar de velden van Waterloo was door den vijand niet bemoeijelijk geworden. De Maarschalk NELU had zijne troepen eerst na het middaguur in beweging gesteld; juist toen de Keizer met het grootste gedeelte van zijne legermagt bij Quatre-Bras aankwam. De geheele vereenigde magt was toen den vijand achterna getrokken; maar hoewel de Fransche ruitery de achterhoede van het Britsche leger bij Genappes had ingehaald, was dat leger zelf toen reeds te ver vooruit om daaraan nog belangrijke nadeelen te kunnen toebrengen. WELLINGTON, in den achtermiddag bij Mont St. Jean aankomende, deed zijne troepen op de hoogten voorwaarts van

dat gehucht en dwars over den weg van Genappes stelling nemen. De 2de divisie kwam toen op den regtervleugel te staan, waar zij zich met de 3de in verbinding stellen moest. Maar 's avonds, omstreeks zes ure, kreeg de Generaal PERPONCHER bevel met zijne divisie naar den anderen vleugel te marscheren. Hij nam toen positie eene vijf à zes honderd passen achter La Haye Sainte, en nabij den straatweg naar Brussel. Iets later in den avond legerde zich de Fransche krijgsmagt tegenover die der Verbondenen. Aan beide zijden maakte men zich gereed tot den beslissenden kamp.

De nacht die vooraf is gegaan aan den laatsten dag van NAPOLEON's grootheid, werd gekenmerkt door hevige, aanhoudende slagregens, die den toestand ondragelijk maakten van de krijgers, die gedwongen waren in 't open veld de uren van rust door te brengen, die men hun gunde. Het ontbrak aan stroo om hutten te maken; het ontbrak aan hout om te branden. Levensmiddelen waren bijna niet voorhanden, en de bereiding van het weinige, dat men nog bijeen had kunnen krijgen was toch ondoenlijk. De divisie PERPONCHER bekwam eerst 's morgens om acht ure, door de ijverige bemoeijingen van den Prins van Oranje eenig voedsel. Tot aan de enkels in het water, door niets beschut voor de regen en voor een schralen, kouden oostewind, welke haar vergezelde, zonder middel om zich te verwarmen: onder zulke omstandigheden bragt de soldaat den nacht door, aan wiens einde een dag hem wachtte, die niet minder verschrikkelijk voorspelde te zijn.

Het spreekt van zelf dat die korpsen van het Engelsch-Nederlandsche leger, welke in of bij de vaste punten in de stelling aanwezig, waren geplaatst, minder dan de overigen

te lijden hadden. Vooral de 3de Nederlandsche divisie had het goed getroffen. Toen zij te Braine-la-Leud aankwam waren alle huizen gesloten, en zelfs voor geld was er niets te bekomen. Later veranderde dit. Men dwong de bewoners de huizen te openen, en nu werd de troep dan ook vrij wel van het noodige voorzien. Het Zesde Militie, in de stad staande, en het Vierde, van de molen ter beschutting gebruik kunnende maken, hadden natuurlijk veel voor, en die bataillons bragten vrij wel een' nacht door, die voor de overige korpsen zoo veel ellende heeft opgeleverd.

Tegen den morgen helderde het weder op. De regen verminderde in hevigheid, en viel nog slechts bij buijen neder. De zon brak door, en haar vrolijk schijnsel verlichtte van tijd tot tijd, tusschen de regenvlagen, het uitgestrekte slagveld dat weldra met de lijken van zoo vele braven zou bezaaid wezen. Maar nu stonden daar nog 72,000 Franschen en 68,000 Engelschen, Nederlanders en Duitschers, vol leven en vol oorlogsdrift. De laatsten waren door WELINGTON, die den aanval wilde afwachten, in eene verdedigende stelling geplaatst, van bijzondere sterkte. Het grootste gedeelte daarvan bezette de ruimte, tusschen de twee steenwegen begrepen. De overige troepen breidde zich uit, regts over den weg van Nivelles tot Merbe-Braine; links over den weg van Genappes tot Papelotte, la Haye en het kasteel van Fricherfont. De verdediging van die vaste punten was toevertrouwd aan de brigade SAXEN-WEIMAR. Behalve deze waren ook de hoeven la Haye-Sainte en Hougomont bezet. Maar overigens stonden al de troepen achter den hollen weg, die van het dorp Ohain naar Braine-la-Leud loopt; de infanterie op twee liniën, de kavalerie daar achter. De eerste linie stond op den rug van

den heuvelkling, waardoor de slaglinie werd uitgemaakt; de tweede en derde op de helling naar het noorden gekeerd. Die twee laatsten waren daardoor aan het gezicht des vijands onttrokken, en hadden dus ook minder van zijn vuur te vreezen. De 3de Nederlandsche divisie bleef in en bij Braine-la-Lend. De brigade BIJLANDT, die in de eerste linie was opgesteld, werd van den weg van Genappes gescheiden door eene Engelsche brigade, en had links van zich eene brigade Bergschotten. Het Vijfde Militie, waarvan de sterkte, door de terugkomst van een gedeelte der aanvankelijk vermisten, nu wel iets grooter zal zijn geweest dan op den avond van den 16den, maar zeker toch niet meer dan eene 150 à 200 hoofden zal hebben bedragen¹, werd in de tweede linie geplaatst.

Wanneer wij tot hertoe een geleidelijk en, voor zoo veel de Nederlandsche krijgsmagt betreft, vrij omstandig verhaal hebben gegeven van den loop van den veldtogt, dan is dat alleen geschied omdat het niet wel doenlijk was, onze drie militie-bataillons in hunne handelingen te beschouwen, zonder die in verband te brengen met de verrijtingen van de korpsen waarbij zij waren ingedeeld, en gevolgelijk ook van de overige troepen op het oorlogstoo- neel werkzaam. Maar nu, genaderd tot den kampstrijd bij Waterloo, gelooven wij eene andere wijze van behandeling te kunnen aannemen. Het Vijfde Militie heeft daarbij groo-

---

1) Op den 16den had het bataillon verloren: 70 dooden, 124 gekwetsten, 109 vermisten. De sterkte was op den 15den 424 man (strijders). Rekent men nu, en dat is zeer ruim gerekend, dat op den 18den de helft der „vermisten” bij het bataillon was teruggekomen, dan komt men tot eene sterkte van 175 hoofden.

tendeels eene lijdelijke rol gehad. Het Vierde en het Zesde Militie zijn eerst werkdadig opgetreden bij het einde van den slag. Om het aandeel te doen kennen daaraan door onze militie-bataillons genomen, is derhalve eene geregelde voorstelling van het gansche beloop van den strijd onnoodig, en derhalve niet overeenkomend te achten met het doel van deze bladen. Uit dien hoofde willen wij hier alleen op enkele tijdperken van het ontzaggelijk treffen in de velden van Waterloo, de aandacht vestigen.

Het was twee ure geworden in den namiddag van den 18den Junij van het jaar 1815. De strijd, tot hertoe hoofdzakelijk om het bezit van Hougomont, van Papelotte en la Haye gevoerd, had nog voor geene der beide partijen eenige uitkomst opgeleverd, van beslissenden aard. Maar nu besloot NAPOLEON een krachtigen aanval op WELINGTON'S stelling te doen; voornamelijk op dat gedeelte, waar de hoeve la Haye Sainte zich bevond. Een hevig vuur uit meer dan zestig vuurmonden, waardoor vooral in de gelederen van de brigade BIJLANDT groote verwoestingen waren aangerigt, had dien aanval voorbereid. En daar rukken nu de Fransche divisiën, over en oostwaarts van den straatweg van Charleroi, tegen de slaglinie der Bondgenooten op. De linker kolonne tast la Haye Sainte aan; de overige aanvals-kolonnen rukken verder door, naar de hoofdstelling. Het is de brigade BIJLANDT, die den schok zal hebben te weerstaan. Zij tracht den geweldigen vijand door haar geweervuur tegen te houden. Te vergeefs. Hij blijft voortrukken. Hij slaat de bataillons uiteen die hem in den weg staan. Hij krijgt vasten voet op het plat der hoogte. Reeds gelooft hij zich meester van dit punt der

stelling. Maar wat troepen zijn dat, die daar met den stormpas hem te gemoet ijlen? Het is de Engelsche brigade **LAMBERT**; het is **WESTENBERG** met het Vijfde Militie; het is **VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT**, de Chef van **PERPONCHER**'s staf, met eene vierhonderd mannen van **BIJLANDT**'s brigade, die hij herzameld heeft. En wie komen daar aangesneld, met woeste geestdriftskreten, daar ginds aan de rechterzijde? Het zijn de dappere Bergschotten, door **PICTON** zelf aangevoerd. Van twee zijden wordt nu de Fransche kolonne met hevigheid bestreden. Heldenmoedig verdedigt zij zich tegen dien dubbelen vijand. Maar door den uitgevoerden aanval is het verband reeds eenigzins verloren gegaan, en de vijandelijke kogels nemen velen weg uit de gelederen: de kolonne begint te wankelen. Daar stort zich **PONSONBU** met zijne Dragonders op haren linkerflank, en nu, van alle zijden besprongen, bezwijkt eindelijk de heldhaftige schaar. Zij wordt van de hoogte afgeworpen, en tot aan la Haye Sainte vervolgd door de Britsche ruiters, die hier eene vreeselijke slagting onder de Franschen aanrigtten.

Die mislukte aanval had **NAPOLEON** twee duizend man gekost. Maar ook de Verbondenen hadden aanzienlijke verliezen geleden — aan officieren vooral. Den dapperen **WESTENBERG** had nu ook het lot getroffen, dat zoo weinige van zijne onderhebbenden in dezen veldtogt zijn ontgaan. Hij bekwam door het springen van een granaat verscheidene wonden, en moest zich van het slagveld verwijderen. Hetzelfde was het geval met nog een paar officieren van het Vijfde Militie, die meer of minder zwaar gekwetst werden. De Kapitein **BLOM VAN ASSENDELFT** nam het bevel op zich van het bataillon.

Op den linkervleugel werd van toen af het gevecht hoofd-

zakelijk door de wederzijdsche tirailleurs gevoerd. En ook daaraan is nog van tijd tot tijd door enkele kompagniën van het Vijfde Militie, dat intusschen in de eerste linie was overgegaan, deelgenomen. Maar de latere aanvallen der Franschen zijn bijna uitsluitend gerigt geweest tegen dat gedeelte der slaglinie, dat tusschen de beide steenwegen begrepen was. Daarom werden de troepen, die westelijk van den weg naar Nivelles stonden, van lieverlede aange-trokken naar het midden der stelling. En aan die omstan-digheid is het te wijten, dat in dezen veldtogt ook de na-men van het Vierde en van het Zesde bataillon Nationale militie, genoemd kunnen worden bij de vermelding van een roemrijk wapenfeit.

Toen, kort voor het middaguur, de slag een aanvang nam, had CHASSÉ vier bataillons der brigade DETMERS, waar-onder het Vierde Militie zich bevond, vereenigd, en die opgesteld zuidwaarts van Merbe-Braine, eene groote duizend passen regts van den steenweg naar Nivelles. Maar tusschen drie en vier ure kreeg de Kolonel DETMERS van WELLING-ton bevel, met die bataillons naar de slaglinie op te ruk-ken. Voorwaarts marscherende kwamen deze troepen, die per bataillon in gesloten divisie-kolonne waren geformeerd, al spoedig onder het bereik van het werkzaam kanonvuur des vijands. Ter zelfder tijd zag men in de vlakke vijande-lijke kavalerie zich in beweging stellen. CHASSÉ liet toen halt houden en naar alle zijden front maken. De Fransche ruitery had het echter niet op de Nederlanders gemunt: hij nam zijne rigting op de Engelsche divisiën van den linker-vleugel. Intusschen was aan de twee overige bataillons der 1ste brigade de order gezonden zich bij de hoofdmagt te vervoegen. DETMERS bleef stand houden om ze in te wachten.

Van het Zesde Militie, dat in Braine-la-Leud was achtergelaten, waren omstreeks half drie ure twee kompagniën gedetacheerd geworden. De eene — de linker flankkompagnie — had stelling genomen voorwaarts van de stad; de andere op eene hoogte ten noorden daarvan gelegen. Een gedeelte van de eerste was toen onder bevel van den 1sten Luitenant C. SUTHERLAND in verspreide orde vooruit gezonden tegen de Fransche kavalerie, die zich bij kleine troepen te dier hoogte vertoonde. De flankeurs waren hier van tijd tot tijd met den vijand in gevecht gekomen, en stonden nog in deze positie toen het bataillon de last ontving om zich bij het overige der brigade aan te sluiten. Het Zesde Militie trok toen uit Braine-la-Leud op met het Zeventiende, dat tot hiertoe buiten die plaats had gestaan.

Zoodra DETMERS zijne zes bataillons om zich vereenigd zag, rukte hij voorwaarts. De 2de brigade (D'AUBREMÉ) had zich intusschen, in twee massa's, vlak achter en bijna evenwijdig met den straatweg naar Nivelles opgesteld, den regterleugel tegen de troepen van de tweede linie geleund. DETMERS nam links van D'AUBREMÉ positie, in linie ontwikkeld. De divisie had gedurende den opmarsch reeds eenige verliezen geleden; ook nu bleef zij blootgesteld aan het vijandelijk vuur — zonder een werkzaam deel te kunnen nemen aan den strijd. Langen tijd was CHASSÉ gedwongen in deze lijdelijke houding te verblijven, en daarbij gaven zijne jonge soldaten blijken van eene koelbloedigheid, die allen lof verdient. Intusschen werd op alle punten van het slagveld, maar voornamelijk op het gedeelte tusschen de beide steenwegen begrepen, met eene grenzenlooze verbittering gestreden. De troepen der eerste linie meer en meer uitgeput rakende, moesten die uit de tweede achtervolgens

tot hunne ondersteuning oprukken; en zoo kreeg dan ook, omstreeks zeven ure, de Kolonel **DETMERS** bevel, met de helft van zijne brigade in de voorste linie over te gaan om deel te nemen aan den slag. Hij kiest daartoe het Vierde Militie met het Tweede van Linie en de Jagers N°. 35, en stelt zich met die drie bataillons, in eene kolonne van divisiën geformeerd, langs de noordelijke helling der hoogten in beweging.

Het oogenblik der beslissing van de ontzettende worsteling naderde met rasse schreden. **BLÜCHERS** wapenmagt, van Ligny naar Wavre teruggetrokken, en den 18den naar Waterloo opgerukt, was reeds gedeeltelijk aangekomen: 30,000 Pruisen stonden al bij Planchenoit; 20,000 andere zouden zoo dadelijk verschijnen. Het Engelsch-Nederlandsche leger was der volslagen uitputting nabij. En ook het Fransche had, voor een gedeelte, alle strijdvaardigheid verloren. Aan versche troepen kon de Keizer nog slechts over eenige bataillons der Garde beschikken. Hij wil nu met deze eene laatste poging doen tot doorbreking van het Engelsche centrum. Alle beschikbare vuurmonden worden vereenigd ter hoogte van la Haye-Sainte, en openen van daar een hevig vuur op de stelling der bondgenooten. Veertien bataillons der Oude Garde scharen zich daarachter in kolonnen van aanval. Eene sterke linie Kurassiers volgt. Vooraan is **NEU**, de onverschrokkene. Hij zal de garde geleiden ten strijd.

CHASSÉ, de geduchte Fransche kolonnen ziende naderen, doet dadelijk de overige troepen zijner divisie vooruit rukken. Het Zesde Militie en de twee overige bataillons van de 1ste brigade krijgen bevel zich bij **DETMERS** aan te sluiten. De brigade **D'AUBREMÉ** moet daarachter als reserve zich opstellen. Maar reeds is de Garde in de nabijheid. De linker

kolonne rigt zich op de Britsche brigade ADAM, in het linker gedeelte van het centrum geplaatst. Links daarvan heeft DETMERS positie genomen. De Engelschen en Nederlanders openen een hevig vuur op de aanvallende Franschen. Maar zij blijven rustig voorwaarts gaan, NAPOLEON's oude getrouwen — de mannen die niet weten wat wijken is. Wie zal hen tegenstaan? Daar werpt COLBORNE, een van ADAM's onderbevelhebbers, zich met zijn regiment op de linkerflank der vijandelijke kolonne. CHASSÉ trekt de brigade DETMERS in eene geslotene kolonne te zamen; hij laat de bajonet vellen en onder een daverend „Oranje boven!“ voert hij de zes Nederlandsche bataillons tegen de Oude Garde aan. Te gelijk verkondigt het geschutvuur op hunne rechterzijde den Franschen de aankomst van nieuwe Pruisische troepen. Nu begint de Garde aan de zege te wanhopen. Zij gaat terug, maar — waardig haren grooten naam — kalm en rustig als ze gekomen is. Ook nu weet zij nog ontzag in te boezemen aan den vijand die haar vervolgt — aan CHASSÉ met de Nederlanders, aan COLBORNE met de Engelschen. De Fransche kogels nemen nog velen weg uit de gelederen, en het Zesde Militie heeft, onder anderen, den dood te betreuren van den braven VAN THIELEN, die, strijdende aan het hoofd zijner soldaten, door een schot onder het linker oog getroffen wordt.

De overige aanvals-kolonnen, in een hevigen strijd gewikkeld met de Engelsche garde en andere Britsche troepen, waren intusschen reeds wankelend. De nederlaag van hunne wapenbroeders links, doet ook hen den terugtocht aannemen. WELLINGTON's ruitery stort zich op den aftrekkenden vijand. De Pruisen openen hun vuur op wat nog stand wil houden. De geheele legermagt der Bondgenooten daalt van de

hoogten neder ten aanval en ter vervolging. **NAPOLEON** beveelt den aftogt. Hij wordt aangevangen, maar ontaardt weldra in eene ordelooze vlugt. Het is met 's Keizers heerschappij gedaan.

Tot 's avonds tien ure vervolgde de brigade **DETMERS** de terugtrekkende Franschen. Toen betrok zij het bivouac ter hoogte van **Maison du Roi**. Zij had op dezen dag niet veel verloren: een twee honderd man aan dooden en gekwetsten, en omtrent even zoo veel aan vermisten. De verliezen van onze militie-bataillons zijn dan ook niet zeer aanzienlijk geweest: zeventig man (6 dooden, 26 gewonden, 38 vermisten) voor het Vierde Militie, twee-en-veertig man (5 dooden, 15 gewonden, 22 vermisten) voor het Zesde. Behalve de Overste **VAN THIELEN** waren alle officieren gespaard gebleven. Den 19den marscheerde de brigade **DETMERS** naar **Nivelles**, en zij heeft verder de bewegingen van de Verbondenen op Parijs gevolgd — zonder aan eenige krijgsverrigting meer deel te nemen. Den 1sten Julij kwamen het Vierde en Zesde Militie, waarover de Kapitein **BÜHLMANN** thans het bevel voerde, met de vier overige bataillons in de omstreken van Parijs. Eenige dagen later werden zij in het bosch van **Boulogne** gelegerd — in hutten, die zij zich daar opsloegen. Hier kreeg de troep, voor het eerst, geregelde uitdeelingen van levensmiddelen. Eindelijk werd de brigade, 16 Julij, in de vallei van **Montmorency** gekantonneerd, en in die kantonnementen, welke uitmuntend waren, is zij verbleven tot aan den terugmarsch naar Nederland.

De Kapitein **BLOM VAN ASSENDELFT** bragt met het Vijfde Militie den nacht van 18 op 19 Junij te midden der dooden en stervenden door, die bij **La Haye Sainte** lagen opeen gestapeld. Slechts 3 van de 21 officieren bevonden

zich daar met hem. Zijne vier ambtgenooten hadden bij Quatre-Bras reeds meer of minder zware wonden bekomen; **BOLTJENS**, **WIJNOLDIJ** en **DE HAAN** waren daar gesneuveld; de 2de Luitenant **KLEIJN** was daar gekwest. **WESTENBERG** en de Luitenant-Adjutant **Vos** lagen gewond in een der huizen van Waterloo. Zeven officieren waren vermist: gevangen gemaakt misschien of onopgemerkt blijven liggen op een der beide slagvelden. En het was den manschappen niet veel beter gegaan dan hunne officieren. Niet minder dan 132 soldaten hadden in de beide veldslagen voor het meerendeel zware wonden bekomen; 70 anderen waren gesneuveld. Van ruim honderd man was het lot onbekend. In zulk een toestand trad **WESTENBERG's** bataillon uit de worsteling te voorschijn tegen de krijgers van **NAPOLEON**. En die toestand is dan ook oorzaak geweest, dat toen de verschillende korpsen van het Nederlandsche leger van Waterloo zijn opgerukt naar Parijs, de Kapitein **BLOM VAN ASSENDELFT** met het Vijfde Militie is achter gelaten in de vesting Peronne.

Daar, in Peronne, kwamen al spoedig enkelen der vermisten en gewonden weder bij het bataillon aan. **WESTENBERG** nam reeds in het begin van Julij het kommando weder op zich. Hij was op den 16den Junij aan het hoofd van 485 man opgerukt uit Nivelles: toen hij op den 15den Julij eene inspectie hield over het korps door hem aangevoerd, bevond hij het te bestaan uit 186 hoofden. Van de negen officieren waren echter nog slechts vier in staat om dienst te doen. Maar na verloop van eenige weken kwam daarin verandering. Uit het Depôt werden in het laatst van Augustus een paar honderd man van de ligting van 1815 gezonden, terwijl reeds vroeger een veertigtal vrijwillige Jagers uit

Deventer bij het Vijfde Militie waren ingedeeld geworden. Door achtereenvolgens gezonden versterkingen; door de terugkomst der gevangen gemaakten en het herstel van een deel der gewonden, verkreeg het bataillon ten laatste eene grootere sterkte als het immer te voren had bezeten. In October keerden de vrijwilligers naar hunne haardsteden terug. Maar toen WESTENBERG in de laatste dagen van 1815 Peronne verliet, had hij toch nog een korps van 21 officieren en 579 manschappen onder zijne bevelen.

Hoewel de oorlog eigenlijk reeds in Julij geëindigd was, is de vrede tusschen Frankrijk en de verbondene mogendheden eerst in November gesloten. Het Nederlandsche leger keerde dan ook eerst toen naar het Vaderland terug. Het Zesde Militie, thans door HENDRIK BOELLAARD — de Majoor van 1814 — aangevoerd, vertrok, 30 November, uit het kantonnement te Brice naar Brussel, waar het in bezetting moest komen. Aan het hoofd van 21 officieren en 660 manschappen rukte BOELLAARD, 15 December, Neêrlands zuidelijke hoofdstad binnen. Veertien dagen later deed ook WESTENBERG zijne intrede in de vesting Bouillon.

De Luitenant-Kolonel VAN HEECKEREN had Frankrijk reeds vroeger verlaten. In October was aan hem de taak opgedragen geworden om met het Vierde Militie en een detachement Huzaren een tiental wagens met schilderstukken, door de Franschen vroeger uit verschillende steden van ons land geroofd, naar Mons te geleiden. Hij kwam daar omstreeks de helft van November aan, en werd daarna met zijn bataillon in de omstreken van Valenciennes gekantonneerd. Later werd de order ontvangen, naar Brussel te gaan, en op den 20sten December marscheerde VAN HEECKEREN met het Vierde Militie, dat nu 598 hoofden

telde, de poort binnen die naar de stad Halle is genoemd.

Zoo waren dan nu, zes maanden na hunne optreding in den oorlog, de bataillons Nationale Militie N°. 4, 5 en 6 terug gekeerd tot het rustige garnizoens-leven. Zij hadden zich allen in den afgelopen veldtocht onderscheiden door kloeke pligtsbetrachting; en achttien ridderkruisen aan het Vierde, twaalf aan het Zesde Militie, bij de algemeene uitdeeling van 11 Augustus, gegeven, waren voor die bataillons de belooning geweest van hun gedrag. Aan het Vijfde Militie was grooter onderscheiding ten deel gevallen. In het rapport dat de Prins van Oranje, toen hij nog gewond te Brussel zich bevond, aan den Koning, zijn vader, had gezonden omtrent het gebeurde bij Waterloo, was het Vijfde Militie het *eenige* korps geweest, bij name vermeld: „de Luitenant-Kolonel WESTENBERG, van het bataillon Landmilitie N°. 5,” zoo heet het in dat schrijven, „is een zeer goed en braaf officier en heeft zijn bataillon, *dat zich zeer dapper en braaf in den slag gedragen heeft*, met zeer veel beleid aangevoerd.” En toen op den 8sten Julij een allereerste benoeming was geschied van ridders der Militaire Willemsorde, eene benoeming waarin slechts enkele korpskommandanten waren opgenomen, toen had daarbij ook de naam vermeld gestaan van den Luitenant-Kolonel JAN JOSIAS WESTENBERG, als ridder van de 3de klasse. Maar ook bij de uitdeeling van den 11den Augustus was het Vijfde Militie niet vergeten geworden. Het had toen vijf-en-dertig ridderteekenen ontvangen — en van al de Nederlandsche bataillons kon slechts één op grooter aantal kruisen bogen.

De militaire deugdelijkheid onzer Militie-bataillons was

overigens, in den tijd dien zij na den slag van Waterloo in het veld hadden doorgebracht, aanmerkelijk verhoogd. Eene doelmatige oefening had, bij goede leiding, allergunstigst gewerkt op hunne krijgskundige vorming. Den oorlog kenkende met zijne vermoeijenissen, ontberingen en gevaren, en uitmuntend geoefend, konden die troepen bij hunne terugkomst in het Vaderland in alle deelen bruikbaar genoemd worden. 't Is waar, velen van die toenmaals in de gelederen stonden, verdwenen daaruit in lateren tijd — uit de rijen van het Vijfde Militie had de oorlog en zijne gevolgen velen weggenomen; maar er bleef toch steeds eene kern van goede en beproefde soldaten aanwezig, naar welke de anderen zich vormen konden, en waardoor de geest van dapperheid en pligtsbetrachting, die zich in dezen veldtogt zoo schitterend had geopenbaard, bewaard is gebleven en voortgeplant in onze drie Militie-bataillons. Maar vele jaren zijn verlopen, eer dat die geest andermaal zich heeft kunnen toonen, en toen droegen die bataillons de namen niet meer, waaronder zij vroeger zooveel lauweren zich verworven hadden.

HOOFDSTUK III.

DE ZEVENDE AFDEELING INFANTERIE, VAN HARE OPRICHTING TOT AAN DEN BELGISCHEN OPSTAND.

Paradegeest was toen alles; krijgsgesest niets.
Nieuwe Spectator, Jaarg. VII.

Op den 8sten October van het jaar 1815, teekende Koning WILLEM de eerste op zijn kasteel van Laken een besluit, waarbij de acht-en-zestig bataillons infanterie van het Nederlandsche leger te zamen gevoegd werden tot zeventien troepen-korpsen, die den naam ontvingen van Afdeelingen. Elke dezer Afdeelingen zou bestaan uit een linie- of jager-bataillon en drie militie-bataillons, en door een' Kolonel of 2de Kolonel, (Kolonel met verminderd traktement) gekommandeerd worden. De bataillons behielden hunne namen en hunne formatie, terwijl de vier depôt-kompagniën onder bevel van een' hoofdofficier werden vereenigd. — Bij de zamenstelling der Afdeelingen werd voorts de regel in acht genomen, om drie militie-bataillons te kiezen, tot bij elkander gelegene militie-distrikten behorende, en daarbij het linie-bataillon te voegen, waarvan het werf-distrikt met die militie-distrikten overeenkwam. En daar nu de bataillons Nationale Militie N°. 4, 5 en 6

hunne lotelingen ontvingen uit de aan elkander grenzende distrikten Koevorden, Deventer en Zutphen, en daar binnen ook de vrijwilligers moesten geworven worden van een bataillon der staande armée, dat Achtste van Linie was geheeten, zoo werden die vier bataillons bestemd om eene der zeventien Afdeelingen te vormen, waaruit voortaan de Infanterie van het Nederlandsche leger zou bestaan.

Het linie-bataillon, door deze beschikking te zamen gebracht met de korpsen wier geschiedenis in de voorgaande bladen is ter neder gesteld, was op geheel andere wijze als deze gevormd geworden. Bij de oprigting van het Nederlandsche leger, ten jare 1813, had men ook partij willen trekken van de Hollandsche krijgsgevangenen, die zich nog in verschillende streken van Europa bevonden. Er waren toen officieren gezonden naar Bohemen, meer bepaaldelijk naar de vestingen Praag en Egra; naar Pruissen, naar Rusland. Aan hen uitgeleverd, waren die krijgsgevangenen voorts allen vereenigd geworden te Schwedt in Brandenburg, en daar had de Generaal von SCHWARTZ, met hunne organisatie belast, al zeer spoedig, onder den naam van Oranje-legioen, een korps gevormd, uit vier sterke bataillons bestaande. Het 1ste bataillon was reeds in December 1813 naar Nederland vertrokken; het 2de had in het begin van Februarij den marsch naar het Vaderland aangenomen. Aan dit 2de bataillon was in Maart den naam gegeven van Achtste van Linie. Het had geen deel genomen aan den veldtogt van het jaar 1815; maar toen in de maand Augustus de Indiaansche brigade het leger te velde moest verlaten, om naar de koloniën te worden overgebracht, was het Achtste van Linie met eenige andere bataillons naar Frankrijk gezonden, ter vervanging van dat troepenkorps. Van daar had het in No-

vember, met de overige Nederlandsche troepen den terugmarsch aangevangen naar het Vaderland.

Zoodanig was het verleden van het bataillon dat met het Vierde, Vijfde en Zesde Militie vereenigd is geworden onder een zelfden bevelhebber. Het dus zamengestelde troepenkorps heeft tot eersten aanvoerder gehad den 2de Kolonel JAN JOSIAS WESTENBERG, en is, van af den bovengemelden 8sten October, in de staten van oorlog bekend geweest onder den naam van Zevende Afdeeling Infanterie.

De geschiedenis van eenig wapen van het Nederlandsche leger, in het tijdvak dat tusschen den veldtocht van 1815 en den Belgischen opstand besloten ligt, is ook die van elk der korpsen daartoe behoorende. Zoo is de geschiedenis van de infanterie in die vijftien jaren, tevens die van de Zevende Afdeeling. Daarvan uitgaande, zouden niet alleen de organisatiën welke dat wapen in die dagen heeft ondergaan, maar ook alle, eenigzins belangrijke, verordeningen toen daaromtrent gegeven, hier volledig uiteengezet dienen te worden. Maar zulk eene wijze van behandeling moge hare nuttige zijde hebben: zij schijnt ons toe minder overeen te komen met het doel van dit werk. Zoo zullen wij liever in eene beknopte schets al datgene zamenvatten, wat strekken kan om het standpunt te bepalen, waarop, bij het begin van den strijd tegen België, de Zevende Afdeeling, wat betreft hare militaire deugdelijkheid, zich bevond.

De vereeniging van eenige bataillons onder een zelfde kommando, was hoofdzakelijk geschied uit administratieve inzichten. Maar door hetgeen bij die vereeniging was in acht genomen; door de zamenstelling van elke Afdeeling uit gewestgenooten en de toevoeging van een linie-bataillon aan

eenige militie-bataillons, meende men ook de dienstneming bij de staande armée aanzienlijk te hebben bevorderd. Men geloofde te kunnen aannemen, dat van de drie militie-bataillons jaarlijks, voor 't minst, omtrent honderd en vijftig man bij het bataillon der staande armée zou overgaan: een getal nagenoeg voldoende om dat laatste voltallig te houden. Het bleek echter spoedig dat de verwachtingen zeer overdreven waren, die men zich ten aanzien van de vrijwillige dienstneming gevormd had, en dat het niet doenlijk was zeventien bataillons, alleen uit vrijwilligers bestaande, onder de wapenen te houden. Van dat oogenblik af aan, werd tot hunne opheffing besloten. Maar eerst in het laatst van 1818 is men daartoe werkelijk overgegaan.

Een besluit van den 3den December van het evengemelde jaar bepaalde, dat elke Afdeeling voortaan zou bestaan uit drie veld-bataillons, elk van zes, en een Depôt van drie kompagniën. Het linie-bataillon moest gelijk verdeeld worden over de militie-bataillons. Die laatste kregen eene sterkte van 1004 man — daaronder begrepen, twaalf Sappeurs met een Korporaal-Sappeur, bij de kompagniën ingedeeld, en een staf van negen hoofden. Zij zouden voortaan door Majoors gekommandeerd worden. Het getal Luitenants van elke kompagnie werd op drie, dat der soldaten op 144 (36 vrijwilligers en 108 miliciens) gebragt. Over het Depôt zou een Luitenant-Kolonel het bevel voeren. De kompagniën daarvan kregen dezelfde formatie als de overigen der Afdeeling.

Tot nu toe waren de bataillons, en omdat zij hunnen naam, en omdat zij hun eigen Depôt behouden hadden, nog eenigzins als afzonderlijke korpsen te beschouwen geweest. Maar thans veranderde dat. Er werd, gelijk vermeld

is, één Depôt voor de geheele Afdeeling gevormd, terwijl tevens de drie bataillons een doorlopend nummer ontvingen. Van die laatste beschikking is op den 31sten Januarij van het jaar 1819, bij een algemeenen order kennis gegeven aan het leger, en van dat oogenblik af aan hebben onze militie-bataillons de namen niet meer gevoerd, waaronder zij tot nu toe met zooveel eere hadden bekend gestaan. Het Vierde Militie werd 1ste bataillon van de Zevende Afdeeling, terwijl het Vijfde Militie voortaan 2de bataillon en het Zesde 3de bataillon zich noemen moest.

Maar ook uit andere omstandigheden bleek het dat men thans de Afdeelingen beschouwde als één ligchaam, waarvan de bataillons de onderdeelen waren. Er werd een Afdeelingstaf gevormd, bestaande uit den Chef van het korps, een Chirurgijn-Majoor, een 2de Luitenant-Vaandrig, twee Meesters-werklieden en een Tamboer-Majoor met achttien Muziekanten. En bij deze gelegenheid kregen ook de Vaandels het aanzijn, die thans nog prijken aan het hoofd van onze Regimenten. In het laatst van 1815 hadden de korpsen de tegenwoordige bataillons- en rigtings-vlaggen bekomen. Deze zouden nu wel blijven bestaan, maar elke Afdeeling zou daarenboven een algemeen Vaandel ontvangen. Vele maanden zijn echter voorbijgegaan, eer dat aan deze bepaling van het besluit van den 3den December het vereischte gevolg gegeven is.

Op een' der laatste dagen van de maand September van het jaar 1820, stonden het 1ste en 2de bataillon van de Zevende Afdeeling met het Depôt op het exercitie-veld geschaard van hunne garnizoenplaats Deventer. Het 3de bataillon, dat te Kampen in bezetting lag, werd daar vertegenwoordigd door alle officieren, eenige onderofficieren en

manschappen. De plegtige dag was aangebroken waarop het Vaandel zou worden uitgereikt, door Koning WILLEM den eerste aan de Zevende Afdeeling geschonken. Ten twaalf ure kondigde het geroffel der trommen de komst aan van den Luitenant-Generaal CORT-HEIJLIGERS, die, als bevel voerende in het tweede Groot-militair kommando, de plaats des Konings zou innemen bij deze feestelijke gelegenheid. Hij werd gevolgd door een paar officieren, waarvan een het Vaandel droeg voor de Afdeeling bestemd. De troepen werden in carré gesteld, de geweren gepresenteerd. Nu rigtte CORT-HEIJLIGERS eenige weinige, krachtige woorden tot het hier vergaderde korps, waarna hij het Vaandel van zijn' Adjutant overnam en het den Kolonel ter hand stelde. Op dat Vaandel hernieuwde daarop WESTENBERG den reeds eenmaal gedanen eed van getrouwheid. Hetzelfde deden al de overige officieren. Ook de onderofficieren en manschappen legden dien eed af, kompagniesgewijze. Toen trad de Vaandrig vooruit, en ontving uit de handen van den Kolonel het dierbare pand, voortaan aan zijne hoede toevertrouwd. Terugtreddende in de gelederen, werd hij daar door een daverend hoera ontvangen, en terwijl de geestdriftkreeten van de soldaten der Zevende Afdeeling luide klonken in de lucht, deed de krijgsklaroen het „Wien Neêrlandsch bloed" met het „Wilhelmus van Nassauen" schaterend weêrgalmen over het veld.

De plegtigheid was afgelopen. De troepen keerden huiswaarts. Maar de Koning had gewild, dat deze dag voor hen een' dag zou wezen van vreugde en feestviering. Daarom werd aan de soldaten eene extra uitdeeling van vleesch, voorts brood met kaas en bier, tabak en pijpen gegeven. En daarom noodde de Luitenant-Generaal CORT HEIJLIGERS,

de officieren van de Zevende Afdeeling voor dien dag aan een prachtig gastmaal, dat hij hun aanbood in naam des Konings. Aan dezen feestelijken disch werd menig hartelijk woord gesproken, en klonk menig lustig lied; maar zeker werd toen ook wel een dronk gewijd aan die wapenbroeders, die in de bloedige Junij-dagen van het jaar 1815, in de rijen van de bataillons, die nu de Zevende Afdeeling vormden, den dood der helden gevonden hadden. En misschien is toen ook wel bij enkelen de gedachte gerezen, dat de krijgsgesbeurtenissen van die dagen wel verdienden in blijvend aandenken te worden gehouden, en hebben zij in stilte den wensch geuit, dat het den Vorst, die hier getoond had de noodzakelijkheid van een zedelijken prikkel bij den krijgsman te erkennen, nog eenmaal behagen mogt, in het Vaandel der Zevende Afdeeling de namen te doen schrijven der slagvelden, waar hare bataillons hadden gestreden — de namen van Quatre-Bras en Waterloo. Wat daarvan zij, die wensch, zoo zij gevormd is, heeft geene vervulling gekregen; noch in de dagen van Koning WILLEM den eerste, noch in lateren tijd.

De nieuwe zamenstelling, in het jaar 1818 aan de Infanterie gegeven, had grootendeels hare aanleiding gehad in de bestaande moeijelijkheid om de zoogenaamde bataillons van linie voltallig te houden. Maar een niet mindere beweeggrond daartoe was de wensch geweest, om het leger op zoo zuinig mogelijk een voet in te rigten. Door namelijk de wapenmagt van den Staat bijna geheel uit Nationale militie te doen bestaan, kon men een groot leger hebben, terwijl maar een gering aantal manschappen betaald behoefde te worden. Volgens de wet op de militie toch, mogt niet meer dan een vierde gedeelte daarvan het geheele jaar

door in dienst gehouden worden. De overige manschappen bleven met verlof in hunne haardsteden terug en kwamen jaarlijks slechts voor eene maand — van 15 September tot 15 October — bijeen, om de najaarsoefeningen der korp-sen bij te wonen. De oudste der vijf ligtingen werd echter later van deze verplichting ontheven. De nog geheel onge-oefende lotelingen werden tegen den 1sten April opgeroe-pen, en bleven dan in de eerste tijden tot aan het tijdstip van het vertrek der verlofgangers, later gedurende een ge-heel jaar, onder de wapenen.

Door deze regeling werd nu niet alleen de schatkist ge-baat, maar ook de militie-dienst zoo weinig drukkend mo-gelijk gemaakt. Om die dienst, waarmede de natie, zoo als vroeger reeds is opgemerkt, bijster weinig was ingenomen, nog meer te verlichten, werd bij gelegenheid van de jongste organisatie bepaald, dat de ligting van eenig jaar eerst in het daaraanvolgende onder de wapens komen en tot zoo-lang ingedeeld blijven zou bij zoogenaamde reserve-bataillons, die eigenlijk slechts in naam bestonden, en waarvan aan elke Afdeeling een werd toegevoegd. De tijd gedurende welken een loteling bij een reserve-bataillon was ingedeeld geweest, zou voorts in mindering komen van zijne verpligte vijfjarige dienst.

Maar, indien het ook al eene belangrijke uitkomst heeten kon der Infanterie eene zoodanige zamenstelling te hebben gegeven, dat de last voor de schatkist niet te zwaar, en de verplichting om de wapenen te dragen voor het volk niet te bezwarend was — om de nieuwe inrigting goed te noe-men, diende zij vóór alles eene doelmatige oefening der troepen toe te laten. En ook aan dat vereischte was hier voldaan. De manschappen van elke ligting bragten eerst in

het tweede jaar van hunnen dienstdijd twaalf maanden, en daarna in elk der twee volgende jaren eene maand onder de wapenen door: de tijd voor hunne oefening te besteden kon dus ruim voldoende heeten. Maar die tijd moest, om goede uitkomsten te verkrijgen, goed gebruikt worden; — en dát is niet het geval geweest.

Verkeerde inzigten omtrent de geoefendheid der Infanterie, deden in de dagen waarvan wij spreken de deugdzzaamheid van dat wapen in uiterlijkheden zoeken en vormen, en het nuttige veronachtzamen om alleen te streven naar het fraaije. Die soldaat werd de beste genoemd, wiens geweer en tasch het meeste blonken, wiens linnen het netste gevouwen, wiens ledergoed het helderste wit, wiens randsel het mooiste gepakt was. Die troep heette het best geoefend, die de handgrepen met de meeste eenvormigheid verrigte en op eene parade het naauwkeurigst was gerigt. Maar of de tasch geschikt was om patronen te bergen, en het geweer om te vuren; maar of de troep de noodige bedrevenheid had in het schieten, in het verspreide gevecht, in al die bewegingen en formatiën, welke werkelijk in den oorlog te pas komen, daarover bekreunde men zich weinig, dat rekende men van ondergeschikt belang.

Niet voor het jaar 1821 werden de geweren, waarmede het leger bij de oprigting gewapend was geworden, en die toen reeds zoo veel te wenschen overlieten, door betere, voor dien tijd vrij goede, vervangen. De zoo noodzakelijke oefening van het schieten naar de schijf werd eerst in het jaar 1818 reglementair ingevoerd, en toen nog zoo ellendig geregeld, dat zij met geene mogelijkheid goede uitkomsten kon opleveren. De schijf, twee el hoog en een el breed, was slechts, door eene horizontale lijn, in twee gelijke dee-

jen verdeeld, en daarop moesten, in vier keeren, zestien schoten gedaan worden: acht op 150, vier op 300 en vier op 450 passen. Maar of de schoten getroffen hadden of niet, de man ging altijd van den eenen afstand op den volgenden over: hij verschoot zestien patronen, en wat wilde men meer! In de velddienst en het tiraileren werd de troep maar zelden geoefend, en dan nog op weinig doelmatige wijze: ook daarbij heerschte dat streven naar het eenvormige en die ingenomenheid met het stelselmatige, welke het kenmerk waren van die dagen. De maand gedurende welke de verlofgangers zich onder de wapenen bevonden, werd voor twee derden besteed aan het zoogenaamde detail-onderrigt, en dát met manschappen die allen reeds de verschillende scholen van exercitie hadden doorloopen en tot wier geoefendheid het waarlijk niets kon bijbrengen, of zij nog dagen achtereen werden bezig gehouden met den zoogenaamden gedecomposeerden pas en dergelijke beuzelingen. De tien eerste dagen moesten uitsluitend aan de soldaten-school, de tien volgenden grootendeels aan de pelotons-school worden gewijd; alleen in de tien laatsten mogt er gemanceuvreerd worden: zoo wilde het een voorschrift, in het jaar 1818 omtrent de najaarsoefeningen gegeven.

In den tijd van 15 September tot 15 October werden soms de korpsen uit bij elkander gelegene garnizoensplaatsen, wanneer zich daartoe in de nabijheid een geschikt terrein bevond, bijeengetrokken voor twee à drie dagen, om gezamenlijk te manœuvreren. Dergelijke troepen-vereeningen waren zeer nuttig, en de bataillons van de Zevende Afdeeling, bij wier standplaatsen de ruime en opene heide van Gorssel — tusschen Zutphen en Deventer — gelegen

was, hebben het daaraan te danken gehad, dat zij in verschillende jaren herhaalde malen tot het verrigten van manoeuvres met kavalerie en artillerie zijn vereenigd geworden. Soms werd ook een gedeelte van het leger, voor den tijd van eene maand, in een kamp bijeengebragt. Maar daar moesten de tenten altijd behoorlijk gerigt wezen; en daar mogt geen strootje de netheid ontsieren van den zuiver geveegden grond, daar mogt geen touwtje door de wind bewogen, geen bank buiten eene tent geplaatst, de eentoonige eenvormigheid van het geheel verstoren. Het voorschrift omtrent de najaarsoefeningen gold daarenboven ook voor de kampen; en terwijl zij uitsluitend dienen om met de troepen al datgene te verrigten, wat in de garnizoenen niet kan geschieden, werden daar de veertien eerste dagen alleen doorgebragt met het onderrigt in de soldaten- en pelotons-school!

Evenwel, die kampen, al werd de tijd daarin niet altijd goed gebruikt, hadden, vooral voor de officieren, hunne nuttige zijde; want in de veertien laatste dagen werd daar althans gemancevreerd; werden er veronderstellingen uitgevoerd; werd dus leering opgedaan. Maar in de laatste jaren voor 1830 waren die troepen-vereeningingen zeer zeldzaam geworden, en de Zevende Afdeeling, onder anderen, had na het jaar 1823, toen zij bij Zeist met verscheidene andere korpsen gekampeerd was geweest, hare garnizoenen niet meer verlaten. Toen dan ook in het jaar 1830 het leger geroepen werd om werkdadig op te treden, stond het, de Infanterie althans, op een zeer lagen trap van geoefendheid. De behandeling van het geweer als vuurwapen maar zeer onvolkomen kennende; beter geoefend in de handgrepen en in het defileren, dan in het snel en ordelijk

verrigten van de bewegingen en het aannemen van de formatiën, welke van toepassing zijn in den oorlog; weinig bedreven in het tirailleren, de velddienst en wat daartoe behoort: zoodanig is het algemeene beeld dat gegeven moet worden van de geoefendheid der Infanterie, bij het uitbreken van den Belgischen opstand. Het moge nu voor enkele korpsen eenigzins meer gunstig gekleurd kunnen worden; en de schrijver der geschiedenis van het Zevende Regiment Infanterie moge, op grond der bij hem ingekomene getuigenissen, gerechtigd zijn te verklaren, dat de Zevende Afdeling zich toenmaals gunstig onderscheidde boven vele der overige korpsen: daar waar de voorschriften, die als wet moesten gelden, verkeerd waren en ondoelmatig en de „impulsie” van het bestuur ontbrak, waardoor kracht en leven gegeven moet worden aan het geheel — daar kon een der onderdeelen wel beter dan de overigen, maar toch moeilijk goed en deugzaam wezen. De bruikbaarheid van een' troep hangt echter minder af van de geoefendheid der manschappen, dan wel van het gehalte van de onderofficieren en officieren. Hoedanig die zich gevormd hebben in de vijftien jaren na Waterloo verlopen, zal nu dienen te worden nagegaan.

Aanvankelijk ellendig, langzamerhand verbeterd en reeds vrij goed toen het leger in 1815 te velde trok, had het kader der Infanterie, door de ondervinding in den veldtog van dat jaar verkregen, nog aanmerkelijk in deugdelijkheid gewonnen. Toch trof men bij vele korpsen verscheidene onderofficieren aan die, zoowel wat betrof kennis als gedrag en beschaving, veel te wenschen overlieten. Scholen, in 1816 opgericht, aanvankelijk bij de Depôts, later bij de verschillende onderdeelen der korpsen, bragten daarin wel eenige

verandering, maar eerst bij de organisatie van den 3den December onderging het kader eene tastbare verbetering. Het was tot nu toe niet mogelijk geweest, de ongeschikte onderofficieren te verwijderen, daar men geen betere had ter hunne vervanging. Door de opheffing der linie-bataillons echter, kwamen verscheidene goede Korporaals en Sergeanten beschikbaar, die, gebruikt tot eene herschepping van het kader der bataillons Nationale militie, de deugdelijkheid daarvan aanmerkelijk verhoogden. Om voorts in de aanvulling der kaders voor het vervolg te voorzien werden de scholen, in 1816, ook tot vorming van korporaals en onderofficieren daargesteld, opgeheven en vervangen door schoolkompagniën, waarvan aan elke Afdeeling eene werd toegevoegd. Deze schoolkompagniën hadden dezelfde formatie als de overigen van het korps; het getal manschappen was echter onbepaald. Zij bevonden zich bij het Depôt, maar, hoewel onder toezigt van den Kommandant daarvan, stonden zij geheel op zich zelve. De bekwaamste officieren en onderofficieren van de Afdeeling waren daarbij ingedeeld. Elk bataillon detacheerde daarheen die soldaten, welke door gedrag, aanleg als anderzins, voor bevordering in aanmerking kwamen; hoogstens echter zes man per kompagnie. Uit de manschappen der schoolkompagnie moesten de Korporaals voor de geheele Afdeeling worden genomen, terwijl hun voorts bepaaldelijk het vooruitzicht werd geopend, om, na de verschillende graden van den onderofficiersrang te hebben doorloopen, tot officier bevorderd te worden.

Deze schoolkompagniën hebben al spoedig gunstig gewerkt op de zamenstelling van het kader. Minder gunstig evenwel als het geval had kunnen wezen, wanneer, over-

eenkomstig de toezegging bij het besluit der instelling gedaan, een afzonderlijk voorschrift het onderwijs en de bevordering bij deze inrigting geregeld hadde. Maar eerst in het jaar 1826, toen Prins FREDERIK, de vorst aan wien het Nederlandsche leger zoo groote verplichtingen heeft, de leiding had op zich genomen der Zaken van Oorlog, heeft een zoodanig voorschrift het licht gezien.

De oorspronkelijke formatie der schoolkompagniën bleef bij die gelegenheid, eene vermeerdering van het getal onderofficieren uitgenomen, onveranderd. Behalve de soldaten, daarbij overeenkomstig de vroegere bepalingen te detacheren, moesten daarheen nu ook korporaals en tamboers gezonden worden. De eersten, wier aantal voor elk bataillon tot vier per kompagnie bedragen mogt, zouden echter slechts van den 1sten November tot den 1sten Maart bij de school verblijven. De dienst werd, zoo veel mogelijk, in overeenstemming met die bij de korpsen geregeld. De leerlingen zouden onderrigt ontvangen in het lezen, schrijven en rekenen, het maken van rapporten en staten, de reglementen en de kompagnies-administratie; die zich bijzonder onderscheidden ook in de aardrijkskunde en geschiedenis, de velddienst en het opnemen, benevens het in teekening brengen van het terrein. Zij moesten in drie klassen verdeeld worden. Tweemaal in het jaar zou er een examen plaats hebben: de overgang in eene hoogere klasse en de bevordering werden van den uitslag daarvan afhankelijk gemaakt. — Slecht gedrag of gebrek aan ijver zou de verwijdering van de school ten gevolge hebben.

Zoodanig ingerigt lieten de schoolkompagniën weinig te wenschen over. Zij hebben dan ook aan het leger vele goede korporaals en onderofficieren gegeven. Sinds 1821

bestonden er daarenboven bepalingen omtrent de oefening van het kader bij de korpsen, waarbij onder anderen eene verdeeling in klassen, geregelde theoriën en afzonderlijke exercitiën waren voorgeschreven. Ook dat werkte gunstig; en nu moge de weinig doelmatige wijze van oefening van den troep een min gunstigen invloed hebben uitgeoefend ook op de bruikbaarheid van het kader, men kan die toch, zonder aan de waarheid te kort te doen, bij het begin van den Belgischen opstand, zeer voldoende noemen. Den meesten onderofficieren ontbrak echter alle ondervinding van den oorlog; want velen der mannen uit de dagen van NAPOLEON waren reeds verdwenen uit de gelederen; en bij de Zevende Afdeeling althans trof men nog slechts enkelen aan, die van Quatre-Bras en Waterloo of van vroegere wapenfeiten konden getuigen.

Hoe ongelijksoortig de bestanddeelen waren, waarvan het korps officieren van het Nederlandsche leger oorspronkelijk gevormd heeft moeten worden, is vroeger aangegeven, en dat de zamenstelling daarvan, bij den aanvang van het tijdperk dat hier wordt beschouwd, over het geheel genomen, veel te wenschen overliet, kan uit het toenmaals vermelde reeds genoegzaam worden opgemaakt. 't Spreekt wel van zelf dat de krijgskundige vorming van die menschen, die, zonder immer daarvoor te zijn opgeleid, in 1814 den officiers-stand waren binnengetreden, al hadden ook velen zich beijverd de noodige bekwaamheden zich eigen te maken, zeer onvolkomen was gebleven. De bruikbaarheid der officieren, uit de zoogenaamde oude armée afkomstig, van welke zich nog verscheidenen in de gelederen bevonden, is vroeger besproken. Ver boven deze verheven waren, over het geheel genomen, de officieren die in het Fransche leger

hadden gediend. Wat wetenschappelijke kennis betrof, stonden echter de meesten — er waren loffelijke uitzonderingen — op geen zeer hoog standpunt. De militaire ondervinding welke veler hunner, want niet met allen was dat het geval geweest, in NAPOLEON'S tijd hadden opgedaan, vergoedde nu wel gedeeltelijk dat gemis aan kundigheden, maar die ondervinding, door bijna allen in ondergeschikte betrekking verkregen, had hen meer gevormd tot goede soldaten, zoo als men zegt, dan tot bevelhebbers; zij maakte hen tot zeer bruikbare officieren in lageren rang, maar gaf hun nog geenszins de geschiktheid om in meer ruimen werkring, om in hooge bevelhebbers-posten, en daarin waren enkelen reeds geplaatst en moesten de anderen toch eenmaal optreden, naar eisch werkzaam te wezen.

Zoo ontbraken dus aan vele der toenmalige officieren de bekwaamheden, voor hunnen stand gevorderd: een natuurlijk gevolg van de omstandigheden waaronder zij hunne loopbaan begonnen hadden. Hun die bekwaamheden te doen verwerven, had eene der eerste zorgen moeten wezen van het bestuur; en opdat wat aan de eene zijde werd opgebouwd, niet mogt worden afgebroken aan de andere, had het verkrijgen van den officiers-rang van toen af verbonden moeten worden aan de noodige voorwaarden van kunde en geschiktheid. Maar het eene is niet geschied, noch het andere. De aanstellingen tot officier zijn jaren achtereen grootendeels afhankelijk gebleven van de voordragten der korps-kommandanten, en daarbij is weinig gelet geworden op wetenschappelijke kennis; en om de officieren met die kundigheden toe te rusten, welke zij dienden te bezitten, om met eere te kunnen optreden in elken rang, zijn er,

ja, théoriën gehouden tot in het oneindige — maar théoriën over de reglementen!

Eindelijk kwam Prins FREDERIK aan het hoofd van het oorlogs-bestuur. Hij stichtte de Militaire Akademie; hij stelde een examen in voor de onderofficieren om den officiers-rang te verkrijgen, en gaf daaromtrent een voorschrift. Het eerste had plaats in 1828; een tweede in het daaropvolgende jaar. Ten gevolge van die beide examens traden verscheidene officieren in het leger, die over het geheel genomen door kennis en beschaving zich gunstig onderscheidden boven de vroeger aangestelden. Prins FREDERIK had echter al dadelijk ook voor de officieren een wetenschappelijk onderwijs ingevoerd. Maar de voorschriften daaromtrent gegeven, waren niet bijzonder doelmatig. Deze poging om de kennis der officieren te vermeerderen, heeft dan ook geene zeer groote uitkomsten opgeleverd. Daardoor is nut gesticht; maar dat nut heeft zich hoofdzakelijk bepaald tot den kring der Luitenants, die in de bepaling dat zij voortaan een examen zouden moeten afleggen om tot Kapitein bevorderd te worden, een prikkel vonden tot werkzaamheid: het algemeen gehalte der officieren, en vooral van degenen die in de hoogere rangen zich bevonden, is daardoor niet verbeterd. En vooral de hoogere bevelhebbers waren in den regel voor hunne betrekking het minst geschikt. Alle opleiding in de krijgswetenschap missende, waren de meesten meer gewoon hun oordeel te laten gaan over beuzelingen, dan over zaken van werkelijk belang, terwijl de geest van centralisatie, welke in het legerbestuur heerschte, hen daarenboven meer tot de lijdelijke uitvoerders van voorschriften en bevelen maakte, dan tot zelfstandige en denkende bevelhebbers. Hoedanig de zamenstelling

van het korps officieren der Zevende Afdeeling geweest is bij het begin van den Belgischen opstand, kan reeds voldoende uit het hierboven gestelde worden afgeleid. Het zal toch niet ondienstig wezen, ten dien aanzien in eenige nadere beschouwingen te treden. Maar alvorens daartoe over te gaan, zal de nieuwe organisatie uiteengezet dienen te worden, welke het wapen der infanterie ten jare 1829 had verkregen.

Bij die organisatie waren de Depôts opgeheven, zoodat de Afdeelingen van toen af bestonden uit drie veld-bataillons, een reserve-bataillon en eene school-kompagnie. Het kommando daarover kon, behalve aan een' Kolonel, ook aan een' Luitenant-Kolonel, zelfs al was hij niet de oudste in zijn' rang, worden opgedragen. De bataillons zouden door Majoors, maar een daarvan door een' Luitenant-Kolonel of Kolonel gekommandeerd worden: zoo kon aan een hoofd-officier, dien men niet geschikt oordeelde voor een meer uitgebreiden werkkring dan die van bataillons-kommandant, toch eene rangs-verhooging worden gegeven. Om voorts de kans op bevordering voor de Kapiteins nog te vermeerderen, was bij elk korps een Majoor à la suite geplaatst, die echter geen bepaalden werkkring had en ook niet kon hebben. De reserve-bataillons, die tot nu toe alleen in naam hadden bestaan, waren nu ook georganiseerd geworden. De lotelingen der jongste ligting bleven daarbij ingedeeld. Behalve deze telde elke kompagnie van het reserve-bataillon aan manschappen, 14 vrijwilligers en 108 militiens. De geheele sterkte van het reserve-bataillon moest 1324 hoofden bedragen. Het getal kompagnien was voor alle bataillons, van zes op vier teruggebracht; maar de sterkte van elk hunner daarentegen vermeerderd tot op 244 man,

waarvan 40 vrijwilligers en 180 militiens. Het kader had eenige uitbreiding verkregen, en telde nu zes Sergeanten, acht Korporaals en vier Vice-Korporaals (Soldaten met één' chevron en verhoogde soldij). Het 3de bataillon zou voortaan alleen uit flankeurs bestaan, — waartoe de manschappen van de flankkompagniën der twee andere bataillons daarbij overgingen — en 3de of flankeur-bataillon worden genoemd. In tijd van oorlog moest elk veld-bataillon, in gewone tijden volgens de formatie 26 officieren, 64 onderofficieren en 896 manschappen tellende, per compagnie met één Luitenant en vier Korporaals, in plaats van de Vice-Korporaals, worden vermeerderd. Het getal manschappen der reserve-bataillons zou dan tot op 896 verminderd, en de overigen gebruikt worden om met het kader van de schoolcompagnie een Depôt daar te stellen.

Een Depôt daar te stellen! Vreemde regeling voorwaar, om met het vormen van de Depôts te wachten totdat de oorlog daar zou wezen. Maar oorlog! wie dacht aan oorlog? En hoewel er grond genoeg was om te vreezen, dat eerlang de binnenlandsche rust ernstig verstoord zoude worden, het was niet te denken dat die omstandigheid het noodzakelijk zou maken, de krijgsmagt in strijdvaardigen toestand te brengen. Toch was er na de organisatie van 1829 naauw een jaar verlopen, of het Koninklijk Nederlandsch leger moest reeds voor een groot gedeelte gevoerd worden ten strijd.

In de gewesten die ten jare 1815 met Noord-Nederland vereenigd waren geworden, was van lieverlede een geest van ontevredenheid en misnoegen ontstaan tegen de regering, die zijnen grond had in verschillende oorzaken, maar een natuurlijk gevolg was van het verschil in godsdienst,

gemoedsaard en belangen tusschen den Noord Nederlander en den Belg bestaande. De gisting in de gemoederen had reeds eene hooge mate van hevigheid bereikt, toen het voorbeeld van Frankrijk, waar de omwentelings-gezinden over de regering gezegevierd en den Koning verdreven hadden, het smeulende vuur des ongenoegen in lichte laaije vlam deed uitbarsten. Het nederhalen van de Lelievaan te Parijs wordt het sein tot het nederhalen van de Oranjevaan te Brussel, en de zuidelijke hoofdstad des Rijks het middenpunt van een opstand, die zich weldra uitbreidt over een groot deel van België. De troepen, die in de Zuidelijke gewesten zich bevinden zijn nu, nu de beweging zich over het gansche land heeft uitgebreid, ten eenemale onvermogen dien opstand te beteugelen. De krijgsmagt uit Noord-Nederland moet oprukken naar België.

Met den meesten spoed worden thans, in de laatste dagen van Augustus en in het begin van September, achtereenvolgens alle beschikbare korpsen, op wagens en karren, in schuiten en stoombooten, uit het Noorden naar het Zuiden vervoerd in twee rigtingen. In de rigting van Antwerpen, waar onder bevel van Prins FREDERIK eene legermagt moest gevormd worden van eene 12 à 13000 man, bestemd om tegen Brussel werkzaam te wezen; in de rigting van Maastricht, om tegen Luik, de tweede stookplaats van den opstand, te worden aangevoerd. De troepen die op Maastricht werden gerigt, waren drie eskadrons van de Eerste en de geheele Tweede Afdeeling Kurassiers, drie Afdeelingen Infanterie, de Zevende, Achtste en Dertiende, en eene batterij veld artillerie. De genoemde Afdeelingen vormden met de Vijfde, die naar Antwerpen werd gezonden, de Eerste der vier divisiën, waarin de

Infanterie ten jare 1829 verdeeld was geworden. De Luitenant-Generaal **GIJSBERTUS MARTINUS CORT-HEIJLIGERS** had toenmaals het bevel over die divisie gekregen, en het was aan dien Opper-officier dat het kommando over het troepenkorps gegeven werd, dat bij Maastricht zich zamentrok.

Die toenmaals aan het hoofd stond van de Zevende Afdeeling was de Kolonel **CASPARIS HENDRIK CAREL EIJMAEL**, ten jare 1826 in de plaats gekomen van den braven **WESTENBERG**, die als Generaal-Majoor en Lid van het Hoog Militair Geregts-hof, de gelederen had verlaten. **EIJMAEL** telde nu ruim acht-en-veertig jaren. Hij was in 1795 als kadet in dienst getreden, en vier jaren later, wegens zijn gehouden gedrag bij het gevecht van Calantsoog, 27 Augustus 1799, op het slagveld, door **DAENDELS** tot officier aange-steld. Later had hij nog den veldtogt van 1800 en 1801 in Duitschland bijgewoond, en in het Fransche leger als Kapitein bij den Generalen staf gediend. De Kolonel **EIJMAEL** behoorde tot het getal van de goede Hoofdofficieren van den toenmaligen tijd. Op hem volgde, belast met het bevel over het 1ste bataillon, de Kolonel **WILLEM ADOLPH MONHEMIUS**, in leeftijd weinig van hem verschillende. **MONHEMIUS** is later tot Kommandant van de Zevende Afdeeling benoemd; maar eigenlijk.... 't was een braaf soldaat — en daarmee heeft men, gelooven wij, ook alles gezegd. Het 2de bataillon werd gekommandeerd door den Majoor **ALBRECHT NIKOLAAS BARON VAN AERSSEN BEIJEREN VAN VOSHOL**, en vond in dien Hoofdofficier, die jaren lang in Zuid-Afrika gediend en later als Kapitein den Russischen veldtogt mede gemaakt had, een nog krachtvol en wakker aanvoerder. Aan het hoofd van het flankbataillon stond de Majoor **PIETER OUDENDIJK**.

Onder de overige officieren die met de veld-bataillons der Zevende Afdeeling deel hebben genomen aan de eerste krijgsverrigtingen in België, bevonden zich verscheidenen die ondervinding hadden van den oorlog, en treffen wij ook nog enkele oude kennissen aan, uit de dagen van Quatre-Bras en Waterloo. Het flankbataillon was te dien aanzien het beste bedeed. 't Waren waarlijk geen mannen die niets gezien hadden, die CONINCK WESTENBERG, wiens krijgsmans-loopbaan in Spanje begonnen was, en die bij Waterloo bereids eene kompagnie van het Vierde Militie aanvoerde; die VAN TOL, wiens militaire herinneringen reeds dagteekenden van den veldtogt van 1805 tegen Oostenrijk, en die in den strijd aan den Viersprong, aan het hoofd eener kompagnie van WESTENBERG's bataillon, zijne eerste wonde bekomen had; die HERBIG eindelijk, bij Waterloo Luitenant bij het Vierde Militie, en die toen reeds van Smolensk en Moskou en van de Berezina spreken kon, en die later, in het jaar 1813, wond op wond bekomen en daarna weken achtereen gezocht had in Russische krijgsgevangenschap.

En ook onder de Luitenants trof men er aan, die reeds voor lang den vuurdoop hadden ondergaan. VAN DRIEL en J. G. DE HAAN dienden in 1815 beiden bij het Vijfde Militie — de eerste als Sergeant-Majoor, de laatste als Onder-Adjutant; en beiden waren toenmaals, voor hun gedrag bij Quatre-Bras, met het ridderkruis der Militaire Willemsorde begiftigd geworden. W. ENGELBERT VAN BEVERVOORDE had bij Waterloo in de gelederen gestaan van het Zesde Militie; en daarbij bevonden zich toen ook twee SUTHERLAND's, waarvan de jongste, thans bij het flankbataillon ingedeeld, vroeger als onderofficier had gediend bij die zelfde Keizer-

lijke Garde, waartegen VAN THIELEN in het laatste tijdperk van den slag aan het hoofd van de zijnen ten aanval rukte.

Bij het 2de bataillon bevonden zich maar twee officieren, waarvan de namen vroeger zijn vermeld: de Kapitein B. J. BROUSSON, een der eerst aangestelde Kapiteins van het Zesde Militie, en de Kapitein PATERNOSTRE DU MONTLION, in 1815 2de Luitenant bij WESTENBERG's bataillon, en toen tot ridder der Militaire Willemsorde benoemd, omdat hij, zoo luidde het in de voordragt tot die benoeming, zeer goed zijn' pligt had gedaan, en 't voorbeeld geweest was van zijne soldaten. Behalve deze Kapiteins, trof men hier nog slechts drie officieren aan, die eenige ondervinding hadden. De Kapitein VAN ZUTPHEN had onder anderen als 1ste Luitenant den Russischen veldtogt medegemaakt; de Luitenant VAN DER LAAN dien van 1813 en de Luitenant BRUGGEMAN, dien van 1815. Maar de beide laatsten waren toen nog maar eenvoudig soldaat, deze bij de infanterie, gene bij de artillerie.

De Kolonel MONHEMIUS had slechts twee Kapiteins onder zijne bevelen, toen hij naar België oprukte. ASTRATH, de emigrant, vroeger door ons genoemd, en die nog sterk en kras genoeg was, al telde hij bijna zestig jaren en BEAUJOZ. BEAUJOZ, in 1815 Luitenant bij het zevende bataillon van Linie, dat bij Quatre-Bras met het Vijfde Militie in het centrum streed, had zich toenmaals zeer onderscheiden en was dan ook eenige maanden later tot ridder der Militaire Willemsorde benoemd geworden. Hij telde nog maar ruim zes-en-dertig jaren. De overige Kapiteins waren ouder, maar de oudste van hen — CONINCK WESTENBERG — had toch den zeven-en-veertigjarigen leeftijd nog slechts even overschreden. Van de Luitenants van het 1ste bataillon, hadden alleen HAASLOOP WERNER en VAN ALPHEN ZEE-

WOLDT eenige ondervinding. De eerste was is Rusland geweest, en beiden hadden, als onderofficier, den veldtogt van 1815 mede gemaakt.

De 2de Luitenants bij de verschillende bataillons ingedeeld, waren voor het meerendeel zeer jeugdige menschen. Op vier na hadden alle den officiers-rang gekregen, ten gevolge van een, overeenkomstig het voorschrift van het jaar 1826, afgelegd examen. Het getal officieren, bij de formatie op voet van vrede vastgesteld, was op verre na niet compleet. Bij het 2de bataillon mankeerde vier Luitenants en bij het 1ste bataillon twee Kapiteins; terwijl bij dit laatste, even als bij het flankbataillon, in plaats van zes maar vijf eerste Luitenants aanwezig waren. Ook bevonden zich bij de Afdeeling slechts drie officieren van gezondheid — de helft van het getal bij de formatie bepaald. Eindelijk was ook het kader geenszins voltallig: gemiddeld had elk bataillon maar een veertigtal onderofficieren en korporaa's. Maar het niet voltallig zijn van het officiers en onderofficiers-kader was hier van minder belang, omdat ook de bataillons op verre na niet de organieke sterkte hadden. Het getal vrijwilligers was zeer gering, zoodat men er bij eenige kompagniën maar vijf of zes, bij de overigen niet meer dan tien of twaalf aantrof. Toen voorts de Afdeeling naar België oprukte, moesten natuurlijk verscheidene manschappen worden achtergelaten, die te zwak waren voor de dienst te velde. Door die omstandigheden telden de bataillons slechts tusschen de 650 en 700, in plaats van 960 hoofden. De manschappen van de ligting van 1826, die eerst den 28sten Augustus was opgeroepen, kwamen echter niet voor een paar weken later bij het korps aan, en op den dag van den afmarsch hadden dus de bataillons eene nog geringere sterkte.

Die dag was Zondag, de 2de September. Zeer vroeg in den morgen voerde eene menigte wagens het 1ste bataillon van Kampen den weg op naar Arnhem; een paar uren later, omstreeks acht ure, verliet de Majoor VAN AERSSSEN, op dezelfde wijze, Deventer; terwijl in den laten achtermiddag de Kolonel EIJMAEL met de staf der Afdeeling en het flankbataillon uit Zwolle vertrok. Zoo was dan eindelijk de rust van het eentoonige garnizoensleven onderbroken, en rukten de bataillons Nationale militie N°. 4, 5 en 6 weder naar diezelfde streken, waar zij, vijftien jaren te voren, hoewel onder andere namen, voor 't eerst den vuurdoop hadden ondergaan. Ook nu wachtten hen daar weder oorlogs-vermoeijenissen en krijgsgevaren; ook nu zouden zij weder dure offers hebben te betreuren. Maar, helaas! de gelegenheid zou hun nu niet gegeven worden om ter vergoeding van dat alles, schitterende lauweren zich te verwerven.

HOOFDSTUK IV.

DE VELDBATAILLONS DER ZEVENDE AFDEELING IN DEN STRIJD TEGEN BELGIE, EN HET FLANKBA- TAILLON OP DE CITADEL VAN ANTWERPEN.

Le succès extraordinaire remporté par les patriotes en 1830, faisait penser à quelques uns, qu'on pouvait mépriser les maximes de tactique résultant de l'expérience des âges; le désastre de 1831 rétablit cette question sous son véritable point de vue.

CHARLES WHITE, *Révolution Belge de 1830*,
traduit par Mss. M. Corr.

Zoo kwam ons Antwerpen op nog grooter verlies aan bloed te staan dan Brussel; en de wijze waarop de onzen van het leven beroofd werden, tegen de gesloten overcenkomst aan, overtrof in Antwerpen alles wat elders gebeurd was.

KOOPMAN, *Zijner Majesteits Zeemagt voor Antwerpen*.

Lors de son avènement au trône, le Roi régnaient a décoré le drapeau du Régiment de Grenadiers et Chasseurs de la *croix* de bronze, en souvenir de la campagne de dix jours à laquelle plusieurs braves de ce corps ont pris une part glorieuse. Nous demanderons, à ce propos, s'il ne serait pas juste d'accorder la *médaillon* de bronze au 7ième Régiment d'Infanterie, dont le 4me bataillon a pris part à la défense de la Citadelle d'Anvers?

Journal du Limbourg des 24, 25 et 26 Décembre 1852, No. 304.

Toen de krijgsbenden uit het Noorden met zoo rusteloze voortvarendheid gezonden werden naar het Zuiden, kon een

ieder, die uit de geschiedenis der opstanden de wijze geleerd had om ze te bedwingen, niet anders denken dan dat Brussel, de stookplaats van den opstand, ingesloten en door uithongering of bombardement gedwongen zou worden tot onderwerping. Maar anders dacht de regering. De vrees, de dwaze vrees, van door een stout en krachtdadig handelen, de zaak erger, niet beter te zullen maken, deed haar afwijken van de eenige goede gedragslijn in dergelijke gevallen te volgen; deed haar afzien van elke poging om den opstand door de kracht der wapenen te bedwingen; deed haar de herstelling van het geschonden wettig gezag alleen wachten van de Staten-Generaal, die tegen den 13den September zou bijeenkomen om te beraadslagen over de middelen ter voldoening aan de wenschen der Zuid-Nederlanders. En zoo is het geschied dat de legermagt, voorwaarts van Antwerpen onder Prins FREDERIK vereenigd, in het begin van September om en bij die vesting de kantonnementen betrokken heeft; en dat ook de troepen, onder CORT-HEIJLIGERS bij Maastricht te zamen gebracht, dagen en weken genoegzaam rustig verbleven zijn in en bij die stad.

De bataillons der Zevende Afdeeling, den 2den September uit hunne garnizoenen vertrokken, hadden sedert weinig rust genoten. De togt was schier zonder ophouden, nacht en dag, voortgezet. Het 2de bataillon, dat voorloopig te Venlo moest verblijven, had zijne rigting genomen over Arnhem, Nijmegen, Grave en Boxmeer, en op dien ganschen weg was er maar tweemaal gerust: te Arnhem, waar de troep laat in den achtermiddag aankwam en waar den soldaat maar even de tijd werd gegeven, om wat soep en vleesch te gebruiken, en te Grave, waar het bataillon in den vroegen morgen van den 3den September binnen-

rukte, en waar toen ververschings-biljetten, voor anderhalf uur, waren uitgedeeld geworden. Niettegenstaande een vrij groot oponthoud bij Nijmegen, waar het tamelijk lang duurde eer de wagens over de Waal waren, en een tweede, korter oponthoud bij Venlo zelf, waar de troep met schuiten moest worden overgezet, was echter het 2de bataillon, in den nacht van 3 op 4 September, omstreeks twaalf ure, die vesting binnen gerukt. De beide andere bataillons hadden nagenoeg denzelfden weg gevolgd — tot Grave; van daar waren zij over Eindhoven en Hamont naar Maastricht gegaan, waar zij den 5den September aankwamen: het 1ste bataillon 's morgens, het flankbataillon 's middags. Dien zelfden dag werd het 2de bataillon door een bataillon van de Achtste Afdeeling afgelost, en begaf het zich eveneens naar Maastricht, nadat alvorens een vijftigtal scherpe patronen aan den man waren uitgedeeld. Dat zelfde was bij de andere bataillons reeds vroeger geschied, in hunne garnizoenen.

Het 1ste bataillon werd den 8sten naar Visé, Argenteau en Remi gezonden, omdat men voor oproerige bewegingen in die plaatsen vreesde; maar den volgenden dag reeds teruggeroepen — omdat men toen weder vreesde, dat juist de aanwezigheid van die troepen tot oproer aanleiding zou geven. Een paar dagen later werd de geheele Afdeeling in eenige dorpen buiten Maastricht gekantonneerd. Van de troepen van **CORT-HELLIGERS** bleven nu slechts eene batterij en een regiment Kurassiers in de stad. Het legerkorps van dien Generaal had eenige verandering ondergaan. Het was vermeerderd geworden met eene batterij en met een regiment Dragonders; daarentegen had het twee bataillons verloren, die naar Luik en Charleroi waren gezonden. Van de

Achtste Afdeeling bevond zich daarenboven nog een bataillon te Venlo; maar dat kwam den 19den bij de hoofdmagt terug. Op dat tijdstip had de divisie **CORT-HEJLIGERS**, de twee gedetacheerde bataillons niet medegerekend, eene sterkte van 5,440 man infanterie en 1,150 paarden met twee batterijen. Die troepen waren aldus opgesteld: in en bij Tongeren een bataillon infanterie, twee eskadrons Dragoners en eene halve batterij; eene gelijke magt te St. Truijen en omstreken, twee bataillons in en om Hasselt. De afdeeling Kurassiers N°. 1 lag gekantonneerd op den regter Maas-oever, bij Meerssen. De Zevende Afdeeling eindelijk bezette de plaatsen aan beide zijden van den straatweg van Maastricht naar St. Truijen. Het bataillon van den Kolonel **MONHEMIUS**, thans 17 officieren en 648 manschappen sterk, was te Heers gelegd, en detacheerde eene kompagnie naar het dorp Oreije, aan den straatweg van Luik naar Brussel. De Majoor **VAN AERSEN**, die eene groote 700 man onder zijne bevelen had, bezette Neerrepen, Vliermael, en eenige andere dorpen. Het flankbataillon, 17 officieren en 655 man tellende, lag in Genoens-Elderen, 's Heeren-Elderen en nog verscheidene andere plaatsjes, oostwaarts van Tongeren, gekantonneerd. In de boven beschrevene stelling verbleef de 1ste divisie rustig tot den 22sten September, toen een bevel uit het hoofdkwartier van Prins **FREDERIK**, voor een deel der troepen van **CORT-HEJLIGERS** althans, een einde maakte aan de gedwongene werkeloosheid, waarin zij tot nu toe hadden verkeerd. Dat bevel stond in verband met de bewegingen van de bij Antwerpen vereenigde legermagt, die men eindelijk besloten had in beweging te brengen naar Brussel.

De weifelende houding der regering had den opstand

natuurlijk doen winnen in kracht en uitgebreidheid. De eene plaats voor, de andere na, had het voorbeeld gevolgd der hoofdstad. In Brussel zelf was de gisting hand over hand toegenomen. Geheele scharen van vrijheidsvrienden, veelal menschen die niets te verliezen hadden, waren daaraan gesnel uit alle oorden des lands, maar vooral uit Luik en de nabijgelegene steden. Zij hadden hunnen wil tot wet gesteld in de zuidelijke Residentie, en Brussel was nu ten prooi aan een bandeloos gemeen, waarvan alles te vreezen stond voor de veiligheid van de burgerij en van hare eigendommen. Deze omstandigheid bewoog verscheidene aanzienlijke ingezetenen, zich tot den Koning te wenden, opdat de krijgsmagt bij Antwerpen vereenigd, naar Brussel mogt oprukken om de uitspattingen van het gemeen te beteugelen. Hetzelfde deden de Zuid-Nederlandsche leden der Staten-Generaal die zich te 's Hage bevonden. Nu eindelijk besloot WILLEM de eerste den tot hiertoe gevolgden weg van toegeeflijkheid te verlaten. Hij zond aan Prins FREDERIK bevel naar Brussel op te rukken en die stad te bezetten, opdat daar het wettig gezag zou kunnen hersteld worden. Den 21sten September werd het grootste gedeelte van het bij Antwerpen vereenigde legerkorps, eene groote 10,000 man, bij Vilvoorden te zamen getrokken, en tevens aan CORT-HEILIGERS gelast eene brigade naar Leuven te zenden, om een deel van de magt der opstandelingen derwaarts te lokken. Het is bekend dat de togt naar Leuven, met weinig veerkracht verrigt, weinige of geene uitkomsten heeft opgeleverd. Eene gelijktijdige onderneming der opstandelingen werd echter met een volkomen gelukkigen uitslag bekroond; en zoo strekten de twee eerste ontmoetingen met den vijand waarlijk niet, om den moed en het zelfver-

trouwen bij de troepen van **CORT-HEJLIGERS** te verhoogen. Maar die laatste onderneming zal hier meer uitvoerig vermeld dienen te worden.

De linkergrens der kantonnementen van **CORT-HEJLIGERS** werd gevormd door de Jeker, die, komende uit het Luik-sche en over Tongeren loopende, bij Maastricht zijn water ontlast in de Maas. De taak om die rivier, of liever dat gedeelte daarvan te bewaken, dat tusschen de wegen die van Luik naar St. Truijen en Tongeren voeren, gelegen is, was aan het 1ste bataillon der Zevende Afdeeling ten deel gevallen. In den morgen van den 21sten waren twee kompagnïën daarvan verdeeld geworden over de dorpen Conixheim, Lowaige en Otrange, terwijl de 2de kompagnie, die eene groote 150 man zal geteld hebben, en door den Luitenant **BISCHOFF** werd gekommandeerd, in plaats van de Eerste het dorpje Oreije had bezet, waarheen reeds sinds verscheidene dagen, geregeld om de vier-en-twintig uren, eene kompagnie op piquet gezonden was geworden. Die laatste was toen op Heers, waar ook de staf van het bataillon zich bevond, teruggegaan, en vormde dus het soutien van de stelling aan de rivier. Den 22sten kreeg echter de Luitenant **BISCHOFF**, in plaats van afgelost te worden, bevel, zich niet meer als op wacht zijnde te beschouwen, maar de troep in te kwartieren. Dat geschiedde, maar **BISCHOFF** gelastte tevens dat de kompagnie zich 's avonds verzamelen zou in de schuren, waarin de manschappen in de vorige dagen steeds gelegerd waren geweest. Van die schuren, drie in getal, werd de meest voorwaarts gelegene door eene wacht van eene twintig man ingenomen, die de noodige posten uitzette langs de rivier en aan de overzijde van de brug die zich daar ter plaatse

bevond, terwijl voorts in alle rigtingen de noodige patrouilles werden uitgezonden.

Nu zal 't half elf ure geweest zijn in den avond van dien dag, toen **BISCHOFF** door den Kolonel **MONHEMIUS** werd onderrigt, dat volgens alle waarschijnlijkheid een troep muiters uit Luik, nog dien nacht, de stelling bij Oreije zou komen aanvallen: de kantonnements-kommandant was van dat plan in kennis gesteld door een goedgezinden burger uit den omtrek. **BISCHOFF** liet nu de kompagnie dadelijk in de schuren onder de wapens komen, de posten werden verdubbeld, verscheidene patrouillen uitgezonden en een elk de meeste waakzaamheid aanbevolen. Zoo werd het middernacht, toen van den kommandant van het bataillon de order kwam dat men bij een' aanval zich met geen gevecht inlaten, maar dadelijk op Borgloon terugtrekken moest. Aan dat bevel zou maar al te spoedig voldaan moeten worden.

Het leger dat België was binnen gerukt, verkeerde daar in een' toestand, zonder wederga misschien in de geschiedenis. Het was gezonden omdat men gewapenderhand een' opstand wilde bedwingen, die op geene andere wijze te bedwingen was; maar het mogt, om zoo te zeggen, van de wapenen bijna nimmer gebruik maken. Het werd door de opstandelingen beschouwd als eene vijandelijke magt, en als zoodanig behandeld; maar het moest nimmer vergeten dat het met broeders, met landgenooten te doen had. Dat leger stond daardoor tegenover de gewapende muiterbenden, in verscheidene opzigten in eene zeer ongunstige verhouding, waardoor het in zijn werking belemmerd en verhinderd werd te handelen naar die gedragsregelen, welke voor een gewonen oorlog zijn voorgeschreven. Om tot één voorbeeld

ons te bepalen, hoe toch kon de veiligheidsdienst naar behooren worden verrigt, wanneer alle voer- of vaartuigen, alle reizigers, ongewapende althans, overal vrij en ongehinderd mogten doortrekken. Die dienst kon niet anders dan slecht verrigt worden; en welke gevolgen daaruit voor het leger konden voortspruiten, kan het gebeurde met de 2de kompagnie ons leeren.

Ruim een half uur nadat de order om op Borgloon terug te trekken bij **BISCHOFF** ontvangen was, hoorde men aan de wacht, die kort te voren met de manschappen uit de tweede schuur versterkt en sedert in 't geweer gebleven was, een zwaar voertuig naderen over den weg die van Luik komt. Een oogenblik later klonk het „Werda!” van den schildwacht, die even over de brug bij den weg stond, spoedig gevolgd door het antwoord „Diligence” — dat zoo veel gold als den besten vrijbrief, daar men zich wel gewacht zou hebben een publiek vervoermiddel aan te houden en te onderzoeken. De diligence reed dan ook door. Maar, bij de wacht gekomen, houdt zij eensklaps stil, en op hetzelfde oogenblik wordt daaruit onder een woest geschreeuw en getier op de niets kwaads vermoedende manschap, een tien of twaalfstal geweren losgebrand. Een paar soldaten zinken, zwaar gewond, ter neder, en de schrik daardoor en door het onverwachte van den aanval op den troep gemaakt, doet ze in wanorde vlugten naar de schuur. De Belgen uit de wagen ijlen ze na, doch komen te laat om te gelijk met hen daar binnen te dringen. Nu verscheen echter de hoofdbende, zeker meer dan 300 man sterk, met drie stukken geschut, waarvan de raderen met stroo waren omwoeld geworden. De stukken werden nu op de schuur gerigt, maar — zoo althans wordt ons verhaald — zij

konden niet geladen worden — wijl de kogels te groot waren! De opstandelingen rigtten daarop hunne geweren op de openingen en begonnen een hevig vuur. De onzen, een weinig van de ontsteltenis bekomen, beantwoordden dat; maar, spoedig wanhopende zich eenigen tijd met goed gevolg te kunnen verdedigen, en niets van **BISCHOFF** en de zijnen vernemende, besloten zij de schuur gezamenlijk te verlaten: welligt dat het aan enkelen, onder begunstiging van den nacht, gelukken zou zich te redden. Het geschiedde aldus, en terwijl de Sergeant-Majoor die hier het bevel voerde — **MESCH** — met nog vijf-en-twintig soldaten gevangen werd genomen, gelukte het den overigen in verschillende rigtingen te ontkomen.

Waar was intusschen **BISCHOFF** gebleven met het overige gedeelte der kompagnie? Wel, hij had zijne honderd man vereenigd, en was met stillen trom afgetrokken naar Borgloon: zoo luidde immers de order. En in strijd met een ontvangen bevel te handelen, al waren ook de omstandigheden geheel anders geworden als zij waren toen het bevel werd afgezonden, daar zou niemand in die dagen aan gedacht hebben; dat was geheel in strijd met den geest van een' tijd, waarin het meer het streven scheen van den officier een lijdelijk uitvoerder van voorschriften en orders, dan een denkend en zelfstandig bevelhebber te maken. Zoo keurde dan ook de Kolonel **MONHEMIUS**, die op het berigt van den aanval dadelijk van Heers naar Oreije was gesneld, **BISCHOFF's** handelwijze volkomen goed. Dat niet alleen: hij liet ook de Eerste en zelfs ook de beide andere kompagnien op Borgloon teruggaan! In onze dagen zou een kompagnies-kommandant denkelijk anders handelen. Hij zou denkelijk begrijpen dat het nimmer de bedoeling kan wezen, dat een derde

gedeelte van de manschappen eener kompagnie opgeofferd worde — zonder doel — alleen om te voldoen aan een' order, gegrond op eene toedragt van zaken, die in de werkelijkheid bleek niet de ware te zijn. Hij zou dus denkelijk in het geval van **BISCHOFF** getracht hebben die manschappen te ontzetten: welk eene uitkomst zou, begunstigd door de duisternis, die het mogelijk maakte de geringe sterkte te verbergen, een stout ondernomen aanval niet hebben kunnen opleveren op een' troep, die zeer waarschijnlijk op geen' aanval was verdacht. En al was het hem niet gelukt de zijnen te ontzetten, dan zou hij toch zeker getracht hebben het gevecht gaande te houden, tot dat men hem ondersteuning of nadere bevelen had doen geworden. En in onze dagen zou ook een bataillons-kommandant denkelijk dan niet aarzelen, het standhouden te bevelen, en hij zou, in eene omstandigheid als deze, onmiddelijk aan de overige kompagnien bevel hebben gezonden — er waren eenige Dragonders voor de ordonnance-dienst, aan de post toegevoegd — naar Oreye op te rukken. Zoo zou hij, 't is waar, tegen de letter van eene order gehandeld, maar de eer onzer wapenen bewaard hebben; en zoo zou ook de 2de kompagnie van zijn bataillon voor de krenking gespaard zijn gebleven, die in den bijnaam van „kompagnie van Oreye” lag opgesloten, waarmede zij van toen af niet zelden werd begroet.

Een paar uren nadat **BISCHOFF** Borgloon was binnengetrokken, kwamen daar ook de twee andere officieren aan, welke bij zijne kompagnie waren ingedeeld. De eene, de Luitenant **IVANGH**, was door hem, dadelijk na de ontvangst der order om bij een' aanval onverwijld den terugtocht aan te nemen, naar Woutrange, een dorpje tusschen Lowaige

en Conixheim, gezonden om het daar geplaatste detachement met die order bekend te maken; de andere, de Luitenant WILLEBRANS, had iets later naar diezelfde zijde eene patrouille moeten maken. Zij hadden zich te Woutrange ontmoet en te zamen den terugmarsch aangenomen. Te Oreye aankomende, vonden zij echter het dorp reeds door de opstandelingen verlaten, en van de hunnen natuurlijk geen spoor. Toen waren zij naar Borgloon op weg gegaan; waar in den loop van den morgen ook de manschappen die zich uit de schuur hadden gered, de een na den ander' aankwamen. Den volgenden dag trok nu het vereenigde bataillon naar Oreye om dat punt te bezetten, maar een detachement Dragonders daar geplaatst vindende, ging het weër terug. Een zelfde, men zou haast zeggen doellooze, heen- en wedermarsch had den 24sten plaats, maar toen was de kolonne sterker zamengesteld; zij bestond uit de geheele Zevende Afdeeling, een regiment Kurassiers en eene sectie Artillerie. Vrij natuurlijk trof zij echter den vijand niet aan. De aanval op de post te Oreye had hoofdzakelijk ten doel gehad den Luiksche benden zelfvertrouwen te geven. Dat doel was bereikt, en nu, begrijpende dat de onzen op hunne hoede zouden zijn, waren de opstandelingen zoo dwaas niet, zich daar andermaal te vertoonen. Zij vergenoegden zich overal de overdrevenste berigten te doen verspreiden omtrent hunne sterkte en hunne aanvalsplannen; en die berigten, hoe tastbaar ongerijmd dikwijls, vonden maar al veel geloof bij de Nederlandsche bevelhebbers en hielden bij de onzen eene voortdurende ongerustheid gaande. Hoe ver die ongerustheid ging en tot welke dwaasheden die soms aanleiding gaf, kan men onder anderen daaruit afleiden, dat de bloote verschij-

ning van een detachement der Zevende Afdeeling, dat een wagen met kruid van Borgloon naar St. Truyen geleidde, eenmaal voldoende was om de geheele bezetting van laatst-gemelde stad naar buiten te doen rukken: men dacht niet anders of daar kwamen eenige duizende Walen aan, en de ontstelde verbeelding deed, het is' schier te dwaas om te gelooven, in de vlaggen van den kruidwagen hunne Vaandels zien! De Walen echter lieten de onzen in de eerste tijden met rust, en toen zij later aan deze zijde de vijandelijkheden hervatten, was het meerendeel der troepen van **CORT-HEILIGERS** reeds uit de omstreken van Maastricht weggetrokken.

Er is hiervoren vermeld dat Prins **FREDERIK**, de bevelen des Konings opvolgende, zich gereed maakte op te rukken naar Brussel: 't is bekend dat werkelijk in den vroegen morgen van den 23sten September, de Hollandsche legerbenden verschenen zijn voor de poorten der Zuidelijke residentie. Wat daar toenmaals heeft plaats gevonden, valt buiten den kring onzer tegenwoordige beschouwingen. Maar dit dient hier in herinnering gebragt te worden, dat de troepen, van af den namiddag van den eersten dag, genoodzaakt zijn geweest zich tot de verdediging te bepalen van de door hen bemagtigde bovenstad, en dat zij daar, onder velerlei ongemak en ontberingen, dag en nacht hebben ten doel gestaan aan de aanvallen der muitelingen. Immers daardoor werd het al spoedig noodzakelijk nieuwe krijgsbenden, ter aflossing en versterking der eerst binnengerukten, naar Brussel te roepen, en zoo is ook de Zevende Afdeeling in dadelijke aanraking met den opstand gekomen. In den namiddag van den 27sten September ontving de Generaal **CORT-HEILIGERS** bevel, met zeven bataillons, een regiment

kavalerie, en eene batterij naar Brussel op te rukken. Nog dienzelfden dag trokken de voor dien togt aangewezen korpsen bij St. Truijen zich te zamen, en in den vroegen morgen van den 28sten September zette **CORT-HEIJLIGERS** met het flankbataillon van de Dertiende, met de geheele Zevende en de geheele Achtste Afdeeling, met de veldbatterij van **BRADÉ** en het regiment Ligte Dragonders N°. 5, zich in beweging naar de hoofdstad van het Zuiden.

Die togt naar Brussel is op ellendige wijze verrigt geworden. In plaats van zijn' weg over Diest en Aerschot te nemen, in welke rigting de bevolking nog in rust en dus van die zijde geen oponthoud te vreezen was, nam **CORT-HEIJLIGERS** zijn' marsch over Thienen en Leuven, door eene landstreek die in vollen opstand zich bevond. Hij wilde niet dat het den schijn had, als vreesde hij de oproeringen. Maar hij vergat dat de hoofdzaak was, zoo spoedig mogelijk in Brussel te komen; dat voor die bedenking elke andere wijken moest, en dat hij, den Leuvenschen straatweg volgende, groot gevaar liep eene aanzienlijke vertraging bij zijnen marsch te ondervinden. En zoo geschiedde.

Aanvankelijk ging alles goed, en tot bij Thienen kon de marsch rustig voortgezet worden. Maar daar werd de voorhoede al dadelijk door eenige gewerschoten begroet. De geheele bevolking was in 't geweer. De alarmklok luidde onophoudelijk. De wallen, de omliggende hoogten bedekten zich met gewapende blaauwkielen; enkelen bezetten de huizen en tuinen, in den omtrek gelegen. In plaats van nu dadelijk den straatweg te verlaten, en om de stad heen te trekken, deed **CORT-HEIJLIGERS** zijne troepen positie nemen, eenige pelotons in verspreide orde vooruitzendende om het vuur der opstandelingen te beantwoorden. Zoo bleef men

eenigen tijd stand houden. Eindelijk, begrijpende dat hij toch waarlijk geen' aanval op Thienen kon doen, besloot **CORT-HEIJLIGERS** bij Haekendover links af te slaan, en langs binnenwegen op Hougaerde te marscheren. Had het nu niet den schijn als vreesde men de oproerlingen? Was het niet te voorzien geweest dat men, den Leuvenschen straatweg volgende, moeilijk dien schijn van zich zou kunnen afwerpen? De Belgen hebben zich ook later op deze omstandigheid niet weinig beroemd: de „boterpotten”, bij gebrek aan kanonnen, op de wallen geplaatst, hadden den Hollanders zooveel vrees aangejaagd, dat zij daardoor weêrhouden waren geworden een' aanval op de stad te doen. Bij den marsch van Haekendover naar Hougaerde lieten de opstandelingen den onzen weinig rust. Geheele troepen volgden de kolonne, of bestookten ze in den flank. De artillerie en onze tirailleurs hielden hen echter op eerbiedigen afstand, zoodat onze verliezen dan ook bijna niet noemenswaardig waren. Tegen het vallen van den avond kwam de divisie te Hougaerde aan, waar toen het bivouac betrokken werd. De troepen waren een geheelen dag in beweging geweest, om een afstand van hoogstens zes uren af te leggen. Het oponthoud bij Thienen ondervonden en de slechte toestand der landwegen, die men daarna had moeten volgen, waren daarvan voor een gedeelte de oorzaak, maar er bestond toch ook nog eene andere reden. Bij het afzenden der marschbevelen uit het hoofdkwartier te Tongeren, had er namelijk eene vergissing plaats gevonden: de order voor een bataillon dat te Hasselt lag, bestemd, was verkeerdelijk gezonden naar St. Truijen. Dat bataillon had daardoor midden in den nacht moeten opbreken, en was maar een oogenblik voor den afmarsch, na een afstand van vier uren door slechte

leemige wegen te hebben afgelegd, bij de divisie aangekomen. Toch moest het dadelijk, zonder dat het den tijd kreeg om te eten, weder op marsch: 't gevolg was dat er langzamer gemarscheerd en meer gerust moest worden dan anders het geval zou geweest zijn. Was het niet oneindig beter geweest, dat bataillon achter te laten? Nu had **CORT-HEIJLIGERS**, om dien gemeenzamen term te gebruiken, een blok aan het been. Was het wonder dat de kolonne zich langzaam bewoog?

Den 29sten ging de marsch, altijd langs binnenwegen, op Neerrijssche en Corbeek, aan de Dijle. Dien dag had men van de oproerlingen geen overlast; en geen wonder: de huizen en dorpen in den omtrek waren bijna allen verlaten; de geheele streek was als uitgestorven. Daarentegen had de troep de grootste vermoeijenissen te doorstaan. De wegen waren in ellendigen toestand. Bij gebrek aan gidsen werd soms een verkeerde weg ingeslagen, waarvan 't natuurlijk gevolg was dat men later, op de eene of andere wijze van zijne dwaling onderrigt, weder langs denzelfden weg terug moest. Een dergelijke contra-marsch greep onder anderen plaats bij de dorpen Hamme en Bossut, maar om eene andere reden. Daar zag **CORT-HEIJLIGERS** namelijk, uit „Le Courier des Pays-Bas,” dat **Prins FREDERIK** met zijne troepen Brussel had ontruimd; en toen besloot hij, na lang beraad, naar Tongeren terug te keeren. Later veranderde hij echter weër van inzicht, en de kolonne moest weder regts-om-keert maken. Bij al het vermoeijende van dat heen en weder trekken, kwam nog het gebrek aan voedsel. Wat in 1815 had plaats gevonden, zag men ook nu weder gebeuren: er werd slecht gezorgd voor de voeding van den soldaat. Te Hougaerde had men nog eenige

levensmiddelen aangetroffen; maar daarvan was geene geregelde uitdeeling gedaan: de een had dus wat gekregen, de andere niet. Raauwe wortelen en knollen maakten gedurende den marsch op Brussel, voor de meesten, het eenige voedsel uit. Het pleit dan ook wel voor den geest van den troep, dat daarbij in deze dagen geen zweem van ontevredenheid is bespeurd, en dat **CORT-HEILIGERS**, toen hij de plaats zijner bestemming had bereikt, naar waarheid kon verklaren, dat de soldaat, ondanks het gebrek aan leeftocht en de groote vermoeijenissen, steeds rustig en welgemoed was geweest. En dat gedrag moet nog te meer op prijs gesteld worden, omdat de bataillons meest uit zeer jeugdige soldaten, uit militiens waren zamengesteld, en men, even als in 1815, weder de fout had begaan den man al zijne kleedingstukken, tot zelfs — merk op, dat de maand October voor de deur stond — den linnen pantalon te doen medenemen. Dat heeft, hoewel nu niet in groote mate, toch ook er toe bijgebragt dat op dezen togt vele manschappen zijn achtergebleven van vermoeidheid, terwijl vele anderen, alleen door de vrees van in handen der rondsluipende muiters te zullen vallen, weêrhouden werden dat voorbeeld te volgen. Deze omstandigheid, het achterblijven van zoovele manschappen, daar waar de afstanden welke afgelegd moesten worden, slechts een gemiddelden dagmarsch uitmaakten, vormt echter een nieuw bewijs voor de onhandige wijze waarop deze togt naar Brussel geregeld is geworden.

Met het vallen van den avond te Neerrijsche en Corbeek aankomende, vond men ook daar niets te eten en de troep moest dus, den volgenden morgen, met eene hongerige maag weêr op weg. De divisie marscheerde over Leefdael, joeg

daar een hoop gewapend volk die den doortogt wilde betwisten, uiteen en kwam eindelijk, na gedurende zes à zeven uren letterlijk door het land te hebben rondgezworven, omstreeks het middaguur te Cortenbergh aan, dat van Corbeek niet meer dan twee, van Neerrijsche nog geen drie uren verwijderd is. Van de hoogten bij dat dorp zagen de onzen in de vallei, in de rigting van Vilvoorden, eene kleine Nederlandsche troepen-afdeeling, die schoten wisselde met eenige benden gewapende Belgen: het was een deel der achterhoede van de Nederlandsche legermagt, die weinige dagen te voren naar Brussel was opgerukt.

Prins FREDERIK toch, de onmogelijkheid inziende om in de Zuidelijke hoofdstad nog iets ten goede uit te werken, had in den vroegen morgen van den 27sten bevel gegeven tot den aftogt; en op den dag dat CORT-HELLIGERS Cortenbergh bezette, vestigde de vorstelijke bevelhebber zijn hoofdkwartier te Waelhem aan de Nethe. Een gedeelte van het leger, te weten de Vijftiende Afdeeling en het meerendeel der artillerie, te zamen ruim 2000 man, stond toen reeds achterwaarts van die rivier — te Waerloos, Contich, Edegem en Moortsel. Langs de Nethe, van Rumpst tot Duffel, lagen de Grenadiers en een bataillon van de Elfde Afdeeling met eene sectie artillerie, eene magt vormende van ruim 1700 man. Mechelen was bezet door de geheele Tiende (2100 man) en twee bataillons (1400 man) van de Vijfde Afdeeling, door een bataillon Jagers (650 man), zes eskadrons Kurassiers en Dragonders (1050 paarden) en eene halve batterij. Voorwaarts van die stad stond, achter de Senne, van Hombeek tot Weerde, de Negende Afdeeling, 2000 hoofden tellende; links daarvan, te Campenhout bevond zich het Instructie-bataillon, terwijl het regiment

Lansiers van DE POSSON (500 paarden), zich van dat dorp tot Nosseghem uitbreidde. Achterwaarts van de Senne, bij Muijsen, waren de Kurassiers van DE MARNEFFE (300 paarden) geplaatst.

CORT-HEIJLIGERS had intusschen bevel gekregen de Achtste Afdeling met het Regiment Dragoners N°. 5 en de veldbatterij naar Maastricht terug te zenden, en zich met de vier bataillons die hem overbleven bij het leger te voegen. De troepen hadden te Cortenbergh — voor 't eerst na hun vertrek uit St. Truijen — weder behoorlijk voedsel, maar van de inwoners en tegen betaling, bekomen; en zoo begaven zij zich, vrij wel versterkt en uitgerust, op den 1sten October weder op marsch. Het bataillon van VAN AERSSEN moest dien dag naar Wespelaer om den volgenden naar Mechelen te gaan. Daarheen ging ook het flankbataillon van de Dertiende Afdeeling, alsmede het Instructie-bataillon, ter vervanging van een bataillon der Vijfde Afdeeling, dat naar Gent werd gezonden. Het 3de bataillon van de Zevende Afdeeling moest Sas van Campenhout gaan bezetten, terwijl het 1ste op de dorpjes Tildonck en Wespelaer werd gerigt; van waar het echter den volgenden dag weder vertrok, om te Muijsen stelling te nemen.

In het eerste twee- of drietal weken na de ontruiming van Brussel vergenoegden de Belgen zich met kleine benden, de voorposten te verontrusten, en rukten zij zelden of nooit, in massa, tegen eenig gedeelte der stelling op. Daardoor konden dan ook aanvankeijk de troepen welke in de achterhoede waren geplaatst, de positie, op den 1sten October door hen ingenomen, blijven behouden. Langzamerhand werd echter het grootste gedeelte van het leger achter de beide Nethe's en tot in de nabijheid van Antwerpen teruggetrok-

ken. Voorwaarts van de genoemde riviertjes bevond zich op den 10den October dan ook nog slechts eene magt van acht bataillons infanterie, een regiment Lansiers en eene veldbatterij. Daarvan bezetten vier bataillons met eene halve batterij en een eskadron de stad Mechelen, terwijl twee bataillons met eene sectie artillerie achter de Senne waren opgesteld. Een bataillon, het 1ste der Zevende Afdeeling, stond te Boort-Meerbeek, terwijl het flankbataillon nog altijd met eene sectie artillerie Sas van Campenhout bezet hield. Drie eskadrons Lansiers waren over die beide plaatsen en het dorp Hever, oostwaarts van Muijsen gelegen, verdeeld.

De Nethe en Rupel werden van Boom tot Waelhem door de Jagers, het flankbataillon der Vijfde en een bataillon van de Elfde Afdeeling verdedigd; terwijl om die stelling nog meer te versterken, de Vijftiende Afdeeling eenigzins vooruit gebracht, en voor een gedeelte te Duffel, voor een gedeelte te Lier werd opgesteld. Achter de Nethe, in de dorpen aan beide zijden van den Mechelschen straatweg lagen de Huzaren en Dragonders en vier bataillons infanterie, terwijl de Kurassiers, de Grenadiers, en het meerendeel der artillerie zich in en bij Antwerpen bevonden.

De stelling bij Campenhout had, als het meest vooruitspringende, ook het meest van den vijand te lijden. De opstandelingen hadden zich te Tildonck en Wespelaer gevestigd, en bestookten van daar herhaaldelijk onze voorposten, waarbij zij door het terrein, dat boschachtig en sterk doorsneden was, zeer begunstigd werden. Er konden dus niet te veel voorzorgsmaatregelen genomen worden. Daarom werden bij de draaibrug, die te dier plaatse over de Wies-beek ligt, een paar borstweringen opgeworpen, tot dekking der beide stukken; het geheele dorp werd met eene sterke pos-

tenketen omgeven, terwijl voortdurend naar alle zijden patrouilles werden afgezonden. De Dragonders die zich te Campenhout bevonden, konden hierbij, door den aard van het terrein, slechts zelden met vrucht optreden, zoodat de geheele veiligheids-dienst hoofdzakelijk op de infanterie nederkwam, die zodoende eene vrij vermoejende taak te verrigten had. In al den tijd dat het flankbataillon zich hier ophield, beproefden de Belgen, denkelyk omdat zij de onzen steeds op hunne hoede vonden, echter niet eenmaal een dadelijken aanval. Alles bepaalde zich tot het wisselen van eenige schoten, waardoor hier, noch aan de eene, noch aan de andere zijde, eenig belangrijk verlies werd geleden. Den 13den October ontving eindelijk het flankbataillon bevel zich naar Mechelen te begeven. Daar vond het den Kolonel **MONHEMIUS** met zijn bataillon, dat den vorigen dag te Boort-Meerbeek door het flankbataillon der Dertiende Afdeeling was afgelost geworden. Campenhout werd nu door het 2de bataillon der Zevende Afdeeling bezet.

Het 2de bataillon was sedert den 1sten October rustig te Mechelen verbleven. Rustig in zoo verre, dat het niet in dadejke aanraking met de opstandelingen gekomen was, daar het, voor 't overige, alles behalve een gemakkelijk leven had gehad. Van de drie nachten toch moest de troep er een op de markt, bivouacquerende, doorbrengen; een in eene vuile manege, op stroo; een op wacht. Daarbij kwam dat in Mechelen de gemoederen in zoo groote gisting waren, dat de inwoners, hoewel door de tegenwoordigheid der troepen nog weêrhouden om aan hunne opgewondenheid door daden lucht te geven, niet zelden afzonderlijke posten of kleine patrouilles overlast aandeden. Zoo gebeurde het onder anderen eens, dat eene patrouille van een man

of vijf, zes, van de wacht aan de Barthelsche brug afgezonden, onder weg door een' troep burgers uitgejouwd en zelfs met steenen geworpen werd. De Korporaal echter die de patrouille aanvoerde, zekere HEMO, een van die menschen, die in een garnizoen, door hunnen onrustigen, woeligen aard, weinig bruikbaar, maar daarentegen in het veld dikwijls van hooge waarde zijn, was, om die alledaagsche uitdrukking eens te gebruiken, „geen katje om zonder handschoenen aan te pakken.” Hij maakte dan ook korte wetten met het Mechelsche gespuis. Hij kiest zich een' der belhamels van den hoop uit, en jaagt hem een' kogel door 't lijf; toen, zijn geweer met beide handen grijpende, loopt hij op den troep los en drijft dien met kolfslagen uit elkander. — Weinige dagen later kwam de Kapitein VAN TOL, van het flankbataillon, die met zijne kompagnie eene wacht, omtrent een half uur van de stad gelegen, moest gaan bezetten, eveneens met oproerige burgers in aanraking, en was hij genoodzaakt de geweren te doen vellen, om ongehinderd zijn' post te kunnen bereiken.

Intusschen begonnen de Belgen, die langzamerhand eene soort van krijgsmagt van eenige duizend man infanterie met eene of twee batterijen georganiseerd hadden, meer en meer op te dringen. De taak der troepen die voorwaarts van Mechelen waren opgesteld, werd daardoor hoe langer hoe moeilijker. Het 2de bataillon had dan ook te Campenhout weinig rust, en moest, tegenover de telkens zich vertoonende opstandelingen, voortdurend de grootste waakzaamheid in acht nemen. Op den 16den October beproefden de Belgen een' aanval; maar, goed ontvangen, zetten zij dien niet door, en zoo bleef het bij eene schermutseling welke den onzen slechts een paar man kostte. Den daarop

volgenden nacht moest het bataillon terugtrekken op Muijsen, van waar het den 18den October binnen Mechelen rukte. Maar ditmaal was het niet bestemd daar vele dagen te verblijven.

Nog vóór dat Campenhout en Boort-Meerbeek verlaten waren geworden, was de regtervleugel der opstandelingen, waarover zekeren NIELLON het bevel voerde, om die plaatsen heen en noordwaarts getrokken naar de Nethe; en op den dag dat het 2de bataillon het dorp Muijsen bezette, had de Vijftiende Afdeeling, die grootendeels uit Belgen bestond, de stad Lier, het linker-aanleuningspunt van de stelling aan gezegde rivier, overgeleverd in handen der opstandelingen. Nu eenmaal de vijand tot daar was doorgedrongen, werd het noodzakelijk alle nog vooruitgeschoven troepen tot achter de Nethe te doen teruggaan. Aan de bij Mechelen vereenigde korpsen werd dan ook bevel gezonden die stelling met allen spoed te verlaten; en reeds in den namiddag van den 18den October stond de geheele Negende, het flankbataillon van de Vijfde en dat van de Dertiende Afdeeling met een eskadron Lansiers en een veldbatterij voor de poorten van Lier. De Generaal-Majoor Hertog van Saxon-Weimar moest met die troepen de stad trachten te hernemen, of althans den Belgen beletten nog verder vooruit te rukken. In den avond van dienzelfden October-dag vestigden het 1ste en 2de bataillon van de Zevende Afdeeling zich in het dorp Waelhem, dat voorloopig door hen bezet moest blijven.

Het flankbataillon was eenige uren vroeger op marsch gegaan dan de beide andere bataillons, en had bevel gekregen te Duffel — een fraai, ruim uitgebouwd dorp aan de Nethe — stelling te nemen. In den namiddag daar aankomende, werd echter de voorwacht, bij het naderen der

eerste huizen, al dadelijk door eenige kogels begroet, waardoor een paar manschappen gewond werden. De onzen drongen toen de huizen binnen, en verdreven daaruit de opstandelingen. Maar de Kolonel EIJMAEL, die zich bij het flankbataillon ophield, vond het niet raadzaam de plaats bij dag in te trekken, en besloot dus de duisternis af te wachten. Toen de avond gevallen was, rukte het bataillon, in pelotons-kolonne geformeerd, Duffel binnen, terwijl aan weerszijde van het dorp een sterk detachement werd gezonden, om de Belgen die zich daar buiten mogten bevinden, te beletten de kolonne in den rug te komen. Het bataillon had echter nog geen honderd passen afgelegd, of het kreeg uit de huizen aan beide zijden der straat een vrij belangrijk geweervuur. Dat vuur ging echter over de hoofden heen, en deed dus niets geen nadeel. Na dat ééne salvo werd alles weér doodstil; geen levend wezen vertoonde zich, en het geheele dorp bleef in den donker van den nacht gehuld. In de onzekerheid van wat verder gebeuren zou, werd echter de kolonne, door de sectiën achterwaarts te laten rigten, „en haie” tegen de huizen gesteld: zoo zou men, bij eene hervatting van het vuur, daarvan minder te lijden hebben, en dat ook beter kunnen beantwoorden. Maar alles bleef stil; er viel geen schot meer. Het bataillon rukte dus weder vooruit, en kwam spoedig in de zeer breede hoofdstraat, waar de kolonne op nieuw geformeerd werd. Juist kwamen van de andere zijde de beide detachementen aan, eene vijf-en-twintig Belgen voor zich uit drijvende, die hier dus in de val liepen, en dan ook voor het meerendeel gevangen werden genomen. Nu ging het voorwaarts tot aan de Nethe, die het dorp nagenoeg in twee gelijke deelen splitst. Bij de brug over die rivier trof men eene vrij onhandig opgewor-

pene aarden versterking aan, die aan een vooraf beraamd plan van verdediging deed gelooven. Den volgenden dag vernam men dan ook van de ingezetenen, die niet zeer vijandig gezind waren, dat werkelijk, den 18den, een deel van de benden van NIELLON het dorp hadden bezet, met het voornemen om het bezit daarvan aan de onzen te betwisten. Maar te gelijk dat het flankbataillon aan de zuidkant verschenen was, had het flankbataillon van de Dertiende Afdeeling, van de stelling voor Lier afgezonden, aan de noordzijde zich vertoond, en voor die vereenigde magt hadden de opstandelingen het veld geruimd. De gevangen genomen Belgen waren eenige achtergeblevenen beethoofden. Den 19den trok het bataillon van de Dertiende Afdeeling weder af, maar daarentegen bekwam men twee stukken geschut, die 's nachts door den kapitein VAN TOL met zijne 1ste kompagnie flankeurs uit Waelhem waren gehaald. 's Avonds besloot de kolonel EIJMAEL achter de Nethe positie te nemen. Alle vaartuigen werden op den noordelijken oever overgebracht, de brug opgehaald en de twee stukken, behoorlijk gedekt, in de nabijheid daarvan opgesteld. Zoo wachtte men de opstandelingen af.

En de opstandelingen waren niet verre. De punten welke de Nederlandsche troepen bij Mechelen verlaten hadden, waren dadelijk door hen ingenomen, en in den morgen van den 19den October lag hunne geheele wapenmagt, ten aanval gereed, op den linkeroever der Nethe gelegerd, van Waelhem tot Lier. Een leger van de sterkte als dat waarover Prins FREDERIK het bevel voerde, zou, in gewone omstandigheden, van een vijand gelijk hier tegenover haar stond, weinig te vreezen hebben gehad: de benden der opstandelingen toch mangelde het niet, 't is waar. aan geest-

drift en stoutmoedigheid; maar zij waren slecht gedisciplineerd, terwijl het hun zoowel aan artillerie, als aan hetgeen verder tot het voeren van den oorlog wordt vereischt, genoegzaam geheel ontbrak. Maar de Nederlandsche krijgsmagt bevond zich ook in zeer buitengewone omstandigheden. Toen eenmaal de opstand eene nationale zaak was geworden; toen het zich liet aanzien dat de zuidelijke provinciën in den strijd tegen het gezag van Koning WILLEM den eerste zouden zegepralen, begonnen ook de Zuid-Nederlandsche officieren en manschappen zich voor hunne landgenooten te verklaren. Aan schitterende aanbiedingen ontbrak het van die zijde niet, en spoedig na den terugtocht uit Brussel verlieten reeds vele Zuid-Nederlanders de gelederen. Het getal dier overloopers nam toe met elken dag, en toen de Belgen voor de Nethe verschenen, waren enkele korpsen reeds versmolten tot op minder dan de helft der oorspronkelijke sterkte. Voeg bij deze omstandigheid, het bestaan van een regtmatic wantrouwen tegen die Zuid-Nederlanders, welke zich nog in de gelederen ophiielden; den ontmoedigenden indruk welke de nederlaag, te Brussel geleden, en de daarop gevolgde terugtocht op de troepen had gemaakt; de verwarring welke natuurlijkerwijze in alle zaken heerschte; het weinige vertrouwen dat het leger in zijne bevelhebbers, vooral in de hoogere bevelhebbers stelde, een gevolg van de weifeling, het gebrek aan veerkracht in al hunne handelingen op te merken; — en men zal zich eenigzins een denkbeeld kunnen vormen van den, in waarheid, ellendigen toestand, waarin de Nederlandsche krijgsmagt zich op dit tijdstip bevond.

In dezen stand van zaken, nu alleen die korpsen welke geheel of bijna geheel uit Noord-Nederlanders bestonden,

tegenover den vijand te gebruiken waren, werd daaraan dan ook bijna uitsluitend de beveiliging van het aftrekkend leger opgedragen. De Zevende Afdeeling, die uit Friezen, Groningers, Drenthschen, Gelderschen, en hoofdzakelijk uit Overijsselaars bestond; de Negende, het flankbataillon van de Vijfde en dat van de Dertiende Afdeeling, insgelijks grootendeels uit Noord-Nederlanders zamengesteld, werden daarom met het Instructie-bataillon bestemd voor de verdediging van de stelling aan de Nethe en Rupel. Voor Lier stonden vijf bataillons met eene veldbatterij. Duffel werd door den kolonel EIJMAREL met het flankbataillon bezet. Het 1ste en het 2de bataillon bevonden zich te Waelhem met het Instructie-bataillon. Twee eskadrons Lansiers waren oer die drie punten verdeeld. Een gedeelte van de kavalerie was toen nog, met één bataillon, tusschen de Nethe en Antwerpen gelegerd; maar al de overige troepen waren reeds tot achter die vesting teruggedaan — uitgezonderd de Grenadiers, die met eene batterij in Antwerpen zelf, en de drie bataillons der Tiende Afdeeling, welke in de Citadel zich bevonden.

De korpsen die in den avond van den 18den te Waelhem waren gekomen, hadden den nacht in het zuidelijk gedeelte van het dorp op de straatsteenen doorgebracht, zonder door de Belgen verontrust te zijn geworden. Maar des anderen daags werd de Kolonel MONHEMIUS, welke hier het bevel voerde, door den Overste DE GUMOËNS van den Generaal staf, die met de diligence uit Mechelen kwam doorrijden, onderrigt, dat de vijand in aantocht was, en denkelijk tegen het middaguur de positie zou komen aanvallen. Eenvoudige maar vreemde wijze, voorwaar, om van de bewegingen des vijands onderrigt te worden. Het 2de ba-

taillon nam nu voorwaarts van het dorp stelling, door eene sterke tirailleur-linie gedekt; de overige troepen bleven meer achterwaarts. Tegen twaalf ure kwamen werkelijk de Belgen opzetten. Er ontwikkelde zich een tirailleur-gevecht, waaraan langzamerhand het geheele 2de bataillon deel nam, op een paar pelotons na, die aan den ingang van Waelhem bleven opgesteld. Dit duurde tot in den namiddag, toen onverwachts het bevel kwam dat het Instructie-bataillon op Conlich terug moest gaan, terwijl het 1ste bataillon te Boom, aan den Rupel, en eene compagnie van het 2de bataillon te Rumpst stelling moest gaan nemen. Het werd nu gewaagd met slechts drie kompagnïen voorwaarts van de Nethete blijven stand houden, en de Majoor VAN AERSSEN besloot dan ook zich achter de rivier op te stellen. Nu wilde het toeval dat iets te voren te Waelhem twee veldstukken waren aangekomen, onder bevel van den 2den Luitenant R. F. DE BRUIJN. Die stukken, aanvankelijk achter de brug welke de beide oevers der rivier verbindt, opgesteld, werden nu naar voren gebracht en achter de pelotons, die vóór den toegang stonden, geplaatst. De tirailleur-linie week toen langzaam terug, in de midden eene opening latende. De Belgen rukten meer en meer vooruit, en begingen den misslag van daarbij te veel op elkander te dringen. Eensklaps openden zich nu de beide pelotons, en met een, gaf DE BRUIJN, die zijne vuurmonden met kártetsen had doen laden, bevel om los te branden. Zelden misschien deden twee schoten grooter uitwerking. Als van een panischen schrik getroffen togen de opstandelingen, eene menigte gekwetsten achterlatende, op de vlugt — met zooveel haast dat de kogels van eenige vooruitgesnelde manschappen hen niet eens meer konden bereiken. Het bataillon ging nu terug tot ach-

ter de brug, die afgedraaid werd, en nam aan beide zijden daarvan stelling. De 4de kompagnie (Kapitein: PATERNOSTRE DU MONTLION) vertrok toen naar Rumpst.

Niet voor tien of elf ure in den morgen van den volgenden dag, waagden het de Belgen den aanval te hervatten. Toen openden zij uit de huizen van het dorp en uit een' nabijgelegen molen een vrij levendig vuur, dat door de onzen van achter den dijk op den linkeroever, dien zij van een doorlopend banket voorzien en met behulp van balken hier en daar opgehoogd hadden, zoo goed mogelijk beantwoord werd. Daarbij bleef echter het voordeel, zooals van zelf spreekt, aan de zijde der opstandelingen. Waren zij betere schutters geweest, dan zou het 2de bataillon hier zeker nog al belangrijk geleden hebben; maar nu vond slechts een enkele kogel zijn' man, en zoo was het getal der buiten gevecht gestelden dan ook aan onze zijde zeer gering. Uit den molen deed de vijand nog het meeste kwaad. De BRUJN, wiens stukken, hoewel achter een laag muurtje geplaatst en door eene soort van blinding gedekt, nog al veel te lijden hadden, trachtte daarom die ter neder te schieten; maar te vergeefs. Eerst den volgenden dag gelukte het onzen kanonniërs door eenige goed aangebragte schoten, de Belgen daaruit voor goed te verdrijven.

Terwijl de opstandelingen op deze wijze de onzen tot het verlaten van de stelling bij Waelhem trachtten te noodzaken, waren zij er echter tevens op bedacht geweest een ander middel te beproeven, om meester te worden van dat punt. De Majoor VAN AERSSEN had, den geheelen dag door, patrouilles langs de Nethe gezonden, regts tot Duffel, links tot Rumpst. Eene dier patrouilles nu bragt 's namiddags het berigt, dat halfweg Duffel een zeker aan-

tal schuiten aan den linkeroever vereenigd lagen, en dat zich daarbij eene wacht van den vijand bevond: het was blijkbaar dat hij daar de rivier wilde overgaan, om zoo-doende de stelling bij Waelhem om te trekken. Ten einde dat te beletten werden van daar, voorzien van de noodige gereedschappen, eenige manschappen — militiens, die zich voor deze dienst hadden aangeboden — afgezonden, die in last hadden al de vaartuigen te vernielen. Een detachement, onder bevel van den 1sten Luitenant VAN DER LAAN, ging mede ter hunne bescherming. Terwijl deze troep door zijn vuur de Belgen op eerbiedigen afstand hield, togen onze vrijwilligers aan het werk, en na verloop van weinige uren waren al de schuiten in stukken gehakt of verbrand. Bij deze gelegenheid onderscheidde zich de militien REINT FENNEMAN, die, hoewel door een' kogel aan den voet gewond, bleef voortwerken tot dat de arbeid was volbragt.

Den 21sten werd, reeds vroeg in den morgen, het vuur met hevigheid hervat. Dien dag leed het bataillon, maar vooral de artillerie, nog al belangrijke verliezen. De Kapitein DIRT kreeg een kogel door de schako, rakelings langs het hoofd; de Sergeant-Majoor BRUIST van de 2de compagnie werd doodelijk in de borst getroffen; verscheidene manschappen werden gekwetst. Een kogel rukte den 2den Luitenant DE BRUJN, die zich hier met zijne artilleristen bij uitstek dapper kweet, de epaulet van den schouder, en van de bedieningsmanschap werd de helft buiten gevecht gesteld. De stukken, die tot hiertoe nabij de brug hadden gestaan, moesten nu, de gemaakte blindering geheel vernield zijnde, terug worden getrokken. Eenige flinke soldaten van de compagnie van den Kapitein DIRT, bragten ze

daarop, onder een hevig vuur, achteruit tot bij eene traverse, die den dag te voren ter bescherming van de gemeenschap tusschen de 1ste en 3de kompagnie, op eene vier honderd passen van de brug was opgeworpen geworden.

Met vuren en weder vuren verstreken zoo de morgen- en middaguren, toen eindelijk, het zal omstreeks vijf ure geweest zijn, de Belgen tot een regtstreekschen aanval op de brug overgingen. Eenige waaghalzen gingen vooruit, zich dekkende door planken die zij voor 't lijf hielden. Een hunner droeg een groot vaandel, en daar achter volgden, juichende en tierende, een paar honderd opstandelingen. Zij drongen, hoewel door een allerhevigst vuur ontvangen, tot aan de brug door, en trachtten die om te halen. Maar dit gelukte niet en de kogels van het 2de bataillon namen velen weg uit de gelederen: er begon weifeling te ontstaan. Toen plantte een uit de hoop het vaandel op de brug, dat bevestigende aan een lantaarnpaal. Maar nog geen seconde later zonk hij reeds ineen, door een kogel getroffen. Een tweede die naast hem stond en nog een ander, daarnevens, trof hetzelfde lot: de kogels der onzen hadden schoon spel te midden van den digten drom der aanvallers. Toen deden een paar goed gerigte schoten uit de vuurmonden van DE BRUUN verwarring ontstaan, en een dadelijk daarop gevolgd salvo uit de geweren maakte een einde aan het gevecht. Plotselinge overgangen van eene alles trotserende geestdrift in eene volslagen ontmoediging, zijn niet vreemd aan krijgsbenden die, gelijk de Belgische, in der haast bijeengeraapt, niet georganiseerd en niet geoefend zijn. De troep die zoo even nog den schijn had als wist hij van geen wijken, toog na het laatste salvo der onzen eensklaps op de vlugt, en gaf zich zelfs den tijd niet het vaandel, dat nog altijd op

de brug stond te wapperen, mede te voeren. En zoo lang het dag was, keerde geen der aanvallers terug om dat doek, dat hun dierbaar moest wezen, terug te halen en later.....

De avond was nauwelijks gevallen, of een soldaat van de 2de kompagnie — de militien **BAJINK** — ontdeed zich van zijne kleederen, en begaf zich te water. Hij zwom de Nethe over. Hij klom, aan den anderen oever gekomen, langs een' paal der brug naar boven. Hij sneed de touwen los, waarmede de vlaggestok aan den lantaarn bevestigd was: het vaandel der Belgen was hem. Maar daar hoort hij gerucht. Hij vreest dat men hem het pas gewonnen kleinood zal ontrooven, en voor alles dat willende voorkomen, werpt hij het over het open vak der brug den zijnen toe. Ongelukkig had hij zijn' worp slecht berekend. Het bemagtigde vaandel viel in de rivier en werd door den snellen stroom der Nethe weggevoerd. De brave **BAJINK** redde zich nog ter goeder ure, en drie weken later zag hij zich de borst versierd met het Ridderkruis der Militaire Willemsorde. Diezelfde onderscheiding viel toen ten deel aan den Majoor **VAN AERSEN** en nevens hem aan den Kapitein **DITT**, die zich, volgens de getuigenis van den Kommandant van het 2de bataillon, op den dag van den 21sten „bijzonder en meer nog dan anders van zijn' pligt gekweten had.”

Nadat **BAJINK** tot de zijnen was wedergekeerd, vielen er van de zijde der Belgen nog eenige schoten, die echter van den kant der Hollanders, wjl men toch niets kon onderscheiden, niet beantwoord werden. Dat vuur hield dan ook spoedig weder op. Weinige oogenblikken later kwam de order om Waelhem te verlaten. Het bataillon moest op

Edeghem teruggaan, na de brug te hebben verbrand, tot welk einde reeds eenige Mineurs uit Antwerpen waren afgezonden. De komst dier Mineurs werd echter niet afge wacht. Er was juist een schip met houten latten geladen de rivier komen afzakken. De schipper, een Hollander, hoorende wat er geschieden moest, gaf bereidwillig schip en hout ten beste om de brug te verbranden, wat door den Sergeant VAN HEERDE onder het vuur der Belgen, die op het zien der vlammen dadelijk weder waren komen opdagen, kloekmoedig ten uitvoer werd gebracht. VAN HEERDE kreeg bij deze gelegenheid verscheidene kogels door de kapot, maar hij zelf bleef, als door een wonder, ongedeerd. Nu werden de vuren op nieuw opgestookt, en weinige oogenblikken daarna was het 2de bataillon van voor Waelhem verdwenen en op marsch naar zijne nieuwe bestemming. Eenige uren later, bij het aanbreken van den morgen, betrok het een bivouac te Edeghem.

Intusschen waren ook de andere stellingen aan de Nethe verlaten geworden. De Hertog van SAXEN-WEIMAR had, juist toen hij zich tot eene krachtige poging ter herneming van Lier gereed maakte, bevel gekregen tot den terugtocht, hoewel daartoe, voor zooveel men kan nagaan, niet de minste noodzakelijkheid bestond. Aan dat bevel voldoende ging hij in den nanacht van 21 op 22 October op marsch in de rigting van Berchem, het flankbataillon der Dertiende Afdeling tot dekking van zijnen terugtocht achterlatende. 's Morgens hield hij stand te Bouchaut, en deed zijne troepen voorwaarts van dat dorp stelling nemen, den regtervleugel tot Hove, den linker tot Vremde zich uitbreidende.

Het flankbataillon was in den morgen van den 22sten October tusschen vier en vijf ure van Duffel opgerukt. Het

had in den eersten tijd van zijn verblijf aldaar weinig van de Belgen te lijden gehad: zij wisten dat zich daar geschut bevond, en daarvoor hadden zij, die in dat opzigt zeer slecht voorzien waren, nog al ontzag. Maar in den morgen van den 21sten was de sectie artillerie die hier stond, naar Contich vertrokken, en van dat oogenblik af aan hadden de opstandelingen den onzen weinig rust gelaten. Een ernstige aanval was echter niet door hen beproefd, en zoo waren de dagen van het verblijf te Duffel, wel door eene uiterst vermoeijende dienst, maar niet door eenig belangrijk voorval of gewigtige verliezen gekenmerkt geworden. Het flankbataillon had, den avond voor zijn vertrek, de brug met behulp van eenige Mineurs vernield, en werd dan ook des anderen daags op zijnen marsch, althans tot Contich niet verontrust. Van af dat dorp zag het zich echter voortdurend door eene bende Belgen gevolgd die, met oordeel van het terrein partij trekkende, het den onzen vrij lastig maakten. Bij het dorp Moortsel, waar het bataillon in last had nachtverblijf te houden, liet de vijand evenwel af, en de troep werd toen voor een gedeelte in de plaats, voor een gedeelte daar buiten gelegerd.

Terwijl het 2de en het 3de bataillon van de Nethe terugweken, had de Kolonel **MONHEMIUS**, die bij Boom niet verontrust was geworden, zich op marsch begeven naar Antwerpen. In den morgen van den 22sten nam hij stelling zuidwaarts van de voorstad Kiel, bij het punt waar de straatwegen naar Boom en St. Bernard zich scheiden, zijne posten links uitbreidende tot bij Berchem — het hoofdkwartier van den opperbevelhebber der Infanterie van het leger, den Generaal **CORT-HEULIGERS**. Dat dorp was

toenmaals door een regiment Kurassiers met eene halve batterij bezet. Behalve deze en de vroeger vermelde troepen van SAXEN-WEIMAR, stonden voorwaarts van Antwerpen nog slechts twee, gedeeltelijk uit Zuid-Nederlanders bestaande, bataillons, die met een zwak regiment kavalerie en eene halve rijdende batterij het dorp Borgerhout bezet hielden, terwijl te Borsbeek nog een paar eskadrons Lansiers waren geplaatst. Op dit tijdstip breidden enkele afdeelingen zich reeds tot voorbij Turnhout, en tot aan Zundert en Rijsbergen uit, maar het gros van het leger hield zich toch nog in de meer onmiddellijke nabijheid van Antwerpen op.

De Belgen, de rivier op verschillende punten overgegaan zijnde, lieten spoedig weder van zich hooren. In den nacht van 22 op 23 October maakten zij zich meester van St. Bernard, dat slechts door eene zwakke, grootendeels uit Zuid-Nederlanders bestaande, troepen-afdeeling was bezet. Vreezende dat zij nu dadelijk naar Berchem zouden oprukken, en die plaats niet genoegzaam beveiligd achtende, zond de Generaal CORT-HEILIGERS nog in dienzelfden nacht aan den Kolonel ELMAEL bevel, met 400 man infanterie en een half eskadron Lansiers naar den straatweg op te rukken, die van St. Bernard naar Antwerpen voert. De grootste helft van het flankbataillon moest dus tegen het aanbreken van den morgen weder op marsch. Het detachement zwierf den geheelen dag rond, maar kreeg geen vijand te zien. Tegen den avond begaf de Kolonel ELMAEL zich naar Berchem. Daar ontving hij bevel, het achtergebleven gedeelte van het flankbataillon bij zich aan te trekken, en voorts in Antwerpen nachtverblijf te gaan houden. Hij werd daar spoedig door zijne beide andere bataillons gevolgd.

Een besluit des Konings had aan de Zuid-Nederlanders die zich nog in het leger bevonden, een eervol ontslag uit de dienst toegezegd. De zifting, welke dien ten gevolge moest plaats hebben, nam den 23sten October een aanvang. Alle korpsen, welke of geheel of voor een groot gedeelte uit Belgen bestonden, werden toen, zoo niet volkomen opgelost, dan toch in een' toestand van volslagen verlamming gebragt. Het werd daarom noodzakelijk geacht, de troepen die thans nog voorwaarts van Antwerpen zich ophielden, onder de muren der stad te doen terug gaan, en ze voor een gedeelte zelfs daar binnen te brengen. De brigade van SAXEN-WEIMAR, thans bij afwezigheid van den Hertog en de op hem volgende hooge bevelhebbers, door den Kolonel op non-activiteit SPRENGER gekommandeerd, verliet nu hare stelling bij Bouchaut, waarin ze tot tweemaal toe door NIELLON met eene veel sterkere magt was aangevallen, en loste zich op. Een bataillon van de Negende Afdeeling moest met twee stukken het dorp Kiel bezetten, dat door den Kolonel MONHEMIUS, die bevel had binnen Antwerpen te rukken, verlaten werd. De twee andere bataillons dier Afdeeling kwamen, met zes stukken geschut en een regiment Lansiers, te Berchem. Borgerhout bleef bezet door twee bataillons (het Instructie-bataillon en het flankbataillon der Dertiende Afdeeling), terwijl één bataillon tusschen de genoemde dorpen zich opstelde. De Majoor VAN AERSSEN eindelijk rukte in den nacht van 23 op 24 October binnen de vesting, waar de 4de kompagnie, die een paar dagen te voren uit Rumpst was teruggetrokken, zich weder bij hem aansloot.

De opstandelingen drongen intusschen langs alle wegen voorwaarts. De benden van MELLINET, dezelfden die bij

Waelhem hadden gestreden, waren den 22sten opgerukt naar Contich. Van daar uit had, den volgenden morgen, bij het aanbreken van den dag, een troep van veertig à vijftig man getracht de vooruitgeschovene posten van het 2de bataillon, die tot in het bosch bij Contich stonden, te overrompelen. Maar de 2de Luitenant **WEIER** die hier het bevel voerde, had zijne manschappen — hoewel met moeite, want het was de tweede nacht dat zij niet sliepen — goed wakker weten te houden, en toen de Belgen naderden, waren zij dadelijk door eenige kogels begroet geworden. Er was toen nog een paar uren getirailleerd; maar ten laatste waren de Sergeant **HENDRIKS**, de Korporaal **HEINO** en nog een tien- of twaalfstal vrijwilligers, op de aanvallers losgegaan en hadden ze verjaagd tot bij Contich. Tegen den avond was er door de Belgen op den straatweg eenig geschut in batterij gebragt, wat echter aan het bataillon, dat geen vuren aan had, niet het minste nadeel had toegebragt. Kort daarna had het 2de bataillon bevel ontvangen op Antwerpen terug te gaan.

Eenigen tijd na den aftogt der onzen zette **MELLINET** zich in beweging. Bij Vieux-Dieu, het punt waar de wegen van Waelhem en Lier zich ontmoetten, vereenigde hij zich met de benden van **NIELLOŃ**, en in den morgen van den 24sten trok de geheele vereenigde magt, denkelyk eene 6 à 8000 man tellende met 6 of 8 stukken geschut, ten aanval op tegen Berchem. Maar daar stonden twee bataillons van de Negende Afdeeling, die in last hadden dat dorp te verdedigen. Ondersteund door eene sectie artillerie, hielden deze zich langen tijd in het voorgelegene terrein staande; later werden zij teruggedrongen; maar alle pogingen der Belgen om het dorp zelf te vermeesteren, mislukten. Den volgenden

morgen werd een van de beide bataillons, die hier gestreden hadden, binnen de vesting getrokken, het andere op het Kerkhof van Berchem in reserve geplaatst. Aan de Zevende Afdeeling kwam nu de beurt om die stelling te verdedigen.

De bataillons van ELJMAEL die, in den nacht van 23 op 24 October, achtereenvolgens binnen Antwerpen waren gekomen, hadden daar weinig vergoeding gevonden voor de tot hiertoe geleden ontberingen. Voedsel was hun, het gewone ration brood uitgezonderd, niet verstrekt geworden, en rust..... Het flankbataillon had den eersten nacht van zijn verblijf in de stad, in de gangen van het met troepen opgeproppte Arsenaal, op de bloote steenen, zonder eene enkele bos stroo, moeten doorbrengen. Den volgenden dag was het in de Facons-kazerne gehuisvest geworden, en daar had de troep het maar weinig beter gehad. De beide andere bataillons was het eveneens gegaan, en die hadden daarenboven reeds 's avonds van den 24sten met andere troepen de wallen moeten bezetten, zoowel om het Antwerpsche gepeupel, dat reeds zeer onrustig begon te worden, daar af te houden, als om, zoo noodig, de afdeelingen die zich buiten bevonden, op te nemen. In den nacht van den 25sten was echter aan het 2de en aan het 3de bataillon bevel gezonden, het gedeelte der Negende Afdeeling dat Berchem bezet hield, te gaan aflossen, en toen de Belgen in den morgen die daarop volgde, andermaal ten aanval oprukten, toen vonden zij de soldaten der Zevende Afdeeling hen wachtende ten strijd.

De dag was reeds lang aangebroken, toen de opstandelingen in eene dichte massa, voorafgegaan van enkele tirailleurs, ten aanval kwamen opdagen. Die den eersten schok hadden

te weerstaan, waren de soldaten van het flankbataillon. De Kapitein VAN TOL, die hier hoofdzakelijk de verdediging bestuurde, had zijne 1ste kompagnie op en bij den steenweg naar Brussel, welke de positie nagenoeg in de midden doorsneed, stelling doen nemen. Enkele van zijne manschappen waren op den weg in eene doorsnijding geplaatst, waarachter, door eene lage borstwering gedekt, twee stukken stonden; de overigen hadden zich regts en links daarvan opgesteld. De 2de kompagnie (Kapitein: WESTENBERG) vormde den uitersten regtervleugel, terwijl de rest van het bataillon zich voor een gedeelte achter de 1ste kompagnie, voor een gedeelte links daarvan bevond. Het 2de bataillon stond in en voor het dorp. Het meerendeel der troepen in de eerste linie had zich „en tirailleur” opgelost, waartoe het vrij bedekte terrein een gunstige gelegenheid aanbood. — VAN TOL, den vijand ziende naderen, beval nogmaals zijne soldaten aan, toch vooral niet te vuren, vóór dat zij zoo goed als zeker waren van hun schot. Die aanbeveling werd door zijne flankeurs voortreffelijk nagekomen. Toen de aanrukende kolonne goed onder bereik van het geschutvuur was gekomen, liet eerst de 2de luitenant WAGNER, die hier over de sectie-artillerie het bevel voerde, zijne beide stukken losbranden. Dat gaf reeds niet weinig verwarring; maar de kolonne rukte toch voorwaarts. Nu echter werd zij van alle zijden door een goed gerigt geweervuur bestookt, en dat deed — wij laten hier de woorden van een' ooggetuige volgen — „deed zulk een overheerlijk effekt en dat volkje zoodanig culbuteren, dat zij op dit punt geen ernstigen aanval meer hebben durven ondernemen.”

Met zooveel te meer onstuimigheid drongen nu evenwel de opstandelingen op andere punten aan, terwijl in het

front de 1ste kompagnie door een onafgebroken tirailleur-gevecht werd bezig gehouden. Tevens trachtten zij, eenig geschut in werking gebragt hebbende, het dorp in brand te schieten, om zodoende de onzen tot het verlaten der stelling te nopen. Maar van hunne granaten sprongen de meesten niet, en die sprongen deden weinig nadeel; en hunne pogingen om zijwaarts van den straatweg door te breken, stuitten af op den kloeken wederstand van de soldaten van het flankbataillon. Op den regtervleugel stond echter de kans meer dan eens uiterst hagchelijk. De 2de kompagnie had hier, zoo als door enkele gevangenen vernomen werd, met het korps van CHASTELER te doen, grootendeels bestaande uit Jagers van beroep, waaronder zich uitmuntende schutters bevonden. In en achter eene rij arbeiders-woningen geplaatst die zich te dier hoogte bevond, onderhielden zij van daar een moorddadig vuur op onze troepen, die echter eveneens, in een paar houten molens en de kleine dijken die hier ter afscheiding van de verschillende stukken bouwland werden aangetroffen, geschikte middelen tot dekking vonden. Zij zouden echter op den duur den strijd niet hebben kunnen volhouden, indien hun niet bij wijlen uit de tweede linie versterking ware geworden. Zoo hadden de Belgen, het was nog in den voormiddag, de tirailleurs van de 2de kompagnie reeds een heel eind doen teruggaan, toen nog juist te goeder ure om te beletten dat de voorste der molens verloren ging, de 2de Luitenant GROND, van de Negende Afdeeling, aan het hoofd van eene vijftig man vooruitgezonden, op de plaats des gevechts verscheen. Het gelukte hem onopgemerkt een dijkje, zijwaarts van den molen gelegen, te bereiken, van waar men een vrij en zeker schot had op den aanrukkenden vijand. Op

den rechterflank, op korten afstand, door een krachtig geweer vuur bestookt en te gelijk in front beschoten, was hij dan ook spoedig tot den terugtocht genoodzaakt, en die geschiedde met zooveel overhaasting dat de meeste gekwetsen, ja zelfs de aanvoerder, zekere Kapitein **FRANCK**, die doodelijk in de borst getroffen was, in onze handen werden achtergelaten. Iets later gelukte het den opstandelingen werkelijk de eerste linie te doorbreken. De Kolonel **EIJMAEL**, de 2de compagnie regts en links ziende uitwijken, zond dadelijk ter hare ondersteuning een detachement vooruit van het 2de bataillon onder bevel van den Luitenant **WEIER**. Maar de Kapitein **VAN TOL** heeft insgelijks het gevaar bemerkt. Hij stelt zich aan het hoofd van een gedeelte van het flankbataillon door hem in reserve gehouden, en rukt met den looppas op den vijand los. En deze aanval geschiedde met zoo veel kracht, dat de Belgen geen oogenblik stand konden houden, en dat zij reeds in vollen aftogt waren, toen **WEIER** aankwam. Hij moest zich dus vergenoegen met hen een eindwegs te vervolgen en hun eenige kogels achterna te zenden. — Het moet bij deze gelegenheid zijn geweest dat de Graaf **FREDERIK DE MERODE**, de jongste der drie broeders, die toenmaals dat geslacht, het oudste, rijkste en meest geachte van België, vertegenwoordigden, als eenvoudig vrijwilliger strijdende in de rijen zijner landgenooten, het leven liet voor de zaak van België's vrijheid.

Het gevecht werd sedert met tusschenpoozen tot ver in den avond voortgezet. De flankeurs der Zevende Afdeeling, hoewel zij den ganschen dag op een stuk droog brood moesten teeren, betoonden zich zoo uiterst gewillig, zoo onvermoeid, zoo moedig, dat hunne officieren hen niet genoeg roemen konden; zelfs de enkele Belgen die zich daar

onder bevonden, plaatsvervangers van dit jaar, deden zeer goed hun' pligt: 's avonds echter bij het binnenrukken van Antwerpen volgden ook zij het voorbeeld van de meesten hunner landgenooten en verlieten zij hunne vanen. Hoe groot voor het overige de verliezen geweest zijn, is niet met juistheid, zelfs niet eens in het ruwe, op te geven. De sectie artillerie had twee dooden en een paar gekwetsten, en bij de 1ste kompagnie waren elf man buiten gevecht gesteld. De kompagnie van WESTENBERG heeft denkelijk meer verloren; maar de andere kompagnieën hadden minder geleden. Om zich eenigzins te verkwikken kreeg de troep 's avonds uit de stad eenig gekookt eten; en hoewel dat reeds lang te voren gereed gemaakt en dus steenkoud was, kwam het echter der hongerige magen van onze soldaten zeer wel te stade. Een paar uren later ontving de Kolonel EIJMAEL bevel, met zijne beide bataillons binnen Antwerpen te rukken; gelijk bevel ontvingen de overige korpsen die nog buiten Antwerpen stonden. Onder een hevigen stortregen rukten de laatste overblijfselen van het leger te velde binnen de vesting, die zoodoende eene magt van ruim 11,000 man infanterie met eene vijf honderd Lansiers en twee of drie batterijen binnen hare muren vereenigd zag.

De troepen die in den voornacht van den 25sten October binnen Antwerpen kwamen, werden voor een gedeelte op de wallen geplaatst, voor een gedeelte in de Citadel, het Arsenaal en andere gebouwen gelegerd. De Kolonel EIJMAEL betrok met het flankbataillon de Facons-kazerne; het 2de bataillon kwam in een gebouw bij het bassin. In dat gebouw, gelijk in die kazerne, vonden de troepen, onder gewoonte, weder niets als wat vuil, belegen stroo, en zoo bragten zij daar, doornat als ze waren, een niet zeer

aangenamen nacht door. Het bataillon van den Kolonel **MONHEMUS** had in den achtermiddag van dienzelfden dag, na eenige uren ingerukt te zijn geweest om te eten, weder de wal bezet en stelling genomen tusschen de Roode- en Borgerhoutsche poorten. Het was er nog slechter aan toe dan de beide andere bataillons — want het stond daar, in een guren, regenachtigen October-nacht, zonder bedekking, en zonder ander middel van verwarming dan een paar magere vuren, door uitgerukte palissaden onderhouden.

In Antwerpen zelf begon intusschen de geest des oproers zich krachtig te verheffen. Tot nu toe had de tegenwoordigheid van de aanzienlijke troepenmagt welke zich in en bij hunne stad bevond, de Antwerpenaren in toom gehouden; maar toen zij het eene korps voor, het andere na, naar Holland zagen aftrekken; toen zij de voorsteden door de onzen ontruimd en hunne vrienden en broeders gewapend voor de poorten zagen, toen begonnen ook zij zich gereed te maken om het hunne toe te brengen tot de onafhankelijkheid van hun geboorteland. De nacht dien de Nederlandsche troepen gebruikten om zich zooveel mogelijk te herstellen van de ondergane vermoeyenissen, werd door de hoofden der bewegingspartij besteed om overal en door alle middelen het smeulende vuur des oproers aan te blazen; en toen de morgen van den 26sten aanbrak, toen was het zeker dat die dag niet voorbij zou gaan, of Antwerpen zou aan Brussel kunnen berigten, dat het den strijd tegen de Hollanders geopend had.

't Zal ruim acht ure zijn geweest in den morgen van den 26sten October van het jaar 1830, toen het Antwerpsch gepeupel de vijandelijkheden begon met het plunderen van een vaartuig met wapenen geladen, dat aan de

kade gereed lag om naar Holland te vertrekken. Een paar uren later barstte het oproer uit in het door de heffe des volks bewoonde St. Andries-kwartier, en vielen daar de eerste schoten. Talrijke gewapende benden verspreidden zich toen van uit dat gedeelte der stad in de overige wijken, om ook daar alles in beweging te brengen. De overal verspreide schildwachten en kleine posten werden aangevallen, ontwapend, mishandeld; en in de Kerkstraat bij de St. Andriesplaats kwam het voor 't eerst tot een gevecht tusschen de opstandelingen en een detachement Infanterie, van de Citadel afgezonden. Weinig tijds daarna vertoonde zich eene gewapende troep van eenige honderd man op de groote markt, met het doel om zich meester te maken van de hoofdwacht, die door eene 40 of 50 soldaten van de Zevende Afdeeling — allen behorende tot het reserve-bataillon en tot aanvulling der veldbataillons afgezonden — was bezet. Maar op hetzelfde oogenblik verscheen de dappere Hertog van SAXEN-WEIMAR aan het hoofd van het 2de bataillon der Negende Afdeeling, waarmede hij uit het kasteel was opgerukt. De verschijning van dien bevelhebber, wiens naam reeds gevreesd was bij de Belgen, de korte en kernachtige woorden, die hij tot de oproerlingen rigtte — „weg canaille, of ik laat vuren” — het gezicht van een paar pelotons die met gespannen hanen gereed stonden los te branden — dat alles maakte op de Antwerpenaren, hoe zij ook jouwden en scholden, zulk een' indruk, dat zij langzaam aan terug gingen en zich verspreidden. De Hertog trok daarop met twee kompagnïën naar het paleis, twee anderen op de markt achterlatende, onder bevel van den Kapitein-Adjudant VAN DE KASTEEL. Deze liet nu alle toegangen bezetten, en nam met het overige van zijn

detachement stelling tegenover het stadhuis, hebbende voorwaarts en links van zich de hoofdwacht, en regts de wacht der Pompiers.

Van de eene wijk tot de andere overslaande, groeide intusschen het oproer tot een' opstand aan; en weinige uren nadat de eerste benden het kwartier van St. Andries waren uitgetrokken, werden de soldaten op de wallen en de soldaten in de stad, bedreigd van alle zijden — bedreigd van uit de huizen, waarvan de onderste verdiepingen gesloten, de bovenste met gewapenden opgevuld waren, bedreigd van uit de straten, waar, soms door barrikaden gedekt, gansche troepen van muiters zich ophielden. Maar de wallen waren nog te goed bezet, dan dat men daar veel van de opstandelingen zou te vreezen hebben. Aan de Roodepoort stond het flankbataillon der Vijfde Afdeeling, eene kompagnie links detacheerende naar de Slijkpoort. Het gedeelte der wal tusschen de Roode en Burgerhoutsche poorten werd verdedigd door den Kolonel **MONHEMIUS** met de zijnen. Regts van dezen, zich uitbreidende tot aan de Mechelsche poort, bevond zich, sedert het middaguur, het 2de bataillon der Zevende Afdeeling, of liever drie kompagnïen daarvan, zijnde die van den Kapitein **PATERNOSTRE DU MONTLION**, gedetacheerd op Montebello. Een bataillon der Negende Afdeeling bezette de Mechelsche poort, en kwam regts in verband met de posten van de Citadel aan de Bagijnepoort.

Van hoe groot gewigt de vermeerstering van eene der poorten nu ook voor de Antwerpenaren was, durfden zij echter aanvankelijk geen krachtigen aanval wagen. Alles bepaalde zich, in de eerste helft van den dag, tot het wisselen van eenige schoten; waarbij geene der beide par-

tijen eenig belangrijk verlies ondervond. En ook de opstandelingen van buiten vergenoegden zich met nu en dan te vuren op wat zich boven de borstwering vertoonde. Niet sterk genoeg om zich met geweld den intogt te banen in de stad, wachtten zij geduldig tot dat de Antwerpenaren de poorten voor hen zouden openen: het binnentrekken zou dan gemakkelijk wezen, want, behalve aan de Slijkpoort, waren alle bruggen blijven bestaan. Niet dat er geene pogingen waren aangewend om die te vernielen; want in den nacht van den 25 op 26 October was een detachement Mineurs tot dat einde uit de Citadel afgezonden. Dat detachement had echter door den tegenstand der opstandelingen zijne taak niet kunnen volbrengen.

Grooter dan voor de troepen op de wallen, was het gevaar voor die in de stad waren opgesteld. Zij hadden zich voor het meerendeel op de groote pleinen, de markt, de Place de Meir, de Place Verte, zamen getrokken. Tot omstreeks twee ure in den namiddag bleven zij daar genoegzaam ongemoeid; maar toen kwamen de Belgen van alle kanten opzetten, en, razende en tierende, begonnen zij van achter barrikaden, bij de uitgangen der straten opgeworpen, op de onzen te vuren. Bij de markt vooral drongen talrijke benden zich te zamen, en de troepen, hier geplaatst, hadden weldra van alle zijden een hevig geweervuur door te staan. Te vergeefs liet de Kapitein VAN DE KASTEEL eenige der beste schutters op de hoeken der straten post vatten: het vuur der oproerlingen werd daardoor geen oogenblik tot zwijgen gebragt, en enkele hunner waagden het zelfs van achter hunne barrikaden te komen, om zoodoende met meer zekerheid hun schot te kunnen aanbrengegen. Weldra kwam er nu ook beweging in de huizen, die

tot nu toe gesloten waren gebleven. De vensters en dakhaken werden geopend, en overal vertoonden zich de trompen van geweren op de onzen gerigt. Toen deed VAN DE KASTEELLE beproeven om de straat vrij te krijgen die naar de kade voerde, waar langs hij hoopte op de Citadel te kunnen terugtrekken. Te vergeefs. Die straat stond vol met gewapenden, en de eersten die er zich in waagden, kostte die roekeloosheid het leven. Een oogenblik later zonk VAN DE KASTEELLE doodelijk getroffen ineen; en ter zelfder tijd stormde eene muiaterbende, onder woest getier een groot vaandel dat voor haar uitgedragen werd, volgende, op de twee kompagniën der Negende Afdeeling los. Hun vuur hield de woestelingen een oogenblik tegen en bragt hen zelfs aan 't wankelen; maar uit de huizen werd met verdubbelde hevigheid geschoten, maar uit de Pompiers-wacht regende het kogels, en uit de bovenste zalen van het stadhuis, waarin de schutterij zich gevestigd had, knetterde op eenmaal een salvo, dat velen wegnam uit de gelederen: de oproerlingen stormden weër voorwaarts en de soldaten der Negende Afdeeling, van alle zijden beschoten, zochten in verwarring zich te redden binnen de hoofdwacht.

Het detachement van de Zevende Afdeeling dat zich hier op wacht bevond, stond onder de bevelen van den 2den Luitenant SELJFFARDT, van het 1ste bataillon, die de plaats had moeten innemen van den eigenlijken Kommandant, de Kapitein BEAUJOZ, een Mechelaar van geboorte, die tot de partij van zijne landgenooten was overgegaan. Met zijne manschappen voor het wachthuis stelling genomen hebbende, kostte het SELJFFARDT niet weinig moeite te verhinderen, dat zij door de soldaten der Negende Afdeeling in hunne vlugt werden medegesleept, en nog meerdere moeite kostte

het om zijn front zooveel vrij te krijgen, dat hij op de aanrukkende bende vuur kon doen geven. Maar het gelukte toch; en toen de aanvallers tot in de nabijheid der wacht gekomen waren, zagen zij zich door een goed aangebragt salvo in hunne vaart gestuit. Die niet verwachte ontvangst doet hen een oogenblik aarzelen: spoedig echter dringen zij weder voorwaarts. En weder treft een salvo in hunne gelederen, en weder deinzen zij terug. Maar zij komen ten derde male aangestormd en op hetzelfde oogenblik werpt een kogel, die in het been hem treft, den braven SELJFFARDT ter neder. — Zijne soldaten, hun' aanvoerder missende, verliezen nu alle beradenheid, en ook zij zoeken in het wachthuis hun behoud. De opstandelingen, op korten afstand halt houdende, rigten toen op de openingen van dat gebouw een hevig vuur. Dat vuur wordt wel beantwoord; maar in de dicht opeengedrongene massa vindt elke kogel zijn slagtoffer, en weldra is de grond met bloed geverwd en met dooden en gekwesten bedekt. Aan dat moordtooneel moest een einde gemaakt worden. De officieren, SELJFFARDT vooral en de insgelijks gekwetste 2de Luitenant GROND, die tot het detachement van VAN DE KASTEEL behoorde, sporen hunne manschappen aan om zich met de wapenen in de vuist een doortogt te banen. Helaas! zij waren daartoe niet te bewegen. Zij willen liever, de ongelukkigen, zich op genade en ongenade aan de muiters overgeven. Zij werpen hunne geweren naar buiten, en leveren zich weerloos in de handen hunner vijanden. In de eerste verwarring gelukte het nog aan enkelen om zich te redden, maar drie van de vier officieren en het meerendeel der manschappen werden gevangen genomen. Aan mishandeling ontbrak het natuurlijk niet. Zelfs diegenen welke, gewond, in het

wachthuis hadden moeten achterblijven, kwamen daarvan niet vrij; en toen de opstandelingen, door den tegenstand verbitterd, woedend binnenstormden, de dooden plunderende en de nog levenden met den dood bedreigende, — toen gelukte het aan de meer welgezinden slechts met de grootste moeite, om die woestelingen van grooter gruwelen af te houden, en de gekwetsten, en daaronder ook **SELVFARDT**, uit hunne handen te redden.

Terwijl zoo sinds verscheidene uren de Hollandsche soldaten, hier beleedigd en mishandeld, daar beschoten, gevangen genomen en uitgeplunderd werden, was de Luitenant-Generaal **DAVID HENDRIK BARON CHASSÉ**, opperbevelhebber van al de troepen in Antwerpen en op de Citadel en van Zijner Majesteits Zeemagt op de Schelde, nog vrij in het onzekere omtrent hetgeen hem te verrigten stond. Het is hier niet de plaats om te onderzoeken, welke maatregelen die bevelhebber reeds vroeger had behooren te nemen. Maar het zal misschien niet ondienstig zijn te doen opmerken, dat de onverklaarbare handelwijze om in den vroegen morgen van den 26sten, de Grenadiers, de Jagers, nog andere Infanterie, te zamen ruim 3000 man, en genoegzaam al de Kavalerie met het nog aanwezige veldgeschut, naar Holland te doen vertrekken, de magt waarover **CHASSÉ** beschikken kon te veel verzwakt had om, terwijl de Citadel, de wallen en de poorten voldoende bezet moesten worden, den opstand in de straten zelve te bekampen. Elke strijd waaraan men in de stad zich blootstelde, was eene opoffering van de troepen daarvoor gebruikt, en daarom hadden, dadelijk bij het begin der vijandelijkheden, alle detachementen die in Antwerpen waren opgesteld, teruggetrokken moeten worden binnen de Citadel en binnen het

Arsenaal. Intusschen, dat was niet geschied. Men had die detachementen op de pleinen, in de straten en in verschillende kleine gebouwen verspreid gelaten, en daar hadden zij ten doel gestaan aan de mishandelingen en aan de kogels van eene bandelooze bevolking. Om den hoon der Hollandsche uniform aangedaan, te wreken, om de stad tot onderwerping te brengen, bleef er thans nog slechts één middel over: een bombardement, een bombardement zonder genade. Het eenvoudig gezond verstand gaf dat in, het in den oorlog aangenomene regt van wedervergelding billijkte het en het eergevoel schreef het voor. En wij weten niet wat er zich tegen verzette. Maar dat weten wij, een rapport in die dagen openbaar gemaakt,¹ leert het ons, dat de Generaal CHASSÉ slechts weinige schoten op de huizen van het kwartier St. Andries, alsmede op een' toegang van de Citadel, waar eene ontmoeting met de muiters plaats had, liet doen, doch alleen om vrees in te boezemen! Hoe veel vrees daardoor ingeboezemd zou worden, kon men reeds vooraf bepalen, en hoe veel vrees daardoor ingeboezemd is, leert ons al het gebeurde op dezen zes-en-twintigsten October-dag.

De zwakke, onverstandige handelwijze van den opperbevelhebber deed de vermetelheid der opstandelingen toenemen. Na eerst de pleinen en straten van troepen te hebben gezuiverd, begonnen zij nu ook aanstalten te maken om die welke nog hier en daar in enkele gebouwen der stad waren opgesteld, zoo als het detachement van het reserve-bataillon, het flankbataillon der Zevende Afdeeling en anderen, daaruit te verdrijven. Omstreeks drie ure begonnen zij aan de

---

1) Staats-Courant van 1 November 1830.

Facons-kazerne de straat op te breken en van achter de dekkende voorwerpen in den omtrek, op de vensters en dakopeningen te vuren. De Kolonel EIJMAEL, die zich bij het flankbataillon bevond, trof dadelijk de noodige verdedigingsmaatregelen. Hij liet de buitendeuren goed verzekeren, splitste den troep in verscheidene gedeelten, die elk een afzonderlijk vak van het gebouw ter verdediging kregen en deed voorts enkele manschappen, goede schutters, op die punten post vatten, van waar zij het best op de oproerlingen konden vuren die aan de barrikade werkten. Vurende en weder vurende, verliep zoo nagenoeg een uur. In dat tijdsbestek was in de stad, waar men nu ook op het stadhuis de driekleurige oproervlag geheeschen had, de opgewondenheid hand over hand toegenomen, en nieuwe benden, van de groote verzamelplaatsen van het gepeupel uitgaande, waren de benden komen versterken en aanwakkeren die de kazerne hielden ingesloten. Het flankbataillon scheen weldra een harden strijd te zullen moeten voeren. Maar wie komt daar aangelopen, daar ginds in die straat, van waar juist het volk is weggetrokken? Wie is die officier, die zich zonder geleide, slechts met de bloote degen in de hand, in Antwerpen durft wagen? Het is de Kolonel MONHEMIUS, de kommandant van het 1ste bataillon. Hij komt aan EIJMAEL berigten dat het flankbataillon van de Vijfde Afdeling, en waarlijk het berigt was belangrijk genoeg om er iets voor te wagen, zijne stelling aan de Roode poort verlaten en voorwaarts van die poort post gevat heeft. EIJMAEL, het gewigt van dat punt inziende, besluit dadelijk, op eigen gezag, naar de wal op te rukken. Het bataillon wordt op het binnenplein der kazerne in kolonne

gesteld, en trekt met slaande trom naar buiten. Aan eene troep van ruim 650 man, meest alle groote, flinke kerels, in de volmaakste orde daar komende aangerukt, durfden de opstandelingen zich niet wagen. Zij stoven uit een, en het flankbataillon bereikte de wal, zonder dat het een schot had behoeven te doen. Het vond daar echter geen spoor van het bataillon der Vijfde Afdeeling, want dat was intusschen weggetrokken naar de zijde van Bergen-op-Zoom. **ELJMAEL** doet nu dadelijk de poort, benevens de nabijgelegene Paardenmarkt en de daarop uitlopende straten bezetten, eene sectie boven op de poort plaatsende om den vijand buiten gade te slaan. Het gepeupel had de flankeurs echter gevolgd, en begon dadelijk weder barrikaden op te werpen, van waar achter zij weder hun vuur openden. De voorzorg door **ELJMAEL** genomen om niet alleen de wal, maar ook de nabijgelegene straten te bezetten, was echter oorzaak dat de oproerlingen zich moeilijk in de huizen nestelen konden: daardoor werd het flankbataillon voor vele verliezen gespaard, en zoo had het, toen de avond viel, dan ook nog slechts vier gekwetsten te betreuren.

Bij de overige troepen waren de verliezen aanzienlijker. Evenwel gelukte het den opstandelingen nergens eenig voordeel te behalen of vasten voet te krijgen op de wal. De onzen hun vuur rigtende op de vensters, of zich wagende aan den ingang der straten, en dan van achter de hoeken der huizen vurende, hielden hen voortdurend in ontzag. Aan de Mechelsche poort was het gevecht het hevigst, en het bataillon der Negende Afdeeling dat zich daar bevond, had in den loop van den namiddag herhaalde aanvallen te verduren. Zij werden echter allen afgeslagen, en toen de avond viel was de geheele wal nog in het bezit der Hol-

landers, op een klein gedeelte na, aan de Slijkpoort. Toen namelijk het flankbataillon der Vijfde Afdeeling de stad verliet, was natuurlijk ook de kompagnie welke die poort verdedigde, van daar vertrokken. De Antwerpenaren hadden die dadelijk bezet, en toen EIJMAEL de Roodepoort bereikte, was de Slijkpoort reeds in handen der opstandelingen.

De nacht die gewoonlijk aan de gevechten een einde maakt, deed den strijd niet ophouden die hier bij de poorten en wallen van Antwerpen werd gevoerd. En nu vooral werd van de zijde der troepen de grootste inspanning, de grootste waakzaamheid gevorderd. Hoe ligt kon het den vijand gelukken, begunstigd door de duisternis, zich ergens op de wal te nestelen. Hoe moeilijk zou hij dan te verdrijven zijn; en gelukte dat niet, wat werd er dan van den terugtogt naar de Citadel, die toch eenmaal moest plaats hebben? De vrees van afgesneden te worden, hield dan ook bij de Zevende Afdeeling elk oor en elk oog open, en deed met gespannen aandacht luisteren naar elk berigt, dat van de zijde der Mechelsche poort, waar de strijd nog altijd het hevigst was, werd aangebragt.

Daar komt op eenmaal de Luitenant HORION DE CORBIJ, met een geleide naar de Citadel gezonden om bevelen te vragen, alléén terug, de tijding medebrennende, dat de opstandelingen meester zijn van de Mechelsche poort. Hij had daar eensklaps, op korten afstand, een hevig geweer- vuur gekregen, verscheidene van zijne manschappen waren daardoor buiten gevecht gesteld, en de overigen, als door een panischen schrik bevangen, waren weggevloden in alle rigtingen. De Majoor van AERSSEN zond dadelijk een officier, de Luitenant DE PETIT, naar den Kolonel EIJMAEL om hem van het gebeurde te onderrigten. PETIT kwam eenigen tijd

daarna terug met het bevel om op te rukken, en te trachten de gemeenschap te herstellen. Zoo geschiedde; maar het bataillon der Tiende Afdeeling, dat 's avonds in de plaats van het 1ste bataillon der Negende was gekomen, had de Belgen reeds zoodanig in het naauw gebragt, dat een paar salvo's van het voorste peloton der 1ste kompagnie genoegzaam waren om hun het hazenpad te doen kiezen. Zoo althans schijnt de zaak zich hier te hebben toegedragen; maar wij ontveinzen niet dat eene andere lezing het doet voorkomen, alsof de opstandelingen reeds weder van de wal waren verdreven, toen het 2de bataillon aankwam: de twee onder-officieren van het 2de bataillon, die bij deze gelegenheid gekwetst werden, zouden dus hunne wonden aan de kogels van de eigene krijgsmakkers te danken hebben gehad. Wat daarvan zij, de Mechelsche poort bleef in handen der onzen; maar de opstandelingen hadden toch een belangrijk voordeel verkregen. De troepen die onder langs de wal stonden, hadden hen tot hiertoe belet, zich te nestelen in de nabijgelegene huizen. Nu echter — wij vermeenen althans dit hier te moeten plaatsen — waren zij daarin geslaagd. Ze te verdrijven was ondoenlijk, en hoe groote nadeelen uit het bezetten dier huizen voor de onzen konden voortvloeijen, was toen reeds ligtelijk te voorspellen: de volgende dag heeft het maar al te zeer bewezen.

Het berigt van de vermeerstering der Mechelsche poort, had den Kolonel EIJMAEL tot het besluit gebragt, de stad uit te trekken en naar Breda of Bergen-op-Zoom te wijken. Nog voor dat hij eenig nader rapport van VAN AERSSSEN ontvangen had, gaf hij uitvoering aan dat besluit; maar naauw was de linkervleugel van het flankbataillon aan het glacis der vesting gekomen, of de tijding wordt gebragt dat de

Mechelsche poort weder in ons bezit en de gemeenschap met de Citadel hersteld is. **EIJMAEL** laat nu dadelijk weder regts-omkeert maken, en de oude stelling, die gelukkig nog niet door den vijand was ingenomen, wordt weder bezet.

De uren die sedert verliepen, waren bange uren voor den aanvoerder, en bange uren voor de troepen. Toen, tegen middernacht, het wegnemen der dakpannen en het getimmer in de huizen aan de Borgerhoutsche poort, het voornemen der opstandelingen deed kennen om van daar op de onzen te vuren, was de Kapitein **DITT** naar de Citadel gezonden, om te vragen wat er gedaan moest worden, indien dat vuur het houden der stelling soms al te bezwaarlijk mogt maken. **DITT**, door **CHASSÉ** teruggehouden, die eerst de raad van verdediging wilde hooren, was echter niet wedergekeerd. **HORION DE CORBIJ**, die daarna was afgezonden, en na het mislukken zijner eerste poging zich geheel alleen naar het kasteel had gewaagd, kwam evenmin terug. Zoo verkeerde **EIJMAEL** in de grootste onzekerheid omtrent hetgeen hem te verrigten stond, en in de grootste bekommring omtrent de troepen aan zijne zorgen toevertrouwd, van welke zeker, als eenmaal het daglicht zou zijn aangebroken, dure offers zouden gevergd worden. En ook nu reeds was hun toestand verre van benijdenswaardig. Ze zijn koud en guur de nachten van October; koud en guur vooral voor den soldaat die, na dagen achtereen vele vermoeijenissen en ontberingen te hebben geleden, zonder vuur, wakende moet blijven op de wallen van eene vesting. En wanneer dan binnen die vesting de bevolking in vollen opstand is, en het doffe gejoel eener opgewondene volksmenigte in de verte, zich vermengt met het getier van woedende benden in de nabijheid — met

het aanhoudend geklep van de alarmklok — met het sissen der kogels — met het gekerm der gewonden — en de somberheid van den nacht slechts nu en dan verlevendigd wordt door het roode licht van vuurpijlen, als dreigende signalen in het luchtruim opstijgende, dan zijn het waarlijk bange uren, de uren die in zulk een' nacht worden doorleefd. Maar gelukkig zou deze nacht de laatste wezen, die de Hollandsche troepen op de wallen van Antwerpen zouden hebben door te brengen.

't Zal zeven ure zijn geweest in den morgen van den 27sten October, toen aan de hoofdboort der Citadel eene kommissie van notabelen uit de stad zich aanmeldde, gehoor verzoekende bij den opperbevelhebber. Bij den Generaal CHASSÉ toegelaten, deed zij hem, uit naam van een' afgevaardigde van het te Brussel gevestigde Provisionele Gouvernement van België, die zich in Antwerpen bevond, het voorstel om alle vijandelijkheden te doen ophouden, de Belgische troepen in de vesting te laten en de Nederlandsche binnen het kasteel terug te trekken. Eene deputatie zou intusschen naar 's Hage zich begeven, om van den Koning de voorwaarden van ontruiming der Citadel te vernemen. 't Was hard naar voorstellen te moeten luisteren van de opstandelingen; 't was nog harder ze te moeten aannemen. En dat moest toch geschieden: de toestand der troepen die, ontmoedigd, tot den dood toe vermoeid, zich slechts met moeite op de wallen staande hielden, maakte het noodzakelijk in voorwaarden te bewilligen die, hoe krenkend ook, hun althans een veiligen terugtogt verzekerden. De sleutels der poorten werden den afgevaardigde van het Provisionele Gouvernement ter hand gesteld, en de korpsen die de poorten bezet hielden kregen bevel zich

dadelijk over den wal naar het Nieuwe of Maritieme Arse-
naal te begeven. Het was toen bij half acht ure in den
morgen van den 27sten October van het jaar 1830.

Zoo goed de bedoeling was van CHASSÉ, toen hij in de
eischen der opstandelingen toestemde, zoo slecht waren de
maatregelen die ten gevolge daarvan genomen zijn. Wat hielp
het toch of men al een' wapenstilstand trof, wanneer men
aan degenen waarmede ze gesloten was, den tijd niet liet
ze algemeen bekend te maken, en voor de eerbiediging
daarvan zorg te dragen. Toen de troepen de order ontvin-
gen tot den aftogt, was er nog geen half uur sedert het
vertrek der Antwerpsche commissie verlopen. De geslotene
overeenkomst kon dus nog de noodige bekendheid niet heb-
ben; zeker althans was het toen nog niet mogelijk geweest,
de zoo opgewondene benden der opstandelingen daaraan
hunne goedkeuring te doen hechten, en hen tot de eerlijke
naleving daarvan over te halen. Zoo kan het geene verwon-
dering baren, dat de opstandelingen aan de poorten en de
opstandelingen in de huizen bij de wal opgesteld, de af-
trekkende troepen beschouwd hebben als vijanden, die zij
alle mogelijke nadeel mogten toebrengen, en dat de Hol-
landsche krijgsbenden bij hun' togt naar het Arsemaal geens-
zins ongemoeid gebleven zijn. De korpsen, bij en regts van
de Mechelsche poort geplaatst, hebben echter minder te lij-
den gehad, daar op hunnen weg slechts enkele huizen be-
zet waren. Maar de troepen aan gene zijde dier poort op-
gesteld, de drie bataillons der Zevende Afdeeling, hebben
duur moeten boeten voor de onoordeelkundige handelwijze
van Antwerpen's opperbevelhebber.

Naauw toch was de Zevende Afdeeling, met den Kolonel
EIJMAEL aan het hoofd, even voorbij de Borgerhoutsche

poort gekomen, of uit al de huizen die gezigt hadden op den wal, trof een hagelbui van kogels in hare gelederen. Te gelijk drongen de benden van **MELLINET**, **KESSELS** en **NIELLON** door de verlaten poorten de stad binnen. Een gedeelte, zich links wendende, volgde onze troepen, die zoodoende ook in den rug door den vijand werden bedreigd. Maar het flankbataillon marscheerde in de achterhoede. Het hield de opstandelingen zeer goed in ontzag, en zelfs toen deze een veldstukje in batterij bragten en daarmede begonnen te vuren, toen wierpen zich eenige flankeurs met de bajonet op degenen die het bedienden, dreven ze terug en wierpen het stuk van de affuit.

EIJMAEL had intusschen, om het vuur uit de huizen zoo veel mogelijk tegen te gaan, een gedeelte van zijn' troep, de beste schutters, op de borstwering doen plaats nemen, met last om op de vensters en dakopeningen te vuren; terwijl hij eveneens eenige manschappen onder langs den wal deed marscheren, om de opstandelingen in de straten op den wal uitkomende, in bedwang te houden. Door die maatregelen waren de verliezen, hoewel nog aanzienlijk, geringer als anders het geval zou geweest zijn; — maar er begon gebrek aan patronen te ontstaan — enkele manschappen hadden er geen drie meer bij den afmarsch — en het besef van het hulpelooze van zijn' toestand ontam den soldaat, wiens fysieke krachten daarenboven bijna uitgeput waren, schier alle zelfvertrouwen: het werd spoedig moeilijk de troep bedaard te houden, en wanorde te voorkomen. Evenwel, dank zij de pogingen van vele officieren, van den Kolonel **EIJMAEL** inzonderheid, wiens onveranderlijke bedaardheid de beste uitwerking had, bleef tot in de nabijheid van de Mechelsche poort, de orde tamelijk

wel bewaard. Maar daar begon, evenwijdig en dicht bij den walgang een rij huizen, waar de eene geweertromp de andere verdrong; en in het midden daarvan bevond zich een steenen torentje, van schietgaten voorzien, en met gewapenden opgevuld: een schier onvermijdelijke dood dreigde een ieder die het wagen mogt hier door te gaan. Intuschen het moest gewaagd worden. EIJMAEL gelastte dat de pelotons, het eene na het andere, met vrij lange tusschenpoozen en in den looppas, dit gevaarlijke punt zouden voorbij trekken. Maar reeds van de eerste pelotons die den doortogt beproefden, vielen vele manschappen gekwetst ter aarde, en elk dat volgde bragt zijn aandeel bij tot de hoopen van gewonden en stervenden, die zich hier opeen stapelden. Toen kwam de vrees in veler harten, en verloren velen alle beradenheid. Toen ging alle orde verloren; toen drongen de achtersten zich op de voorsten, en in den bonten mengelmoes van menschen die, dooden en gekwetsten vertrappende, daar henen dwarrelde, werden groote leëge vakken gemaakt door de kogels der Belgen. Daar waren er van EIJMAEL's soldaten die meenden, door over de berme te gaan, een veiligen weg gevonden te hebben; maar de glibberige grond deed menigeen uitglijden die, akelig zich verwondende aan de steile muur der escarp, een ellendig einde vond in de modderige gracht; en van de borstwering tuimelde menigeen ter neder, een krijgsmakker medesleepende in zijn' val, en met hem verdwijnende in de diepte. Zoo vermengde zich het gekerm der gewonden met het noodgeschrei der verdrinkenden. Zoo had men den dood aan alle zijden, en geen middel om dien te ontgaan. En menig kostbaar offer werd hier door de Zevende Afdeeling gebragt. Hier viel menig braaf soldaat, die niet liever gewenscht had dan in

't open veld zijn leven tegen de opstandelingen te wagen.

Hier werd de Luitenant VAN ALPHEN ZEEWOLD gekwetst, VAN HEMERT gevangen genomen, VLEUGELS een paard onder het lijf dood geschoten. Hier werd de brave luitenant DE HAAN, de in 1815 gedecoreerde Onder-Adjutant van het Vijfde Militie, doodelijk getroffen, terwijl hij nog terug ging om een paar gekwetsten te redden. Hier eindelijk stierf ook EIJMAEL den dood der braven.

Te midden van een' kogelregen, zonder mantel, en dus door de dikke epauletten kenbaar als een der aanvoerders, was de Kolonel EIJMAEL, toen allen zich verdrongen om die plaats des onheils te ontkomen, rustig blijven staan om door zijn voorbeeld en door zijne woorden, tot orde en bedaardheid aan te sporen. Te vergeefs raadde hem de verdienstvolle en bijzonder met hem bevriende Chirurgijn-Majoor CROISSANT om van daar te gaan: hij wilde blijven tot dat de laatste kompagnie hem voorbij zou zijn getrokken. Hij bleef; maar CROISSANT, geroepen om den Luitenant DE HAAN te verbinden, is naauw van daar, of een kogel, door de heup in het onderlijf dringende, werpt den moedigen, schier overmoedigen, chef ter aarde. Hulpeloos bleef hij liggen: zijne soldaten, door angst gedreven, liepen hem voorbij. Toen riep een der aansnellende officieren: „Kerels, zult ge je Kolonel laten liggen?” en toen keerden eenigen, ondanks den hevigen kogelregen terug, en droegen hem van daar weg op geweren. Een tweede kogel treft hem daarop in de dij, en een andere treft een' zijner dragers — een plaatsvervanger, zekeren HUIJZINK, in den voet, wien echter die wonde niet belette, de hulp van zijn sterken arm aan zijn' Kolonel te leenen. Op eene bank overgebracht, wordt EIJMAEL nu, door een paar officieren vergezeld, naar de

Citadel vervoerd, en daar is de brave aanvoerder, gelijk mede de verdienstelijke DE HAAN, korten tijd daarna bezweken.

Toen eindelijk de Zevende Afdeeling buiten het bereik dier geduchte huizen gekomen was, trachtte MONHEMIUS, die het bevel op zich genomen had, de orde eenigzins te herstellen. Dit zoo tamelijk gelukt zijnde, rukte de Afdeeling naar het kasteel, terwijl de Kapitein VAN TOL met zijne kompagnie naar de Mechelsche poort teruggezonden werd om nog, zoo mogelijk, eenige gekwetsten te redden. MONHEMIUS, bij de Citadel aankomende, kreeg bevel zich op de esplanade, waar zich reeds meerdere troepen bevonden, in kolonne op te stellen, en tirailleurs te plaatsen op de hoeken der straten, waar zich reeds kleine benden der opstandelingen begonnen te vertoonen. De bataillons die hier vereenigd waren, bleven meer dan een uur genoegzaam lijdelijk staan, terwijl van uit de huizen, zoowel op hen als op de Citadel, gevuurd werd. Eindelijk kwam de order om binnen de sterkte te rukken. Maar daar was geene ruimte genoeg; en nu kregen het 2de en 3de bataillon der Zevende Afdeeling bevel zich naar het Arsenaal te begeven, waar reeds het flankbataillon der Negende en de twee bataillons der Dertiende Afdeeling hun' intrek genomen hadden. Daar konden zij, tusschen het opgestapelde constructiehout, een goed heenkomen zoeken; en zoo groot was, en geen wonder waarlijk, de uitputting dier troepen, dat zij, zonder om eten of drinken te denken, zich letterlijk neêr lieten vallen op den grond, waar binnen weinige oogenblikken schier allen in den diepsten slaap gedompeld waren. Hen wachtte een treurig ontwaken.

Toen, het zal omstreeks elf ure zijn geweest, door de

opstandelingen de eerste schoten op de Citadel waren gedaan, had de Generaal CHASSÉ zich eenvoudig bepaald tot het doen uitsteken van eene witte vlag op een der bastions. Spoedig daarop meldden NIELLON en KESSELS zich bij hem aan. Op hunne vraag „wat die witte vlag beduidde,” werd door den Opperbevelhebber geantwoord dat hij daardoor wilde herinneren aan den gesloten wapenstilstand, opdat die geëerbiedigd zoude worden. Maar KESSELS en NIELLON verklaarden van geen' wapenstilstand te weten. Alleen aan hen, de militaire bevelhebbers, kwam het regt toe tot het sluiten eener dergelijke overeenkomst, en die welke met den afgevaardigde van het Provisionele Gouvernement mogt gesloten zijn, was voor hen en hunne troepen, zoo zeiden zij, onwettig en zonder eenige verbindende kracht. Zij beloofden echter zich met dien afgevaardigde omtrent het ophouden der vijandelijkheden te zullen beraden. Tegen een ure ontving daarop CHASSÉ, in plaats van een voorstel tot een' wapenstilstand, een' eisch tot overgave der sterkte; een' eisch in stoutheid en onbeschaamdheid alle denkbeeld te boven gaande. Natuurlijk dat er niet aan gedacht werd dien aan te nemen. Maar het laatste artikel van dat stuk hield in, dat de gestelde voorwaarden als niet gedaan zouden worden beschouwd, bijaldien zij om vier ure niet waren aangenomen, en de Nederlandsche Opperbevelhebber geloofde daaruit te moeten besluiten, dat de vijandelijkheden tot dat uur geschorst moesten blijven. En, wonderlijk, aan die opvatting is hij getrouw gebleven, zelfs toen het maar al te duidelijk bleek, dat niet zoodanig de bedoeling der Belgen was geweest.

Een paar uren hadden de troepen in het Arsenaal rustig daar neder gelegen, toen op de vensters en openingen

daarvan, van uit het Entrepôt en andere hooge gebouwen in den omtrek, die 's morgens onder de oogen van onze troepen door het krijgsvolk van MELLINET waren bezet geworden, een hevig vuur zich opende. Dat vuur kwetste verscheidene manschappen in de bovenkamers gelegerd, maar CRASSÉ had zulke strenge bevelen gegeven van niet te vuren, in welk geval ook, dat de Kolonel SPRENGER, die binnen het Arsenal het bevel voerde, het niet op zich durfde nemen het te laten beantwoorden. Weldra stelden nu de opstandelingen een stuk geschut op tegenover de groote, door de onzen gebarricadeerde poort in de muur, welke het plein voor het Arsenal afscheidt van de esplanade. Een eerste schot vliegt dwars door de poort; een tweede doet die openvliegen. Nu stormen de Belgen naar binnen en omsingelen de gebouwen. Onverwacht gewekt en op die wijze, waren de soldaten daarin gelegerd, die van de Zevende Afdeeling althans, voor het meerendeel tot niets in staat. En al had men de verdediging willen beproeven; de ongelukkige bevelen van den Opperbevelhebber bonden een ieder de handen. De man die het over zich had kunnen verkrijgen, zijne soldaten, twee dagen achtereen, te laten vermoorden in de stad en op de wallen, kon het ook wel over zich verkrijgen ze te laten vermoorden onder zijne oogen. Hij wilde niet dat er teruggevuurd werd, en de Kolonel SPRENGER, voor 't minst geene bloot lijdelijke rol willende spelen, liet herhaalde malen, maar telkens te vergeefs, verzoeken om het vuur der opstandelingen te mogen beantwoorden. Wat bleef er nu anders over, wilde men niet de Belgen zoo de gebouwen zien binnendringen en zich aan hunne moordlust opgeofferd zien, dan te beproeven binnen de Citadel te komen. Aan een ordelijken, ge-

regelden uittogt was echter niet te denken: de soldaten der verschillende korpsen waren allen dooreen gemengd, en in het geheel heerschte zoo schromelijk eene verwarring, dat men besluiten moest bij troepen van vijftig, zestig man naar buiten te rukken. Zoo geschiedde; en de Zevende Afdeeling zou hier zeker weder groote verliezen geleden hebben, indien niet, juist te goeder ure, de Belgen. van eene andere zijde waren aangetast geworden.

Nabij het Arsenaal lag, brandende van begeerte om de Antwerpenaren te tuchtigen, het Nederlandsche eskader van de Schelde. En toen nu de opstandelingen, nadat zij de poort waren binnengedrongen, een hevig geweervuur op eene der kanonneerbooten rigtten, toen liet deze zijn geschut losbranden, en reeds het eerste schot, goed gerigt, deed eene geheele bende uit een stuiven. Dat maakte indruk, en koelde de geestdrift der Belgen niet weinig af. De manschappen die het Arsenaal verlieten hadden nu, wel is waar, een moorddadig geweervuur door te staan, maar de vijand bleef toch op eerbiedigen afstand en liet den doortogt vrij. De eerste vijftig, zestig passen waren de gevaarlijkste, en in die ruimte, waar de kogels zich van alle zijden kruistten, werden velen door het vijandelijk lood getroffen. Daar buiten was men veilig — achter groote op stapel staande schepen en enkele gebouwen, naar de zijde van de Citadel gelegen. Eens te dier hoogte gekomen, werd dan ook dadelijk een aanvang gemaakt met den troep weder eenigszins te verzamelen en te ordenen, en daarbij was het weder de Korporaal HEINO, die aan zijne kameraden het voorbeeld gaf van ijver en onvermoeidheid. Ja, hij waagde zich zelfs nog meer dan eenmaal onder het bereik van het vuur der opstandelingen; om nog enkelen te redden van de

gewonden die daar verlaten lagen op den grond. Eenige soldaten van de Zevende Afdeeling, door een officier van de Tiende, die van de Citadel naar buiten was gekomen, voorafgegaan, maakten zich hier ook nog meester van twee stukken, door de Belgen, die voor het meerendeel naar de kade waren getrokken om de schepen te bestoken, genoegzaam onbewaakt achtergelaten. Zoo rukte de Zevende Afdeeling, toen omstreeks half vier ure, de poterne van het ravelijn Waterpoort voor haar geopend werd, althans niet zonder zegeteekenen het kasteel van Antwerpen binnen. Maar wat vergoeding waren die stukken voor 62 gewonden en 245 dooden en vermisten, waarmede de Afdeeling, op dezen enkelen dag, had geboet voor het onverstand en de zwakheid van Antwerpen's Opperbevelhebber?.....

Kort nadat van de vloot de eerste kogels den opstandelingen waren toegezonden, was eindelijk ook van de Citadel, en nog tegen de begeerte van CHASSÉ, het eerste schot gevallen. Het bombardement dat zich daarmede opende, duurde voort tot laat in den avond, en van af de wallen der Citadel hadden MONHEMIUS en de zijnen de voldoening van dat Antwerpen, waar zij zoo veel geleden hadden, den vlammen ten prooi te zien. Met de opstandelingen werd nog dienzelfden avond een wapenstilstand gesloten van onbepaalden duur, en reeds twee dagen later werden de troepen die op de Citadel gemist konden worden, naar Holland ingescheept. Den 31sten October vertrok het 1ste en den volgenden dag het 2de bataillon der Zevende Afdeeling naar Bergen-op-Zoom. Weinige dagen later waren, behalve de artillerie, de mineurs, en een bataillon van de Tweede Afdeeling (op het Vlaamsche hoofd en de verschillende forten aan de Schelde) als eenige vertegenwoordigers van de

legermagt die in België onder de wapenen had gestaan, nog slechts vijf bataillons op de Citadel aanwezig. Een daarvan heette het flankbataillon van de Zevende Afdeeling Infanterie.

Het eerste bedrijf van den opstand was afgespeeld. De Belgen hadden de Hollandsche troepen den lande uitgedreven, en zich bevrijd van hetgeen zij noemden het Hollandsche juk. Maar die bevrijding was nog geenszins volkomen. De Zuid-Nederlandsche gewesten waren nog niet onafhankelijk: niemand erkende ze nog als zoodanig. en voor Koning WILLEM den eerste, gelijk voor geheel Europa, waren zij nog „de in opstand zijnde gewesten van het Koningrijk der Nederlanden.” Weldra ook zouden de Hollandsche krijgsbenden weder daar binnen rukken. Dan zou het Hollandsche zwaard in de rijen der opstandelingen woeden tot dat de soldaten eener vreemde mogendheid, den Belgen te hulp komende, het Hollandsche leger zouden noodzaken het Belgisch gebied te ontruimen. Alleen van Antwerpen's Citadel, zou dan in België de Nederlandsche vlag nog met fierheid blijven wapperen — blijven wapperen tot dat eene nieuwe wapenmagt van der Belgen bondgenoot, zich legerende voor die sterkte en die veroverende, ook van daar de roemrijke driekleurvaan voor altijd zou doen verdwijnen. Maar, de laatste sterkte door de Hollanders in België bezet gehouden, is slechts als puinhoop overgegaan in de handen van den aanvaller; en zoo heeft de verdediging van de Antwerpsche Citadel een wapenfeit daargesteld, voor eeuwig roemrijk voor de mannen, waaraan die verdediging is toevertrouwd geweest. Onder die braven, 4000 in getal, hebben zich er 700 bevonden, die behoorden tot de Zevende Af-

deeling, te zamen uitmakende het flankbataillon van dat korps. Het bijzonder aandeel van dat bataillon aan den strijd om het bezit der Vijfhoek, verdient dan ook wel eene afzonderlijke beschouwing: voor zooveel die te geven is, zal zij hier eene plaats vinden. Maar niet alleen op de Citadel van Antwerpen, ook bij het leger dat Koning WILLEM de eerste bij zijne tweede poging tot onderwerping der Belgische gewesten daarheen heeft doen oprukken, is de Zevende Afdeling vertegenwoordigd geworden: het 1ste en het 2de bataillon waren daarbij ingedeeld. En hoe gering het deel ook zij geweest door die bataillons aan den tweeden krijg in België genomen, dat deel dient toch, al is het slechts met weinige woorden, hier beschreven te worden. Daartoe willen wij in de eerste plaats overgaan.

Weinige dagen na de ontruiming van Brussel had Koning WILLEM de eerste, eindelijk de grootte inziende van het gevaar dat zijn gezag in de Belgische gewesten bedreigde, twee maatregelen genomen van het hoogste gewigt. Hij had zich gewend tot de groote Europesche Mogendheden, die in 1815 het Koningrijk der Nederlanden hadden gevormd, en van hen de herstelling gevraagd van zijn geschonden gezag in de zuidelijke provinciën; en hij had, om voorbereid te zijn op alle gebeurtenissen, de Noord-Nederlanders opgeroepen tot het aangorden der wapenen. Aan die oproeping was toen met voorbeeldelooze geestdrift gehoor gegeven. De korpsen die tot het leger van Prins FREDERIK hadden behoord, kregen, eenmaal in Noord-Brabant gekomen, door de van alle zijden toestroomende vrijwilligers, spoedig weder een behoorlijk aanzien, en er vormde zich om het staande leger als kern, eene wapenmagt die, met den dag aangroeiende, weldra beloofde een ontzagwekkende sterkte

te zullen hebben. Terwijl nu de gevolmagtigden der Mogendheden, te Londen vergaderd, een ontwerp van schikking zochten vast te stellen tusschen WILLEM den eerste en de opgestane gewesten van zijn rijk, beijverde de Koning zich om het in Noord-Brabant verzamelde leger zoo veel mogelijk te versterken en te ordenen. Met oordeel en veerkracht werd dat verrigt, terwijl men door kleine aanvallende bewegingen den troepen het zelfvertrouwen trachtte terug te geven, dat de jongste gebeurtenissen daaraan natuurlijkerwijze ontnomen hadden. Zoo werd de Hertog van SAXEN-WEIMAR in November naar Limburg gezonden, om binnen Maastricht versterking te brengen en Venlo te hernemen. Zoo ondernam de Generaal VAN GEEN een' togt tegen het grensdorp Esschen, om eene bende van eenige honderd opstandelingen op te ligten, die, van daar uit, de westelijke streken van Noord-Brabant onveilig maakte. Het is bekend dat de Hertog aan zijne opdracht slechts gedeeltelijk heeft kunnen voldoen, daar hij in zijn' opmarsch naar Venlo gestuit werd door het berigt van een' wapenstilstand van onbepaalden duur, door de Londensche gevolmagtigden der strijdende partijen opgelegd. Maar ook VAN GEEN volbragt niet volkomen de hem opgedragen taak.

Zeer vroeg in den morgen van den 21sten November begaf zich de Generaal-Majoor Post, met eene troepen-afdeeling van ruim 1900 man, uit de drie wapens bestaande, op marsch uit Groot-Zundert, zijne rigting nemende op Esschen. Het 2de bataillon van de Zevende Afdeeling dat, even als het Eerste, na een verblijf van zes à zeven dagen, Bergen-op-Zoom verlaten had, om eerst naar Rosendaal en den 19den naar Zundert te gaan, was bij deze kolonne ingedeeld. Tusschen negen en tien ure verscheen de Generaal

Post voor Esschen. De voorwacht stuitte op eene vooruitgeschovene zwakke veldwacht, die, na vuur gegeven te hebben, dadelijk den terugtogt aannam. De kolonne trok door tot op korten afstand van de eerste huizen en nam daar stelling, terwijl één bataillon — het 2de Jagers — in verspreide orde vooruitging om het vuur uit die huizen tot zwijgen te brengen. Het hield dan ook spoedig op: de muiters ziende dat zij hier met eene vrij sterke afdeeling te doen hadden, oordeelden het raadzaam hun behoud in de vlugt te zoeken. Zonder ernstigen tegenstand te ontmoeten rukten dan ook de Jagers, spoedig door de overige infanterie gevolgd, het plaatsje binnen, terwijl de Lansiers die bij de kolonne waren ingedeeld, er om heen trokken. In en buiten het dorp werden toen nog enkele gevangenen gemaakt, maar een groot gedeelte der bende had zich bij tijds gered. — Het doel van den togt was dus niet geheel bereikt; en dat het niet geheel bereikt werd, moet ten deele, misschien wel geheel, geweten worden aan verkeerde beschikkingen. Men had namelijk te Etten eene tweede kolonne zamengesteld, insgelijks uit de drie wapens bestaande, en omtrent 1600 man sterk. Met die kolonne, waarbij het 1ste bataillon der Zevende Afdeeling, dat te Etten gelegerd was, zich bevond, had de Generaal VAN GEEN in den nacht van den 20sten op den 21sten zich op marsch begeven, zijn' weg nemende over Rosendaal en Nispen. Hij stelde zich voor daarmede, te gelijk met de kolonne uit Zundert, te Esschen aan te komen. Hetzij nu dat het uur van afmarsch slecht gekozen, hetzij dat dien marsch slecht verrigt werd — waarom ook de troep niet te Rosendaal samengetrokken? — de tweede kolonne kwam eerst te Esschen aan, toen alles was afgeloopen. Zoo kon de bedoelde

omsingeling van het muikersnest, waartoe — zoo althans schijnt men te moeten aannemen — door den aard van het terrein de afdeeling van Post niet sterk genoeg was, geen plaats vinden, en zoo kon de muiterbende zich redden uit den val, waarin zij, bij meerder beleid aan onze zijde, haren ondergang had moeten vinden. — Nog in den avond van dien dag trokken de beide kolonnen weder af, en namen de troepen hunne oude standplaatsen weder in. Het 1ste bataillon werd echter te Rosendaal en het 2de te Galder in kantonnement gelegd.

Na dien togt naar Esschen is er een geruime tijd voorbijgegaan, zonder dat de troepen in aanraking zijn gekomen met de opstandelingen. Die gedwongene werkeloosheid liet niet na, een nadeeligen invloed uit te oefenen op den geest van een leger, grootendeels bestaande uit vrijwilligers, die wel gekomen waren om het vaderland te beschermen en de regten van hunnen Koning te handhaven, maar niet om, met verwaarloozing van bedrijf, studie en beroepsbezigheden, geduldig en lijdelijk de uitspraak af te wachten van de Londensche diplomaten. Het heldenfeit van VAN SPEUK deed echter de gemoederen op nieuw in geestdrift, maar ook in strijd lust, ontvlammen; en gelukkig had de indruk door die grootsche daad te weeg gebragt, den tijd nog niet gehad om te verflaauwen, toen de Koning zich gedwongen zag, aan zijn leger het „Voorwaarts” toe te roepen, het „Voorwaarts tegen de opstandelingen.”

De Belgen hadden zich een' Koning gekozen. Die Koning had zijne intrede te Brussel gedaan, de regering aanvaard, en eene grondwet bezworen, waarin de belofte was neêrgelegd aan België het bezit te zullen verzekeren van een deel van Oud-Nederland — van Limburg. Zich ook nu nog

gedwee te schikken naar den wil der Mogendheden, ook nu het zwaard nog rustig in de schede te laten, terwijl een vreemd vorst daar zetelde in Brussel, in de eigene hoofdstad, dat kon nu niet meer inschikkelijkheid of wijze bedachtzaamheid, dat moest een elk ellendige zwakheid heeten. Zoo begreep het ook Koning WILLEM de eerste. Op den 23sten Julij reeds, twee dagen nadat LEOPOLD het bestuur aanvaard had, monsterde de Koning op de vlakte van Rijen het Nederlandsche leger dat, na aftrek der troepen in het binnenland, in Staats-Vlaanderen en de Noord-Bra-bantsche vestingen benoodigd, bevonden werd te bestaan uit ruim 30,000 man infanterie, 3000 ruiters en 72 stukken geschut. Het opperbevel over die troepen gaf de Koning aan zijn oudsten zoon, den Prins van Oranje, die in den vroegen morgen van den 2den Augustus op bevel zijns vaders zijn leger ten aanval deed oprukken tegen de Belgen — alzoo den veldtogt openende, die den Hollandschen naam in eere herstellen en nieuwe lauweren vlechten zou om het hoofd van den held van Quatre-Bras en Waterloo.

De beide bataillons der Zevende Afdeeling hadden, na menigvuldige verandering van kantonnement, in het begin van Julij het kamp van Rijen betrokken. Zij waren nu echter eenigzins anders zamengesteld dan in het jaar 1830. De geheele ontbinding van het leger had eene nieuwe organisatie noodzakelijk gemaakt. Van de Infanterie waren, in December, verscheidene korpsen opgeheven geworden, anderen van drie op twee veldbataillons teruggebragt. Die bataillons hadden daarenboven eene geringere sterkte gekregen; zijnde elke kompagnie met eene twintig man verminderd. Het kader was echter gebleven zoo als in 1829 voor tijd van oorlog bepaald was, terwijl bij elke kompagnie vijf officie-

ren waren geplaatst. De reserve-bataillons, die bij deze gelegenheid de bestemming hadden gekregen om aan het mobiele leger als eerste Depôt te dienen, en bij dat leger slechts in geval van volstreckte noodzakelijkheid mogten worden aangetrokken, waren van 1324 op 908 hoofden gebragt: eene sterkte die uit den aard der zaak, even als die van het Depôt, voortdurend moest afwisselen. Dat laatste, het Depôt, was uit twee kompagniën zamengesteld geworden, bij elkander 427 hoofden tellende. Elke kompagnie had zes Sergeanten en twaalf Korporaals gekregen, welke overeenkomstig de vroegere bepalingen gedeeltelijk getrokken waren uit het kader der schoolkompagnie.

Toen het 1ste en 2de bataillon in het kamp aankwamen hadden zij nagenoeg de organieke sterkte van 925 man, en in de Augustus-dagen van 1831 telden zij, na aftrek van de non-combattanten, het 1ste bataillon 872, het 2de 797 hoofden. In die dagen zelven hebben zij weinig verloren. In Julij toch waren zij ingedeeld geworden bij de 1ste brigade (DES TOMBE) van de 2de divisie (SAXEN-WEIMAR) van het Koninklijk Nederlandsch leger. Die 2de divisie nu heeft meest omtrekkende bewegingen verrigt, en is weinig in gevecht geweest. De korpsen daartoe behoorende, hebben zoo-doende meer van hunne volkomene toewijding aan de zaak van hun' Koning en, bij het doorstaan van groote vermoeijenissen, van hunne volharding kunnen doen blijken, dan bewijzen kunnen geven van pligtsbetrachting en kloekmoedigheid tegenover den vijand. De veldtogt die „de Tiendaagsche” wordt genoemd, in zijn geheel te schetsen, komt uit dien hoofde minder noodig voor, en wij zullen ons daarom bepalen tot een kort verslag van hetgeen daarin door de 2de divisie is verrigt.

Uit het Rijensche kamp opgebroken, marscheerde de Hertog VAN SAXEN-WEIMAR op Poppel, zijne voorhoede tot Raevens vooruitbrengende, die van daar eene vijandelijke afdeeling onder NIELLON verdreef en het dorp bezette. NIELLON, stelling genomen hebbende voor Turnhout, werd den volgenden dag door een gedeelte van de 1ste brigade teruggedrongen, waarop de divisie zich in en om die stad legerde. Aan deze gevechten namen de bataillons der Zevende Afdeeling geen deel. Echter waren zij bij Turnhout een oogenblik blootgesteld aan het vijandelijk geschutvuur, en hoewel DES TOMBE hun dadelijk eene andere stelling deed innemen, kreeg het 2de bataillon toch twee gekwetsten. Een daarvan — de fuselier VAN WEERD — was het been door een kanonkogel verbrijzeld, en van dezen hebben toen, die om en bij hem stonden, de koelbloedigheid bewonderd waarmede hij, op de plaats waar hij gevallen was, de kunstbewerking onderging die hem het been ontroofde, en zij hebben het opgeteekend hoe hij daarna, bedaard het afgezette stuk beziende, luide de kreet deed hooren van: Leve de Koning! — Den dag na de ontmoeting bij Turnhout rukte de divisie op Geel en van daar over Diest op St. Truijen, waar zij den 7den Augustus aankwam. In den avond van dien dag bereikte de 1ste divisie de stad Diest, terwijl de derde, die een paar malen in een min of meer belangrijk gevecht met de opstandelingen gewikkeld was geweest, met de artillerie en al de ruitery Herck, Stevoort en andere nabijgelegene dorpen bezette. Op den Eindhovenschen straatweg, ter hoogte van Heusden, stond nog de zoogenaamde reserve-divisie, door CORT-HELLIGERS aangevoerd, zoodat toen het geheele Nederlandsche leger zich tegenover het Belgische Maas-leger, waarvan het hoofdkwartier te Has-

selt was, bevond en dat gedeeltelijk reeds overvleugelde.

Op den 8sten deden al de divisïen eene beweging voorwaarts naar Hasselt. De Belgen schenen daar den slag te willen aannemen. Dat zulks niet het geval is geweest; dat het leger wat zich den naam van „het onoverwinnelijke” had gegeven, niet eens heeft behoeven overwonnen te worden, en bijna zonder strijd in eene schandelijke vlugt zijn behoud heeft gezocht, dat is genoegzaam bekend. De divisie van SAXEN-WEIMAR die naar den Tongerschen straatweg was opgerukt, kwam daar dan ook maar even bij tijds aan, om nog enkele van de achterste vlugtelingen op te vangen. Van het 2de bataillon, dat zich in de voorhoede bevond, kwam de 1ste kompagnie (1ste Luitenant SCHLOSSER) een oogenblik in gevecht met een troep Infanteristen en eenige Lansiers, die echter geen stand bleven houden. Die kompagnie vervolgde den vijand een heel eind wegs, en maakte een veertig- of vijftigtal gevangenen, waaronder twee officieren. In het geheel vielen hier der 2de divisie een groote twee honderd miteurs in handen met nog eenige paarden en voertuigen. SAXEN-WEIMAR betrok 's avonds een bivouac bij Wimmertingen.

Nadat de 1ste brigade nog eene beweging naar Borgloon had gemaakt, waar men nog eene afdeeling hoopte te zullen aantreffen van het geslagen leger, die daar echter niet gevonden werd, brak de geheele 2de divisie den 10den van St. Truijen op, waar zij den vorigen dag reeds was zamengetrokken geworden. Zij volgde nagenoeg denzelfden weg dien CORT-HEIJLIGERS het jaar te voren had genomen, om naar Brussel te gaan: maar die weg werd nu onder gansch andere omstandigheden afgelegd. Goed gevoed, want in 1831 werd daarvoor behoorlijk zorg gedragen, en opge-

wonden van vreugde dat zij nu, terwijl een geheel Belgisch leger sidderend voor hen uitvlugtte, zegevierend door diezelfde streken trokken, waar zij het jaar te voren zooveel vernedering hadden ondergaan — vergaten de troepen de moeilijkheden van den weg, en marscheerden zij welgemoed, in den gloed van een' Augustus-zon, den weg op die naar Leuven voert. Daar bij Leuven stond het Belgische hoofdleger, en daar moest dus het pleit tusschen België en Nederland beslecht worden. Eenige uren nadat de overige Nederlandsche divisiën, die regtstreeks op Leuven waren getrokken, daar het gevecht hadden geopend, omstreeks het middaguur van den 12den, bereikte de 2de divisie de plaats harer bestemming. Zij werd toen in den rug van de vijandelijke wapenmagt, op den IJzerberg opgesteld. Maar de groote voordeelen welke eene dergelijke opstelling gewoonlijk verschaft, werden ditmaal niet verkregen.

De mededeeling van zijn voornemen om den wapenstilstand te verbreken en naar België op te rukken, door WILLEM den eerste aan de Mogendheden gedaan, had twee hunner, Groot-Britannië en Frankrijk, gebragt tot het besluit om den nog niet gevormden Belgischen staat onder hunne bescherming te nemen. Op het oogenblik dat eene schitterende overwinning het beleid des Prinsen van Oranje en de dapperheid zijner troepen ging bekroonen, werd den vorstelijken aanvoerder, van wege de Britsche en Fransche regeringen, eene uitnoodiging overgebragt om de vijandelikheden te staken; uitnoodiging waaraan kracht werd bijgezet door een Fransch leger van 30,000 bajonetten dat, België binnengerukt, reeds tot Wavre gevorderd was. Zoo ontkwam het Belgische leger aan eene volkomen nederlaag, en verkreeg het een vrijen aftogt. Op Brussel en Mechelen terug-

gaande, kwam het nog een oogenblik in gevecht met de 2de divisie, en de dappere Hertog zou hier zeker den vijand nog een gevoelig verlies hebben toegebracht, toen het berigt van een gesloten wapenstilstand en het bevel om dien te eerbiedigen, ook hem dwong het zwaard in de schede te steken. De beide bataillons der Zevende Afdeeling hadden bij deze laatste schermutseling slechts een lijdelijken rol te vervullen gehad, en zoo is hun aandeel aan dezen laatsten strijd nog minder belangrijk geweest, dan aan dien waarmede de veldtogt in België geopend was geworden. Den 14den trokken zij, even als het geheele Nederlandsche leger, naar Noord-Brabant terug, en in die provincie zijn zij het eerstvolgende achttal jaren verbleven. Maar wat er belangrijks valt op te merken omtrent dat achtjarig verblijf, als omtrent de jaren die daarop gevolgd zijn, zal later vermeld worden. Voor het oogenblik roept ons het flankbataillon, dat sinds dien rampzaligen October-dag waarop het de Antwerpsche Citadel betrokken had, nog altijd in die sterkte was verbleven.

De wapenstilstand in October door CHASSÉ met de opstandelingen gesloten, was eenige dagen later gevolgd geworden door eene overeenkomst, die onder anderen de bepaling had ingehouden, dat aan beide zijden geene nieuwe werken van aanval of verdediging gemaakt en de bestaande gelaten zouden worden in den toestand, waarin zij zich op dat oogenblik bevonden. De Belgen hadden zich echter om die overeenkomst bitter weinig bekreund; en, na eenige door ons onbezet gelatene forten ten noorden van Antwerpen van troepen en van geschut te hebben voorzien,

waren zij begonnen aan beide oevers der Schelde, bepaaldelijk ook tegenover de Citadel, talrijke batterijen op te werpen en die achtereenvolgens te bewapenen. Tegenover deze verraderlijke handelwijze, waarbij nog kwam dat de Belgen zich niet ontzagen herhaaldelijk op de onzen te vuren, had CHASSÉ zich bepaald tot schriftelijke verzoeken, die natuurlijk niets uitwerkten. De bezetting der Citadel intusschen en de schepelingen der flotille reikhalsden naar het oogenblik, waarop zij het zwaard zouden mogen ontblooten om aan dien vernederenden toestand een einde te maken. Maar eerst in Augustus van het jaar 1831, toen de Koning besloot zijne regten door de wapenen te handhaven, werd hun daartoe de gelegenheid geopend.

Tot het welgelukken van het plan, voor den veldtocht tegen de Belgen ontworpen, was het noodig hen in den waan te brengen dat men het op Antwerpen en op het voorwaarts van die stad geplaatste Schelde-leger gemunt had. De aanvankelijke marschrichting der kolonnen van de krijgsmagt des Prinsen van Oranje was dan ook in dien zin geregeld geworden, terwijl tevens uit Bergen-op-Zoom en uit Breda verschillende kleine troepen-afdeelingen, ter bestoeking van de voorposten van het Schelde-leger, waren opgerukt. Maar ook CHASSÉ had toen bevel bekomen den strijd te hervatten en den vijand allen mogelijken afbreuk te doen. In den avond van den 1sten Augustus werd den Belgen de wapenstilstand opgezegd, en twee dagen daarna opende de scheepsmagt de vijandelijkheden met de vermeerstering van het fort St. Marie, het dorp Calloo en de post genaamd Pijp Tabak. De dag van den 5den Augustus werd nu bepaald voor een algemeenen aanval. De flotille zou, de positie des vijands bij Burgt forceerende, de rivier tot Ru-

pelmonde opvaren en de Belgische oorlogsvaartuigen trachten te bemagtigen, die men daar vermoedde. Intusschen zou door de bezetting der Citadel een uitval worden gedaan, met het doel om de vijandelijke belegeringswerken te vernielen. Aan dien uitval heeft een detachement van het flankbataillon deel genomen, en uit dien hoofde moge een relaas daarvan hier eene plaats vinden.

De aanval op de eigenlijke werken zou worden voorafgegaan door eene poging om den vijand te verdrijven uit het zoogenaamde Melkhuis. De Luitenant-Kolonel VOLKHEMER rukte daartoe, des morgens omstreeks vijf ure, aan het hoofd van 500 man infanterie, allen vrijwilligers, uit de Citadel. Hij nam met het gros van zijn detachement stelling regts van de lunette Kiel, en zond eene 100 à 120 man ter vermeerstering van gezegd gebouw vooruit. De Belgen die zich daarin bevonden schenen echter weinig lust te hebben, zich tot het uiterste te verdedigen. Zij vuurden een paar malen en trokken toen af naar de zijde van Laag-Kiel. De onzen volgden hen; en nu ontstond een tirailleur-gevecht, dat tot omstreeks tien ure werd voortgezet en, natuurlijk, tot niets beslissends leidde. Eindelijk besloot CHASSÉ tot den aanval op de vijandelijke batterijen over te gaan. Er werd nu eene tweede kolonne naar buiten gezonden van 250 man infanterie en een vijftigtal artilleristen en mineurs, onder bevel van den Luitenant-Kolonel NAUDASCHER. Vereenigd rukten daarop de beide detachementen, door den Kolonel DE GUMOËNS van den Generalen staf geleid, tegen Laag-Kiel op, en, krachtig ondersteund door het vuur uit de Citadel, werden zij zonder veel moeite meester van dat gehucht. Terwijl nu de Luitenant-Kolonel VOLKHEMER met een paar honderd man den uit Kiel teruggedreven vijand, die zich in

het achterwaarts gelegene terrein herzameld had, in ontzag hield, wierp NAUDASCHER zich met de overigen in de vijandelijke werken, en verdreef ook daaruit, de trouwens weinig wederstand biedende Belgen. Achtereenvolgens werden nu niet minder dan zeven-en-twintig vuurmonden van verschillend kaliber vernageld, de daartoe behoorende affuiten en het laadgereedschap in stukken geslagen, eene aanmerkelijke voorraad munitie benevens een groot aantal gevulde bommen in het water geworpen, en eindelijk nog twee slechts gedeeltelijk voltooide batterijen vernield. Toen zoodoende bijna al het vijandelijk geschut onbruikbaar gemaakt en dus het doel van den uitval volkomen bereikt was, kregen de beide kolonnes bevel weder binnen de sterkte te rukken.

Ons verlies op dezen dag bedroeg vijf dooden en zeven-en-dertig gekwetsten. De meesten daarvan behoorden tot de eerst uitgezonden kolonne. VOLKHEMER was zoowel vóór als na de vermeestering van Laag-Kiel, bijna zonder ophouden in een hevig tirailleur-gevecht gewikkeld geweest, waartoe de aard van het terrein dat overal met heggen, boschjes en huizen bezet en met groote slooten doorsneden was, van zelf aanleiding had gegeven: maar de opstandelingen hadden zich in de verspreide vechtwijze vrij wat meer bedreven getoond dan de Hollandsche soldaten. Onder de gekwetsten bevonden zich ook twee officieren van het flankbataillon der Zevende Afdeeling — de Kapitein HERBIG en de 1ste Luitenant HORION DE CORBIJ. Beiden hadden zich bij deze gelegenheid zeer onderscheiden, vooral de laatste die, hoewel twee maal gewond, eerst op een bepaald bevel van zijn' chef, de plaats des gevechts had willen verlaten en na verbonden te zijn zich dadelijk weder bij zijn troep had

vervoegd. Beiden werden dan ook korten tijd daarna met het ridderkruis der Militaire Willemsorde begiftigd. Bij het flankbataillon, waarvan nagenoeg een derde der manschappen bij dezen uitval tegenwoordig was geweest, viel diezelfde onderscheiding nog ten deel aan den korporaal HARMS en aan de flankeurs BOEREDANS, TEKELBURG en SMIT. Die laatste overleed echter niet lang daarna aan zijne wonden.

Terwijl de bezetting der Citadel op zoo roemrijke wijze de vijandelijkheden heropende, was de flotille, hoewel op haren weg hevig beschoten, de Schelde opgevaren tot Ruppelmonde. De Belgische oorlogsvaartuigen, die men daar hoopte aan te treffen, hadden zich echter tijdig uit de voeten gemaakt. Daarentegen trof men bij de monding der Rupel een viertal groote Belgische koopvaardij-schepen aan, die in bezit genomen en medegevoerd werden naar Antwerpen. Ook de flotille, had dus, hoewel slechts gedeeltelijk in haar voornemen geslaagd, op dezen 5den Augustus den Belgen getoond dat het waarlijk niet uit vreeze was dat zij tot hertoe hunnen overmoed en hunne beleedigingen lijdelijk had verduurd.

De over het geheel genomen zoo uiterst gelukkige uitslag van deze eerste krijgsverrigtingen, had bij de land- en bij de zeemagt den geestdrift en het zelfvertrouwen doen herleven. Niets zou dus natuurlijker geweest zijn dan dat CHASSÉ, gebruik makende van die gunstige stemming, getracht hadde de behaalde voordeelen voort te zetten, en handelende in den geest der hem gezonden bevelen, door eene poging tot weder bemagtiging van Antwerpen, de aandacht van den bevelhebber van het Schelde-leger op dat punt gevestigd en hem tot verdeeling van zijne magt genoopt

hadde. Maar de Generaal BELLIARD, die zich als gevolmagtigd minister van Frankrijk te Antwerpen bij Koning LEOPOLD ophield, gaf aan CHASSÉ kennis van den aantogt van het Fransche leger, waarvan hier boven reeds melding is gemaakt, en wist hem over te halen tot het sluiten van een wapenstilstand!.....

De getroffen overeenkomst werd, wel is waar, op last des Konings, aan wien CHASSÉ dadelijk daarvan kennis had gegeven, in den laten avond van den 8sten opgezegd, en niets belette nu meer den Hollandschen bevelhebber om, na verloop van vier-en-twintig uren, gelijk bij die overeenkomst was voorgeschreven, de vijandelikheden te hervatten, — maar de Belgen, zoo vermeldt hij in een van zijn rapporten, hadden eene versterking van Infanterie, Artillerie en zelfs Kurassiers naar Antwerpen doen oprukken; zij zouden in de gegevene omstandigheden het zeker niet wagen die te doen aftrekken¹; een groot gedeelte van 's vijands magt bleef dus toch geparalyseerd, ook al werd door hem niets uitgerigt..... en hij rigtte niets uit. Sedert den 14den Augustus werden daarop door eene toen tusschen de strijdvoerende partijen getroffen en later onbepaald verlengde wapenstilstand, aanvallende bewegingen van zelve belet.

Een tijdvak van anderhalf jaar ging nu voorbij, waarin de bezetting der Citadel tot geene andere verrigtingen geroepen werd, dan de gewone dagelijksche dienst in eene vesting mede brengt; maar waarin zij te worstelen had met

---

1) Volgens Koopman (zie bl. 72 van het geschrift: *Z. M. Zeemagt voor Antwerpen*) trokken den 6den eene 3 à 4000 Belgen de stad uit. Dat rijmt niet met het rapport van CHASSÉ, en hoewel in den regel niet veel vertrouwend op officieele rapporten, komt dit ons toch meer waarschijnlijk voor dan de opgave van Koopman.

hevige ziekten, die velen ten grave sleepten. De Londensch conferentie had echter reeds in het voorjaar van 1832 een nieuw scheidingsverdrag ontworpen, en toen de Koning weigerde zich daarmede te vereenigen, in October het besluit genomen hem tot de aanneming te dwingen. Weldra verscheen een Fransch-Engelsch eskader op onze kusten tot afsluiting onzer zeehavens; een Fransch leger van 60.000 man, later tot 90.000 man gebracht, trok, 15 November, België binnen om de Hollanders tot de geheele ontruiming van het Belgische grondgebied te noodzaken; acht dagen later bezette de maarschalk GERARD, met de hoofdmagt van het Fransche leger, de voorsteden van Antwerpen, en 30 November werd de Citadel uit naam der groote mogendheden opgeëischt. Aan die opeisning werd geen gehoor gegeven, waarop de Franschen de reeds twee dagen te voren begonnen aanvalswerken voortzetten en het beleg een aanvang nam.

Bij dat beleg is de taak der Infanterie meerendeels lijdelijk geweest. Evenwel hebben er enkele malen, hoewel op kleine schaal, uitvallen plaats gevonden, en zoowel daarbij als bij de verdediging der buitenwerken, heeft dat wapen gelegenheid gehad zich te onderscheiden. De omstandigheid dat steeds voor elke dienst — voor wacht — voor bezetting van dit of dat punt — voor een' uitval — het vereischt getal manschappen, niet uit één bataillon uitsluitend, maar uit elk der bataillons genomen werd, maakt het waarschijnlijk dat bij elke dier gelegenheden, waarbij de Infanterie werkdadig is opgetreden, het flankbataillon door een grooter of kleiner getal manschappen vertegenwoordigd is geworden. Bij gebrek aan genoegzaam naauwkeurige opgaven dienaangaande, moeten wij ons echter bepalen tot de

bespreking van die enkele verrigtingen, waaraan, buiten alle kijf, de flankeurs van de Zevende Afdeeling hebben deel genomen.

Met het doel om de werken der Franschen, wier eerste parallel over de geheele ruimte tusschen het Melkhuis en de lunette Montebello, op omtrent 500 passen van de Citadel, zich uitbreidde; te verkennen en zoo mogelijk voor een gedeelte te vernielen, besloot CHASSÉ op den 2den December tot het doen van een' uitval in de rigting van Kiel. Een detachement van ruim zestig man, alle vrijwilligers, waaronder de Luitenant REIMER van de Zevende Afdeeling met een twintigtal flankeurs werd aangetroffen, trok daartoe onder bevel van den Luitenant-Adjutant LOGEMAN, in den avond van dien dag, zoo veel mogelijk zich dekkende, van uit de Waterpoort naar den uitspringenden hoek der lunette Kiel. Daar bleef nagenoeg een derde van het detachement in reserve, terwijl de rest in verspreide orde vooruitrukke. De vijand was echter op zijne hoede. Het kleine hoopje soldaten van LOGEMAN werd, in de nabijheid der loopgraven gekomen, door eene veel talrijker magt van alle zijden beschoten, en LOGEMAN zag te regt in dat hij niets beters kon doen dan terug te trekken. Die terugtogt had met orde en zonder eenig belangrijk verlies plaats. Een paar man moesten echter, gekwetst, in 's vijands handen worden achtergelaten. Een daarvan was de Sergeant HEINO van het flankbataillon — de Korporaal van 1830. HEINO werd naar het hospitaal te Antwerpen gevoerd, en men verhaalt dat hij, uitgenoodigd om op het welzijn der Belgen te drinken, die uitnoodiging afsloeg met de woorden: „Ja, als de Belgen nog waren, wat zij te Waterloo zijn geweest; nu drink ik op niemand als op Koning WILLEM

en mijn ouden Generaal." Meer eigenaardig is echter de uitdrukking welke hem door anderen in den mond wordt gelegd. Hij zou namelijk bij deze gelegenheid, kort weg en naïf genoeg, geantwoord hebben: „Ik dank je, ik dank je, laat me maar weër naar mijne kameraden gaan." Maar HEINO gaf beter dan door zijne woorden bewijzen van zijn echten soldatenzin, toen hij, door Fransche stafofficieren naar den toestand van de Citadel en de bezetting onder-vraagd, alle inlichtingen dienaangaande volstandig bleef weigeren. Daarvoor moet hem lof worden toegebracht.

In den laten avond van dienzelfden dag, werd nog de Luitenant VAN ALPHEN van het flankbataillon met een vijf-en-twintigtal flankeurs uitgezonden om een huisje, aan den voet van het glacis tusschen de lunetten St. Laurent en Montebello gelegen, dat hinderlijk was voor het vuur uit het bastion Toledo, te verbranden. Hij voldeed aan die opdracht, maar niet zonder met de vijandelijke wachten eenige schoten te hebben gewisseld, bij welke gelegenheid een zijner flankeurs den dood vond. Eene verkenning, den volgenden avond door een detachement van eene veertig soldaten der Zevende en Negende Afdeelingen ondernomen, leverde niet de minste uitkomsten op — iets wat, zoo men vermeld vindt, voornamelijk aan de groote duisternis en den hevigen regen moest toegeschreven worden. Maar, daargelaten of die omstandigheid niet juist allergunstigst was voor eene onderneming van dien aard, wat uitkomst kon men ook verwachten van een' uitval, door zoo zwak eene afdeeling verrigt? Bij eene der latere voorvallen van de belegering, bij de vermeestering namelijk van de lunette St. Laurent, waarvan de bezetting echter bijna geheel uit manschappen van de Tiede Afdeeling bestond, heeft een soldaat

van het flankbataillon, zekere Bosboom, nog gelegenheid gevonden zich te onderscheiden. Te weten, toen de 1ste Luitenant BOERS, die hier het bevel voerde, zich met de hem overgeblevene manschappen gevangen gaf, wisten eenige daarvan zich nog te redden binnen de Citadel. Bosboom behoorde tot dat getal; maar terwijl daar alom schrik en verwarring heerschte en iedereen er slechts op uit was het lijf te bergen, behield hij nog tegenwoordigheid van geest genoeg om een der twee handmortiertjes die daar aanwezig waren, op te vatten en binnen het kasteel te brengen. Hij werd later daarvoor met het ridderkruis der Militaire Willemsoorde beloond.

Het belangrijkste feit waaraan het flankbataillon heeft deelgenomen, is de verdediging geweest van het ravelijn voor de Hulppoort. Gelijk bekend is hadden de Franschen, den aanval hoofdzakelijk gerigt tegen het bastion Toledo. De bedekte weg was reeds bekroond, en tegenover de linker-face van dat bastion verhief zich reeds de vijandelijke bresbatterij. Intuschen moest, om den grachts-overgang mogelijk te maken, op de uitspringende wapenplaats voor Toledo, eene contre-batterij worden daargesteld. Maar het vuur uit het ravelijn voor de Hulppoort bemoeijelijkte dien arbeid: de vijand besloot het ravelijn te nemen. Na zich in den nacht voor den 18den in den bedekten weg te hebben vastgesteld, maakte hij nog in den avond van dien dag een begin met het leggen van een dam in de gracht. Het vuur van de verdedigers van het ravelijn en dat van het bastion Toledo dwong hem echter ten vier ure in den morgen, toen nog slechts een derde van den dam onvoltooid was, het werk te staken. Eene tweede poging tot demping der gracht, in den daarop volgende nacht ondernomen, leverde geene

betere uitkomsten op. Maar de Franschen gaven het nog zoo ligt niet gewonnen; en in den nacht van den 20sten op den 21sten, slopen hunne werkers, onder begunstiging van een allerhevigst vuur uit de belegeringswerken nogmaals ter voltooiing van den grachtsovergang naar voren. Ook thans echter vonden zij het ravelijn door wakkere verdedigers bezet. Het waren meest allen flankeurs van de Zevende Afdeling. Aan hun hoofd stond de Kapitein VAN TOL, bij de voortdurende ongesteldheid van den Overste OUDENDIJK, de eigenlijke aanvoerder van het flankbataillon gedurende de geheele belegering, en met hem was daar zijn ambtgenoot VAN DRIEL, de gedecoreerde Sergeant-Majoor van het Vijfde Militie.

Door zoo brave officieren voorgegaan, gedroegen de flankeurs zich op eene wijze, die allen lof verdient. Het vuur niet achtende, dat de vijand uit geschut en klein geweer op het ravelijn rigtte, waagden zij zich aan den buitenkant der borstwering om zooveel te zekerder, van achter de palissadeering op de berme, hun schot te kunnen aanbrengeu. Lichtkogels van uit Toledo afgezonden, verlichtten telkens den vijandelijken arbeid en de plaats waar de bedekkingstroepen zich ophielden, en, krachtig ondersteunde ook het geschut uit dat bastion de pogingen der Infanterie. Zoo mogt het den belegeraars ook ditmaal niet gelukken zich over de gracht een' weg te banen naar het ravelijn; en nu, driemaal afgeslagen, gaven zij het voornemen op dat werk te vermeesteren. De Hollandsche flankeurs konden zich beroemen de Franschen te hebben doen afdeinzen.

De houding der verdedigers van het ravelijn, op zich zelve reeds allezins lofwaardig, krijgt aanspraak op onze

bewondering, wanneer wij de omstandigheden in aanmerking nemen, waarin zij verkeerden. Sedert den 4den December, den dag waarop de Franschen het vuur geopend hadden, was de Citadel schier zonder ophouden geteisterd geworden door een regen van kogels en bommen, zoo als nimmer misschien eenige sterkte nog had moeten verduren. De gebouwen, tot legering der troepen bestemd, waren dan ook, het eene voor, het andere na, vernield, en sedert den 11den was de geheele bezetting letterlijk opeen gepakt in poternes en gemeenschapsgangen, waar de grond met eene dikke modderlaag was bedekt en de walm van kaarsen of lampen en onreinheden van allerlei aard, eene verpestende lucht deden heerschen. Daar, in die vochtige, dompige holen, moesten officieren en manschappen dooreen gemengd, na soms uren onder het hevigste vuur, in regen of sneeuwjagt, op de wallen te hebben gestaan of op andere punten eene bezwarende dienst te hebben verrigt, de uren van rust doorbrengen die hun gegund werden; en wat rust dat was kan men zich denken, in eene ruimte zoo beperkt, dat steeds een gedeelte der manschappen over-eind moest blijven staan, terwijl de rest dan toch nog staande, hoogstens zittende, van de geleden ontberingen en vermoeijenissen kon trachten te bekomen. Voeg daarbij dat zelfs in die ellendige verblijven de soldaat niet verzekerd was tegen het vijandelijk worpgeschut; dat, door de vernieling van alle keukens en waterputten, de bereiding van warm eten bijna ondoenlijk en drinkbaar water schier niet meer te bekomen was; voeg daarbij nog, als een gevolg van dat alles, hevige bloeddiarrheën, onder de troepen heerschende — en men zal zich een denkbeeld kunnen maken van den toestand, waarin de bezetting der Citadel, op het oogenblik waarvan

wij spreken, zich bevond. Dat onder zulke omstandigheden — bij den indruk door het in hevigheid steeds toenemende bombardement te weeg gebracht — bij den aanblik van zoo menigen wapenbroeder die daar gewond of stervende ter neder lag, en van eene verwoesting, ontzettend boven alle beschrijving — de troepen van CHASSÉ steeds zonder morren, met lust en ijver, hun' pligt hebben vervuld, dat getuigt voorzeker voor den geest die in hen heerschte en voor hunne militaire waarde.

Het bataillon der Zevende Afdeeling, dat in de kazematen en poternes van de Waterpoort gelegd was, heeft boven het overige der bezetting dit vooruit gehad, dat het tot aan den laatsten dag van de belegering warm eten heeft kunnen bekomen; een voorregt dat het te danken had aan zijn Chef, den Kapitein VAN TOL, die, wel inziende dat de bestaande keukens, door hunne ligging te veel aan het vijandelijk vuur blootgesteld, het niet lang zouden houden, voor zijne flankeurs, in de courtine tusschen de bastions Duc en Alba, eene goed geblindeerde keuken had doen bouwen, met de opening naar de Schelde gekeerd. Maar die omstandigheid daargelaten, heeft het flankbataillon gedeeld in al de ontberingen en gevaren van het beleg, en, gelijk de geheele bezetting, door de wijze waarop het die heeft verduurd, regtmatige aanspraak verworven op een elks bewondering. Zoo zij het ons dan ook vergund, hier een lauwerkrans te vlechten voor hem, die in de December-dagen van 1832 de aanvoerder is geweest van het flankbataillon, den Kapitein VAN TOL, en voor de officieren die onder hem dienden. Maar niet minder dan deze hebben de onderofficieren zich onderscheiden door kloeke pligtsbetrachting. De diensten door hen tijdens het beleg bewezen, zijn niet hoog genoeg te

waarderen, en de namen van NIJLAND, VAN DEN HURK, MOOIJ, OLT¹ en VAN DE VELDE, om van anderen niet te gewagen, verdienen wel in blijvend aandenken gehouden te worden bij het Zevende Regiment Infanterie. Aan de onderofficieren, aan de officieren, aan VAN TOL, hun' Chef, is de lofwaardige houding van het flankbataillon gedurende het beleg te danken; en om die houding naar eisch te doen schatten, willen wij hier de woorden nog aanhalen waarmede een hooggeacht wapenbroeder, toenmaals Luitenant bij de flankeurs der Zevende Afdeeling, eene schriftelijke mededeeling besluit met betrekking tot het verblijf op de Citadel aan ons gedaan: „Niemand,” zoo schrijft hij, „niemand heeft zich, voor zoo veel ik mij herinneren kan, aan de zware en menigvuldige diensten, door voorgewende ziekte of op andere ongeoorloofde wijze onttrokken of zoeken te onttrekken. De soldaat was altijd bereid en gereed, zoowel bij dag als bij nacht, ook indien hij tot eene onverwachte dienst werd gekommandeerd, zijn' pligt als soldaat, zonder dat hij aanmoediging behoefde, getrouw te vervullen; van wacht gekomen, was zijn eerste zorg zijn geweer bij kaarslicht in orde te brengen — zoodat, toen de bezetting bij de overgave der Citadel hare wapens op het glacis nederlegde, zelfs de strengste inspecteur over den staat waarin de geweren van ons flankbataillon zich bevonden, had moeten tevreden zijn. — De discipline heeft zich, zoowel gedurende het beleg als na de overgave, bij den marsch naar Frankrijk, onverwrikt staande gehouden..... Het beeld van het oude flankbataillon,” zoo besluit hij, „na zoovele gevaren

---

1) NIJLAND is later lange jaren achtcoren Adjudant-onderofficier geweest bij het flankbataillon en eerst dezer dagen in dien rang gepensioneerd; OLT is thans nog Adjudant-onderofficier bij het 3de bataillon van het Regiment.

en ongemakken te hebben doorgestaan, nog altijd even bereid om getrouw zijn' pligt voor Vaderland en Koning te vervullen, kan ik steeds „con amore” voor mijn' geest halen, wanneer van goede en bruikbare Infanterie de sprake is.”

Toen dan eindelijk CHASSÉ op den 23sten December de Citadel aan de Franschen overgaf en het flankbataillon, achten-veertig man die gedood of gewond waren, minder tellende dan bij den aanvang van het beleg, zijne wapens op het glacis moest nederleggen — toen vond het althans in het bewustzijn van zijn pligt roemvol te hebben vervuld, vergoeding voor die vernedering. Als Zesde Militie was het zeventien jaren te voren de Fransche grenzen zegepralend overgetrokken, het overschreed die nu, op den 5den Januarij, om in krijgsgevangenschap te gaan naar de vesting Hesdin. Maar waren de velden van Waterloo getuige geweest van loffelijke pligtsbetrachting bij de soldaten van VAN THIELEN — de flankeurs van VAN TOL hadden op het kasteel van Antwerpen zich zulke voorgangers waardig betoond, beter nog dan zij de zaak gediend waarvoor zij moesten strijden, en grooter roem dan zij behaald.

De verdiensten der verdedigers van de Citadel vonden erkenning in den vreemde en, wat niet altijd in dergelijke gevallen wordt gezien, erkenning in hun Vaderland. Een koninklijk besluit, weinige dagen na hunne terugkeer uit de Fransche krijgsgevangenschap — op den laatsten Mei van het jaar 1833 — genomen, schonk aan elk die, tijdens het beleg, tot de bezetting had behoord, eene bronzen medaille, die aan de eene zijde de sterkte vertoonde in de gedaante van een' vijfhoek en de woorden „Citadel van Antwerpen” en aan de andere, in een lauwerkrans met eene gekroonde W gedekt, de maand en het jaartal der belege-

ring. Maar dat eereteeken, hoe passend ook, kon de gedachtenis aan het glansrijke wapenfeit waarvoor het was ingesteld, slechts levendig houden bij de individuën en bij het leger in 't algemeen: het kon dat niet in 't bijzonder bij die bataillons, welke aan de verdediging hadden deel genomen. Zoo zou bij die korpsen de herinnering meer en meer verflaauwen, aan wat in 1832 groots en roemrijks door hen was verrigt. Zoo zouden zij, als eenmaal de laatste der verdedigers van de Citadel uit hunne gelederen verdwenen was, door niets meer herinnerd worden aan den moed toen betoond, aan de roem toen behaald. Zoo zouden zij, wanneer in lateren tijd de oorlog hen zou roepen, elken prikkel missen om zich als weleer te gedragen, of nieuwe lauweren te voegen bij die vroeger door hen verworven.

In een land echter, waar men eenmaal, den roemrijken naam niet achtende dien het Vijfde Militie in den veldtocht van 1815 zich verwierf, niet geschroomd had dien naam met eene pennestreek weg te vagen en door een anderen te vervangen — in dat land is aan de bestendiging van glorierijke herinneringen bij de korpsen van het leger schier nimmer gedacht — zijn zelfs die herinneringen zoo weinig geëerbiedigd geworden, dat vier van de vijf infanterie-bataillons, die op het kasteel van Antwerpen de eer van den Hollandschen naam zoo waardiglijk hielpen ophouden, achtereenvolgens zijn geschrapt uit de rijen van het leger. En zoo is het geschied dat, terwijl in het leger der belegeraars, twee-en-twintig regements-vaandels prijken met den naam van Antwerpen en het jaartal 1832 — in het leger der belegerden het eenige der infanterie-bataillons dat nog is overgebleven — het flankbataillon der Zevende

Afdeeling — toch ook reeds den naam verloren heeft dien het toenmaals droeg, en niets bezit wat tot herinnering strekken kan aan zijne loffelijke houding in de dagen van 1832 ¹.

In een tijdvak van vrede intusschen, gelijk wij nu gaan beschrijven, een tijdvak van meer dan twintig jaren, waaraan nog twintig jaren welligt zich zullen vastknoopen — is het de pligt der regering, zoo veel in haar vermogen is bij te brengen tot opwekking van den krijgsmansgeest bij de korpsen van het leger. Die korpsen, indien de mogelijkheid daartoe bestaat, bekend te maken met het roemrijk aandeel door hen aan vroegere wapenfeiten genomen, en hen daarop te wijzen als een voorbeeld tot navolging; ziedaar de eenige wijze om dien pligt te vervullen. In geschriften laat zich dat aandeel uiteenzetten; maar geschriften spreken niet tot allen. Voor den eenvoudigen soldaat is een zichtbaar teeken noodig ter herinnering aan vroegere krijgsgevaaren, aan den heldenmoed daarbij betoond. In het vaandel ziet hij de vertegenwoordiger van de eer van zijn korps, en wanneer hij in dat vaandel, ten blijke van de roemrijke wijze waarop zijne voorgangers die eer wisten op te houden, een naam ziet geschreven of een eerekruis afgebeeld, dan zal hij daarin eene krachtige aansporing vinden om het eenige erfdeel dat hij aan zijne opvolgers kan nalaten, ongeschonden

---

1) Dit zeggen, dit verwijt als men wil, wàar op het tijdstip toen dese bladzijden werden geschreven, is dat nu niet meer. De wensch, in den laatsten volzin van dit hoofdstuk uitgedrukt, heeft op den 17den Junij, de vierdag van het verjaringsfeest des Konings en der Koningin, zijne vervulling gekregen. Op dien dag hechtte de Prins van Oranje, overeenkomstig de begeerte zijns vaders, aan het Vaandel van het 7de Regiment de medaille der Citadel. Voor het relaas van die plegtigheid en wat daarmee in verband staat, verwijzen wij naar de Aanteekeningen.

te bewaren of nieuwen luister daaraan bij te zetten. Zoo moge dan ook weldra de heilrijke dag aanbreken, waarop het vaandel van het Zevende Regiment of de vlag van het Vierde bataillon, zich versieren zal kunnen met den naam van Antwerpen of met de medaille der Citadel.

HOOFDSTUK V.

HET ZEVENDE REGEMENT INFANTERIE.

Bezuiniging is het schrikwoord waarmede men het leger vervolgt in diepen vrede; bezuiniging schijnt het parool te moeten worden, wat het eenmaal zal medenemen naar de voorposten; bezuiniging zal misschien de veldkreet zijn die dáár zijne waakzaamheid moet gaande houden.

Arm leger!

Een tijdsverloop van eenige jaren heeft ons de ondervinding doen verkrijgen, hoe moeilijk het voor het hooge bestuur is, nieuwe instellingen gehandhaafd en als goed erkend te zien, zoo lang tusschengelegene rangen met een ijzeren wil het oude vasthouden.

Militaire Spectator, 1849.

Men schreef het jaar 1841. Het Belgisch-Nederlandsch vraagstuk was eerst twee jaren te voren beslist, en eerst sedert twee jaren ook, was het Nederlandsche leger uit de Noord-Brabantsche kantonnementen, die het na den Tien-daagschen veldtogt niet meer verlaten had, teruggekeerd naar de noordelijke garnizoenen. Toen zag, het was in de maand Maart, eene organisatie der verschillende wapens het licht, die haar ontstaan uitsluitend te danken had aan de noodzakelijkheid om de uitgaven voor het krijgswezen, waaraan in de laatste jaren ontzettende sommen besteed waren,

zooveel mogelijk te beperken. Bij de Infanterie werd bij die organisatie, de naam van Afdeelingen in die van Regementen veranderd, en daarmee zullen wij dus dit hoofdstuk moeten openen.

Daar moest bezuinigd worden; en daarom werd bij elke compagnie het getal officieren met één verminderd, en daarom werd dat der Sergeanten op vier en dat der Korporaals op acht teruggebracht, en daarom werden de schoolkompagniën opgeheven en vervangen door bataillons-scholen, die veel minder kostten, maar ook veel minder doelmatig waren. Maar nu moest ook de groote staf, die kanker van alle, maar vooral van alle kleine, legers zich eene vermindering en bekrimping getroosten; en nu was men genoodzaakt, den eersten oefeningstijd der militiens van een jaar tot op zes maanden te verminderen: zoo kreeg de paradegeest een eersten knak, want nu kon men den soldaat niet zoo lang meer bezig houden met die ellendige beuzelingen, welke bij de Infanterie steeds te veel op den voorgrond hebben gestaan; nu moest men zich meer tot de hoofdzaken bepalen. In verband met de vermindering van het kader, kregen de kompagniën thans slechts eene sterkte van 226 hoofden (officieren en kader 22, vrijwilligers 60, militiens 144). Overigens bleef de formatie der korpsen, die in 1839, bij het terugbrengen van het leger op voet van vrede, weder waren zamengesteld geworden als in 1829 was verordend, genoegzaam onveranderd. Zij bestonden dus nu uit drie veldbataillons en een reserve-bataillon. Op dien voet bleven zij echter slechts tot in 1843; maar in de zamenstelling van het Zevende Regiment was reeds het jaar te voren eene niet onbelangrijke wijziging gekomen.

Bij de eind-overeenkomst, in het begin van 1839 met

België gesloten, was de provincie Limburg, voor omtrent de helft, aan ons land toegewezen, terwijl bij die gelegenheid tevens was bepaald dat Nederlandsch-Limburg, met uitzondering van Maastricht en Venlo, zouden blijven behorende tot de Staten van het Duitsche Verbond. De Koning moest dien ten gevolge eene troepen-afdeeling bestemmen om, zoo noodig, bij het Bondsleger te worden gevoegd, en daartoe werd nu, behalve een eskadron Dragonders, eene kompagnie Artillerie en een detachement van het korps Mineurs en Sappeurs, het 2de bataillon van het Zevende Regiment aangewezen. Dat bataillon kreeg toen eene andere formatie. Het werd uit zes kompagniën zamengesteld, die elk, buiten het kader, waarbij zich drie officieren, vier Sergeanten en acht Korporaals bevonden, 212 manschappen telden — alle militiens. Daarvan zouden er 52 gedurende één jaar onder de wapenen gehouden worden, terwijl de overigen met groot verlof in hunne haardsteden konden terugblijven. De totale sterkte van het bataillon bedroeg 21 officieren en 1377 onderofficieren en manschappen, die allen, zoo veel mogelijk, Limburgers van geboorte moesten wezen. In de aanvulling van het kader, die niet op de gewone wijze kon plaats hebben, daar het bataillon geene vrijwilligers had, zou door de andere bataillons van het korps en door het Vijfde Regiment Infanterie worden voorzien. Van elke kompagnie moesten voorts acht militiens tot scherpschutters worden opgeleid, tot welk einde zij, in plaats van het gewone geweer, een bus met hartsvanger zouden ontvangen. Daarenboven zouden nog alle Sergeant-Majoor, Sergeanten en Fouriers, benevens één Korporaal per kompagnie met de bus worden gewapend. Later werden nog bij elke kompagnie zes, daarna twaalf

vrijwilligers ingedeeld, die almede de bus kregen en die, hoewel in naam tot de verschillende kompagniën behorende, zoowel wat instructie als beheer betrof, onder kommando van één officier stonden, en ook gezamenlijk in eene kamer huisvestten. Al degenen die met de bus waren gewapend, vormden sedert, vereenigd, het zoogenaamde „bussenpeloton,” dat op marsch of bij parades steeds aan het hoofd van het bataillon marscheerde, en bij exercitiën of manoeuvres nagenoeg denzelfden werkkring te vervullen had als aan de tegenwoordige 5de kompagniën is toegewezen.

Zijn er in de zamenstelling van het Limburgsch bataillon groote, maar uit het aangenomen beginsel van zuinigheid misschien te regtvaardigen, onvolkomenheden op te merken — men lette slechts op de overdrevene sterkte daarvan en op het zwakke kader — de kleeding en het ledergoed die daaraan gegeven werden, lieten weinig te wenschen over. Beiden waren geheel anders als bij de overige infanterie-korpsen, bij welke nog altijd de oude modellen van 1815, behoudens geringe wijzigingen, in gebruik waren. De soldaat droeg een sierlijken wapenrok van donkergroen laken, met twee rijen witte (tinnen) knopen en karmozijnkleurige uitmonstering; eene broek van lichtblauw laken met gulp en zakken — van onder met een split; de gewone schako, van voren met een wit metalen hoorn, voorts zwarte cocarde en pompon van groene saai. Men had echter den man, wat moeilijk is goed te keuren, geen kapotjas gegeven. Daarentegen ontving hij een mouwvest, bestemd om over den wapenrok te worden gedragen. Patroontasch en bajonetschede droeg hij aan een zwart lederen gordel of ceinturon, welke om het middel ging en aan elke zijde van

den wapenrok of het mouwvest door een' passant werd opgehouden. Die ceinturon gaf hem, zoo als men zegt, een figuur, wat men den Infanterist tot dien tijd toe, altijd had misgund. De bajonetschede werd daaraan door eene twee à drie palmen lange „drager", die aan het boveinde in eene lis eindigde, geschoven of geregen, zoo ook de tasch, die kleiner en beter ingerigt was dan de gewone, door middel van een' hanger, zijnde een stuk leder van omtrent anderhalve palm lengte, aan het achterstuk der tasch vastgestikt en aan het boveinde van een' passant voorzien. Om voorts het gewigt der tasch minder op de heupen en meer op de schouders te doen dragen, had men die verbonden met den randsel — door namelijk de draagriemen zoo lang te maken, dat zij bevestigd konden worden aan twee platte metalen knoppen, die zich aan het achterstuk der tasch bevonden; een riem met ring was voorts aan de binnenzijde der draagriemen vastgehecht om deze aan de haken van den randsel te kunnen bevestigen. De randsel zelf, die weinig verschilde van het model, toen bij de Infanterie in gebruik, werd op dezelfde wijze als bij de overige korpsen gedragen. De manschappen die met de bus gewapend waren, hadden verder nog voorop den buik, eene tweede kleinere tasch die almede aan den gordel geregen werd. Daarin werden de drijf- of paskogels geborgen en de slaghoedjes; verder nog de vetlappen, de drijver en de hamer — alle voorwerpen die, zoo als ook een kruidhoorn en kruidmaatje, noodig waren bij de lading der bus.

Wanneer wij hier met eenige uitvoerigheid de kleeding en bewapening van het Limburgsch bataillon besproken hebben, dan is dat geschied omdat daarin veel goeds was, en omdat het, ook nu nog, niet ondienstig is te achten, de

aandacht daarop te vestigen¹. Het 2de bataillon heeft, op den voet zoo als het in 1841 werd ingerigt, slechts korten tijd bestaan; lang genoeg toch om, op grond der toenmaals opgedane ondervinding, onder anderen, de wijze waarop daarbij het ledergoed werd gedragen, als uiterst doelmatig te kunnen aanprijzen. Dat ledergoed zat den man van den eersten dag af aan, zoo als men zegt, goed aan het lijf, en bleef goed zitten: zoo verviel van zelf het eeuwigdurende passen, meten, schuiven en trekken, dat, om der wille van den parade-geest, bij het zoogenaamde kruis-ledergoed plaats vond. Dat ledergoed hinderde den man nimmer; terwijl hij, wanneer dat noodig was, zonder bezwaar den gordel kon loomaken — blijvende dan toch alles tusschen de passanten en aan den randsel behoorlijk hangen.

Eene gemakkelijke, maar vooral eene sierlijke kleeding, is een der middelen, en geen van de minst doeltreffende, gelooven wij, om den lust in de vrijwillige dienstneming te bevorderen. Wil men het bewijs? Van de militiens bij het Limburgsch bataillon ingedeeld, wenschten de meesten — er zullen uitzonderingen geweest zijn — niets liever dan daarbij te blijven; en van eene zeer geloofwaardige zijde wordt ons zelfs verzekerd, dat het weinig moeite zou hebben gekost, het bataillon geheel uit vrijwilligers zamen te

1) Door de veranderingen welke in de kleeding en het ledergoed der Infanterie, nadat deze regelen waren geschreven, gebragt zijn, bestaat er thans ten dien opzichte slechts een gering verschil tusschen de korpsen van dat wapen en het vroegere Limburgsche bataillon. Daardoor is de reden vervallen, waarom wij eigenlijk op die punten de aandacht wenschter te vestigen. Maar het is toch nog zoo gansch onnuttig niet, eens in herinnering te brengen, dat wij, voor tien jaren en meer, reeds in ons leger modellen hadden van ledergoed, enz., waarvan de ondervinding de uitmuntendheid bewezen had, — en dat wij toch tot voor weinige maanden zijn blijven voortsukkelen met de oude, ellendige modellen.

stellen. Bij het ontstaan van vacaturen werden van degenen die zich opgegeven hadden, de meest geschikten opgeroepen: de militien, die soms reeds sinds maanden tot het burgerlijke leven was teruggekeerd, kwam dan als soldaat van de staande armée onder de wapenen. Uit de omstandigheid dat het bataillon geheel uit jongelingen bestond van dezelfde provincie, laat dat verschijnsel zich gedeeltelijk verklaren; maar aan de gemakkelijke en sierlijke kleeding moet toch, naar ons gevoelen, op dien lust voor de dienst een niet geringe invloed worden toegekend.

Wat daarvan zij, zeker is het dat er bij het 2de bataillon in die dagen een uitmuntende geest heerschte, en dat daarin een lust was en een leven, in den regel, aan een' troep in vredestrijd vreemd. De instructie schijnt daarbij voorts zeer goed geleid te zijn geworden. Het bussenpeloton dat, zooals wij weten, grootendeels uit vrijwilligers bestond, kon na verloop van een paar jaren, in alle opzigten uitmuntend geoefend heeten. De bedrevenheid in het schieten, onder anderen, liet daarbij weinig te wenschen over. Op twee à driehonderd pas, waren alle manschappen, een enkele misschien uitgezonderd, op eene schijf van eene halve el breedte, zeker van hun schot, terwijl de beste schutters, op de beweegbare schijf op vijfhonderd pas, geregeld twee à drie treffers verkregen. Dat waren zeer voldoende uitkomsten — let men op het wapen waarmede ze verkregen werden, dat, hoeveel beter ook dan het gewone geweer, toch nog een zeer gebrekkig vuurwapen was. Maar men ging ook bij de keuze der manschappen met zorg te werk en men spaarde geene moeite om ze tot goede schutters te vormen. De schietoefeningen werden, voor zooveel het weder dat maar eenigzins toeliet, het ge-

heele jaar door voortgezet, en de man kon per maand tot 90 kogels verschieten. Wat voorts de geoefendheid van het bataillon zelf aangaat, een uitvoerig verslag omtrent de inspectie, welke in het najaar van 1846, van wege den Duitschen Bond, over het contingent gehouden werd, doet ons daarvan een zeer gunstig denkbeeld opvatten. Blijkens dat verslag, door eene onpartijdige pen opgemaakt, verkreeg men toen bij het schieten met het gewone geweer, met miliciens van verschillende ligtingen, zeer voldoende uitkomsten, terwijl bij die gelegenheid eene veronderstelling, door een der Duitse Generaals opgegeven, op uitmuntende wijze werd uitgevoerd; zoo zelfs dat een der Inspecteurs, na met grooten lof over de geoefendheid der troepen gesproken te hebben, de vraag deed of werkelijk de verschillende deelen van het contingent, zoo als zij gehoord hadden, nog nooit vereenigd waren geweest.

Maar terwijl de Limburgsche Bondstroepen aldus de tevredenheid wegdroegen der Bond-Generaals, had het 2de bataillon eigenlijk reeds opgehouden daartoe te behooren. Ingevolge eene overeenkomst toch met den Bond gesloten, was reeds in Augustus bij koninklijk besluit bepaald, dat het contingent voor het hertogdom Limburg voortaan alleen uit kavalerie, artillerie en pionniers zou bestaan. Het Limburgsch bataillon werd dus opgeheven. Het verloor zijne sierlijke kleeding en zijn doelmatig ledergoed; en, 1 November 1846, nam het de formatie weder aan van de overige veldbataillons van het Zevende Regiment. Dat Regiment had echter, gelijk wij reeds hebben opgemerkt, in den tijd gedurende welke het 2de bataillon bij het Bondscontingent was ingedeeld geweest, ook al weder eene andere zamenstelling gekregen.

De vernieuwde en dringende noodzakelijkheid om bezuiniging in het krijgswezen te brengen, had de organisatie van 1841, reeds na verloop van twee jaren, door eene andere doen vervangen. De staf der Infanterie was weder verminderd geworden, en de oefeningstijd der militiens tot drie maanden beperkt. Voorts waren de reserve- of Dépôt-bataillons, zoo als zij van toen af genoemd werden, teruggebracht op drie kompagnïën, waarvan elk 45 vrijwilligers en, bij het Zevende Regiment, 349 militiens (waarvan 185 in reserve) bij de andere korpsen 397 militiens (waarvan 233 in reserve) telden. Bij alle regimenten was voorts het getal der veldbataillons, die echter de oude formatie hadden behouden, met één vermeerderd. Daarentegen waren twee geheele regimenten — het Negende en het Tiende — opgeheven en hunne bataillons bij de overige ingedeeld geworden. Die bataillons hadden bij de verschillende korpsen het nummer 3 gekregen, en dus de plaats ingenomen der flankbataillons, die uit flankeurs waren blijven bestaan, maar het nummer 4 hadden ontvangen.

Aan het Zevende Regiment was bij deze gelegenheid, het het 2de bataillon van het opgehevene Tiende Regiment toegevoegd geworden. Dat bataillon bestond nog slechts sedert een tiental jaren. Te weten, er was in 1833 bepaald dat het getal veldbataillons van de Tiende Afdeeling op vier gebracht zou worden, en de Majoor WAGENER, tot kommandant van het te vormen 4de bataillon benoemd, had dan ook al spoedig te Gorinchem met de organisatie daarvan een begin gemaakt. Maar kort daarop kwamen de korpsen, die tot de bezetting der Citadel hadden behoord, uit Frankrijk terug, en nu werd er weder bepaald dat zij, en dus ook de Tiende Afdeeling, de formatie van 1830 zouden aannemen.

Nu moest dus een der bataillons dier Afdeeling worden opgeheven. Men koos daartoe, niet het bataillon van den Major WAGENER dat nog gevormd moest worden, maar, vreemd genoeg, het 2de bataillon, dat reeds een bestaan van verscheidene jaren telde. Eerstgemeld bataillon had toen het nummer 2 gekregen, en werd nu, onder den naam van 3de bataillon, in de zamenstelling van het Zevende Regiment opgenomen.

Na de hiervermelde organisatie heeft de Infanterie, zondert men de inkrimping van 1849 uit, toen het Depôt met twee kompagnïën en het getal vrijwilligers bij de veldbataillons met acht per kompagnie verminderd werd, rust gehad — tot 1850. Wat er in die zeven jaren of in het algemeen na 1839, met betrekking tot de oefening van den troep, de opleiding van het kader, de vorming der officieren en wat daar meer zij, is geschied, willen wij nu onderzoeken. De tijd van het verblijf in de kantonnementen zal echter vooraf een oogenblik onze aandacht vorderen, en wij willen ook trachten na te gaan welken invloed door dat verblijf alsmede door de krijgsverrigtingen van 1830 en later, op de waarde en bruikbaarheid der Infanterie is uitgeoefend geworden. In alle onze hiervolgende beschouwingen zullen wij echter zeer kort zijn; zoowel omdat zij eigenlijk meer tot de geschiedenis der Infanterie behooren, dan tot die van het Zevende Regiment, als omdat de meesten daarvan weinig belangrijk zijn voor de meerderheid onzer lezers, met de tijden waarvan hier de sprake is, beter bekend dan wij.

Over het geheel genomen hadden de krijgsverrigtingen van 1830, dat lijdt geen twijfel, een nadeeligen invloed op het leger uitgeoefend. Genoegzaam alle korpsen waren door

hetgeen hun in België wedervaren was, volkomen gedemoraliseerd: het eene meer dan het andere naarmate het meer door desertie geleden had, vooral naarmate van de omstandigheden, waarin het geplaatst was geweest. De Zevende Afdeeling, die slechts enkele manschappen door desertie verloren en daarenboven de twee eenige malen dat zij met de opstandelingen in een eenigzins belangrijk gevecht gewikkeld was geweest — bij Waelhem en bij Berchem — niet zonder voordeel tegen hen gestreden had, — de Zevende Afdeeling behoorde tot het getal der korpsen, die onder de algemeene demoralisatie het minst hadden geleden. Het mag echter niet voorbij worden gezien, dat de krijgstogt in België ook hare goede zijde voor het leger heeft gehad. Men was daar, wel is waar, met geene geregelde krijgsmagt in aanraking geweest, en de gevoerde strijd had wel niet het karakter en den omvang gehad van een gewonen oorlog; maar er was toch krijgsondervinding opgedaan — minder door de hooge bevelhebbers, dan wel door de lagere en door de troepen, terwijl men de ontberingen en vermoeijenissen ruimschoots had leeren kennen aan de krijgvoering verbonden. Dat waren de goede uitvloeiselen van de gebeurtenissen van 1830 en die bleven bestaan; zoodat toen door den korten veldtogt van 1831 de slechte indrukken van den vorigen krijgstogt waren uitgewischt, men gerust kon beweren dat het leger, vergeleken bij wat het voor 1830 was, zeer veel in militaire waarde had gewonnen, en de verschillende korpsen Infanterie, om van de andere wapens niet te gewagen, deugdelijke en bij een oorlog zeer wel bruikbare korpsen vormden.

Wat het verblijf in de kantonnementen betreft ¹, dat heeft

1) Het 1ste en 2de bataillon zijn slechts tot 1835 in de kantonnementen

zijne voordeelen gehad, maar over het geheel genomen, naar onze wijze van zien, op het wapen der infanterie na-deelig gewerkt. De troepen werden daar goed geoefend — in de velddienst, in het doen van groote marschen; er werd ook soms geëxerceerd, meest in de bataillons- of linie-school, en bij die exercitiën heerschte over het algemeen nog al een vrijgevig geest, zoodat het eeuwigdurende rig-ten en de fraaije handgrepen minder in trek waren. Dik-wijls werden er ook, door de troepen uit onderscheidene, soms twee à drie uren van elkander verwijderde, kanton-nementen, groote veronderstellingen uitgevoerd, terwijl daar-eboven des zomers, geregeld, door een gedeelte van het leger bij Rijen een kamp betrokken werd. Die kampen, waarin men van den tijd een beter gebruik maakte dan in de jaren vóór 1830 het geval was geweest, waren zeer nuttig; minder voor den soldaat, dan voor de officieren — voor de hoofdofficieren vooral, tot wier oefening zij dan ook hoofdzakelijk dienen. In het algemeen gelooven wij te mogen aannemen dat de geoefendheid der Infanterie in de veld- en veiligheidsdienst, in het doen van groote marschen, in het aannemen der verschillende formatiën en wat daar meer zij van dien aard, bij het einde van den kantonnements-tijd weinig te wenschen overliet, en in dien zin is de bruik-baarheid, de militaire waarde van dat wapen door het verblijf in de kantonnementen aanmerkelijk verhoogd. Maar aan de an-dere zijde dient in aanmerking te worden genomen, dat er, in al den tijd dat het leger in Noord-Brabant onder de wape-

---

verbleven. Zij werden toen te 's Bosch in bezetting gelegd; maar hunne positie veranderde daardoor eigenlijk weinig, daar zij zich toch, tot 1839, het grootste gedeelte van het jaar buiten de vesting met de gekantonneerde troepen hebben bevonden.

nen heeft gestaan, niet of zeer onvolkomen gezorgd is geworden voor eene behoorlijke opleiding van de noodige manschappen voor den graad van Korporaal en Onderofficier, zoodat die tijd op het kader, vooral in de toekomst, nadeelig gewerkt heeft, terwijl ook van de wetenschappelijke vorming der officieren, zoo noodzakelijk om eenmaal goede bevelhebbers te krijgen, niet veel werk werd gemaakt. Dit nu waren blijvende nadeelen; terwijl het voordeel van de grootere geoefendheid der korpsen meer van tijdelijken aard was, en met de terugbrenging van het leger op voet van vrede, als wanneer de groote meerderheid der manschappen door geheel ongeoeffende lotelingen werd vervangen, genoegzaam ophield. Het hierboven vermelde levert ons, zoo wij meenen, grond genoeg voor de bewering, dat de invloed van het zoo langdurig verblijf in de kantonementen, voor de Infanterie, een nadeelige is geweest; — daaruit volgt echter tevens dat, zoodra eenmaal de verschillende korpsen in hnnne garnizoenen zouden zijn teruggekeerd, de aanvulling van het kader en de wetenschappelijke vorming der officieren in de eerste plaats de zorg eischen van het bestuur. Laat ons nagaan wat er te dien aanzien na 1839 is verrigt.

Hiervoren is reeds opgemerkt dat de school-kompagniën, na de terugkeering van het leger uit de kantonementen weder opgerigt, in 1841 opgeheven en door zoogenaamde bataillons-scholen vervangen waren. Behalve in het lezen, schrijven en rekenen werd op die scholen nog onderrigt gegeven in de reglementen, de velddienst, de kompagnies-administratie en het maken van schriftelijke rapporten. Aan dat onderrigt moesten deelnemen die korporaals en onderofficieren wien het nog aan de vereischte kennis ontbrak,

voorts vier soldaten van elke, compagnie. Alleen die laatsten mogten, voor zooveel mogelijk, van dienst worden vrijgesteld. Om de vorderingen na te gaan, en te beslissen wie of voor bevordering in aanmerking konden komen, had er om de drie maanden een examen plaats. Deze scholen hadden boven de school-kompagniën het voordeel, en dat woog zwaar in dien tijd, van minder geld te kosten; maar de bloote beschouwing der beide inrigtingen maakt het reeds duidelijk, dat de eerste in doelmatigheid verre bij de laatste achter stonden. Of echter die scholen, bij meerdere, maar vooral bij meer oordeelkundige, behartiging van de zijde der Chefs en bij een ruimer bedrag der daarvoor toegestane gelden, niet veel betere uitkomsten hadden kunnen opleveren dan werkelijk het geval is geweest, willen wij liefst niet beslissen. Maar zooveel is zeker, dat zij niet hebben voldaan aan het doel hunner daarstelling; en dat de goede aanvulling van het kader, in het tijdperk dat wij beschouwen, niet weinig te wenschen heeft overgelaten.

De wetenschappelijke vorming der officieren deed na het jaar 1839 eene groote schrede voorwaarts. De Militaire Akademie, bij het uithreken van de Belgische onlusten geschorst, maar in 1836 weder geopend, zond weldra — maar het is genoeg bekend hoe gunstig een invloed door die Inrigting, welke groote gebreken haar ook mogen aankleven, op den officiersstand bij het Nederlandsche leger is uitgeoefend, en hoeveel door haar is bijgebracht om dien geest te knotten, die de deugdzaamheid der Infanterie in een blinkend geweer, in eene fraaie rigting deed zoeken, die den officier het dragen van burgerkleeding deed verbieden op straffe van provoost¹ en het hem als eene gunst

1) R. M. 1841, II, Bl. 289.

deed aanrekenen dat hij knevels en baard mogt dragen, op de wijze die hij verkoos¹. Omtrent de studiën der officieren begonnen spoedig, althans bij het hoofdbestuur, ruimere inzichten te heerschen. Tot 1841 hadden die studiën zich genoegzaam uitsluitend bepaald tot de reglementen; maar toen werd, eerst de beoefening der versterkingskunst, spoedig ook die der taktiek voorgeschreven. Hoedanig het bestuur die beoefening wenschte begrepen te zien, leert ons eene aanschrijving, twee jaren later uitgevaardigd. Daarin wordt bepaaldelijk aangedrongen op het vermijden van alle schoolgeleerdheid, en in verband daarmede dan ook verboden om de officieren, die eene grondige kennis der wiskunde missen, veel bezig te houden met die gedeelten, welke alleen door die kennis kunnen worden begrepen. Daarin wordt al verder te kennen gegeven, dat, vermits de officieren nu over het algemeen de noodige elementaire kennis bezitten, alle schoolsche vormen bij hunne studiën vermeden, en zij dus niet aan een bepaald leerboek gebonden of zoo geregeld en zoo veelvuldig als tot hiertoe het geval was geweest, met theoriën behoeven bezig gehouden te worden. Daarentegen moest men hun de lezing aanbevelen van goede, vooral van kritisch geschrevene werken; hen vele, maar vooral met de waarschijnlijkheid overeenkomende, veronderstellingen laten uitwerken, en de rapporten daaromtrent op de wetenschappelijke bijeenkomsten kritisch beredeneren.

Men ziet, aan heldere inzichten omtrent de wijze waarop de studiën der officieren geleid moesten worden, ontbrak het niet. Maar de beste aanschrijvingen helpen weinig, wanneer het dengenen die ze ten uitvoer moeten leggen, aan

1) R. M. 1842, II, Bl. 221.

genoegzaam oordeel of aan den opregten en krachtigen wil ontbreekt, en dat was in die dagen vrij algemeen het geval, om in den geest daarvan werkzaam te zijn. Het bestuur nam daarenboven geene of althans geene doeltreffende maatregelen, om zich van de goede naleving der gegevene voorschriften te verzekeren, en zoo bleef de regeling van de studiën der officieren steeds veel te wenschen overlaten. De oorzaak waaraan dat hoofdzakelijk te wijten was, de laauwheid of de bekrompenheid der Chefs, is echter eene dier oorzaken die, om zoo te zeggen, met elk jaar verdwijnen, en zoo bestaat er grond om te verwachten dat in al wat de studiën der officieren betreft, meer en meer gehandeld zal worden naar die ruime beginselen, welke reeds in de bovenbedoelde aanschrijving niet onduidelijk doorstralen, en die de eenigen zijn die tot goede uitkomsten leiden kunnen.

Gelijk omtrent de studiën der officieren, zoo had ook het bestuur toenmaals omtrent de oefening der Infanterie over het algemeen zeer goede denkbeelden. Reeds in 1843 gaf het openlijk zijne afkeuring te kennen over „de gehechtheid van eenige autoriteiten aan het zoogenaamde parade-stelsel” — nadat het reeds den gewonen pas afgeschaft, het blinkend poetsen der geweren, en het aanwenden van middelen om den „slag” te bevorderen, ten strengste verboden en voorgeschreven had om zoodra de troep eenmaal genoegzaam in de bataillonsschool onderwezen was, alle bewegingen „au pivot mouvant,” enkelé malen ook in den looppas te verrigten. Toen werd ook het doen van groote marschen, in tegenstelling van de tot daartoe gebruikelijke „militaire promenades” bevolen, en met kracht aangedrongen op het houden van gymnastische oefeningen en op de

beoefening der kort te voren ingevoerde bajonetvechtkunst. In al wat de schietoefeningen betreft was reeds vroeger verbetering gebragt. Er was daaromtrent in 1841 een uitvoerig voorschrift gegeven, en hoewel dat veel gebrekkigs had, stelde het op zich zelve toch reeds eene verbetering daar. Dat voorschrift bepaalde het getal schoten jaarlijks door een soldaat der staande armée te doen op 80, (voor den militien, zes maanden onder de wapenen blijvende, op 60), schreef eene behoorlijke verdeling in klassen voor, en stelde de voorwaarden vast van overgang uit de eene klasse in de andere. Daarbij werd ook omstandig aangegeven op welke wijze de oefening in het schieten, alsmede die in het beoordeelen van afstanden, moest geleid worden, en het houden van theoriën over de eigenschappen en het gebruik van het geweer als vuurwapen, in praktischen zin, vooral met het kader, bevolen. In het volgend jaar kreeg de Infanterie nu ook een beter wapen — het nog in gebruik zijnde slaggeweer. Nu verviel het bezwaar, daar bij dat geweer achter op den loop een opzet was aangebragt, dat men op afstanden boven de 200 pas niet meer behoorlijk rigten kon, en nu mogt men, met een beter wapen en betere voorschriften, met reden betere uitkomsten verwachten, zooals die dan ook werkelijk verkregen zijn.

In andere opzigten bleef de ge oefendheid der Infanterie echter gebrekkig. De inzigten van het bestuur waren dikwijls goed, maar de wijze waarop ze ten uitvoer werden gelegd was dat minder. Door overdrijving vooral werd veel bedorven. Zij was oorzaak dat de voorgeschrevene oefening in het doen van groote marschen slechts gedurende een paar jaren plaats vond, en men weder in de „militaire promenades” verviel. Zij was ook oorzaak dat de oefening

in de bajonetvechtkunst en de gymnastiek, na verloop van eenige jaren, zoo al niet geheel verwaarloosd, dan toch op den achtergrond geschoven werd. De openlijke afkeuring van den parade-geest had daarenboven dien geest niet doen verdwijnen, en nog altijd heerschte bij de exercitiën te veel pedante naauwgezetheid en hield men zich meer bezig met de handgrepen en met de rigtingen, dan met de bewegingen en formatiën die werkelijk in den oorlog te pas kunnen komen. Van het tiraileren en de bewegingen met kompagnies-kolonnen werd weinig of althans niet genoeg werk gemaakt. De versnippering der verschillende korpsen over eene menigte garnizoenen, stond daarenboven eene doelmatige oefening in den weg, en gebrek aan geld was oorzaak, dat ook nimmer een gedeelte van het leger in een kamp bijeengetrokken en dus ook nimmer in verband met de andere wapens gemanoeuvreerd werd. Behoeven wij na dat alles te zeggen, dat de Infanterie, bij het einde van het door ons beschouwde tijdperk, in geen deele de geoefendheid en bruikbaarheid bezat, welke zij dient te bezitten om aan hare bestemming te beantwoorden?

De geschiedenis van eenig wapen is, wij hebben dat vroeger reeds gezegd, in een tijdperk van vrede, de geschiedenis van elk der korpsen daartoe behoorende — bij een leger althans als het onze, waar den Chefs, en het gehalte der vroegere billijkte dat misschien, geen eigene en vrije werkring gelaten is. Al wat hierboven omtrent de Infanterie is gezegd, kan dan ook genoegzaam geheel op het Zevende Regiment worden toegepast. Wat er na 1850 met het wapen is voorgevallen, behoort eigenlijk tot de geschiedenis van den dag, en de vermelding daarvan zou ons ook leiden tot beschouwingen, die hier niet te huis behooren. Uit dien

hoofde willen wij, onzen arbeid besluitende, nog slechts kortelijk de reorganisatie uit een zetten die de Infanterie in 1850 heeft ondergaan. Bij die organisatie, de eerste die in verband met het aangenomen stelsel van verdediging was ontworpen, werden de divisiën opgeheven. In de plaats der twee Divisie-Generaals kwam een Generaal, als Inspecteur van het geheele wapen. Het getal regementen bleef onveranderd. Dat der kompagnien werd bij de veldbataillons op vijf gebracht, en hunne sterkte, voor zooveel de vier eersten (linie-kompagnien) betreft, op drie officieren en 175 onderofficieren en manschappen bepaald. Bij de 5de kompagnien, meer bijzonder voor de tirailleur-dienst bestemd, en daarom tirailleur-kompagnien geheeten, waren vier officieren en voorts even als bij de overigen, vier (later zes) Sergeanten en zes (later acht) Korporaals ingedeeld. Voor alle kompagnien was het getal militiens op 120 vastgesteld, terwijl dat van de soldaten der staande armee, bij de vier eersten 40, bij de vijfde 45 moest bedragen. Bij het Depôt eindelijk uit twee kompagnien bestaande, bevonden zich bij elke kompagnie vier officieren, en, behalve het kader en 38 vrijwilligers, nog 548 militiens, waarvan echter 350 tot de reserve behoorden.

Behalve eenige veranderingen van minder gewigt, als de afschaffing der benaming van flankbataillons, die tevens hunne wings aan de tirailleur-kompagnien moesten afgeven, bevatte deze organisatie nog twee zeer belangrijke verordeningen. De eene betrof het kader, en bepaalde de opheffing der bataillons-scholen en de oprigting van een Instructie-bataillon van drie (later vier) kompagnien waarbij, tot opleiding voor den graad van korporaal en onderofficier, jongelingen van zestien à achttienjarigen leeftijd, goed onderwezen in het

lezen, schrijven en rekenen, zouden aangenomen worden; tevens moesten daarbij van de korpsen eenige manschappen en korporaals worden gedetacheerd. De tweede dier verordeningen hield de voortreffelijke bepaling in, dat bij de tirailleur-kompagniën, het kader en vijftien soldaten, in plaats van het gewone geweer, de bus zouden ontvangen. Maar het is bekend, dat het denkbeeld om een gedeelte der manschappen van een bataillon van juistheids-wapenen te voorzien, eerst jaren later bij ons in toepassing is gebracht.

Op den voet zoo als het Zevende Regiment in 1850 werd georganiseerd, is het dat nog op den huidigen oogenblik. Die organisatie nu moge gebreken hebben: organisatiën moeten al zeer gebrekkig zijn, wanneer door hen alleen de ontwikkeling, de meerdere volmaking van eenig wapen zal worden belet. Goede instellingen en voorschriften zijn, zeker, noodzakelijk om iets goeds tot stand te brengen; maar het komt daarbij toch nog veel minder aan op die instellingen en voorschriften zelve, dan op den geest die bij het in praktijk brengen daarvan voorzit. Dat ten dien aanzien bij ons leger dikwijls veel te wenschen is gebleven, hebben wij voor zooveel den aard van dit werk het gedoogde, waar daartoe aanleiding was, getracht te doen opmerken. Wij hebben dat gedaan, omdat het ons pligt scheen dat te doen, en niet uit zucht tot afkeuring. Wij hopen opregtelijk dat de latere beschrijver der lotgevallen van het Zevende Infanterieregiment slechts woorden van lof zal behoeven te gebruiken; woorden van lof voor de tijdperken van vrede en woorden van lof voor de tijdperken van oorlog. Moge hij van de eersten kunnen boekstaven, dat daarin met doorzigt en met geestkracht gewerkt is aan de meerdere volmaking van

het wapen der infanterie; en moge hij, de laatsten besprekende, naar waarheid kunnen getuigen dat het Zevende Regiment zich daarin de waardige afstammeling heeft getoond van dat Vijfde Militie, dat bij Quatre-Bras streed — van die twee militie-bataillons, door CHASSÉ bij Waterloo der Garde te gemoet gevoerd — van dat flankbataillon, dat eenmaal op de Antwerpsche Citadel de meest voldingende bewijzen van moed en pligtsbetrachting gaf.

AANTEEKENINGEN.

AANTEKENINGEN.

Bladzijde 42. Voor wie er op gesteld is de kleeding te kennen der militie in 1815, volgt hier de beschrijving dier kleeding.

Voor de manschappen: donker blaauwe rok met oranje kraag enz., en witte (tinnen) knopen, waarop het nummer van het bataillon; wit lakensch mouwvest, zonder uitmonstering; grijze kapotjas en pantalon; schako met witte plaat, waarop het nummer van het bataillon, en witte pompon; donker blaauwe politiemuts, met witte uitmonstering. Voor de manschappen der flankeur-kompagniën daarenboven nog wings van blaauw laken met galon van wit katoen bezet; voorts was bij hen het bovenste derde gedeelte van de pompon groen. De onderofficieren hadden zilveren, de korporaals witte katoenen chevrons. De sabeldragons bestonden uit een zilveren of wit katoenen band met oranjekwast.

Voor de officieren: lange rokken met oranje uitmonstering; grijze overrokken (jassen) met zilveren knopen, oranje kraag enz. In plaats der pompon, een kleine pluim van witte hanenveëren; overigens als boven. Zilveren epauletten: de Luitenants een epaulet met franje; de Kapiteins een met bouillons — op den regterschouder. De Adjudanten droegen de epaulet op den linkerschouder. De Majoor twee epauletten met bouillons en twee gouden strepen op de tong, de Luitenant-Kolonel eene streep. De epauletten werden alleen op den rok gedragen. Zie voorts, voor nadere bijzonderheden en voor de kleeding van

het leger in het algemeen, *het Recueil Militair van 1815*, Deel I, Bladz. 61 en volg.

Bladzijde 50. In strijd met hetgeen bij VAN LÖBEN SELS (*Bijdragen tot de krijgsgeschiedenis van NAPOLEON BONAPARTE*; 4de Dl., Bl. 311) voorkomt, laten wij PERPONCHER, behalve met de Jagers, ook nog met het 8ste militie naar Quatre-Bras oprukken. Een officieel stuk van de 2de divisie afkomstig, meermalen ook door v. L. aangehaald, spreekt in dien zin, terwijl, volgens de opgave van een' officier, toenmaals bij het 5de militie dienende, dat bataillon, des morgens omstreeks vier ure, door het 8ste is afgelost geworden.

Bladzijde 64. De aanvallende beweging van het 5de militie is, volgens eene opgave van eene zeer geloofwaardige zijde afkomstig, en uit dien hoofde ook door VAN LÖBEN SELS als juist aangenomen, gerigt geweest tegen artillerie. Eene andere opgave, even geloofwaardig, laat dien aanval op infanterie geschieden. Wij hebben gemeend die beide opgaven te moeten vereenigen. Nu willen wij niet beweren dat onze voorstelling de juiste is, maar zij heeft toch zeker de waarschijnlijkheid voor zich. Overigens zijn de verrigtingen van het 5de militie in den veldtocht van 1815, door ons op dezelfde wijze voorgesteld als zulks reeds door andere schrijvers is gedaan — zonder dat wij aan hunne opgaven iets hebben kunnen toevoegen. Een meer omstandig en naauwkeurig verhaal ware zeker wenschelijk geweest, maar, niettegenstaande alle aangewende moeite, hebben wij ons tot het in den tekst vermelde moeten bepalen.

Eene opmerking die ons reeds gemaakt is en die anderen misschien nog zouden kunnen maken, is deze, dat wij hetgeen door het 5de militie is verrigt, te overdreven hebben voorgesteld, en, onder anderen, aan het afslaan van de aanvallen der Fransche ruitery een gewigt toekennen, dat het niet heeft gehad, omdat die aanvallen niet ernstig gemeend waren en de Franschen slechts tatonneerden. Wij kunnen dat niet toegeven. Zeker, de Maarschalk NEIJ heeft bij den aanvang van het gevecht niet met zoo veel kracht aangevallen als hij dat kon doen, en wij willen niet beweren dat hij zijne kavalerie b.v.

niet veel meer in werking had kunnen brengen. Maar waar hij ze in werking bragt, deed hij dat toch zeker niet om de vertooning van een spiegelgevecht te geven; en al is nu de strijd, in zijn geheel beschouwd, door hem met weinig kracht gevoerd, de aanval van zijne kavalerie was daarom, en het gebeurde met de Jagers en met de twee pelotons van het 5de militie bewijst dat, niettemin krachtig en gevaarlijk — het afslaan daarvan ten hoogste roemrijk.

Bladzijde 85. Het door ons gegeven relaas van de verrigtingen der 3de Nederlandsche divisie, verschilt eenigzins met hetgeen ten dien aanzien voorkomt in het werk van den Generaal RENARD: *Réponse aux allégations Anglaises sur la conduite des troupes Belges en 1815*. Evenzoo bestaat er verschil tusschen zijne opgaven omtrent de handelingen van het 7de van linie op 16 Junij en de onzen. Die verschillen gelden echter slechts bijzonderheden, die minder ter zake afdoen. In de hoofdzaak komt het relaas van RENARD met het onze overeen, en wij hebben geen reden gezien om onze lezing, die naar een officieel stuk en, voor zoo veel de 3de divisie betreft, ook naar mededeelingen van ooggetuigen is opgemaakt, overeenkomstig zijne opgaven, die weinig omstandig zijn en ons wel eenigzins oppervlakkig toeschijnen, te wijzigen. Wij willen evenwel niet ontkennen, dat onze bronnen zelve dikwijls met elkander in strijd waren. Dat heeft ons meermalen onzeker gemaakt, welke voorstelling wij als de ware moesten aannemen; en om de verschillende opgaven tegenover elkander te stellen, en aan den lezer over te laten, welke lezing hij als de juiste wil aannemen, dat kan niet plaats hebben in eene regements-geschiedenis. Daarin moet men zoo veel mogelijk eene bepaalde voorstelling tot de zijne maken; daarin moet men zeggen: zoo is het geschied en niet anders.

Bladzijde 151 en volg. Tot aan den 24sten October hebben wij ons genoegzaam volkomen rekenschap kunnen geven van de bewegingen van elk der korpsen van het leger, en van de bewegingen der Belgen. Ten opzichte echter van hetgeen op dien dag en den daaraan volgenden en later in Antwerpen heeft plaats gevonden, is ons menig punt duister gebleven. Dat

bij het gevecht van Berchem op den 24sten twee bataillons der 9de Afdeeling tegenwoordig zijn geweest, schijnt genoegzaam zeker, en enkele opgaven spreken bepaald alleen van die twee bataillons. Anderen stellen echter de zaak voor, alsof zich hier aanvankelijk slechts één bataillon van de 13de Afdeeling bevond en laten dat, op den 25sten, door een bataillon van de Negende versterken. Zoo zou de eer van het gevecht bij Berchem op den 25sten October, aan de 9de en 13de Afdeelingen toekomen. Maar op grond van verschillende geloofwaardige mededeelingen moeten wij het als ontwijfelbaar stellen, dat daar op dien dag het 2de en het 3de bataillon der 7de Afdeeling tegenwoordig zijn geweest en dat zij daar, op de wijze als door ons is vermeld, hebben gestreden.

In het algemeen is het ons, bij gebrek aan goede opgaven omtrent de dagen van 24 en 25 October, niet mogelijk geweest met juistheid na te gaan, hoedanig op die dagen de korpsen die nog buiten Antwerpen stonden (9de Afd., twee bat. 13de Afd., flankbat. 5de Afd., Instructie-bataillon, Lansiers en 2 à 3 batterijen) over Kiel, Berchem, Borgerhout en Merxem zijn verdeeld geweest. Evenmin weten wij, wat op die dagen met hen is voorgevallen. De vijand had zijne geheele magt niet noodig bij Berchem, en het is dus wel te denken dat hij een gedeelte daarvan tegen de andere punten zal hebben gezonden. Maar is dat niet het geval geweest; heeft hij zich tot een' aanval op Berchem bepaald, dan pleit het al weér niet voor de veerkracht van de Nederlandsche bevelhebbers, dat zij niet met het grootste gedeelte der troepen, welke die andere punten bezet hielden, zelve ten aanval zijn opgerukt.

Omtrent de hier opgegevene sterkte der troepen, op 25 October binnen Antwerpen aanwezig, zij opgemerkt dat volgens een' sterkte- en emplacements-staat van 24 October, den laatsten dien wij konden opsporen, toen in en bij Antwerpen zich bevonden de volgende troepen:

OP DE CITADEL.

De 10de Afd., een detachement van het Algemeen Depôt der Land- magt (pl. m. 250 man) en een de- tachement Mineurs (30 m.)	2004
Een detachement Artillerie	364

IN EN BIJ ANTWERPEN.

Infanterie.

De Afdeeling Grenadiers	1269 m.
Het 2de bat. Jagers	420
De 1ste Afdeeling	713
Het 3de bat. der 5de Afd.	858
De 7de Afdeeling	1987
De 9de Afdeeling	2207
Het 2de en 3de bat. der 13de Afdeeling	1300
De 15de Afdeeling	693
Het Instructie-bataillon	317
Het 2de bat. der 11de Afd.	93
	<hr/>
	9857 m. 9857

Kavalerie.

Het Reg. lans. No. 10	500 p.
Het Reg. drag. No. 4	358
De Afd. kur. No. 3	241
De Afd. kur. No. 9	268
	<hr/>
	1367 p. 1367

Artillerie.

De rijd. bat. No. 4	120 m.
De veldbatt. No. 5	163
De veldbatt. No. 6	155
	<hr/>
Drie batterijen met	438 m. 438
	<hr/>
	Te zamen 11861 m. Inf. 1367 p. en 802 Art.

Hoewel wij nu niet met zekerheid kunnen opgeven, welke van deze troepen op den 25sten niet binnen de stad zijn gekomen, gelooven wij evenwel te mogen aannemen, dat zulks alleen het geval is geweest met de volgende: het Instructie-bataillon en het 2de bataillon der 11de Afdeeling, te zamen

410 man; het regiment Dragoners en de Kurassiers, te zamen 867 man en eindelijk de rijdende batterij (120 m.). CHASSÉ kon dus beschikken over 11451 man infanterie, 500 paarden en 2 veldbatterijen.

Bladzijde 175. De Kolonel ELJMAEL overleed, niettegenstaande alle door den Chirurgijn-Majoor CROISSANT aangewende hulpmiddelen, in den nacht van den 29sten op den 30sten October. DE HAAN volgde hem eenige dagen later in het graf.

Beiden zijn begraven geworden aan den voet van het buitentalud der regterface van het retranchement in bastion Alba. Een eenvoudige lijksteen bedekt de stoffelijke overblijfselen dier braven, en daarop zijn deze woorden gebeiteld:

Honor His
Cineribus.

—
CARL. HENDR. CASP. ELJMAEL
A°. Aetat XLVIII.
Colonel.

—
JOHANN. GERH. DE HAAN,
Aetat. XL.
IV^{as} C. L. S. Eques^{tr}. G. O.
Etius Luit.

—
VII Divis. pedestrio.
Obierunt XXXI Octob^r.
et inov^{is} vulneribus
acceptis
a°. X. 1830¹.

Bladzijde 176 en volg. Bij sommige schrijvers vindt men vermeld dat werkelijk een wapenstilstand gesloten was — tot vier ure. Ons is daarvan niets gebleken. De wapenstilstand met

1) De Heeren Latinisten onder onze lezers zullen wel spoedig ontwaren, dat er in dit opschrift onjuistheden en fouten voorkomen. Wij kunnen echter de verzekering geven, dat op den bedoelden lijksteen geene andere woorden dan de hier ter neder gestelden gebeiteld zijn.

den Afgevaardigde van het Voorloopig Bewind getroffen, was van onbepaalden duur. Met de militaire bevelhebbers is wel onderhandeld, en zij hebben wel bepaald dat de voorwaarden door hen aangeboden, slechts tot vier ure geldig zouden wezen, maar dat sluit volstrekt niet in, en het is ook blijkbaar hunne bedoeling niet geweest, dat alle vijandelijkheden tot vier ure moesten ophouden. Hoe CHASSÉ aan dat denkbeeld is gekomen, begrijpen wij niet.

Dit trouwens doet minder ter zake. Van meer belang is het, de juiste toedragt te kennen van hetgeen later, bij het Arsenal, is voorgevallen. En juist dienaangaande verkeeren wij in onzekerheid. Zoo vinden wij in eene zeer belangrijke schriftelijke mededeeling, door een officier van de toenmalige 13de Afdeeling ons gedaan, zakelijk het volgende: „de hoofdingang van het Arsenal is door den vijand *niet* opengesloten geworden, en de over de poort heengaande kanonkogels vielen meestal in de Schelde, zonder eenige schade te veroorzaken, — toen de Kolonel SPRENGER. omstreeks drie ure, te kennen gaf dat hij een' uitval wilde doen, en derhalve gelastte de manschappen te doen opstaan. Nadat de vijf bataillons aan weêrszijde van den hoofduitgang geschaard waren, kommandeerde de Kolonel: „kolonne voorwaarts” en vervolgens, „kolonnes regts en links zwenkt,” na welke volbragte beweging deze kolonne niet alleen vlak tegenover het vijandelijk kanonvuur, maar ook voor de gebarricadeerde poort te staan kwam, door welke men onmogelijk kon deboucheren. In dezen toestand vloog een kanonkogel in de kolonne, en de zamengedrongene massa van circa 3000 man maakte eensklaps regts-om-keert, terwijl aan geen bevel, aan geene waarschuwing meer gehoor verleend werd en officieren en soldaten in de grootste verwarring den weg naar de Citadel namen. Het was, gelijk de Franschen dat noemen, *une panique générale*....” Verder lezen wij daar nog, dat velen zich over de palissaden in den bedekten weg reddden, waarbij onderscheidenen zich verwondden; dat de Kommandant van het flankbataillon der 13de Afdeeling eene van zijne kompagnien bij elkander wist te houden, en daarmede in goede orde, een zesponder aan de zorg van die kompagnie toevertrouwd met zich voerende, op de esplanade aankwam, waar nu de bataillons zich achtereenvolgens weder

formeerden. Later wordt nog gezegd: „onze dappere zeemagt heeft deze treurige uittogt gezien; doch voor den vijand bleef dezelve gelukkig door den muur van het Arsenal verborgen.”

Volgens deze mededeeling is dus de poort, door ons op bl. 294 vermeld, en er kan geene andere bedoeld zijn, niet opengesloten en zijn dus de opstandelingen niet op het plein voor het Arsenal geweest. Dat is intusschen met de meeste opgaven in strijd. Hoe voorts, als die poort gesloten is gebleven, een gedeelte der troepen — en dit is toch zeker het geval geweest — op de esplanade heeft kunnen komen, verklaren wij niet te begrijpen — tenzij zich in de muur om het Arsenal nog eene tweede poort heeft bevonden: eene uitdrukking in de hier besprokene mededeeling doet ons dat haast gelooven. Het verder hierboven vermelde komt overigens vrij wel overeen met hetgeen door KOOPMAN in zijn geschrift: „Z. M. Zeemagt voor Antwerpen (bl. 18 en 19) is ter neder gesteld. Onjuist is echter de voorstelling van KOOPMAN, alsof de troepen op de opene vlakte der Chantier (het plein voor het Maritiem Arsenal) den ganschen tijd zijn blijven staan: dat blijkt uit al de ons gedane mededeelingen. Ook is, maar dat heeft minder te beteekenen, het getal van 4 à 5000 dat hij voor de sterkte dier troepen opgeeft, overdreven.

De voorstelling die wij, als de meest waarschijnlijke, van het gebeurde hebben gegeven, en die met het vorenstaande eenigzins in strijd is, is evenwel niet aangenomen dan na eene naauwkeurige vergelijking van verschillende berigten, van officieren afkomstig, toenmaals bij de Zevende Afdeeling dienende.

**DE VERSIERING VAN HET VAANDEL VAN HET
ZEVENDE REGEMENT MET DE MEDAILLE
DER CITADEL.**

Een Regiment zal 't eermetaal ontvangen,
Om 't aan zijn vaandelkroon te dragen als juweel,
Zóó zal het roemrijk felt onsterflijke eer erlangen.

*WITHULS, Feestgroot aan de Helden der
Citadel van Antwerpen.*

**WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER
NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-
HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.**

Willende een vernieuwd blijk geven van Onze belangstelling in het leger, en van de erkenning der diensten door dat leger ook vroeger bewezen.

En wenschende dat het bewijs van aandenken aan de roemvolle verdediging der Citadel van Antwerpen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 31sten Mei 1833, No. 122, voortdurend ook in later tijden bij het leger in levendige herinnering blijve.

In aanmerking nemende dat de medaille der Citadel van Antwerpen, gedragen door wijlen den Generaal der Infanterie D. H. Baron CHASSÉ, welk eereteken in der tijd bij testamentaire beschikking van hem aan de gemeente Tiel is vermaakt, onlangs door den Raad dier gemeente aan Ons is aangeboden.

Gelet dat dezzer dagen alhier een 25jarig herinneringsfeest aan het immer gedenkwaardig beleg der Citadel van Antwerpen zal worden gevierd.

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

De medaille der Citadel van Antwerpen, gedragen door wijlen den Generaal der Infanterie Baron CHASSÉ, zal worden vastgehecht aan het vaandel van het 7de Regiment Infanterie, van welk korps een bataillon aan de roemvolle verdediging der Citadel deel heeft genomen.

Art. 2.

Aan Onzen beminden Zoon den Prins van Oranje wordt opgedragen op den 17den dezer, op de alhier te houden groote parade, aan het bepaalde bij art. 1 uitvoering te geven.

Art. 3.

Het Raadsbesluit der gemeente Tiel, waarbij de medaille der Citadel van Antwerpen, gedragen door wijlen den Generaal der Infanterie Baron CHASSÉ aan Ons is aangeboden, zal met en benevens het bij die medaille behoorend certificaat, alsmede met een afschrift van Ons tegenwoordig besluit, in het archief van het 7de Regiment Infanterie worden nedergelegd.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan Onzen beminden Zoon den Prins van Oranje.

's Gravenhage, den 13den Junij 1857.

(Get.) WILLEM.

Ziedaar de inhoud van het Koninklijk besluit, dat den schrijver der Geschiedenis van het 7de Regiment Infanterie in de gelegenheid stelt, eenige regelen te wijden aan de versiering van het Vaandel van dat korps met de medaille der Citadel van Antwerpen. Vorenbedoeld besluit werd door den Minister van Oorlog, op den 17den Junij, ter kennis gebracht van het Leger, onder de navolgende bewoordingen:

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien hebbende Zijner Majesteits besluit van den 13den dezer, No. 143, luidende als volgt: . . . . .
 . . . . .

Heeft het bijzonder genoeg dat besluit mits deze, ter kennis van het Leger te brengen, in de vaste overtuiging dat die welwillende beschikking des Konings, waarin de dappere ver-

dedigers der Citadel van Antwerpen, van welk wapen of korps ook, een vernieuwd schitterend blijk ontvangen van de waardering hunner uitstekende diensten, het geheele Leger zal opwekken en aansporen, om door het handhaven van orde, door onbezweken ijver, door trouwe pligtsvervulling te trachten, zich de belangstelling en het vertrouwen van Onzen beminden Koning en het dierbaar Vaderland, meer en meer waardig te maken.

Gelast dat deze order op drie achtereenvolgende appels aan de troepen zal worden voorgelezen.

Gelast dat voorts afschrift dezès, zal worden gezonden aan alle militaire autoriteiten.

BARON FORSTNER VAN DAMBENOY.

Intusschen was aan den Luitenant-Kolonel ENGELBREGT, Kommandant van het 7de Regiment, reeds de order gezonden om zich met het Vaandel, met den Kapitein-Adjutant van het Regiment, E. K. HAMMING, den Adjutant-onderofficier OLT, en twee onderofficieren, zoo mogelijk behoord hebbende tot de bezetting der Citadel, naar 's Gravenhage te begeven¹. In den achtermiddag van den 14den daar aankomende, vond hij aan het Station de muziek van het Regiment Grenadiers en Jagers en eene kompagnie van dat korps tot zijne begeleiding. Onder het gejuich der daar verzamelde menigte trok nu de Overste ENGELBREGT met het ontrolde Vaandel, en terwijl de muziek het Wilhelmus van Nassauen deed hooren, naar het hôtel Het Groot Keizershof, waar hij zijn intrek nam.

Gelijk wij hierboven gezien hebben was de 17de Junij, de dag waarop het verjaringsfeest van den Koning en de Koningin zou gevierd worden, tevens als de dag aangewezen, waarop de plegtige versiering van het Vaandel zou plaats vinden. In den morgen van den 17den schaarde zich het geheele garnizoen der Residentie, te weten het Regiment Grenadiers en Jagers, het 4de Regiment Dragonders en de batterij Veldartillerie, versterkt nog door het te Leijden garnizoen houdende bataillon Grenadiers, een bataillon van het 6de Rege-

---

1) Bij het Regiment bevond zich slechts één onderofficier, die het beleg had bijgewoond, de Sergeant-Majoor BARENDSSMA; als tweede onderofficier werd toen de Sergeant-Majoor BARENDSEN gekozen. OLT is dezelfde van wien gesproken is op bl. 205 van dit werk.

ment uit Delft en eene batterij rijdende Artillerie uit Leijden, zamen ruim 2000 man uitmakende, op het groote Alexandersplein vóór de kazerne der kavalerie. Die troepen bezetten drie der zijden van het plein, terwijl de vierde door de batterij veld-artillerie, de officieren zonder troepen en die der Schutterij werd ingenomen. Vóór deze laatsten plaatsten zich de officieren en voormalige officieren, behoord hebbende tot de bezetting der Citadel en uit alle oorden des lands te 's Gravenhage gekomen om daar, op de dagen van '16, 17 en 18 Junij, de herinnering aan het gedenkwaardige beleg feestelijk te vieren, met nog eenige oud militairen van minderen rang, met de medaille der Citadel versierd. Het Vaandel van het 7de Regiment, onder begeleiding van eene eerewacht naar de parade-plaats gebragt, werd vóór de mannen der Citadel geplaatst. Terwijl deze laatste door den Generaal DULCKER, Gouverneur der Residentie, werden verwelkomd, verscheen, ten klokslag elf ure, Z. M. de Koning met Z. K. H. den Prins van Oranje, H.H. K.K. H.H. Prins FREDERIK en Prins HENDRIK, gevolgd door een schitterenden staf.

De plegtigheid nam nu een aanvang. Z. M. reed in galop voorbij het front der troepen, en plaatste zich daarna met de Prinsen, de feestvierende verdedigers der Citadel en het Vaandel van het 7de Regiment, in het midden van het plein. De troepen vormden een' kring, die door de officieren der Schutterij en al de officieren van het garnizoen, die niet ingedeeld waren, gesloten werd.

In korte bewoordingen droeg Z. M. daarop aan den Prins van Oranje de taak op om de medaille der Citadel, gedragen door den Generaal der Infanterie Baron CHASSÉ, aan het Vaandel te hechten van het 7de Regiment.

De Prins van Oranje, van den eervollen last des Konings zich kwijtende, hield toen de volgende aanspraak:

„Z. M. de Koning heeft mij de vereerende taak opgedragen, de medaille der Citadel van Antwerpen, gedragen door wijlen den Generaal der Infanterie Baron CHASSÉ, vast te hechten aan het Vaandel van het 7de Regiment Infanterie, van welk korps een bataillon aan de roemvolle verdediging der Citadel heeft deelgenomen.

„De Koning heeft gewild, dat dit bewijs van aandenken

aan een der glorieijkste bladzijden in het geschiedboek des Vaderlands, voortdurend zichtbaar zij, opdat het, ook in latere tijden, bij de Nederlandsche krijgsmagt in levendige herinnering blijve.

„Hoog waardeer ik het geluk dat mij, op dit plechtig oogenblik, en in den aanvang mijner militaire loopbaan, te beurt valt.

„Moge dat geluk op mijn' geheelen levensweg een helder licht verspreiden, waarvan mijne warme belangstelling voor Neêrlands zee- en landmagt, mijne innige liefde voor het dierbare Vaderland steeds de getrouwe weerschijn zij.

„*Leve de Koning!*”

Z. K. H. hechte nu, terwijl het geschut een-en-twintig salutschoten loste, en onder het oorverdovend en onophoudelijk herhaald gejuich van „Leve de Koning! Leve de Prins van Oranje!” de medaille aan het Vaandel.

Toen, na in hartelijke bewoordingen, de vertegenwoordigers der voormalige bezetting van de Citadel welkom te hebben geheeten, gaf de Prins het Vaandel aan den Luitenant-Kolonel ENGELBREGT over, hem daarbij deze indrukwekkende woorden te gemoet voerende:

„Aan u, Kommandant van het 7de Regiment Infanterie, stel ik, in naam des Konings, dit Vaandel ter hand; dat Vaandel, dat voor uw Regiment eene dubbele waarde zal hebben, versierd als het is met een altoos zichtbaar teeken van trouw en heldenmoed; met het eermetaal, dat weleer op de borst werd gedragen van den onvergetelijken CHASSÉ.

„En mogt eenmaal op nieuw de krijgstrom klinken, voorzeker, dan zou het voor hen aan wie dat roemvolle teeken is toevertrouwd, ook een dubbele spoorslag zijn om onverschrokken voort te streven op de baan der eer, waarop, voor Koning en Vaderland, Neêrlands trouwe zee- en landmagt altoos zal zijn aan te treffen.”

Nadat nu ook Z. M. tot de feestvierende verdedigers der Citadel eene toepasselijke rede had gehouden, en daarop door den Generaal ROCHELL, als de oudste en hoogste in rang, was geantwoord, vatte de Luitenant-Kolonel ENGELBREGT het woord op, en bedankte hij, het Vaandel in de regterhand houdende, in de navolgende termen voor de onderscheiding, welke zijn onderhebbend korps op dezen dag ten deel viel:

„Wanneer het geheele Leger aan onzen geëerbiedigden Koning innigen dank is verschuldigd, voor het thans weder ontvangen blijk van hooge belangstelling in alles wat aan den roem van dat leger is verbonden, dan voorzeker rust de pligt der erkentelijkheid in dubbele mate op het 7de Regement, hetwelk ik de eer heb hier te vertegenwoordigen; op het Regement aan welks Vaandel, ingevolge Zijner Majesteits begeerte, door U. K. H. het herinneringsteeken is gehecht der zoo roemrijk verdedigde Citadel van Antwerpen — het herinneringsteeken, dat eenmaal de heldenborst versierde van den grijzen opperbevelhebber dier sterkte.

„Die hooge onderscheiding zal het 7de Regement zich weten waardig te betoonen; — en mogt het zijn Vaandel eenmaal op het slagveld zien ontrold, dan hoop ik dat U. K. H. er getuige van zult mogen zijn, hoe zeer één blik op dit herinneringsteeken, voor het 7de Regement een' spoorslag te meer zal wezen om met dat Vaandel roemvol te overwinnen, of eervol te sneven.”

Elke dier aanspraken werd beantwoord door daverende Hoera's en de kreten van Leve de Koning! Leve de Prins van Oranje! uit den kring opgaande der mannen van de Citadel. Het was treffend om te zien het enthousiasmus dat daar heerschte; maar treffend boven alles was de aanblik van dat hoopje oud-militairen, die als soldaat of onderofficier het beleg hebbende bijgewoond, nu daar stonden in hunne eenvoudige burgerkleeding, te midden van al den luister en de pracht die hen omgaf. Verbeeld u het groote Alexanders-veld, bedekt met troepen wier uitrusting en wapenen glinsterden in de schitterende Junij-zon; te midden daarvan de Koning met zijn glansrijken hofstoet en een honderdtal officieren van verschillende wapens, in groot uniform uitgedoscht; buiten den kring der troepen, de Koningin met haar gevolg, in sierlijke rijtuigen, en veel verder daar buiten nog, eene onafzienbare volksmenigte, waarvan het gejoel slechts nu en dan werd verdoofd door den donderenden knal van een kanonschot, ter eere van het Vaandel van het 7de Regement gelost — en nu, te midden van het plein, achter dat Vaandel en de daarbij geschaarde officieren der voormalige bezetting van de Citadel, eene veertig of vijftig burgerluttjes, sommigen verminkt of gebukt onder

den last der jaren, allen versierd met de Citadel-medaille, vele met de medaille voor langdurige trouwe dienst en de Willemsorde: men moet geen soldatenhart hebben om bij dien aanblik koud en onverschillijk te blijven.

Wij weten wel, daar zijn er die voor dergelijke zaken geen medegevoel hebben; die de feesten ter herdenking van het beleg der Citadel bespottelijk vinden, evenzeer als die van het Metalen Kruis; die zelfs over deze Vaandel-versiering, als over een ijdel poppenspel, minachtend de schouders ophalen.

Aan dezulken heeft AMBERT, een schrijver, die bij veel declamatie en bombast, dikwijls ook veel waarheid bevat, wat betreft deze Vaandel-versiering, voor ons geantwoord:

„Het vaandel heeft niet, gelijk men zou kunnen meenen, eene bloot taktische bestemming; het is niet slechts een middelpunt of eene spil voor de bewegingen; het is meer dan een verzamelings-baak, meer dan een politiek of nationaal onderscheidings-teeken.

Wat is dan het vaandel?

Indien gij geen trouw in het harte hebt, indien uwe ziel ongevoelig is, indien uw verstand het geloof verwerpt — zult gij het nimmer vatten.

Het vaandel is de dorpsklok; het regiment wordt er door beschermt; onder zijne schaduw leeft men, en onder zijne schaduw sterft men. In zijne roemrijke plooiën omvat het de eer van het korps en de eer van het land. 't Is het schitterend lichtpunt, waarin aller blikken zich vereenigen; ver van het vaderland en van den huisselijken haard, is het de liefelijke herinnering aan beide; het is het heiligdom van het regiment.

Het vaandel verlaten of verraden, zou erger dan schande en lafheid wezen; — het zou heiligschennis zijn.

Geheele soldaten-geslachten zijn onder het vaandel van 't regiment voorbijgegaan, en hebben aan hunne opvolgers dit deel van den nationalen roem als een eenvoudig erfdeel nagelaten.

„Het is slechts een vooroordeel,” zeide een wijsgeer, „en ik zie daarin slechts een' staak versierd met zijde en verguldsels.”

Wacht u er wel voor, zulke heiligschennis te onderwijzen aan den eenvoudigen en dapperen matroos, die op de dreigende baren van den Oceaan, te midden der kogels en van het schroot, zich aan den grooten mast van het zinkend vaartuig

vastklampt, en de heilige vlag zijner natie op tweeduizend uur van het vaderland omhelst.

Wacht u er wel voor, zulke heiligschennis te onderwijzen aan den verminkten soldaat, die zich bloedend in zijn vaandel wikkelt, en liever sterft, dan het in handen zijns vijands te zien vallen. . . . . , .

Hoe menigmaal is niet de jeugdige soldaat, gelijk een kind bij 't zien van de beeldtenis zijner moeder, door den aanblik van het vaandel getroost, wanneer hij 's nachts in 't vreemdenland met vochtige oogen aan den verwijderden geboorte grond dacht? Hoe menigmaal heeft niet de oude stervende krijger, in het hoorbaar gewapper en in het gemurmur der golvingen van zijn vaandel, de zuchten en omhelzingen zijner bloedverwanten meenen te herkennen? Hoe menigmaal hebben niet arme, in de vlakke zwerfende voetknechten, verdwaald, uitgeput en op het punt van te bezwijken, eene laatste krachts-inspanning gedaan om het vaandel van het regiment te volgen, dat aan den gezigteinder ging verdwijnen?

Wanneer over de grenzen van den geboorte grond ons oog de liefelijke velden onzer jeugd niet meer ontwaart; wanneer ons oor slechts door onverstaanbare klanken getroffen wordt; wanneer ons hart te vergeefs een bevriend harte zoekt; wanneer onze gedachte ons schijnt te ontvlugten, om op de vleugelen der herinnering naar het vaderland terug te keeren; wanneer zelfs de zoete hoop op het punt is ons te begeven; — dan worden wij door den blooten aanblik van het vaandel weêr geheel opgewekt, en aan ons zelve weêrgegeven.”¹

Wie deze schoone woorden van AMBERT niet begrijpt of niet voelt, dien moeten wij doen opmerken dat alle groote veldheeren er steeds op uit zijn geweest om den soldaat eene groote gehechtheid en grooten eerbied voor het Vaandel van zijn korps in te boezemen; dat zij ten allen tijde de noodzakelijkheid hebben ingezien om de Vaandels met luister te omgeven, en de beteekenis daarvan te verhoogen; dat het be-

1) Zie het hoofdstuk *Drapeau* in het werk: *Soldat*, par le colonel Baron JOACHIM AMBERT, bl. 431 en volg. De aangehaalde regelen zijn dezelfde, die voorkomen in den laatsten Jaarg. van het Jaarb. der K. A. v. de Z. en L., waarin enkele der schoonste gedeelten uit AMBERT's werk, vertaald, zijn opgenomen.

schrijven van het Vaandeldoek met de namen der slagvelden, waar de korpsen met roem hebben gestreden, iets wat bij verscheidene natiën geschiedt, geen ander doel heeft; dat NAPOLEON, die nog al zoo tamelijk de drijfveeren kende waarmede de menschen in beweging zijn te brengen, aan zijne troepen steeds liefde voor het Vaandel zocht in te prenten, en dat hij eenmaal een korps willende straffen, wat zich aan verregaande bandeloosheid had overgegeven, dat korps ontbindende, geene betere straf daarvoor wist uit te denken dan door het Vaandel, dat in de Tempel van Mars werd opgehangen, met een rouwfloers te doen omgeven¹.

Maar wij zijn ongemerkt afgedwaald van het relaas der plegtigheid, die trouwens, na de rede van den Overste ENGELBREGT, spoedig was afgelopen. Nadat toch de troepen gedefileerd hadden, gaf de Koning bevel tot inrukken. Bij den afmarsch salueerde het Vaandel van het korps Grenadiers en Jagers dat van het 7de Regiment, waarna dit laatste, weder door eene eerewacht begeleid, insgelijk het terrein verliet.

Den volgenden dag nam de Luitenant-Kolonel ENGELBREGT over Amsterdam, Harlingen en Leeuwarden, de terugreis aan naar Groningen. Aan het Stationsgebouw in eerstgemelde plaats werd hij opgewacht door den Burgemeester en eene Kommissie uit den Stedelijken Raad, die hem verwelkomden en de verzekering gaven dat de ingezetenen der hoofdstad, wier zonen zulk een beduidend deel der bezetting van de Citadel hadden uitgemaakt, zich gelukkig rekenden het Vaandel, waaraan thans een zoo eervol herinneringsteeken was gehecht, binnen hunne muren te zien. Na den Burgemeester zijne erkentelijkheid te hebben betuigd voor de hulde aan het Vaandel gebracht, trok de Overste ENGELBREGT, onder geleide van eene kompagnie van het 6de Regiment Infanterie en onder het gejuich eener aanzienlijke menigte, naar het hem aangewezen Logement. Den volgenden morgen werd het Vaandel op dezelfde wijze vergezeld naar de Harlinger stoomboot, die rijkelijk met vlaggen was versierd. Om één ure te Harlingen

1) Dit korps was het 1ste Regiment Artillerie, dat, in 1801, als een hoop woestelingen de Citadel van Turijn, die wel aan de Franschen behoorde, maar slechts eene zwakke bezetting had, was binnengerukt, en daar de grootste schanddaden had gepleegd. De meesterlijke proclamatie, waarmede NAPOLEON aan dat korps zijne straf bekend maakte, is zeker niemand onbekend.

aankomende, zag de Luitenant-Kolonel ENGELBREGT zich al weder omgeven door eene jubelende menigte, die hem tot buiten de poort uitgeleide deed.

In Leeuwarden, alwaar men om vijf ure aankwam, werd het Vaandel aan den ingang der stad opgewacht door de muzik der Schutterij. Begeleid door eene kompagne van het 7de Regiment trok de Overste ENGELBREGT daarop naar de paradeplaats, waar het geheele garnizoen onder de wapenen was geschaard, en waar de Heer Kommissaris des Konings, de Burgemeester en alle verdere civiele en militaire autoriteiten, benevens de officieren der Schutterij, vereenigd waren om hunne hulde te brengen aan het Vaandel, en hem geluk te wenschen met de onderscheiding, het Regiment ten deel gevallen. Na de toespraak van den Heer Kommissaris des Konings te hebben beantwoord, en alle de daar vereenigde autoriteiten zijnen dank te hebben betuigd voor de eer aan het Vaandel bewezen en de door hen betoonde belangstelling, liet de Overste ENGELBREGT een carré formeren, en stelde hij, met eene toepasselijke aanspraak, het Vaandel voor aan het daar ter plaatse aanwezige gedeelte des Regements. Daarna werd voor het Vaandel, waarachter zich, op de uitnoodiging van den Luitenant-Kolonel ENGELBREGT, de daar aanwezige oud-militairen, met de Citadel-medaille versierd, hadden geschaard, gedefileerd, en was de indrukwekkende plegtigheid afgelopen.

Te Groningen was, op den volgenden dag, de ontvangst niet minder hartelijk dan te Leeuwarden. Reeds aan de poort werd het Vaandel door het Hoozee! eener tallooze menigte van burgers ontvangen, die het, juichende, door de met vlaggen versierde straten, vergezelden tot aan de Grootte Markt. Daar stond het garnizoen reeds onder de wapenen en bevonden zich ook al de officieren der schutterij, benevens de leden der Groningsche Afdeeling van het Metalen Kruis. Op gelijke wijze als te Leeuwarden werd nu hier het Vaandel aan het 2de baillon des Regements voorgesteld en daarvoor gedefileerd — nadat door den Heer Generaal-Majoor VAN MULKEN, waarnemend Provinciaal Kommandant van Friesland, Groningen en Drenthe, alsmede door den Heer VAN ITTERSUM, President der bovenvermelde Afdeeling van het Metalen Kruis, in warme-

bewoordingen het Regiment geluk was gewenscht met de groote onderscheiding, welke de Koning daaraan had gelieven te verleenen.

Eene opmerkenswaardige omstandigheid, welke zich bij de reis met het Vaandel van Groningen naar de Residentie en bij de terugreis heeft voorgedaan, is deze geweest, dat overal dat Vaandel begroet is geworden met de ondubbelzinnigste blijken van belangstelling en eerbied, die bij de terugreis, in Amsterdam, zoowel als in de andere plaatsen, in levendig gejuich en geestdriftkreten overgingen. Opmerkenswaardig is die omstandigheid, omdat men het niet zelden tracht te doen voorkomen, alsof onze natie ongevoelig is voor wapenroem en groote krijgsdaden, en alsof de berekeningen van winst en verlies alle meer verhevene gevoelens hebben uitgedoofd. Dat denkbeeld is onjuist. Zeker, onze natie brengt ruimschoots hare schatting aan den materielen geest van onze eeuw; maar, minder opgewonden dan menige andere, is zij daarom niet minder dan elke andere gevoelig voor alles wat de eer aangaat en den roem van het Vaderland. Zij heeft eerbied voor glorievolle herinneringen, en medegevoel voor dapperheid; en dat te hebben doen uitkomen op de onwederlegbaarste wijze, dat maakt deze Vaandel-versiering, al ware daardoor geen ander doel bereikt, tot een uiterst merkwaardig feit, en dat maakt het een elk ten pligt den koning dank te zeggen voor zijn besluit om op deze wijze de herinnering te hebben bestendigd aan het laatste wapenfeit, waaraan, in Europa, de Nederlandsche troepen hebben deelgenomen.

BIJLAGE A¹.

NAAMLIJST der Officieren van de bataillons Nationale Militie N°. 4, 5 en 6, deel genomen hebbende aan den veldtogt van 1815.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
VIERDE MILITIE.		
Luit. Kol. Komm.	R. Baron van Heeckeren tot Molecaten.	overleden.
2de Lt. Adj.	P. Pistorius.	Luit. Kol. Adj. in het Prov. Komm. v. Zeeland.
Chir. Maj. Kapitein	C. H. Court.	overleden.
	J. de Rechteren van Hemert.	”
”	D. Astrath.	”
”	J. A. Geselschap.	”
”	M. Wolter.	”
”	B. Coninck Westenberg.	”
”	F. Muller.	”
1ste Luit.	M. F. Duran.	”
”	J. H. D. Misse.	”
”	J. Veldman.	”
”	M. le Cavalier.	”
”	J. D. Besier.	”
”	J. Herbig.	”
2de Luit.	G. von Leschen.	”
”	P. J. Boudier.	”
”	J. Lemstra van Buma.	”
”	P. van Dalen Wetters.	”
”	M. J. Methorst.	”

1) Bij volslagen gebrek aan officieele bescheiden, zijn alle bijlagen — die welke de naamlijst van gedecoreerden bevatten alleen uitgezonderd — opgemaakt moeten worden naar de opgaven van verschillende door ons geraadpleegde officieren. Daar geen van hen echter voor de volkomene juistheid van zijne opgave durfde instaan, is het zeer wel mogelijk dat in enkele van die bijlagen onnaauwkeurigheden voorkomen.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
2de Luit. " " fung. betaal- meester.	H. Berlijn. D. L. de Rochemont.	overleden. " "
V I J F D E M I L I T I E.		
Luit. Kol. Komm.	J. J. Westenberg.	overleden.
2de Lt. Adj.	G. W. Vos.	" "
Off. v. Gez.	A. L. Boulonois.	" "
Kapitein.	H. Forsten.	" "
" "	J. van Gorkum.	" "
" "	F. R. Mollinger.	gepens. Kol. pl. Komm.
" "	D. van Tol.	gepens. Kolonel.
" "	J. Blom van Assendelft.	overleden.
1ste Luit.	K. Boltjens.	gesneuv. bij Quatre-Bras.
" "	A. L. van Beugen.	overleden.
" "	J. de Haan.	gesneuv. bij Quatre-Bras.
" "	J. L. Barre.	gepens. Luit. Kolonel.
" "	C. A. van Dalsum.	overleden.
" "	J. A. Fritzen.	" "
2de Luit.	P. R. Kleijn.	" "
" "	A. Wijnoldij.	gesneuv. bij Quatre-Bras.
" "	L. Moerkerk.	overleden.
" "	L. R. J. Paternostre du Montlion.	" "
" "	F. Goederman.	" "
" "	J. P. Siepel.	" "
" "	J. Brinkman.	" "
fung. betaal- meester.		
Z E S D E M I L I T I E.		
Luit. Kol. Komm.	A. van Thielen.	gesneuveld bij Waterloo.
2de Lt. Adj.	H. F. C. Duijcker.	Gen. Maj. Komm. der Reserve-brig.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
Off. v. Gez. 2de kl.	J. A. Rauens.	overleden.
Off. v. Gez. 3de kl.	C. Tiele.	”
Kapitein.	J. Buhlmann.	”
”	W. C. W. Senn van Basel.	gepens. Luit. Kolonel.
”	A. J. Krafft.	overleden.
”	J. Konings.	”
”	P. C. Eichholtz.	”
1ste Luit.	B. J. Brousson.	gepens. Majoor.
”	A. Agterberg.	overleden.
”	C. M. B. Sutherland.	”
”	J. C. Kuiper.	”
”	D. van Helden.	”
fung. betaal- meester.		
2de Luit.	R. Campbel.	”
”	H. Holle.	Particulier (eervol uit de dienst ontslagen.)
”	J. van Loo.	overleden.
”	P. Hassleij.	”
”	A. G. Sutherland.	”
”	C. F. W. von Bulow.	”
”	W. Engelbert van Be- vervoorde.	”

B I J L A G E B.

NAAMLIJST der officieren, onderofficieren en manschappen van de bataillons Nationale Militie N°. 4, 5 en 6, voor hun gedrag in den veldtogt van 1815 met de Militaire Willemsorde begiftigd.

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
V I E R D E M I L I T I E.		
Luit. Kol. Komm.	R. Baron van Heeckeren tot Molecaten.	ridder van de 3de klasse.
Kapitein. ”	J. A. Geselschap. J. de Rechteren van Hemert.	
1ste Luit. Sergeant.	J. H. de Misse. J. W. van Wetering.	
”	J. J. Michel.	
”	J. H. Brands.	
”	D. ten Broeke.	
Korporaal.	C. Sloomman.	
”	J. H. Kamp.	
”	T. Fleisch.	
Fuselier.	J. Dedel.	
”	W. van der Peijl.	
”	C. L. van Voorst.	
”	H. Huisman.	
”	C. Vroeg.	
”	G. Witbroek.	
”	G. Gerritsen.	
V I J F D E M I L I T I E.		
Luit. Kol. Komm.	J. J. Westenberg.	ridder van de 3de klasse.
Kapitein. ”	F. R. Mollinger. J. Blom van Assendelft.	
1ste Luit.	J. L. Barre.	
”	J. A. Fritzen.	

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
2de Luit.	L. R. J. Paternostre du Montlion.	
Onder-Adj.	J. G. de Haan.	
Serg.-Maj.	J. van Driel.	
”	Vrij.	
Sergeant.	van der Brink.	
”	van Barrelo.	
”	van de Velde.	
”	Bergman.	
”	van der Pol.	
Korporaal.	Nieuwkamp.	
”	Daniels.	
Tamboer.	German.	
”	Merrie.	
Sappeur.	Balthazar.	
Fuselier.	van den Bos.	
”	Moerdijk.	
”	Kemeijer.	
”	van Kester.	
”	Bulpaap.	
”	Arents.	
”	Hoeksbergen.	
”	Rijshagen.	
”	Klopman.	
”	Vels.	
”	Sijn.	
”	Wagenaar.	
”	Derks.	
”	Stoks.	
”	Bierends.	
Z E S D E M I L I T I E.		
Kapitein.	J. Buhlmann.	aanvankelijk ridder van de 4de klasse, tot ridder van de 3de klasse benoemd in 1816.
”	W. C. W. Senn van Basel.	
1ste Lt. Adj.	H. F. C. Duijcker.	

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
1ste Luit.	A. Agterberg.	
Serg. Maj.	Bauno.	
Sergeant.	Meijer.	
”	Gruber.	
Korporaal.	van Beek.	
”	Dirksen.	
Fuselier.	Tebburg.	
”	Hofman.	
”	van Halderen.	

BIJLAGE C.

NAAMLIJST der officieren van de Zevende Afdeeling, deel genomen hebbende aan de krijgsverrigtingen van 1830.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
S T A F.		
Kolonel.	C. H. C. Eijmael.	overleden ten gevolge van bekomen wonden in Oc- tober 1830.
Kap. Adj.	G. W. Vos.	overleden.
Chir. Maj.	J. C. Croissant.	„
E E R S T E B A T A I L L O N.		
Kolonel.	W. A. Monhemius.	overleden.
1ste Lt. Adj.	J. F. van Hoeij Schilt- houwer.	Luit. Kol. Komm. van het 2de Reg. Infanterie.
1ste Luit.	M. Duijkers.	overleden.
Kwart.		
Offic. v. Gez.	S. H. W. van der Heiden.	„
Kapitein.	D. Astrath.	„
„	C. D. F. Beaujoz.	gepens. Kolonel van het Belg. leger.
1ste Luit.	A. C. F. van Hemert.	overleden.
„	J. Bischoff.	?
„	J. A. van Alphen Zee- woldt.	overleden.
„	W. F. van Spengler.	„
„	H. G. Haasloop Werner.	„
2de Luit.	L. A. Sturler de Fri- nisberg.	„
„	A. S. Willebrans.	Kapitein bij het Kolon. Werf-Depôt.
„	N. Mac-Leod.	Kap. toegevoegd aan den Lt. Gen. Insp. der Inf.
„	A. L. W. C. Seijffardt.	Maj. bij het 7de Reg. Inf.
„	W. L. Ivangh.	overleden.
T W E E D E B A T A I L L O N.		
Majoor.	A. N. Baron van Aers- sen Beijeren van Voshol.	overleden.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
1ste Lt. Adj.	J. F. Vleugels.	Maj. bij het 1ste Reg. Inf.
1ste Luit.	W. H. Budde.	overleden.
Kwart.		
Offic. v. Gez.	P. C. den Hartog.	" "
Kapitein.	J. F. Ditt.	gepens. Luit. Kolonel.
"	B. J. Brousson.	gepens. Majoor.
"	L. R. J. Paternostre du	overleden.
"	Montlion.	
1ste Luit.	P. A. van der Laan.	gepens. Kapitein.
"	J. C. C. Horion de Corby.	" "
"	G. W. L. de Petit.	overleden.
"	H. Brouwer.	"
"	W. C. Weier.	Maj. bij het 1ste Reg. Inf.
"	P. A. Belaerts van Blok-	Maj. plaats. Komm. van
"	land.	Nijmegen.
2de Luit.	P. C. de Wiese.	Maj. bij het 4de Reg. Inf.
"	J. Schnebbelie.	Kap. bij het 8ste Reg. Inf.
"	J. W. Bruggeman.	gepens. Kap. plaats. Adj.
"	L. C. Behr.	Particulier (eervol uit de
"	D. Pichot.	dienst ontslagen).
"		Majoor, Adj. in het Prov.
		Komm. van Limburg.
DERDE BATAILLON.		
Majoor	P. Oudendijk.	overleden.
1ste Lt. Adj.	W. C. Margadant.	gepens. Majoor.
1ste Luit.	C. Vos.	overleden.
Kwart.		
Offic. v. Gez.	G. A. Baum.	"
"	Ingenluijff.	"
Kapitein.	D. van Tol.	gepens. Kolonel.
"	J. B. Coninck Westenberg.	overleden.
"	S. F. W. van Bungen.	"
"	J. Herbig.	"
1ste Luit.	J. van Driel.	"
"	A. G. Sutherland.	"
"	P. W. J. Engelberts van	"
"	Bevervoorde.	"

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
1ste Luit.	W. Engelberts van Be- vervoorde.	overleden.
„	J. G. de Haan.	Idem aan bekomen won- den te Antw. in 1830.
2de Luit.	W. A. van Toll.	Maj. bij het 2de Reg. Inf.
„	F. J. Sorg.	overleden (ten gevolge van bekomen wonden bij de expeditie van Bor- neo in 1850).
„	A. Egter van Wisse- kerke.	Lt. Kol., Chef v. h. Pers. bij het Dep. v. Oorlog.
„	A. Q. de Petit.	overleden.
„	J. Stolte.	„
„	W. A. F. Frowein.	Kap. bij het 8ste Reg. Inf.

B I J L A G E D.

NAAMLIJST der officieren van de Zevende Afdeeling Infanterie, deelgenomen hebbende aan den veldtogt van 1831.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
S T A F.		
Kolonel	W. A. Monhemius.	overleden.
Kap. Adj.	G. W. Vos.	"
Chir. Maj.	G. P. Stutterheim.	"
E E R S T E B A T A I L L O N.		
Majoor	Jonkh. J. T. van Spengler.	overleden.
1ste Lt. Adj.	J. F. van Hoeij Schilt- houwer.	Luit. Kol. Komm. van het 2de Reg. Inf.
Offi. v. Gez.	R. J. Janssen.	overleden.
"	P. J. Breker.	"
Kapitein	D. Astrath.	"
"	A. G. S. Prins.	"
"	C. J. P. Pitcairn.	"
"	J. F. Pierssens.	"
1ste Luit.	H. G. Haasloop Werner.	"
"	W. F. van Spengler.	"
"	C. Peeters.	gepens. Kapitein.
"	H. Huffel.	gepens. 1ste Luitenant.
"	J. Bischoff.	gepens. Kapitein.
"	J. F. R. Schar ten.	Kap. bij het 7de Reg. Inf.
2de Luit.	N. Mac-Leod.	Kap. toegevoegd aan den Lt. Gen. Insp. der Inf.
"	A. S. Willebrans.	Kap. bij het Kol. Werf- Depôt.
"	K. Heeres.	overleden.
"	A. P. van Alphen.	"
"	C. G. W. H.-Reimer.	gepens. Kapitein.
"	W. L. Ivangh.	overleden.
T W E E D E B A T A I L L O N.		
Majoor	A. N. Baron van Aerssen.	overleden.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
1ste Lt. Adj.	J. F. Vleugels.	Maj. bij het 1ste Reg. Inf.
Offi. v. Gez.	W. A. van Schermbeek.	overleden.
”	P. H. Dobbelaere.	”
Kapitein	O. J. van Zutphen.	”
”	A. van der Laan.	gepens. Kapitein.
”	J. F. Ditt.	gepens. Luit. Kolonel.
”	B. J. Brousson.	gepens. Majoor.
1ste Luit.	P. A. Beelaerts van Blokland.	Maj. plaats. Komm. van Nijmegen.
”	C. F. de Vries.	particulier.
”	W. C. Weier.	Maj. bij het 1ste Reg. Inf.
”	H. Brouwer.	overleden.
”	A. J. Tulp.	”
(betaalm.)		
1ste Luit.	G. Brederode.	”
”	A. J. Schlosser.	”
”	A. A. Rothpletz.	gepens. Kapitein.
2de Luit.	P. C. de Wiese.	Maj. bij het 2de Reg. Inf.
”	J. Schnebbelie.	Kap. bij het 8ste Reg. Inf.
”	L. C. Behr.	eervol ontslagen als 1ste Luitenant.
”	J. W. Rijnders.	overleden.
”	Jonkh. L. de Casembroot.	”
”	F. C. W. van der Lely	”
”	van Oudewater.	”

BIJLAGE E.

NAAMLIJST der officieren van het flankbataillon (thans 4de bataillon) der Zevende Afdeeling Infanterie, de belegering der Citadel van Antwerpen bijgewoond hebbende.

RANGEN.	N A M E N.	TEGENWOORDIGE POSITIE.
Luit. Kol. Komm.	P. Oudendijk.	overleden.
1ste Lt. Adj.	P. M. Gevelaer.	gepens. Kapitein.
1ste Luit. Kwart.	P. van der Sloot.	gepens. Kap. Kwart.
Offic. v. Gez.	J. C. Gandvuurder.	overleden.
Kapitein.	D. van Tol.	gepens. Kolonel.
"	J. Herbig.	overleden.
"	P. C. Frantzmänn.	Kol. plaats. Komm. van Amsterdam.
"	J. van Driel.	overleden.
1ste Luit.	J. C. C. Horion de Corby.	gepens. Kapitein.
"	W. A. van Toll.	Maj. bij het 2de Reg. Inf.
"	C. G. W. H. Reimer.	gepens. Kapitein.
"	A. P. van Alphen.	overleden.
"	C. Renard.	"
"	A. A. Fischer.	"
"	L. G. Worbert.	Kap. bij het 7de Reg. Inf.
"	P. C. de Wiese.	Maj. bij het 4de Reg. Inf.
2de Luit.	M. A. Boulonois.	Kap. plaats. Adjutant.
"	A. Q. de Petit.	overleden.
"	J. Stolte.	"
"	A. G. M. Roeloffzen.	Kap. bij het 7de Reg. Inf.
"	J. B. Hamm.	"
"	K. M. Palm.	overleden.
"	W. L. Scheepens.	"
"	K. H. Glimmerveen.	Kap. bij het 1ste Reg. Inf.

BIJLAGE F.

NAAMLIJST der officieren, onderofficieren en manschappen van de Zevende Afdeeling Infanterie, voor hun gedrag bij de krijgsverrigtingen van de jaren 1830, 31 en 32 gedecoreerd of eervol op legerorder vermeld.

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
VOOR 1830 EN 31.		
Kolonel.	W. A. Monhemius.	M. W. O. 4de kl. voor 1830; eervolle melding voor 1831.
Luit. Kol.	P. Oudendijk.	M. W. O. 4de klasse.
Majoor.	A. N. Baron van Aerssen.	„
„	Jonkh. J. T. v. Spengler.	„
Kap. Adj.	G. W. Vos.	„
Kapitein.	D. van Tol.	„
„	D. Astrath.	„
„	J. F. Ditt.	„
„	J. B. Coninck Westenberg.	„
„	B. J. Brousson.	„
„	J. Herbig.	„
1ste Luit.	J. G. de Haan.	„
„	J. C. C. Horion de Corby.	„
„	W. F. van Spengler.	„
„	P. A. Beelaerts van Blokland.	„
„	J. A. van Alphen Zee-woldt.	„
2de Luit.	A. L. W. C. Seijffardt.	„
Vaand.drag.	L. Janssen.	„
Korporaal.	P. Harms.	„
Fuselier.	J. Bajink.	„
„	van Weerd.	„
Flankeur.	P. K. Smit.	„
„	J. Teekelenburg.	„
„	E. Boerendans.	„

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
VOOR 1832.		
Kapitein.	D. van Tol.	N. Leeuw.
"	J. van Driel.	"
"	P. C. Frantzmänn.	M. W. O. 4de klasse.
1ste Lt. Adj.	P. M. Gevelaer.	"
1ste Luit.	A. P. van Alphen.	"
"	W. A. van Toll.	"
"	J. C. C. Horion de Corby.	N. Leeuw.
"	C. G. W. H. Reimer.	"
2de Luit.	C. Renard.	Eerv. melding.
"	P. C. de Wiese.	"
"	L. G. Worbert.	"
"	A. H. Fischer.	"
Offic. v. Gez.	J. C. Gandvuurder.	"
2de Luit.	J. B. Hamm.	M. W. O. 4de klasse.
"	A. Q. de Petit.	"
"	W. L. Scheepens.	"
"	M. H. Boulonois.	Eerv. melding.
"	J. Stolte.	"
"	K. H. Glimmerveen.	"
"	K. M. Palm.	"
Onder-Adj.	D. van den Hurk.	M. W. O. 4de klasse.
Sergeant.	W. Heino.	"
Vaand. drag.	C. Mooij.	Eerv. melding.
Serg.-Maj.	F. G. C. Morren.	"
Sergeant.	J. B. van Bergen.	"
"	A. Luttenberg.	"
"	L. Linthorst.	"
"	C. de Wijs.	"
Korporaal.	J. van Brummen.	M. W. O. 4de klasse.
"	H. Lunenburg.	"
Flankeur.	A. J. Bosboom.	"
"	G. J. Nijlandt.	"
"	M. Mulink.	"
"	B. Gooij.	"
"	M. Overesch.	"
"	H. Kijk in de Vegt.	"
"	H. Heinekamp.	"
"		"

RANGEN.	N A M E N.	AANMERKINGEN.
Flankeur.	H. Zuidhof.	M. W. O. 4de klasse.
”	P. van Esso.	”
”	J. Verwoert.	”
”	J. H. Ter Tugt.	”
”	A. Pothuizen.	”
”	G. Vos.	”
”	B. J. Korteling.	”
”	J. Gerritsen.	Eerv. melding.
”	C. M. Meijers.	”
”	J. Visser.	”
”	J. W. Sinnelink.	”
”	P. Stavast.	”
”	J. M. Regenspurg.	”
”	H. Dammink.	”
”	H. Olthof.	”
”	A. Pothuizen.	”
”	C. van Tricht.	”
”	H. Westerveld.	”
”	A. van Neerbosch.	”

BIJLAGE G.

NAAMLIJST der Hoofdofficieren, die achtereenvolgens de batalions der Zevende Afdeeling Infanterie hebben gekommandeerd.

RANGEN.	N A M E N.	Heeft het ba- tallon gekom- mandeerd tot:	TEGENWOORDIGE POSITIE.
E E R S T E B A T A I L L O N.			
Luit. Kol.	R. Baron van Heeckeren tot Molecaten.	1815	overleden.
„	J. van Duijnen.	1826	gepens. Gen. Majoor.
Majoor.	A. G. van Bronkhorst.	1829	overleden.
Kolonel.	W. A. Monhemius.	1830	„
Majoor.	Jkh. J. T. van Spengler.	1837	idem als gepens. Min. v. Oorlog.
„	J. Sijbers.	1840	overleden.
„	C. A. Baron de Bieberstein.	1841	Milit. Kommissaris in Limburg.
„	C. A. Oudemans.	1848	gepens. Gen. Majoor.
„	J. Scheltus.	1851	Kol. Komm. Reg. Gren. en Jagers.
„	J. T. Rутten.	1853	gepens. Majoor.
„	P. van Pommeren.	1853	overleden.
„	C. H. F. A. Battaerd.	1856	gepens. Majoor.
„	F. W. Le Maire Knotzer.	„	Majoor Kommandant.
T W E E D E B A T A I L L O N.			
Luit. Kol.	L. Hoeffft.	1814	overleden.
„	J. J. Westenberg.	1815	„
„	C. Stavenisse de Brauw.	1826	„
„	A. N. Baron van Aerssen.	1834	„
Majoor.	Laatsman.	1835	„
„	W. de Villeneuve.	1837	„
„	H. Landolt.	1841	gepens. Kol. pl. Komm.
„	J. Kruijt.	1842	overleden.
„	H. Landolt.	1847	gepens. Kol. pl. Komm.
„	J. G. Tindal.	1848	gepens. Majoor.
„	Jonkh. C. P. S. Vrijbergen van der Does.	1853	overleden.

RANGEN.	N A M E N.	Heeft het ba- tallon gekom- mandeerd tot:	TEGENWOORDIGE POSITIE.
Majoor. „	J. E. P. Roelants. F. M. E. van Thielen.	1856 „	gepens. Majoor. Majoor Kommandant.
DERDE BATAILLON.			
„	J. J. Wagener.	1837	gepens. Kol. pl. Komm.
„	Jhr. H. de Haze Bomme.	1838	gepens. Gen. Majoor.
„	W. C. H. Meijners.	1843	overleden.
„	J. W. Walther.	1848	Gen. Maj. Gouvern der Milit. Akademie.
„	J. Salverda.	1854	overleden.
„	C. H. Happé.	1856	Luit. Kol. Komm. van het 1ste Reg. Inf.
„	H. F. N. de Ronde.	„	Majoor Kommandant.
VIERDE BATAILLON.			
Luit. Kol.	J. C. Hoijnck van Pa- pendrecht.	1814	overleden.
„	A. van Thielen.	1815	gesneuveld bij Waterloo.
„	H. Boellaard.	1822	overleden.
„	W. H. G. Baron van Heerdt tot Eversberg.	1829	„
„	P. Oudendijk.	1835	„
Majoor.	D. van Tol.	1841	gepens. Kolonel.
„	H. Landolt.	1841	gepens. Kol. pl. Komm.
„	C. A. Baron de Bie- berstein.	1843	Milit. Kommissaris in Limburg.
Luit. Kol.	W. G. van der Hoop.	1845	overleden.
„	C. G. A. van de Poel.	1847	„
„	D. J. van Winsheijm.	1848	gepens. Kol. pl. Komm
„	L. H. Baron van Aijlva Rengers.	1851	Gen. Maj. Komm. van de 1ste Brig. Inf.
Majoor.	J. G. Tindal.	1852	gepens. Majoor.
„	W. J. Knoop.	1856	Luit. Kol. Komm. van het 6de Reg. Inf.
„	A. L. W. C. Seijffardt.	„	Majoor Kommandant.

BIJLAGE H.**NAAMLIJST van de Kommandanten van het Zevende Regiment Infanterie.**

N A M E N.	Heeft het korps gekom- mandeerd tot :	TEGENWOORDIGE POSITIE.
J. J. Westenberg.	1826	Als Gen. Maj. en Lid van het H. Milit. Ge-regtshof overleden.
C. H. C. Eijmael.	1830	Idem ten gevolge van be-komen wonden te Antw. in 1830.
W. A. Monhemius.	1833	overleden als gep. Gen. Majoor.
Jonkh. J. T. Serraris.	1841	Idem als gep. Luit. Gen.
A. J. Verhorst.	1849	Luit Gen. en Insp. der Infanterie.
G. Menningh.	1853	overleden als Gen. Maj.
J. J. Demoulin.	1857	Gen. Maj. Lid v. het H. M. G.
J. H. Engelbregt.	„	Luit. Kol. Kommandant.

78

N

■

,

Bij den Uitgever dezes verschenen de volgende Werken van een

OUD-SOLDAAT:

I. DENKBEELDEN

OVER EENE

ZUINIGER EN DOELMATIGER ZAMENSTELLING
VAN HET NEDERLANDSCHE LEGER.

2 STUKKEN *f* 1,55.

II. Is Nederland nog te verdedigen?

Prijs f 2,50.

III. A D V I E Z E N,

DOOR ZIJNE EX. DEN MINISTER VAN OORLOG
GEVRAAGD,

OVER EENIGE PUNTEN

RAKENDE 'S LANDS VERDEDIGINGS-STELSEL.

Prijs f 0,70.

IV. HOE NEDERLAND TE VERDEDIGEN IS.

IN RUWE TREKKEN AANGEDUID. *f* 1,70.

V. DE NEDERLANDSCHE HOOFDRIVIEREN

EN DE PLANNEN TOT HUNNE VERBETERING,

IN POPULAIEN TOON BESCHREVEN,

MET 4 PLANO STEENDRUKPLATEN EN 2 UITSLAANDE TABELLEN.

TWEE DEELEN. *Prijs f* 6,90.

Nog verscheen bij denzelfven :

MILITAIRE STATISTIEK EN ORGANISATIE

VAN FRANKRIJK,

DOOR

P. G. B O O M S,

Kapitein der Infanterie.

Prijs *f* 1,50.

DE NIEUWE SPECTATOR,

KRIJGS- EN GESCHIEDKUNDIG TIJDSCHRIFT

VOOR

NEERLANDS LAND- EN ZEEMAGT.

ELFDE JAARGANG.

Prijs per jaar, zonder platen f 6,00.

G E S C H I E D E N I S

VAN HET

VIERDE REGEMENT DRAGONNERS,

DOOR DEN LUITENANT-KOLONEL

J. C. FUNDTER,

Kommandant van het korps Jagers te paard.

Prijs *f* 1,50.

95.

MAR 13 1968

